



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ



ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

Βιοτρομοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Ειρήνης Χρ. Πολυμενέα

Διπλωματούχου Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας του Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,
2014

Επιβλέπων Καθηγητής: Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη, Δρα Νομικής.

Συνεπιβλέποντες : Γεώργιος Στείρης, Επίκουρος Καθηγητής, Ε.Κ.Π.Α.
Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Επίκουρος Καθηγητής, Ε.Κ.Π.Α.

Καλαμάτα, Ιούνιος 2015

Στον σύντροφό μου π. Σωτήριο

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	3
Πρόλογος	5
Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο πρώτο	
Η Βιοτρομοκρατία	
i. Τα βιολογικά όπλα-Οι μολυσματικοί οργανισμοί	13
ii. Ο άνθρακας	18
iii. Η ευλογιά	21
iv. Η πανώλη	24
v. Η Τουλαραιμία	28
vi. Η χολέρα	32
vii. Η γρίπη	36
viii. Ο αιμορραγικός πυρετός, έμπολα	37
ix. Η αλλαντίαση	42
Κεφάλαιο δεύτερο	
Η διεθνής τρομοκρατία και παγκοσμιοποίηση	
i. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας	46
ii. Η έννοια της τρομοκρατίας	48
iii. Το λεξικό της διεθνής τρομοκρατίας	50
iv. Μορφές και τύποι της τρομοκρατίας	52
v. Ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις	56
vi. Τα αίτια της τρομοκρατίας και του φασισμού	61
vii. Λίστες εκτελέσεων	69
viii. Το προφίλ του τρομοκράτη	71
ix. Θρησκευτική τρομοκρατία	78
Κεφάλαιο τρίτο	
Τα ανθρώπινα δικαιώματα	
i. Η Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του ανθρώπου	87

ii.	Δικαιώματα σωματικής και ψυχικής υγείας	89
iii.	Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου	91
iv.	Νόμος Μοντέλο	92
v.	Διεθνής σκοποί και διεθνή ποινικά δικαστήρια	96
vi.	Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 21 Σεπτεμβρίου 2001	98
Κεφάλαιο τέταρτο		
Το μέλλον της τρομοκρατίας		
i.	Οι φιλόσοφοι απαντούν στην τρομοκρατία	
	i.α) Νίτσε	101
	i. β) Από τον Kant στον Habermas κι από τον Ηράκλειτο στον Μαρξ	104
ii.	Μέτρα για την καταστολή ή την πρόληψη της τρομοκρατίας	
	ii. α) Η πρόταση του Καμύ	109
	ii. β) Ο κόσμος χρειάζεται μία «καλύτερη» Αμερική	113
	ii. γ) Πρόληψη της τρομοκρατίας, καταπολέμηση του ρατσισμού	116
	ii. δ) Μέτρα πολιτικής διπλωματίας	120
iii.	Θεολογική αποτίμηση της τρομοκρατίας	122
Επίλογος		
	Η πάλη με τον φόβο	125
Παράρτημα		
	Χάρτες-Πίνακες-Εικόνες	128
	Βιβλιογραφία	139

Πρόλογος

Δευτέρα 12/1/2015.Μια ιστορική μέρα. Το Παρίσι μετατράπηκε σε πρωτεύουσα του πλανήτη. Σχεδόν τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι διαδήλωσαν στη Γαλλία εναντίον της Τρομοκρατίας, υπέρ της ελευθερίας. Ανάμεσα σε δάκρυα και χαμόγελα, αλλά κυρίως σιωπηλοί, όπως επιβάλλει ο σεβασμός στα 17 θύματα των τριών τζιχαντιστών που έσπειραν τον τρόμο, γάλλοι και ξένοι ηγέτες, συγγενείς και οικείοι των θυμάτων, εκπρόσωποι όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων, γνωστές προσωπικότητες και λαοθάλασσα από απλούς πολίτες κρατώντας το σύνθημα «je suis Charlie» έγραψαν Ιστορία σβήνοντας, έστω και για λίγο, κάθε φόβο και αφήνοντας στη θέση του μόνο την ελπίδα.

Ενδιαφέρον είναι ακόμη του σχόλιο του συγγραφέα Σαλμάν Ρούσντι, που βρίσκουμε επίσης στην εφημερίδα «Τα Νέα»: *Στέκομαι στο πλευρό του Charlie Hebdo όπως πρέπει να κάνουμε όλοι μας, για να υπερασπιστούμε την τέχνη της σάτιρας, που πάντα υπήρξε δύναμη ελευθερίας και εχθρός της τυραννίας, της ατιμίας και της βλακειάς. Ο σεβασμός για την θρησκεία έγινε μια κωδική φράση που έφτασε να σημαίνει φόβος για την θρησκεία. Οι θρησκείες, όπως και όλες οι άλλες ιδέες αξίζουν κριτική, σάτιρα και ναι, τη χωρίς κανέναν φόβο ασέβειά μας.*

«Je suis Irene, je suis Charlie, je suis Koufontinas...» τι σημασία έχει αλήθεια το όνομα, ο τύπος; Κι όμως, τι κι αν τα χρόνια πέρασαν, τι κι αν η επιστήμη φωτίζει το σκοτεινό σύμπαν και ξεδιπλώνει τις έλικες του DNA, σημασία έχει πως σήμερα, οι επιδημίες επανεμφανίζονται με μεταλλαγμένα κι ανθεκτικά στελέχη, η βία εξακολουθεί να μαστίζει σύγχρονες κοινωνίες, οι πόλεμοι διεξάγονται με βαρβαρότητες και βασανιστήρια και το χειρότερο από όλα είναι ότι όλα αυτά γίνονται στο όνομα της Δημοκρατίας και των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Τελικά τι καταφέραμε μέχρι τώρα σαν ανθρώπινο είδος;...

Ωστόσο, όσο κι αν απαισιόδοξα είναι τα πορίσματα της παρούσας έρευνας, κυρίως μετά το πρωτοφανές χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου, τα φακελάκια με τον άνθρακα και τα αποτρόπαια βασανιστήρια των Τζιχαντιστών, το πρόσφατο τρομοκρατικό χτύπημα στην εφημερίδα Charlie στο Παρίσι, θα προσπαθήσω στο τέλος να αποδείξω χωρίς ηθικολογίες και βερμπαλισμούς πως μόνο η ελπίδα και η αισιοδοξία θα νικήσει το φόβο της τρομοκρατίας, της βιοτρομοκρατίας και γενικότερα οποιασδήποτε απειλής κατά της ψυχικής και σωματικής υγείας είτε από

τρομοκράτες είτε από κρατούντες είτε από τον ίδιο μας τον εαυτό.

Η ιστορία επαναλαμβάνεται κι ο άνθρωπος αν φοράει δέρματα ζώων ή κοστούμι παραμένει πάντα με τις ίδιες ορμές και επιθυμίες. Εντούτοις, χωρίς να είμαι δημοσιογράφος ή μέντιουμ, σήμερα ανησυχούμε για την μελλοντική ανθρώπινη επιβίωση μιας και δεν έχουμε να κάνουμε με ρόπαλα και ντουφέκια, αλλά με ατομικές βόμβες και βιολογικά όπλα. Ανάμεσα στο δίκαιο του ισχυρότερου και στο παράπονο του καταπιεσμένου υπάρχει αυτό που λέμε λογική, αξίες, πολιτισμός, φιλοσοφία. Αν κιάλας υπάρχει Θεός, ήρθε η ώρα να εμφανιστεί, μιας και οι αποφάσεις των δικαστηρίων διαφέρουν από τόπο σε τόπο, ενώ ο εκάστοτε νομοθέτης διαρκώς προβαίνει σε μεταρρυθμίσεις και τροποποιήσεις των νόμων του.

Το θέμα της εργασίας μου «Βιοτρομοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα» μου κέντρισε εύλογα το ενδιαφέρον και την προσοχή. Το ίδιο ελπίζω και για τους αναγνώστες και επικριτές της.

Μετά τιμής
Ειρήνη Χρ. Πολυμενέα

Εισαγωγή

Ιστορική αναδρομή

Εκατομμύρια άνθρωποι έχουν σκοτωθεί στο πέρασμα των αιώνων σε πολέμους, ατυχήματα και φυσικές καταστροφές. Όσο τρομερό κι αν είναι, οι αριθμοί αυτών που χάθηκαν ούτε καν πλησιάζουν αυτούς των απωλειών από τις θανατηφόρες ασθένειες. Τα τελευταία 100 χρόνια έχουμε ανακαλύψει αποτελεσματικές θεραπείες για μια σειρά ασθενειών και πολλές από τις πιο τρομερές δεν αποτελούν πια σοβαρή απειλή. Εντούτοις, διάφορες ασθένειες συνεχίζουν να σκοτώνουν αρκετά εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο, ενώ παράλληλα εμφανίζονται συνεχώς νέες. Η πιο σοβαρή απειλή για το μέλλον μας προέρχεται από αόρατους μικροοργανισμούς που μας περιβάλλουν. Βακτήρια, ιοί, πρωτόζωα και άλλα παράσιτα επιτίθενται στο σώμα μας και αναχαιτίζονται μόνο από το ανοσοποιητικό μας σύστημα.

Μετά το απάνθρωπο, τρομακτικό και τραγικό τρομοκρατικό κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στους δίδυμους πύργους του Κέντρου Διεθνούς Εμπορίου στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης και στο Πεντάγωνο στην Ουάσιγκτον των Η.Π.Α. Αμερικής, η ανθρωπότητα άρχισε να ζει μια νέα εποχή ανασφάλειας και αυξημένης εγρήγορσης για νέο κύμα τρομοκρατικών κτυπημάτων περιλαμβανομένων και κτυπημάτων με βιολογικά όπλα. Η τραγική ειρωνεία ήταν πως τέτοια κτυπήματα δεν άργησαν να έρθουν. Έτσι στις 5 Οκτωβρίου 2001 θρηνήσαμε τον πρώτο θάνατο από Αναπνευστική μορφή της Νόσου του Άνθρακα στο Μαϊάμι των Η.Π.Α. που ήταν πράγματι αποτέλεσμα βιοτρομοκρατίας. Το περιστατικό αυτό ακολούθησαν και άλλα, έτσι που μέχρι σήμερα να έχουν πεθάνει συνολικά 5 άτομα από τη νόσο του Άνθρακα στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ δεκάδες άλλα άτομα έλαβαν θεραπευτική αγωγή μετά από έκθεσή τους στο μικρόβιο του Άνθρακα, όλοι τους θύματα Βιοτρομοκρατίας.

Ορισμός

Η βιοτρομοκρατία είναι η εσκεμμένη χρήση ενός παθογόνου ή βιολογικού προϊόντος που μπορεί να προκαλέσει βλάβη σε έναν άνθρωπο, ζώο ή φυτό για να επηρεάσει τη συμπεριφορά της κυβέρνησης ή να εκφοβίσει - εξαναγκάσει έναν άμαχο πληθυσμό¹.

Έκτοτε κυβερνήσεις κρατών μελέτησαν και πειραματιστήκαν στην παραγωγή

¹ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ 2.

βιολογικών όπλων για στρατιωτικούς σκοπούς με διάφορα μικρόβια, τοξίνες και ιούς. Σήμερα τουλάχιστον 17 χώρες έχουν πρόγραμμα επιθετικών βιολογικών όπλων, και δεν είναι βέβαιο πόσοι παράγουν όπλα με Άνθρακα. Το Ιράκ έχει γνωστοποιήσει ότι παράγει και χρησιμοποιεί τον Άνθρακα σε βιολογικά όπλα.

Οι πλείστοι εμπειρογνώμονες συμφωνούν ότι η παραγωγή θανατηφόρου Άνθρακα σε αεροζόλ είναι πέραν των δυνατοτήτων ατόμων ή ομάδων τρομοκρατών που δεν έχουν πρόσβαση σε προχωρημένη βιοτεχνολογία. Παρόλα αυτά αυτόνομες ομάδες που έχουν οικονομική ευχέρεια είναι δυνατό να αποκτήσουν τα απαιτούμενα υλικά για μια επιτυχημένη επίθεση. Μια Ιαπωνική τρομοκρατική ομάδα, καλούμενη Aum Shinrikyo, που ήταν υπεύθυνη για τη διαρροή του τοξικού αερίου σαρίν σε σταθμό του υπόγειου σιδηρόδρομου του Τόκιο το 1995, έχει επανειλημμένα (8 φορές) ψεκάσει αεροζόλ με τα μικρόβια του Άνθρακα και της Αλλαντίασης σε διάφορες περιοχές του Τόκιο. Για κάποιους ασαφείς λόγους, αυτά τα κτυπήματα απέτυχαν να προκαλέσουν την αντίστοιχη νόσο.

Η διαρροή σπόρων Άνθρακα σε μορφή αεροζόλ ως ατύχημα από τις στρατιωτικές μικροβιολογικές εγκαταστάσεις του Sverdlovsk στην πρώην Σοβιετική Ένωση το 1979, είχε ως αποτέλεσμα να νοσήσουν από Άνθρακα 79 ατόμων και 68 θανάτων και κατέδειξε τη θανατηφόρα δυνατότητα των αεροζόλ Άνθρακα. Το 1970 επιτροπή εμπειρογνομόνων της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (Π.Ο.Υ.) υπολόγισε ότι όταν μια βιομηχανικά αναπτυγμένη πόλη 5.000.000 ανθρώπων ψεκασθεί από αέρος με 50 κιλά αεροζόλ Άνθρακα τα θύματα από τη νόσο του Άνθρακα είναι 250.000 εκ των οποίων οι 100.000 αναμένεται να πεθάνουν χωρίς θεραπεία.

Από την άλλη, ο ιός της Ευλογιάς είναι πιθανό να χρησιμοποιήθηκε ως βιολογικό όπλο για πρώτη φορά στη διάρκεια των πολέμων μεταξύ των Γάλλων και των ιθαγενών Ινδιάνων (1754 - 1767 μΧ) από τις Βρετανικές δυνάμεις στη Βόρεια Αμερική. Οι Βρετανοί στρατιώτες διένειμαν κουβέρτες που είχαν χρησιμοποιηθεί από ασθενείς με Ευλογιά με σκοπό να προκαλέσουν επιδημία Ευλογιάς ανάμεσα στους Αμερικανούς Ιθαγενείς Ινδιάνους. Πράγματι προκλήθηκαν τέτοιες επιδημίες προκαλώντας τον θάνατο σε περισσότερο του 50% των φυλών που νόσησαν. Το 1796 ο Edward Jenner κατέδειξε ότι μόλυνση του ανθρώπου με τον ιό του δαμαλισμού, που συνέβαινε στις αγελάδες προστάτευε από την Ευλογιά. Έτσι έκτοτε άρχισε ο δαμαλισμός (εμβολιασμός) των ανθρώπων κατά της Ευλογιάς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί σταδιακά το ενδιαφέρον για τον ιό της Ευλογιάς για σκοπούς

βιολογικού πολέμου.

Επιπρόσθετα, το 1967 η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (Π.Ο.Υ.) άρχισε εκστρατεία ανά την υφήλιο για εξάλειψη της Ευλογιάς με εμβολιασμό (δαμαλισμό) πάνω σε παγκόσμια βάση. Το 1977 η Ευλογιά εξαλείφθηκε από πρόσωπου της γης και το 1980 η Παγκόσμια Σύνοδος Υγείας συνέστησε τη διακοπή των εμβολιασμών κατά της Ευλογιάς. Επιτροπή εμπειρογνομόνων της Π.Ο.Υ. συνέστησε επίσης όπως όλα τα εργαστήρια καταστρέψουν όλα τα αποθέματα του ιού της Ευλογιάς ή να τα μεταφέρουν σε 1 από τα 2 εργαστήρια αναφοράς - Το Ινστιτούτο Ιογενών Σκευασμάτων της Μόσχας στη Ρωσία, ή στα Κέντρα Ελέγχου Νοσημάτων (Centers for Disease Control - CDC) στην Ατλάντα της Γεωργίας των Η.Π.Α.. Όλες οι χώρες συμμορφώθηκαν. Τα δυο αυτά εργαστήρια διατηρούσαν αποθέματα του ιού της Ευλογιάς για καθαρά επιστημονικούς ερευνητικούς σκοπούς και κατέστρεψαν όλα τα αποθέματα τους στο τέλος του 2002. Στη παγκόσμια σύνοδο Υγείας (Μάιος 2002) αποφασίστηκε όμως τα αποθέματα αυτά να διατηρηθούν επ' αόριστο.

Δηλώσεις από τον Ken Alibek, πρώην βοηθό διευθυντή του προγράμματος βιολογικών όπλων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης αύξησαν την ανησυχία πως ο ιός της Ευλογιάς πιθανό να χρησιμοποιηθεί ξανά ως βιολογικό όπλο. Ο Alibek στις δηλώσεις του ανέφερε πως η πρώην Σοβιετική Ένωση στις αρχές της δεκαετίας του 80 είχε προχωρήσει σε ένα επιτυχές πρόγραμμα παραγωγής ιού της Ευλογιάς σε πολύ μεγάλες ποσότητες και τις τροποποίησε για χρήση σε βόμβες και διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους. Το πρόγραμμα είχε τη βιομηχανική ικανότητα παραγωγής πολλών τόνων ιού της Ευλογιάς ετησίως. Επιπρόσθετα, ο Alibek αναφέρει πως ακόμη και τώρα η Ρωσία έχει ερευνητικό πρόγραμμα για παραγωγή πιο παθογόνων και πιο μεταδοτικών ιών της Ευλογιάς. Σήμερα υπάρχει αυξημένη ανησυχία ότι η επιστημονική πείρα, γνώση και εξοπλισμός που διαθέτει η Ρωσία είναι δυνατό να πέσει στα χέρια μη Ρώσων και δη τρομοκρατών.

Άλλα μικρόβια, τοξίνες και ιοί που έχουν χρησιμοποιηθεί ή που πιθανό να χρησιμοποιηθούν σε ένα βιολογικό πόλεμο ή τρομοκρατικό κτύπημα περιλαμβάνουν το μικρόβιο της Πανώλης (*Yersinia pestis*), το μικρόβιο της Τουλαραιμίας (*Francisella tularensis*), τοξίνες από το μικρόβιο της Αλλαντίασης (*Clostridium botulinum*), το μικρόβιο της Χολέρας (*Vibrio cholerae*), τον ιό του Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα, ακόμη και τον ιό της Γρίπης.

Το 541 μΧ. καταγράφηκε η πρώτη πανδημία Πανώλης (πανούκλας) που ξεκίνησε

από την Αίγυπτο και ξαπλώθηκε στην Ευρώπη σκοτώνοντας 50% ως 60% του πληθυσμού της Βόρειας Αφρικής, Ευρώπης, και Κεντρικής και Νότιας Ασίας. Η δεύτερη πανδημία Πανώλης, γνωστή και ως *μαύρος θάνατος*, άρχισε το 1346 μΧ., διήρκεσε περισσότερο από 130 χρόνια και σκότωσε συνολικά 20 ως 30 εκατομμύρια ανθρώπους στην Ευρώπη, το ένα τρίτο του τότε πληθυσμού της Ευρώπης. Η τρίτη πανδημία Πανώλης ξεκίνησε στην Κίνα το 1855 και ξαπλώθηκε σε όλες τις κατοικημένες γειτονικές ηπείρους, και σκότωσε τελικά 12 εκατομμύρια ανθρώπους μόνο στην Ινδία και Κίνα. Περιορισμένες επιδημίες Πανώλης συνεχίζουν να συμβαίνουν σε αναπτυσσόμενες χώρες. Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ένας μυστικός κλάδος του Ιαπωνικού στρατού, καλούμενος Μονάδα 731, ανακοινώθηκε ότι έριξε μολυσμένα με το μικρόβιο της πανώλης έντομα πάνω από κατοικημένες περιοχές της Κίνας, προκαλώντας έτσι επιδημίες Πανώλης. Στα χρόνια που ακολούθησαν τόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες όσο και η Σοβιετική Ένωση ανέπτυξαν τεχνικές στην παρασκευή αεροζόλ μικροβίων της Πανώλης, εξαλείφοντας έτσι την εξάρτηση από έντομα-φορείς. Το 1970 η Π.Ο.Υ. ανακοίνωσε ότι στη χειρίστη των περιπτώσεων, αν 50 κιλά του μικροβίου της Πανώλης (*Yersinia pestis*) ψεκάζονταν πάνω από μια πόλη με 5.000.000 κατοίκους, θα προκαλούσε Πνευμονική Πανώλη σε 150.000 άτομα, από τα οποία 36.000 αναμενόταν να πεθάνουν. Το μικρόβιο της Πανώλης μπορεί να παραμείνει ζωντανό σε μορφή αεροζόλ για μια ώρα και να ταξιδεύσει μέχρι και 10 χιλιόμετρα. Παρόλο που επιστήμονες στις Η.Π.Α. δεν κατάφεραν να παράγουν ικανές ποσότητες του μικροβίου της Πανώλης για χρήση ως αποτελεσματικό όπλο, μέχρι τον τερματισμό του προγράμματος βιολογικών επιθετικών των Η.Π.Α. το 1970, οι Σοβιετικοί επιστήμονες ήταν σε θέση να παράγουν μεγάλες ποσότητες του μικροβίου ικανές να τοποθετηθούν σε όπλα. Πάνω από 10 ινστιτούτα και χιλιάδες επιστήμονες έχουν ασχοληθεί με την Πανώλη στην πρώην Σοβιετική Ένωση.

Οι πληροφορίες που έχουν δημοσιευθεί για δράση αυτόνομων ομάδων ή ατόμων σχετικά με τη χρήση του μικροβίου της Πανώλης για σκοπούς παρασκευής βιολογικών όπλων είναι πολύ περιορισμένες. Παρόλα αυτά, το 1995 στο Οχάιο των Η.Π.Α. ένας μικροβιολόγος με ύποπτα κίνητρα συνελήφθη όταν διαπιστώθηκε ότι απόκτησε με ψευδείς παραστάσεις το μικρόβιο της Πανώλης μέσω ταχυδρομείου.

Η Τουλαραιμία αναγνωρίστηκε ως μεταδοτικό νόσημα των τροφτικών που έμοιαζε με την Πανώλη το 1911. Σύντομα αναγνωρίστηκε ως δυνητικά σοβαρή και

θανατηφόρα ασθένεια για τους ανθρώπους. Στις δεκαετίες του 1930 και 1940 μεγάλες επιδημίες Τουλαραιμίας από μολυσμένο νερό κτύπησαν την Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση, ενώ περιορισμένα κρούσματα Τουλαραιμίας διαγνώστηκαν σε κτηνοτρόφους στις Η.Π.Α.. Το μικρόβιο της Τουλαραιμίας (*Francisellatularensis*) προτιμήθηκε για μελέτη στη βιομηχανία βιολογικών όπλων, πρώτα από τους Ιάπωνες, που το μελέτησαν εκτενώς στις μονάδες βιολογικού πολέμου στην Μαντζουρία μεταξύ του 1932 και 1945. Ο πρώην Σοβιετικός επιστήμονας που ασχολήθηκε με βιολογικά όπλα, Ken Alibek, άφησε να νοηθεί ότι οι επιδημίες Τουλαραιμίας που προσέβαλαν δεκάδες χιλιάδες Σοβιετικούς και Γερμανούς στρατιώτες κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν αποτέλεσμα σκόπιμης ενέργειας. Στις δεκαετίες του 50 και του 60 οι στρατιωτικοί στις Η.Π.Α. ανέπτυξαν όπλα τα οποία είχαν τη δυνατότητα να σκορπίσουν το μικρόβιο της Τουλαραιμίας σε μορφή αεροζόλ. Παράλληλα, στην τότε Σοβιετική Ένωση αναπτύχθηκαν μέχρι και το 1990 βιολογικά όπλα που περιείχαν στελέχη του μικροβίου της Τουλαραιμίας ανθεκτικά σε αντιβιοτικά και εμβόλια.

Το 1969, η Π.Ο.Υ. υπολόγισε πως η ρίψη 50 κιλών μικροβίων της Τουλαραιμίας σε μορφή αεροζόλ πάνω από μια αστική περιοχή των 5.000.000 κατοίκων θα είχε ως αποτέλεσμα να νοσήσουν βαριά 250.000 άτομα και να πεθάνουν 19.000. Μια από τις πιο ανησυχητικές ομάδες ασθενειών, για τους ερευνητές, είναι σήμερα οι αιμορραγικοί πυρετοί. Αυτές οι αρρώστιες, μολονότι σπάνιες, είναι από τις πιο θανατηφόρες. Περιλαμβάνουν τον Ebola, τον δάγκειο αιμορραγικό πυρετό, τον ιό Junin, τον ιό Rift Valley και τον ιό Lassa. Οι επιπτώσεις αυτών των ασθενειών περιλαμβάνουν πυρετό, πονοκέφαλο και μυϊκούς πόνους, ακολουθούμενος από διαρροή του αίματος από τα αιμοφόρα αγγεία. Το αίμα εκρέει από εσωτερικά όργανα, τη μύτη, το στόμα, τον πρωκτό και τα μάτια. Αυτό οδηγεί σε σοκ, το οποίο συχνά είναι μοιραίο. Ορισμένες από αυτές τις ιώσεις μεταφέρονται από έντομα, άλλες από μολυσμένα ζώα.

Ο πυρετός Rift Valley και τον ιό Lassa. Οι επιπτώσεις αυτών των ασθενειών των βοοειδών και των προβάτων, που εντοπίστηκε στην περιοχή Rift Valley της Αφρικής. Το 1977, άρχισε ξαφνικά μια ανθρώπινη επιδημία της ασθένειας στην Αίγυπτο. Κανένας δεν ξέρει πως και γιατί, κάτι που σημαίνει ότι μπορεί να ξανασυμβεί. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι αρρώστησαν και χιλιάδες πέθαναν.

Ο ιός Junin προσδιορίστηκε αρχικά το 1953 στην Αργεντινή. Μεταφέρεται από ποντικό του αγρού και οι άνθρωποι μολύνονται αναπνέοντας σκόνη που έχει

μολυνθεί από απεκκρίματα ποντικών. Ο ιός έχει ταξινομηθεί ως Επιπέδου Βιοασφάλειας 4, και όπως ο HIV δεν υπάρχει εμβόλιο ή θεραπεία. Περίπου το 25% όσων μολύνονται πεθαίνουν μέσα σε μέρες.

Ο Ebola ένας άλλος ιός Επιπέδου Βιοασφάλειας 4, είναι η πιο θανατηφόρα ανθρώπινη μόλυνση μετά τη λύσσα και τον HIV. Μια επιδημία στο Σουδάν το 1976 σκότωσε πάνω από τους μισούς από αυτούς μολύνθηκαν. Ευτυχώς, στη συνέχεια υποχώρησε. Τίποτε δεν είναι γνωστό σχετικά με το πώς μεταδίδεται ο ιός, κάτι που δυσχεραίνει πολύ τα μέτρα ελέγχου. Οι ερευνητές ανησυχούν βαθιά ότι κάποιος από τους άλλους αιμορραγικούς πυρετούς θα μεταδίδεται ευκολότερα στο μέλλον. Στη συνέχεια θα μπορούσε να εξαπλωθεί, σκοτώνοντας εκατομμύρια ανθρώπους.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν την έρευνα σε βιολογικούς παράγοντες για πολεμικούς σκοπούς κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Οι ασθένειες του άνθρακα και της αλλαντίασης ήταν οι πρώτες που ερευνήθηκαν. Και οι δυο θανατηφόρες ασθένειες προκαλούνται από ανθεκτικά βακτήρια με μικρές περιόδους επώασης. Ο σκοπός ήταν να αναπτυχθούν βόμβες άνθρακα και αλλαντίασης που θα μπορούσαν να ριφθούν στη Γερμανία αν άρχιζε βιολογική επίθεση. Παρόμοιες έρευνες διενεργήθηκαν στο Porton Down της Μ. Βρετανίας. Στη διάρκεια του πολέμου, Βρετανοί επιστήμονες ελευθέρωσαν βακτήρια *Bacillus anthracis* στο νησί Gruinard, απέναντι από τις ακτές της Σκωτίας, αφού είχαν μαζέψει πρόβατα σε συγκεκριμένες περιοχές ώστε να εκτιμηθεί η τοξικότητα των βακτηρίων. Το νησί παραμένει ακατοίκητο. Υπάρχουν ακόμη σοβαρές υποψίες ότι και οι Ρώσοι εργάζονταν στην ανάπτυξη των δικών τους βιολογικών όπλων.

Οι Η.Π.Α. τερμάτισαν το πρόγραμμα βιολογικών όπλων το 1970 μετά από διάταγμα και μέχρι το 1973 είχαν καταστρέψει όλα ανεξαιρέτως τα αποθέματα των βιολογικών τους όπλων. Έκτοτε τα Κέντρα Ελέγχου Νοσημάτων (Centers for Disease Control - CDC) έχουν αναπτύξει και λειτουργούν σε συνεργασία με άλλους φορείς Δημόσιας Υγείας πρόγραμμα ετοιμότητας και ανταπόκρισης σε περίπτωση Βιοτρομοκρατίας.

Κεφάλαιο πρώτο

Η Βιοτρομοκρατία

i. Τα Βιολογικά όπλα - Οι μολυσματικοί οργανισμοί

Περίπου 4000 χρόνια πριν, οι άνθρωποι ζούσαν συνωστισμένοι σε ανθυγιεινές συνθήκες. Γύρω τους υπήρχαν πηγές μόλυνσης και ήταν σταθερά εκτεθειμένοι σε νέους μικροοργανισμούς, για τους οποίους δεν είχαν ανοσία. Όλα ήταν έτοιμα για την ανάπτυξη μαζικών επιδημιών. Η ανάδειξη των εμπορικών και θαλάσσιων δρόμων και οι πόλεμοι για την κατάκτηση γης έφεραν σε επαφή πληθυσμούς που πριν ήταν πλήρως απομακρυσμένοι, επιτρέποντας στις μολύνσεις να εξαπλωθούν σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή².

Υπάρχουν πολλές αρχαίες εκθέσεις για μαστιγες, αλλά γενικά δεν είναι χρήσιμες. Οι αριθμοί των θανάτων είναι ανακριβείς. Οι γιατροί δεν είχαν ιδέα με τι είχαν να κάνουν και τα συμπτώματα που ανέφεραν ήταν τόσο οξέα και γενικά, ώστε είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η αιτία. Αυτό συμβαίνει γιατί όταν ένας νέος οργανισμός αρχικά προσβάλλει τους ανθρώπους, τείνει να προκαλεί πολύ σοβαρά συμπτώματα προκαλώντας συχνά μεγάλους αριθμούς θανάτων. Μετά από αρκετές γενιές, η αρρώστια, βαθμιαία, έχει λιγότερο σοβαρά συμπτώματα και επιφέρει μικρότερο ρυθμό θανάτων.

Το πρώτο ακριβές χρονικό της καταστροφής που προκαλεί μια επιδημία προέρχεται από το Θουκυδίδη, ο οποίος έκανε λεπτομερή καταγραφή της μαστιγας που έπληξε τους Αθηναίους το 430 πΧ. Ήταν η κορύφωση του Πελοποννησιακού Πολέμου. Η μαστιγα αναφέρεται ότι ξεκίνησε από την Αιθιοπία και εξαπλώθηκε στην Αίγυπτο και τη Λιβύη, πριν μεταδοθεί στην Ελλάδα από πλοίο. Οι άνθρωποι γρήγορα εμφάνιζαν υψηλό πυρετό και εξάνθημα. Φταρνίζονταν και οι γλώσσες τους και ο λαιμός τους μάτωναν. Σύντομα άρχιζαν να βήχουν, να κάνουν εμετό και υπέφεραν από έντονη διάρροια. Όλο το σώμα γέμιζε πληγές, που εξελίσσονταν σε ανοιχτά έλκη. Υποφέροντας από άσβεστη δίψα, οι πάσχοντες τρέκλιζαν γυμνοί στους

² Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΠΕΕ, Αθήνα 2003
σελ. 30.

δρόμους, πεθαίνοντας στο σημείο όπου έπεφταν³.

Η μάστιγα φάνηκε να υποχωρεί και οι Αθηναίοι δημιούργησαν στόλο εναντίον της Σπάρτης. Τότε η αρρώστια επέστρεψε. Ο Περικλής πέθανε από αυτή την ασθένεια και ο αθηναϊκός στόλος καταστράφηκε. Η μάστιγα διάρκεσε πέντε ακόμη χρόνια θανατώνοντας τουλάχιστον το ένα τρίτο του πληθυσμού της πόλης. Οι ιστορικοί δεν είναι ακόμη βέβαιοι τι ήταν, παρόλο που κάποιοι υποθέτουν ότι επρόκειτο για πρόωμη επιδημία ιλαράς.

Μετάδοση της μόλυνσης

Οι μολυσματικοί οργανισμοί, επειδή είναι παράσιτα, έχουν πάντα την ανάγκη ανεύρεσης νέων ξενιστών. Οι περισσότερες μολύνσεις στον άνθρωπο μεταδίδονται από άλλους ανθρώπους. Αυτή η μετάδοση από άνθρωπο σε άνθρωπο μπορεί να συμβεί μέσω απευθείας δερματικής επαφής. (Η χειραψία είναι πιο αποτελεσματικός τρόπος μετάδοσης του κρυολογήματος). Μπορεί ακόμη να συμβεί μέσω εισπνοής μολυσμένων σταγονιδίων ή βλέννας από βήχα ή φτάρνισμα. Εκατομμύρια ιικών σωματιδίων ή βακτηρίων, εγκλωσμένα σε λεπτές προστατευτικές φυσαλίδες, μπορούν να ταξιδέψουν με αεροπλάνο ή με τρένο πριν εισπνευσθούν από κάποιον ανυποψίαστο άτυχο⁴.

Μολύνσεις που μεταδίδονται με αυτόν τον τρόπο είναι η γρίπη, η ανεμοβλογιά, η ιλαρά, η πνευμονία και η φυματίωση.

Ορισμένοι μικροοργανισμοί μεταδίδονται μέσω επαφής των σωματικών υγρών, όπως το αίμα, το σάλιο και η βλέννα του γεννητικού σωλήνα. Ο αυξημένος αριθμός ερωτικών συντρόφων και η συχνή χρήση ναρκωτικών ενδοφλεβίως έχουν μεγαλώσει τους αριθμούς των μολύνσεων που μεταδίδονται με αυτούς τους τρόπους. Περιλαμβάνουν τον HIV, την ηπατίτιδα B, C και D, τον έρπητα των γεννητικών οργάνων και τη σύφιλη.

³ Ο Θουκυδίδης Αθηναίος αριστοκράτης, ήταν ένας από τους χιλιάδες που κόλλησε όταν η επιδημία έφτασε στην Αθήνα, το 430 πΧ. Εντούτοις σε αντίθεση με τους περισσότερους, επιβίωσε της ασθένειας και κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου συνέλεγε και κατέγραφε στοιχεία για τη μάστιγα. Η διάσημη λεπτομερής περιγραφή του για την ασθένεια που θανάτωσε πάνω από το ένα τέταρτο του αθηναϊκού στρατού, οδήγησε κάποιους επιστήμονες να ισχυριστούν ότι επρόκειτο για την ιλαρά.

⁴ Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003
σελ. 21.

Άλλες συνηθισμένες μέθοδοι μετάδοσης περιλαμβάνουν τη ρύπανση του νερού από μολυσμένα περιττώματα. Για παράδειγμα η σχιστοσωμίαση, που προκαλείται από ένα σκώληκα που ονομάζεται σχιστόσωμα, συμβαίνει εξαιτίας της μεταφοράς αυγών του σχιστοσώματος που περνούν στο νερό από περιττώματα ενός μολυσμένου ανθρώπου. Τα αυγά εκκολάπτονται σε λάρβες που εισχωρούν και διαβιούν σε υδρόβια σαλιγκάρια. Οι λάρβες στη συνέχεια αναπτύσσονται μέχρι που εγκαταλείπουν το σαλιγκάρι και τρυπώνουν στο δέρμα κάποιου κολυμβητή. Στη συνέχεια μεταναστεύουν στην κυκλοφορία, όπου μετατρέπονται σε ενήλικους σκώληκες και ξεκινούν τον κύκλο εκ νέου. Άλλες μολύνσεις που μεταδίδονται μέσω νερών μολυσμένων από περιττώματα, είναι η γιαρδίαση, η αμοιβάδωση, η ηπατίτιδα Α και η χολέρα.

Η μετάδοση μπορεί ακόμη να συμβεί από τη βρώση μολυσμένη τροφής. Η μόλυνση μπορεί να προκύψει αν η ίδια η τροφή είναι μολυσμένη (όπως με τα κοτόπουλα που έχουν βακτήρια *Salmonella*) αν η τροφή ξεπλυθεί με μολυσμένο νερό ή κατεργαστεί από κάποιον με βρόμικα χέρια ή από μόλυνση από έντομα ή απεκκρίματα τρωκτικών.

Ορισμένες μολύνσεις παρουσιάζονται όταν από ένα ζώο υπερπηδήσουν το φραγμό μεταξύ των ειδών. Αυτές οι μολύνσεις λέγονται ζωνόσοι. Η ασθένεια του άνθρακα και η λύσσα είναι ζωνόσοι, θανατηφόρες για τον άνθρωπο. Τα ζώα μπορούν επίσης να δρουν ως φορείς ασθενειών. Σε αυτή την περίπτωση δεν πάσχουν τα ίδια, αλλά μεταφέρουν τη μόλυνση και μπορούν να τη μεταδώσουν στον άνθρωπο.

Τα κουνούπια, οι ψείρες και τα τσιμπούρια συχνά μεταφέρουν ιούς ή ρικέτσιες (μικρά βακτήρια) που μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές λοιμώξεις. Για παράδειγμα, ο επιδημικός τύφος (που επίσης λέγεται και τύφος των φυλακών), ο οποίος παλαιότερα ήταν εξαιρετικά κοινή θανατηφόρα μόλυνση, μεταφερόταν από τις ψείρες του σώματος. Καθώς μια ψείρα ζει πάνω σε κάποιο άτομο, αφοδεύει, αποθέτοντας πάνω στο δέρμα τη ρικέτσια που προκαλεί τον τύφο. Επειδή το τσίμπημα της ψείρας προκαλεί κνησμό, τα άτομα ξύνονται, μολύνοντας τους εαυτούς τους καθώς βάζουν τα απεκκρίματα μέσα στο δέρμα τους.

Οι μολύνσεις μπορεί να είναι ενδημικές ή να εμφανίζονται σαν επιδημίες. Μια επιδημία μπορεί να αρχίσει μόνο όταν ένας μη ανοσοποιημένος πληθυσμός ανθρώπων βρίσκεται σε μια περιοχή σε αρκετά υψηλή συγκέντρωση. Η ιλαρά αποτελεί ένα καλό παράδειγμα. Προκαλείται από ένα μέλος της οικογένειας των

παραμυξοϊών αλλά μέλη της οποίας είναι υπεύθυνα για την παρωτίτιδα και τη γρίπη. Είναι εξαιρετικά μολυσματική και οι επιδημίες εμφανίζονται ανά τακτά διαστήματα σε πληθυσμούς όπου τα επίπεδα εμβολιασμού είναι χαμηλά.

Η ιλαρά μεταδίδεται μόνο μεταξύ ανθρώπων και μία μόνο προσβολή διασφαλίζει ανοσία δια βίου.

Όταν ξεκινάει η επιδημία, η ασθένεια εξαπλώνεται ταχύτατα μέσω ενός μη ανοσοποιημένου πληθυσμού. Σύντομα οι αριθμοί των ευπαθών ατόμων είναι πολύ χαμηλοί. Σε μια μικρή κοινότητα τα μολυσματικά άτομα δεν έχουν αρκετή επαφή με ευπαθή άτομα για να συνεχιστεί αδιατάρακτα η αλυσίδα της μόλυνσης. Τότε η ασθένεια εξαφανίζεται. Η ιλαρά μπορεί να εμφανιστεί μόνο αρκετά χρόνια μετά, αν κάποιος έξω από τη συγκεκριμένη περιοχή επανεισαγάγει τον ιό. Σε μια νέα επιδημία θα μολυνθούν μόνο τα παιδιά που γεννήθηκαν μετά το τελευταίο ξέσπασμα. Σε μια μεγάλη κοινότητα, η δεξαμενή των ευπαθών ατόμων είναι αρκετά μεγάλη για να διατηρούνται μόνιμα οι αλυσίδες μόλυνσης. Τότε η ασθένεια γίνεται ενδημική.

Τα Βιολογικά όπλα κατά κανόνα δεν μοιάζουν καθόλου με τα συμβατικά όπλα. Περιέχουν θανατηφόρα μικρόβια, τοξίνες μικροβίων ή και θανατηφόρους ιούς. Τα μικρόβια, τοξίνες ή ιοί εισέρχονται στον ανθρώπινο οργανισμό είτε μέσω της αναπνευστικής οδού, ή μέσω του δέρματος, ή και μέσω του γαστρεντερικού σωλήνα. Προκαλούν συμπτώματα κυρίως από τους πνεύμονες, (Άνθρακας, Πανώλης και Τουλαραιμία), το νευρικό σύστημα (Αλλαντίαση), το γαστρεντερικό σύστημα με βαριάς μορφής διάρροιες και εμετούς (Χολέρα και γαστρεντερικός Άνθρακας) αλλά και από πολλά συστήματα ταυτόχρονα με αιμορραγίες σε διάφορα όργανα (Αιμορραγικός Πυρετός Έμπολα) ή ανεπάρκεια σε διάφορα όργανα ζωτικής σημασίας (Ευλογία).

Τα βιολογικά όπλα διοχετεύονται στους ανθρώπους με διάφορους τρόπους. Οι πιο συχνοί τρόποι εφαρμογής τους είναι:

- Μέσα σε φακέλους ταχυδρομείου

- Με αεροψεκασμούς

- Ψεκασμοί με διάφορα άλλα μέσα, π.χ. χρήση συνήθους ψεκαστήρα σε χώρο όπου υπάρχουν πολλά άτομα, όπως σε σταθμούς υπόγειων σιδηροδρόμων.

- Διοχέτευση των μικροβίων, τοξινών ή και ιών μέσα σε συστήματα κλιματισμού μεγάλων κτιρίων.

- Διοχέτευση των μικροβίων μέσω του συστήματος υδατοπρομήθειας μεγάλων

κτιρίων ή ακόμη και κοινοτήτων.

-Διασπορά των μικροβίων ή ιών μέσω εκρηκτικού μηχανισμού (Βόμβες, βλήματα πυραύλων, κ.α.).

Έτσι τα Βιολογικά όπλα έχουν τη δυνατότητα να μολύνουν ταυτόχρονα δεκάδες, εκατοντάδες, ακόμη και εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους με ένα και μόνο κτύπημα. Αυτό εξαρτάται από τη δυνατότητα των τρομοκρατών να οργανώσουν μια επίθεση ανάλογου μεγέθους. Γενικά τα Βιολογικά όπλα έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα στο να προκαλέσουν άμεσους και πολλούς θανάτους ταυτόχρονα, προκαλούν όμως νοσηρότητα σε τέτοιο βαθμό που ο επηρεαζόμενος πληθυσμός να υποφέρει με σοβαρά συμπτώματα για αρκετές εβδομάδες κάποτε και σε ένα κατοπινό στάδιο να πεθαίνει ένα σημαντικό ποσοστό αυτών που επηρεάστηκαν. Επίσης, με εξαίρεση τις Αλλαντοτοξίνες, το μικρόβιο του Άνθρακα και της Τουλαραιμίας, η πρόκληση μεγάλων επιδημιών ανάμεσα σε πληθυσμούς στόχους επιτυγχάνεται και με το γεγονός ότι τα νοσήματα που προκαλούνται είναι μεταδοτικά και εξαπλώνονται περαιτέρω από άνθρωπο σε άνθρωπο. Αυτή η ιδιότητα των Βιολογικών όπλων δημιουργεί έντονα αισθήματα φόβου, τρόμου και πανικού στο κοινό.

Ως Βιολογικά Όπλα προτιμούνται από μερικούς τοξίνες μικροβίων και ιοί για τα οποία δεν υπάρχει αντιβιοτική θεραπεία και προληπτικά εμβόλια, π.χ. οι τοξίνες του μικροβίου της Αλλαντίασης και ο ιός του Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα.

Συγκρινόμενα με τα συμβατικά, χημικά και πυρηνικά όπλα η καταστροφική δυνατότητά τους είναι περιορισμένη. Από την άλλη η παραγωγή Βιολογικών όπλων είναι πολύ φθηνότερη, και ειδικά του Άνθρακα, έτσι που για τους οικονομικά φτωχούς τρομοκράτες να θεωρούνται τα όπλα επιλογής.

Στον πίνακα 1 καταγράφονται τα μικρόβια, οι τοξίνες μικροβίων και οι ιοί που χρησιμοποιούνται πιο συχνά ως βιολογικά όπλα όπως και το νόσημα που προκαλούν καθώς και τη θνησιμότητα.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1 τα μικρόβια οι τοξίνες μικροβίων και οι ιοί που χρησιμοποιούνται προκαλούν σχεδόν όλα σχετικά υψηλή θνησιμότητα, ειδικά αν δε χορηγηθεί η κατάλληλη θεραπεία. Από την άλλη η θνησιμότητα που παρουσιάζεται στον πίνακα 1 είναι αυτή που παρουσιάζεται σε επιδημικές καταστάσεις και όχι αυτή που μπορεί να παρουσιαστεί σε περίπτωση κτυπήματος με βιολογικά όπλα. Υπάρχουν αρκετές ενδείξεις πως αυτοί που κατασκευάζουν βιολογικά όπλα προσπαθούν

πάντοτε να αναπτύξουν πιο παθογόνα στελέχη μικροβίων και όσο το δυνατό πιο ανθεκτικά σε αντιβιοτικά και επιπρόσθετα να μην μπορούν οι γνωστοί εμβολιασμοί να προστατεύσουν από μια προσβολή με το συγκεκριμένο μικρόβιο ή ιό. Έτσι μπορεί να αναμένει κανείς υψηλότερη θνησιμότητα από ένα κτύπημα με βιολογικά όπλα για τους λόγους που ήδη αναφέραμε αλλά και επειδή αρκετές φορές τα κτυπήματα βιολογικών όπλων δεν γίνονται με το συνήθη τρόπο των συμβατικών όπλων και έτσι μια ανύποπτη ιατρική κοινωνία να μην διαγνώσει έγκαιρα το πρόβλημα.

Πίνακας 1. Μικρόβια, τοξίνες μικροβίων και ιοί που χρησιμοποιούνται συνήθως ως βιολογικά όπλα

A/A	Μικρόβιο, ιός ή τοξίνη	Νόσημα που προκαλεί	Θνησιμότητα χωρίς θεραπεία	Θνησιμότητα με θεραπεία
1	Βάκιλος του Άνθρακα	Άνθρακα -Αναπνευστικό -Δερματικό -Γαστρεντερικό	100% 20 100	80-90 0 35-60 10-20
2	Ιός της Ευλογιάς	Ευλογιά	80-90	
3	Μικρόβιο Πανώλης	Πανώλης -Βουβονική -Σηψαιμική -Πνευμονική		14 22 57
4	Μικρόβιο Τουλαραμίας	Τουλαραμία -Λεμφαδενική -Στοματοφαρυγγική -Πνευμονική -Τυφοειδής -Σηψαιμική	5-15 5-15 30-60 30-60 30-60	2 2 5 5 5
5	Μικρόβιο Χολέρας	Χολέρα	1-5	
6	Ιός Έμπολα	Αιμορραγικός πυρετός έμπολα	50-90	
7	Μικρόβιο της Αλλαντίασης και οι τοξίνες του	Αλλαντίαση (συμμετρική χαλαρή παράλυση)	25	6

ii. Ο Άνθρακας

Ο Άνθρακας, που σήμερα είναι το πιο γνωστό βιολογικό όπλο, είναι οξεία λοιμώδης νόσος που οφείλεται στο Βάκιλο του Άνθρακα (*Bacillus anthracis*). Το όνομα Άνθρακας δόθηκε από το αρχαίο Ελληνικό *Άνθραξ* από τους Αγγλοσάξονες

επιστήμονες επειδή η δερματική μορφή της νόσου δημιουργεί έλκος με μαύρη κρούστα, όπως το κάρβουνο. Στην Κύπρο στις δεκαετίες του 20 και 30, οπότε είχαμε αρκετά κρούσματα Δερματικού Άνθρακα, η λαϊκή ονομασία του Άνθρακα ήταν *Καρβούνι*. Στην Ελλάδα, στην Ήπειρο, μεταξύ Παραμυθιάς και Άρτας, υπάρχει ένα μικρό χωριό που αποκαλείται *Καρβουνάρι* και από βιβλιογραφικές πηγές φαίνεται πως εκεί ενδημούσε η νόσος του Άνθρακα τόσο στους ανθρώπους όσο και στα ζώα⁵.

Ο βάκιλος του Άνθρακα είναι ένα πολύ ανθεκτικό μικρόβιο ακόμη και σε αντίξοες συνθήκες περιβάλλοντος, επειδή έχει την ικανότητα να παράγει «σπόρους», δηλαδή να δημιουργεί ένα περίβλημα γύρω του έτσι που να προστατεύεται από έλλειψη οξυγόνου, πολύ ψηλές και πολύ χαμηλές θερμοκρασίες περιβάλλοντος. Αυτή η μορφή των «σπόρων» του Άνθρακα είναι τόσο ανθεκτική που μπορεί να επιβιώσει στο περιβάλλον δεκαετίες, μέχρι και 60 χρόνια. Κάτω από το μικροσκόπιο το μικρόβιο του Άνθρακα χρωματίζεται θετικά με τη χρωστική Gram, έχει σχήμα ραβδίου και δημιουργεί αποικίες σε μορφή μπούκλας. Μπορεί να αναπαραχθεί εύκολα σε συνήθη θρεπτικά υλικά, έτσι που ένα καλό Μικροβιολογικό εργαστήριο να μπορεί να το αναπαράγει χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία.

Αυτές οι ιδιότητες του μικροβίου του Άνθρακα το κάνουν ιδανικό Βιολογικό Όπλο, μιας και δεν απαιτούνται ιδιαίτερα μέτρα συντήρησής του και αναπαραγωγής του.

Επιδημιολογία

Η νόσος του Άνθρακα είναι κατά βάση ζωνόσος και προσβάλλει τα μηρυκαστικά ζώα, κυρίως τα αιγοπρόβατα και αγελάδες, και ήταν γνωστή από πολλά χρόνια. Ο άνθρωπος προσβάλλεται από τον Άνθρακα όταν έρθει σε επαφή με μολυσμένα ζώα και κυρίως το δέρμα τους ή το μαλλί τους. Έτσι η νόσος του Άνθρακα ήταν γνωστή ανάμεσα στους βυρσοδέψες και κτηνοτρόφους, καθώς και στους επεξεργαστές μαλλιού προβάτων. Στις δεκαετίες του 20 και 30, στην Κύπρο είχαμε 15-20 Κρούσματα της νόσου του Άνθρακα κάθε χρόνο από τα οποία 2-4 πέθαιναν.

Η μεγαλύτερη επιδημία Άνθρακα που καταγράφηκε παγκόσμια, και δεν ήταν πράξη βιολογικού πολέμου, ήταν στη Ζιμπάμπουε μεταξύ 1979 και 1985 όταν μολύνθηκαν πέραν των 10.000 ατόμων σχεδόν όλα με τη δερματική μορφή της νόσου. Έκτοτε καταγράφονται παγκόσμια 2000 κρούσματα δερματικού Άνθρακα

⁵ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 13.

ετησίως. Ο περιορισμός της νόσου άρχισε να γίνεται αισθητός μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ανακάλυψη της Πενικιλίνης, αντιβιοτικό που καταπολεμά τον Άνθρακα. Μεγαλύτερος επιδημικός έλεγχος έγινε κατορθωτός μετά το 1970 με τους μαζικούς εμβολιασμούς των ζώων αλλά και τους συστηματικούς εμβολιασμούς των εργαζομένων στην κτηνοτροφία, βυρσοδεψία και επεξεργασία μαλλιού ζώων.

Γεωγραφικά ο Άνθρακας ενδημεί σε χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Αφρικής, στην Ανατολική και Νότια Ευρώπη, στην Κεντρική Ασία, στην Καραϊβική, στη Νότια Αμερική και Μέση Ανατολή.

Πως μεταδίδεται ο άνθρακας

Στο παρελθόν ο κυριότερος τρόπος μετάδοσης του Άνθρακα ήταν με την άμεση επαφή του ανθρώπου με μολυσμένα ζώα (κυρίως κατσίκες και πρόβατα) ή με μολυσμένα ζωικά προϊόντα, όπως δέρματα και μαλλί. Οι «σπόροι» του Άνθρακα εισέρχονται στο ανθρώπινο δέρμα από περιοχές όπου υπάρχουν τραυματισμοί, μικροτραυματισμοί, ή εκδορές στο δέρμα. Η λοίμωξη του δέρματος που ακολουθεί ονομάζεται *Δερματικός Άνθρακας*. Από την άλλη η εισπνοή «σπόρων» του Άνθρακα οδηγεί σε εγκατάσταση του μικροβίου στους λεμφαδένες του μεσοθωρακίου, δηλαδή στην περιοχή μεταξύ των δυο πνευμόνων και οδηγεί σε βαριάς μορφής λοίμωξη, που ενίοτε συνοδεύεται και με *μηνιγγίτιδα*, και καλείται *Αναπνευστικός Άνθρακας*. Τέλος βρώση ωμού ή μισοψημένου μολυσμένου κρέατος με «σπόρους» του Άνθρακα οδηγεί σε μόλυνση είτε του ανωτέρου ή και του κατωτέρου γαστρεντερικού σωλήνα, που επίσης είναι βαριάς μορφής λοίμωξη και ονομάζεται *Γαστρεντερικός Άνθρακας*.

Το εμβόλιο κατά του Άνθρακα παρασκευάστηκε και κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1970. Το εμβόλιο παρασκευάζεται από το φιλτράρισμα μη κυτταρικών στοιχείων αποδυναμωμένου στελέχους του βακίλου του Άνθρακα.

Το εμβόλιο αρχικά χρησιμοποιείτο για την προστασία ατόμων ψηλού κινδύνου όπως βυρσοδέψες, επεξεργαστές ζωικού μαλλιού και εργαστηριακούς λειτουργούς που χειριζόντουσαν βάκιλο του Άνθρακα.

Από το 1999 άρχισε ο συστηματικός εμβολιασμός των ενόπλων δυνάμεων των Η.Π.Α.. Ήδη έχουν χορηγηθεί εκατομμύρια δόσεις του εμβολίου στον Αμερικανικό στρατό χωρίς να παρατηρηθούν οποιεσδήποτε σοβαρές ή σημαντικές παρενέργειες.

Δυστυχώς η παρούσα παραγωγή του εμβολίου είναι περιορισμένη και αυτό δεν επιτρέπει μαζικούς εμβολιασμούς πληθυσμών. Επιπρόσθετα, οι πολλαπλές δόσεις που απαιτούνται για να επιφέρουν προστασία κάνουν το παρόν εμβόλιο

αντιοικονομικό για μαζικούς εμβολιασμούς.

Θεραπεία

Λαμβανομένου υπόψη της βαρύτητας και σοβαρότητας των συμπτωμάτων του Αναπνευστικού Άνθρακα η έγκαιρη χορήγηση αντιβιοτικής θεραπείας είναι ουσιαστικής σημασίας. Η καθυστέρηση χορήγησης αντιβιοτικών ακόμη και για μερικές ώρες μπορεί να αποβεί μοιραία. Λαμβανομένων υπόψη των δυσκολιών για έγκαιρη μικροβιολογική διάγνωση του Άνθρακα, όλα τα άτομα με πυρετό ή συμπτώματα συστηματικής νόσου σε μια περιοχή όπου έχουν εντοπισθεί κρούσματα Άνθρακα θα πρέπει να λάβουν θεραπευτική αγωγή για Άνθρακα μέχρις αποδείξεως του αντιθέτου.

iii. Η Ευλογιά

Η άφιξη της ευλογιάς στην Ευρώπη ήταν πιθανώς η αιτία της μάστιγας του Αντωνίνου. Το 165 μΧ., τα ρωμαϊκά στρατεύματα που εστάλησαν στη Συρία για να καταστείλουν εξέγερση των ντόπιων, σύντομα αρρώστησαν από μια νέα ασθένεια που δε γνώριζε κανείς. Όταν οι στρατιώτες επέστρεψαν στη Ρώμη, το 166 μΧ. έφεραν την ασθένεια μαζί τους. Η μάστιγα εξαπλώθηκε στην Ευρώπη για 14 χρόνια, σκοτώνοντας επτά εκατομμύρια ανθρώπους. Σε κάποια φάση 2000 άνθρωποι πέθαιναν κάθε μέρα στη Ρώμη.

Η Ευλογιά άρχισε σαν ασθένεια παρόμοια με την γρίπη, ακολουθούμενη από εξάνθημα στα άκρα και το πρόσωπο. Το εξάνθημα εξελισσόταν σε φουσκάλες με πύον. Συχνή ήταν η τύφλωση όσων επιβίωναν.

Κατά τους αρχαίους χρόνους, μόνο στις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της γης – Ινδία και Κίνα – μπορούσαν να εξαπλωθούν επιδημίες. Οι περιπτώσεις διασποράς από αυτές τις περιοχές προκάλεσαν περιοδικά μεγάλες επιδημίες. Μετά τον 6^ο αιώνα μΧ, γίνονται όλο και πιο συχνές περιγραφές Ευλογιάς στην Ευρώπη και την Αφρική, καθώς η αύξηση στην πυκνότητα των πληθυσμών σήμαινε ότι η αλυσίδα της μόλυνσης μπορούσε να διατηρηθεί μόνιμα. Όπως γίνεται με την ανεμοβλογιά σήμερα, η ασθένεια μεταδιδόταν σχεδόν στον καθένα – συνήθως στην παιδική ή εφηβική ηλικία. Το ποσοστό θανάτων κυμαινόταν από 20-50%⁶.

Η Ευλογιά έχει εξαφανισθεί από πρόσωπου της γης από το 1977. Όμως, υπάρχει

⁶ Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003 σελ.32.

απόθεμα ιών της Ευλογιάς σε δύο εργαστήρια στον κόσμο (στις Η.Π.Α. και στη Ρωσία), και η πιθανότητα κλοπής και χρησιμοποίησης του για σκοπούς βιοτρομοκρατίας δεν μπορεί να αποκλεισθεί, λαμβανομένου υπόψη και του γεγονότος ότι η Ρωσία έχει πρόγραμμα παραγωγής πιο παθογόνων και πιο μεταδοτικών στελεχών ιού της Ευλογιάς.

Επιδημιολογία

Η Ευλογιά σε παλαιότερες εποχές και πριν την εισαγωγή των εμβολιασμών ήταν παγκόσμιο φαινόμενο και σχεδόν όλοι οι άνθρωποι προσβάλλονταν από την μεταδοτική αυτή ασθένεια. Κλινικά, είχαν αναγνωρισθεί δυο μορφές της νόσου, η *μεγίστη Ευλογιά* και η *ελαχίστη Ευλογιά (alas trim)*. Τυπικές επιδημίες μέγιστης ευλογιάς, είναι αυτές που συνέβαιναν στην Ασία προκαλούσαν θνησιμότητα 30% ή και περισσότερο ανάμεσα σε μη εμβολιασμένους πληθυσμούς, ενώ η ελαχίστη ευλογιά προκαλούσε θνησιμότητα γύρω στο 1% ή και λιγότερο.

Η Ευλογιά μεταδίδεται από άτομο σε άτομο, κυρίως με σταγονίδια ή αεροζόλ που εκπέμπονται από το στοματοφάρυγγα μολυσμένων ατόμων, με βήχα ή φτάρνισμα, αλλά και με άμεση επαφή με μολυσμένα άτομα. Μολυσμένα ρούχα ή σεντόνια μπορούν επίσης να μεταδώσουν τον ιό. Δεν υπάρχουν ζώα ή έντομα που να είναι φορείς του ιού της Ευλογιάς.

Ιστορικά, η ταχύτητα μετάδοσης του ιού της Ευλογιάς ήταν γενικά βραδύτερη σε σύγκριση με την ιλαρά ή την ανεμοβλογιά. Οι ασθενείς μετέδιδαν την Ευλογιά κυρίως σε μέλη της οικογένειάς τους ή φίλους τους. Για παράδειγμα, μεγάλες επιδημίες σε σχολεία ήταν ασυνήθιστο φαινόμενο. Αυτό το εύρημα δικαιολογείται εν μέρει από το γεγονός ότι μετάδοση του ιού της Ευλογιάς δεν συμβαίνει πριν την εμφάνιση του δερματικού εξανθήματος. Μέχρι τότε πολλοί ασθενείς έχουν καθηλωθεί στο κρεβάτι τους εξ αιτίας του υψηλού πυρετού και της μεγάλης αδιαθεσίας που προκαλεί η αρχική νόσος. Έτσι δευτερογενή κρούσματα περιορίζονταν συνήθως σε άτομα που ήρθαν σε επαφή με ασθενείς στο σπίτι ή στο νοσοκομείο⁷.

Η εποχιακή κατανομή των κρουσμάτων Ευλογιάς εξηγείται από το γεγονός ότι ο ιός της Ευλογιάς δεν επιβιώνει σε υψηλές περιβαλλοντικές θερμοκρασίες ή και υψηλή υγρασία, έτσι που τα πλείστα κρούσματα παρουσιάζονταν συνήθως τους

⁷ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 25.

χειμερινούς μήνες.

Στις περισσότερες γεωγραφικές περιοχές, οι κύριες ηλικίες που προσβάλλονταν από Ευλογιά ήταν κυρίως τα παιδιά επειδή οι ενήλικες είχαν αναπτύξει ανοσία είτε από εμβολιασμό ή από προηγούμενη νόσηση.

Προληπτικοί εμβολιασμοί

Οι προληπτικοί εμβολιασμοί σταμάτησαν στις διάφορες χώρες το 1977 όταν διαπιστώθηκε πως η Ευλογιά είχε εξαλειφθεί από του προσώπου της Γης. Έκτοτε συνεχίστηκαν σε πολύ περιορισμένη κλίμακα και μόνο σε προσωπικό των εργαστηρίων που συνεχίζουν να διαχειρίζονται τον ιό της Ευλογιάς για ερευνητικούς σκοπούς.

Παγκόσμια δεν υπάρχουν εργοστάσια παρασκευής, εμβολίου κατά της Ευλογιάς πάνω σε εμπορική βάση. Στις Η.Π.Α. κάτω από τον έλεγχο των Κέντρων Ελέγχου Νοσημάτων στην Ατλάντα, υπάρχει σήμερα ένα απόθεμα εμβολίου κατά της Ευλογιάς ικανό να εμβολιάσει μόνο 6-7 εκατομμύρια άτομα. Η ανάπτυξη και δημιουργία ενός εργοστασίου παραγωγής εμβολίου κατά της Ευλογιάς πάνω σε εμπορική βάση υπολογίζεται να απαιτήσει ένα χρονικό διάστημα όχι λιγότερο των 3 χρόνων.

Λόγω της έλλειψης ικανών ποσοτήτων εμβολίου κατά της Ευλογιάς στο παρόν στάδιο δεν συνιστάται ο προληπτικός εμβολιασμός.

Εμβολιασμός κατά της Ευλογιάς συνιστάται μέσα στις πρώτες 1-4 ημέρες από την έκθεση στον ιό της Ευλογιάς. Αυτή η πρακτική φαίνεται να προφυλάσσει από την ανάπτυξη έντονων συμπτωμάτων ή ακόμη και την πρόληψή τους. Έτσι όλα τα άτομα που έρχονται σε επαφή με ασθενή που υποφέρει από Ευλογιά θα πρέπει να εμβολιάζονται κατά της Ευλογιάς μέσα στις πρώτες 4 ημέρες από την επαφή.

Η μετάδοση της Ευλογιάς μέσα στους χώρους των Νοσοκομείων είναι ένα αναγνωρισμένο σοβαρό πρόβλημα. Ως εκ τούτου, ειδικά νοσοκομεία είχαν αναπτυχθεί και είχαν χρησιμοποιηθεί τα τελευταία 200 χρόνια. Στη Γερμανία ένας ασθενής με Ευλογιά και βήχα, και ενώ ήταν απομονωμένος σε ξεχωριστό δωμάτιο, μόλυνε ασθενείς σε 3 ορόφους του νοσοκομείου. Επίσης αριθμός κρουσμάτων συνέβησαν σε εργατικό προσωπικό πλυντηρίου νοσοκομείων εξ αιτίας του μολυσμένου μαιτισμού. Επομένως η ανάγκη ξεχωριστού νοσοκομείου ειδικά εντεταλμένου για τη νοσηλεία σοβαρών μεταδοτικών νοσημάτων, όπως είναι και η Ευλογιά, κρίνεται απόλυτα αναγκαία. Εκεί όπου δεν υπάρχουν τέτοια νοσοκομεία

είναι προτιμότερο οι ασθενείς να περιθάλπονται στο σπίτι τους κάτω από συνθήκες καραντίνας.

iv. Η Πανώλη

Το 542 μΧ οι άνθρωποι υπέστησαν μία από τις χειρότερες μάστιγες στην ιστορία. Ήταν η βουβωνική πανώλη, τρομερός και σκληρός δολοφόνος. Οφειλόταν στο βακτήριο *Yersinia pestis*, το οποίο είναι ενδημικό στα τρωκτικά και τους ψύλλους σε πολλά μέρη του κόσμου. Η ασθένεια μεταδιδόταν όταν ένας μολυσμένος ψύλλος τσιμπούσε έναν άνθρωπο. Μετά από μια περίοδο επώασης δυο έως πέντε ημερών, άρχιζε ο πυρετός. Την πρώτη ή δεύτερη μέρα εμφανίζονταν πρησμένοι λεμφαδένες στις μασχάλες, στους βουβώνες ή το λαιμό. Αυτοί μπορούν να πρηστούν, φτάνοντας σε μέγεθος πορτοκαλιού, πριν διαρραγούν. Ο πόνος ήταν τέτοιος που μπορούσε να οδηγήσει τον πάσχοντα στην τρέλα⁸.

Πριν από τα αντιβιοτικά, περισσότεροι από τους μισούς που μολύνονταν πέθαιναν μέσα σε πέντε χρόνια. Κάποιες φορές η σηψαιμία προκαλούσε το θάνατο μέσα σε ώρες. Η ασθένεια είχε επιπρόσθετα μια πνευμονική μορφή που αναπτυσσόταν συνήθως σε περιόδους με κρύο χειμώνα. Σε αυτήν τη μορφή, ο θάνατος ήταν σχεδόν αναπόφευκτος αν δεν εφαρμοζόταν θεραπεία.

Το ξέσπασμα του 542 μΧ ξεκίνησε από την Αίγυπτο δυο χρόνια πριν. Εξαπλώθηκε με εμπορικά πλοία στην Κωνσταντινούπολη, με τρομακτικές συνέπειες. Κυριάρχησε πανικός, αναταραχή και σκοτωμοί. Η πληθώρα των πτωμάτων που έπρεπε να ταφούν οδήγησε σε ξήλωμα των στεγών από τα οχυρά της πόλης και οι σοροί απλώνονταν εκεί. Σύντομα, ακόμη και οι πύργοι γέμισαν και οι δρόμοι πνίγηκαν από ανυπόφορη δυσοσμία. Έως 10.000 άνθρωποι πέθαιναν κάθε μέρα. Στην απελπισία τους, φόρτωναν σχεδίες με νεκρούς και τις άφηναν ακυβέρνητες στη θάλασσα.

Η πανώλη εξαπλώθηκε ταχύτατα στην Ευρώπη και επανεμφανιζόταν συχνά έως το 590 μΧ. Έως τότε είχε σκοτώσει το 50% και πλέον του πληθυσμού της Ευρώπης και αμέτρητους ακόμη στο υπόλοιπο του γνωστού κόσμου⁹.

⁸ Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003 σελ. 33.

⁹Το βακτήριο που προκαλεί τη βουβωνική πανώλη –*Yersinia pestis*– πήρε το όνομά του από το Γάλλο βακτηριολόγο Alexandre Yersin ο οποίος το ανακάλυψε το 1894 και κατέδειξε τη μετάδοση της

Το 1346 ξεκίνησε μια άλλη πανδημία. Σαράντα εκατομμύρια άνθρωποι λέγεται ότι πέθαναν μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια από αυτό που οι άνθρωποι ονόμασαν τότε μεγάλο θανατικό. Σήμερα είναι γνωστό ως μαύρος θάνατος και θεωρείται ότι προκλήθηκε από τη βουβωνική πανώλη.

Όπως και όλες οι προηγούμενες μάστιγες, έτσι και αυτή μεταφέρθηκε από εμπόρους. Στα 1330, η μάστιγα άρχισε να εξαπλώνεται κατά μήκος της διαδρομής των καραβανιών από την κεντρική Ασία στην Κίνα, την Ινδία και τη Μέση Ανατολή. Το 1346 είχε φτάσει έως το λιμάνι της Κριμαίας Κάφα, στη Μαύρη Θάλασσα. Η πόλη υφίστατο πολιορκία επί τρία χρόνια από τον Γιάνιμπεγκ, των Τατάρων Κιπτσάκ. Όταν οι Τάταροι άρχισαν να πεθαίνουν μαζικά από την πανώλη, ο Γιάνιμπεγκ διέταξε υποχώρηση, αλλά λέγεται ότι επέφερε ένα θανατηφόρο πλήγμα, χρησιμοποιώντας τους καταπέλτες του για να ρίξει πτώματα πάνω από τα τείχη της Κάφα. Εάν η ιστορία αυτή είναι αληθινή τότε πρόκειται για το πρώτο επιβεβαιωμένο παράδειγμα βιολογικής επίθεσης.

Οι Γενοβέζοι έμποροι οι οποίοι παγιδεύτηκαν στην Κάφα, έτρεξαν στα πλοία τους, μόλις ελευθερώθηκε η πόλη. Έπλευσαν προς την Ιταλία, μεταφέροντας και τη μάστιγα. Στα τέλη του 1347 εξαπλώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της νότιας Ευρώπης. Η Αγγλία προσβλήθηκε το 1348. Το ποσοστό θανάτων όσων προσβλήθηκαν ήταν 70-80%. Στο Σμόλενσκ επέζησαν μόλις πέντε άνθρωποι¹⁰.

Κανείς δεν είχε την παραμικρή ιδέα για το πώς εξαπλώνεται η ασθένεια. Ενοχοποιήθηκαν διάφοροι ως μιάσματα, οι σεισμοί, οι κομήτες, οι γάτες, οι σκύλοι, οι λεπροί, οι Τσιγγάνοι και οι Εβραίοι. Κατά το 16ο αιώνα, ενθαρρύνθηκαν οι καραντίνες, αλλά οι αρουραίοι δεν πειθαρχούν στους νόμους κι έτσι η μάστιγα εξαπλώθηκε ανεξέλεγκτα.

Το 1894, ο Γάλλος βακτηριολόγος Alexandre Yersin ανακάλυψε το παθογόνο βακτήριο και σύντομα ανακαλύφθηκε ο τρόπος μετάδοσης. Παρά τον έλεγχο των πληθυσμών των αρουραίων, υπάρχουν ακόμη κρούσματα της μάστιγας. Στις Η.Π.Α. παρουσιάζονται περίπου 10-15 περιπτώσεις το χρόνο.

Συμπερασματικά η Πανώλης ή κοινώς "πανούκλα" ή "μαύρος θάνατος" συμβαίνει σε περιοχές όπου οι μολυσμένοι με το μικρόβιο της πανώλης ψύλλοι (κυρίως του

ασθένειας. Οκτώ χρόνια νωρίτερα ο Yersin είχε συνεργαστεί με τον Emile Roux στην έρευνα που οδήγησε στην ανακάλυψη της τοξίνης της διφθερίτιδας.

¹⁰ Κατά τη διάρκεια του μαύρου θανάτου, όσοι πίστευαν ότι η μάστιγα ήταν τιμωρία εκ Θεού, πορεύονταν σε όλη την Ευρώπη, αυτομαστιγωνόμενοι σε πλατείες, σε μια προσπάθεια εξευμενισμού της θείας οργής. Επιπλέον μετέφεραν μαζί τους και τη μάστιγα.

γένους *Xenopsyllacheopsis* και *Pulex irritans*) τσιμπούν ανθρώπους οι οποίοι ακολούθως αναπτύσσουν βουβωνική πανώλη. Σαν προοίμιο μιας επιδημίας πανώλης είναι συχνά το φαινόμενο θανάτου μεγάλου αριθμού νυφίτσων (ποντίκων) που προκαλούν τη μετακίνηση του πληθυσμού των ψύλλων από τους ποντικούς στους ανθρώπους. Αν και οι περισσότεροι άνθρωποι που μολύνονται κατ' αυτό τον τρόπο αναπτύσσουν βουβωνική πανώλη, μια μικρή μειοψηφία αναπτύσσει σηψαιμία χωρίς βουβωνική εστία, μια μορφή πανώλης που ονομάζεται πρωτοπαθής σηψαιμική πανώλης. Ούτε η Βουβωνική Πανώλης ούτε η Σηψαιμική μορφή της νόσου μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο. Ένα μικρό ποσοστό ασθενών με Βουβωνική ή Σηψαιμική Πανώλη αναπτύσσουν δευτεροπαθή πνευμονική πανώλη οι οποίοι μπορούν να μεταδίδουν την ασθένεια με σταγονίδια, δηλαδή με το βήχα. Άτομα τα οποία προσβάλλονται από την αρρώστια κατ' αυτό τον τρόπο αναπτύσσουν πρωτοπαθή πνευμονική πανώλη¹¹.

Η Πανώλης παραμένει μια επιζωοτική νόσος των ποντίκων, σκίουρων, των σκύλων του λιβαδιού και άλλων τρωκτικών σε όλες τις κατοικημένες ηπείρους εκτός της Αυστραλίας. Παγκόσμια και κατά μέσον όρο τα τελευταία 50 χρόνια, έχουν δηλωθεί 1700 κρούσματα Πανώλης ετησίως. Στις Η.Π.Α., από το 1947 μέχρι το 1996 δηλώθηκαν 390 κρούσματα, από τα οποία το 84% ήταν Βουβωνική Πανώλης, το 13% Σηψαιμική και το 2% Πνευμονική. Η αντίστοιχη θνησιμότητα ήταν 14%, 22% και 57%.

Αν και η Πνευμονική Πανώλης σπάνια ήταν το κύριο χαρακτηριστικό της ασθένειας, μεγάλες επιδημίες Πνευμονικής Πανώλης έχουν συμβεί. Σε μια επιδημία στην Μαντζουρία το 1910-1911, γύρω στις 60.000 άτομα προσβλήθηκαν από Πνευμονική Πανώλη, ενώ μια δεύτερη μεγάλη επιδημία Πνευμονικής Πανώλης συνέβη στην ίδια χώρα το 1920-1921. Στη Βόρεια Ινδία, την ίδια εποχή μια επιδημία Πνευμονικής Πανώλης σκότωσε 1400 άτομα. Η εποχή εκείνη βέβαια ήταν η προ των αντιβιοτικών και έτσι η θνησιμότητα ήταν σχεδόν 100% και ούτε άλλα μέτρα ελέγχου και αντιμετώπισης μπορούσαν να εφαρμοσθούν. Η πιο πρόσφατη μικρή σε μέγεθος επιδημία Πνευμονικής Πανώλης ήταν αυτή του 1997 στη Μαδαγασκάρη, όπου ένας ασθενής με Βουβωνική Πανώλη και Δευτεροπαθή Πνευμονική Πανώλη μετέδωσε την ασθένεια σε 18 άτομα από τα οποία τα 8 πέθαναν.

¹¹ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 35.

Στην περίπτωση Βιολογικού πολέμου, η επιδημιολογία της Πανώλης θα διαφέρει σημαντικά από τη φυσικά συμβαίνουσα Πανώλη. Η θεληματική διασπορά της Πανώλης θα γίνει το πιο πιθανό με τη χρήση αεροζόλ του μικροβίου της Πανώλης, που ονομάζεται *Yersinia pestis*, ένας μηχανισμός που έχει αποδειχθεί να προκαλεί νόσηση σε ζώα. Το αναμενόμενο αποτέλεσμα μιας τέτοιας ενέργειας θα είναι η πρόκληση Πνευμονικής Πανώλης που θα εκδηλωθεί με συμπτώματα παρόμοια με εκείνα άλλων σοβαρών αναπνευστικών λοιμώξεων. Το μέγεθος μιας τέτοιας επιδημίας θα εξαρτηθεί από την ποσότητα του βιολογικού παράγοντα, τα χαρακτηριστικά του στελέχους του μικροβίου που χρησιμοποιήθηκαν, τους περιβαλλοντικούς παράγοντες (άνεμος, υγρασία, θερμοκρασία), και τη μέθοδο εφαρμογής του αεροζόλ. Τα συμπτώματα θα εμφανισθούν μεταξύ της 1ης και 6ης ημέρας από την έκθεση στο αεροζόλ του μικροβίου και ο θάνατος θα επέλθει γρήγορα από την έναρξη των συμπτωμάτων. Ενδείξεις ότι η Πανώλης προκλήθηκε από βιοτρομοκρατικό κτύπημα θα είναι η εμφάνιση της αρρώστιας σε γεωγραφικές περιοχές όπου δεν ενδημεί σε ζώα, σε άτομα που δεν έχουν κίνδυνο να μολυνθούν, και στην απουσία μεγάλου αριθμού θανάτων σε τρωκτικά.

Η παθογένεση και οι κλινικές εκδηλώσεις της Πανώλης που εκδηλώνεται ως αποτέλεσμα ενός βιοτρομοκρατικού ή βιολογικού πολεμικού κτυπήματος θα διαφέρουν αισθητά από αυτά της φυσικά συμβαίνουσας Πανώλης. Η εισπνοή αεροζόλ μικροβίων της Πανώλης (*Yersinia pestis*) αναμένεται να προκαλέσει πρωτοπαθή πνευμονική Πανώλη. Ο χρόνος επώασης από τη στιγμή έκθεσης σε αεροζόλ μικροβίων της Πανώλης μέχρι την ανάπτυξη των πρώτων συμπτωμάτων τόσο στους ανθρώπους όσο και σε ζώα έχει βρεθεί να κυμαίνεται μεταξύ 1 με 6 ημέρες και πιο συχνά 2 με 4 ημέρες. Τα πρώτα συμπτώματα αναμένεται να είναι πυρετός με βήχα και δύσπνοια, μερικές φορές με παραγωγή υδαρούς και αιμορραγικής απόχρεμψης, ή λιγότερο συχνά πυώδους απόχρεμψης. Έντονα συμπτώματα από το γαστρεντερικό, που περιλαμβάνουν αναγούλα, εμετούς, κοιλιακά άλγη και διάρροια είναι δυνατό να συνυπάρχουν με τα συμπτώματα από το αναπνευστικό.

Τα κλινικά ευρήματα της πρωτοπαθούς πνευμονικής Πανώλης είναι παρόμοια με εκείνα οποιασδήποτε σοβαρής και ραγδαία αναπτυσσόμενης πνευμονίας και πολύ όμοια με εκείνα της δευτεροπαθούς πνευμονικής Πανώλης. Η κύρια διαφορά από τη δευτεροπαθή πνευμονική Πανώλη είναι η κατά κανόνα απουσία του bubo (δηλαδή

διογκωμένων λεμφαδένων), με σπάνια εξαίρεση την ύπαρξη αυχενικής λεμφαδενοπάθειας. Τα ευρήματα από την ακτινογραφία θώρακος είναι ποικίλα, αλλά τα συχνότερα είναι αμφοτερόπλευρος διήθηση ή σκίαση των πνευμονικών πεδίων.

Το εμβόλιο κατά της Πανώλης που κυκλοφορούσε στις Η.Π.Α. αποσύρθηκε από την κατασκευάστρια εταιρεία το 1999 και επομένως δεν υπάρχει διαθέσιμο εμβόλιο κατά της Πανώλης. Αυτό το εμβόλιο που περιείχε σκοτωμένα με φορμαλδεϋδη μικρόβια ήταν αποτελεσματικό κατά της Βουβωνικής Πανώλης αλλά όχι κατά της Πνευμονικής Πανώλης. Επιστημονικές έρευνες συνεχίζονται για την ανάπτυξη ενός εμβολίου που θα προστατεύει από την Πνευμονική Πανώλη.

Σε μια κοινότητα όπου υπάρχει επιδημία Πνευμονικής Πανώλης, όλα τα άτομα που αναπτύσσουν πυρετό 38.5οC ή ψηλότερο, ή παρουσιάζουν βήχα θα πρέπει να τους χορηγηθεί αμέσως παρεντερική αντιβίωση (Στρεπτομυκίνη ή Γενταμυκίνη).

Άτομα ασυμπτωματικά που βρίσκονται στο ίδιο σπίτι ή νοσοκομείο με άτομα που έχουν προσβληθεί από Πνευμονική Πανώλη, θα πρέπει να τους χορηγηθεί προληπτική θεραπεία, κατά προτίμηση Doxycycline 100mg κάθε 12 ώρες, για 7 ημέρες, και θα παρακολουθηθούν για πιθανή ανάπτυξη συμπτωμάτων πυρετού και βήχα.

Πλήρης απομόνωση των ασθενών με Πνευμονική Πανώλη δεν επιβάλλεται επειδή η μεταδοτικότητα της ασθένειας δεν είναι μεγάλη. Σχετική απομόνωση του ασθενούς και χρήση μάσκας προσώπου για άτομα που περιθάλπουν τέτοιους ασθενείς είναι αναγκαία μέτρα για τις πρώτες 48 ώρες από την έναρξη αντιβιοτικής θεραπείας στον ασθενή.

v. Η Τουλارαιμία

Η Τουλارαιμία είναι μια βακτηριακή ζωνόσος που προκαλείται από το μικρόβιο *Francisellatularensis*. Το μικρόβιο αυτό είναι ένα από τα πλέον παθογόνα μικρόβια που υπάρχουν στη φύση, έτσι που ακόμη και η εισπνοή ή εμβολιασμός 10 μικροβίων να προκαλεί ασθένεια. Οι άνθρωποι μολύνονται τυχαία από ποικίλες εκθέσεις στο περιβάλλον και μπορούν να αναπτύξουν σοβαρής μορφής νόσο ενίοτε θανατηφόρο, αλλά δεν μεταδίδουν τη μόλυνση σε άλλους ανθρώπους. Η Τουλارαιμία έχει θεωρηθεί ως δυνητικά βιολογικό όπλο λόγω της εξαιρετικά μεγάλης παθογονικότητας του μικροβίου, του εύκολου της διασποράς του, και της σημαντικής δυνατότητάς του να προκαλεί βαριά νόσηση και θάνατο.

Επιδημιολογία

Η Τουλαραιμία επισυμβαίνει τόσο στη Βόρειο Αμερική όσο και στην Ευρασία. Στις Η.Π.Α., κρούσματα Τουλαραιμίας σε ανθρώπους έχουν δηλωθεί σε όλες τις Πολιτείες εκτός της Χαβάης, ενώ τα περισσότερα κρούσματα συμβαίνουν στις Νοτιοκεντρικές και Δυτικές Πολιτείες, ειδικά στο Μισούρι, Αρκάνσας, Οκλαχόμα, Νότια Ντακότα και Μοντάνα. Στην Ευρασία, η νόσος είναι ενδημική σε πολλές χώρες, τα περισσότερα όμως κρούσματα συμβαίνουν στη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, και ειδικά στις Σκανδιναβικές χώρες και στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η Τουλαραιμία είναι σχεδόν αποκλειστικά νόσημα των αγροτικών περιοχών, αν και ενίοτε έκθεση στο μικρόβιο μπορεί να συμβεί και σε αστικές ή ημιαστικές περιοχές.

Το μικρόβιο της *Franciseilatularensis* ανευρίσκεται ευρέως σε ποικίλα ζώα και φυτικό περιβάλλον, και μπορεί να ανιχνευθεί σε μολυσμένο νερό, έδαφος, και φυτά. Μια ποικιλία από μικρά θηλαστικά, που περιλαμβάνει είδη ποντικών, νυφίτσες του νερού, σκίουρους, κουνέλια και λαγούς, αποτελούν τη φυσική πηγή της μόλυνσης. Τα ζώα αυτά μολύνονται με το μικρόβιο της Τουλαραιμίας από τσιμπήματα φλεβοτόμων, κουνουπιών και μύγας, αλλά και με την άμεση επαφή τους με το μολυσμένο περιβάλλον. Οι άνθρωποι μολύνονται με το μικρόβιο *Franciseilatularensis* με διάφορους τρόπους, περιλαμβανομένων και τσιμπημάτων από έντομα, το χειρισμό μολυσμένων ιστών ή υγρών ζώων, άμεση επαφή ή κατάποση μολυσμένου νερού, φαγητού ή εδάφους, και εισπνοή μολυσμένων αεροζόλ. Άτομα όλων των ηλικιών και των δύο φύλων φαίνεται να είναι εξ' ίσου επιρρεπή στην Τουλαραιμία.

Η συχνότητα της Τουλαραιμίας πάνω σε παγκόσμια βάση δεν είναι γνωστή και φαίνεται πως η νόσος αναγνωρίζεται λιγότερο από ότι συμβαίνει και δεν δηλώνονται στις Υγειονομικές Αρχές πλήρως. Στις Η.Π.Α., τα δηλωθέντα κρούσματα μειώθηκαν απότομα από μερικές χιλιάδες πριν το 1950 σε 200 κρούσματα ετησίως στη δεκαετία του 1990. Η θνησιμότητα στις Η.Π.Α. έχει υπολογισθεί στο 1.4%. Άτομα όλων των ηλικιών προσβλήθηκαν από τη νόσο, κυρίως όμως παιδιά κάτω των 10 ετών και ενήλικες άνω των 50 ετών. Από 1298 περιπτώσεις όπου υπήρχαν πληροφορίες σχετικά με το φύλο, οι 942 (72.6%) ήταν άνδρες, και οι άνδρες ήταν περισσότεροι σε όλες τις ηλικίες. Οι πλείστες περιπτώσεις συνέβησαν μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου, οπότε και η μετάδοση μέσω εντόμων είναι σε έξαρση. Περιστατικά που συνέβησαν το χειμώνα αφορούσαν κυνηγούς και παγιδευτές ζώων που χειρίζονταν

μολυσμένα πτώματα ζώων.

Η μεγαλύτερη καταγραφείσα επιδημία Τουλαραιμίας από εισπνοή του μικροβίου σημειώθηκε το 1966-1967 σε μια μεγάλη αγροτική περιοχή της Σουηδίας. Σε αυτή την επιδημία προσβλήθηκαν πάνω από 600 άτομα από το λιγότερο παθογόνο στέλεχος του Ευρωπαϊκού μικροβίου *Francisellatularensis palaeartica* (Τύπου Β). Τα περισσότερα άτομα προσβλήθηκαν από το μικρόβιο ενώ εργαζόντουσαν στους αγρούς και δημιουργούσαν αεροζόλ μολυσμένα με το μικρόβιο. Η αιχμή της επιδημίας ήταν μέσα στο χειμώνα όταν οι αγρότες μεταφέραν σανό από τους αγρούς στους στάβλους των ζώων, σανός που ήταν γεμάτος από μολυσμένα τρωκτικά. Από τα 140 επιβεβαιωμένα και εργαστηριακά περιστατικά, τα περισσότερα είχαν τυπικά οξεία συμπτώματα πυρετού, καταβολής δυνάμεων, ρίγους, πονοκεφάλου και αδιαθεσίας και μόνο τα 14 (10%) είχαν συμπτώματα πνευμονίας, όπως δύσπνοια, και πόνο στο στήθος. Όλοι οι ασθενείς ανταποκρίθηκαν καλά στη θεραπεία με Τετρακυκλίνη και δεν υπήρξαν θάνατοι.

Στις Η.Π.Α., Τουλαραιμία εισπνοής αφορούσε περιορισμένο αριθμό κρουσμάτων, ως αποτέλεσμα έκθεσης στο μικρόβιο στο χώρο μικροβιολογικού εργαστηρίου, από χειρισμό πτωμάτων μολυσμένων ζώων και ύποπτα μολυσμένα περιβαλλοντικά αεροζόλ. Τα περιστατικά Τουλαραιμίας εξ εισπνοής οφείλονται, στις Η.Π.Α., κατά κύριο λόγο στο πλέον παθογόνο μικρόβιο *Francisellatularensis* (Τύπου Α) και συνήθως ακολουθούν μια οξεία και σοβαρή πορεία με έντονη πνευμονίτιδα.

Άλλες μορφές της νόσου είναι η οφθαλμική, όπου προσβάλλονται τα μάτια, η Λεμφαδενική που προκαλείται από μόλυνση του δέρματος και η στοματοφαρυγγική που συνοδεύεται από αυχενική λεμφαδενοπάθεια. Η στοματοφαρυγγική μορφή παρατηρήθηκε στο 31% των κρουσμάτων της μεγάλης επιδημίας στη Σουηδία και στο 32% των περιπτώσεων αυτών συνυπήρχε ποικιλόμορφο ερύθημα ή οζώδες ερύθημα.

Αν και το μικρόβιο της Τουλαραιμίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βιολογικό όπλο κατά πολλούς τρόπους, η χρησιμοποίησή του σε μορφή αεροζόλ, είναι αυτή που θα έχει τις μεγαλύτερες συνέπειες ιατρικά και τα χειρότερα συνεπακόλουθα στη Δημόσια Υγεία. Διοχέτευση του μικροβίου της Τουλαραιμίας σε πυκνοκατοικημένες περιοχές θα έχει ως αποτέλεσμα στην απότομη εμφάνιση ενός μεγάλου αριθμού κρουσμάτων με οξεία εμπύρετο νόσηση 3 με 4 ημέρες αργότερα (με μια διακύμανση του χρόνου επώασης από 1-14 ημέρες) και με την ανάπτυξη πνευμονίτιδας σε

μια μεγάλη αναλογία των περιστατικών μέσα στις επόμενες ημέρες και εβδομάδες. Η δυσκολία είναι να διαχωριστεί αυτή η επιδημία από άλλες επιδημίες αναπνευστικών λοιμώξεων, όπως για παράδειγμα από μια επιδημία γρίπης ή άτυπης πνευμονίας. Μέχρι που να ξεκαθαρίσει η αιτιολογία μιας τέτοιας επιδημίας, οι κλινικοί ιατροί θα πρέπει να συνεργαστούν στενά με επιδημιολόγους και διαγνωστικά εργαστήρια για να γίνει η διαφορική διάγνωση από τις διάφορες πνευμονίες που προσβάλλουν κοινότητες και να καθορισθεί κατά πόσον η επιδημία είναι αποτέλεσμα Βιοτρομοκρατίας από Τουλαραιμία, Πανώλη ή Άνθρακα.

Γενικά, η Τουλαραιμία αναμένεται να έχει πιο βραδεία εξέλιξη και χαμηλότερη θνησιμότητα από τον αναπνευστικό Άνθρακα ή την Πανώλη εξ εισπνοής. Μια επιδημία Τουλαραιμίας εξ εισπνοής σε μια αστική περιοχή θα πρέπει να προκαλέσει μεγάλη υποψία ότι πρόκειται για εσκεμμένο γεγονός, αφού όλες οι φυσικά επισυμβαίνουσες επιδημίες Τουλαραιμίας εξ εισπνοής, που έχουν ανακοινωθεί μέχρι σήμερα, συνέβηκαν σε αγροτικές περιοχές.

Εμβολιασμοί

Στις Η.Π.Α. ένα εμβόλιο κατά της Τουλαραιμίας, που περιέχει ζωντανά μη παθογόνα στελέχη μικροβίων, έχει χρησιμοποιηθεί για την προστασία εργαστηριακών λειτουργιών που χειρίζονται συχνά το μικρόβιο της *Francisellatularensis*. Το εμβόλιο αυτό βρίσκεται υπό μελέτη, δεν έχει ακόμη εγκριθεί από την Αρχή Τροφίμων και Φαρμάκων των Η.Π.Α., και το μέλλον του είναι αβέβαιο. Σε μελέτες με εθελοντές το εμβόλιο αυτό δεν προστάτευσε από την ανάπτυξη συμπτωμάτων μετά από εισπνοή του μικροβίου. Ως εκ τούτου δεν συνιστάται σε άτομα τα οποία έχουν ήδη εκτεθεί στο μικρόβιο της Τουλαραιμίας. Συνιστάται μόνον σε εργαστηριακούς λειτουργούς που χειρίζονται το μικρόβιο *Francisellatularensis*.

Άτομα τα οποία εκτέθηκαν στο μικρόβιο της Τουλαραιμίας, και ειδικά μετά από εισπνοή μολυσμένου αεροζόλ, ενδείκνυται να λάβουν προληπτική θεραπευτική αγωγή με Στρεπτομυκίνη, Γενταμυκίνη, Ciprofloxacin ή Doxycycline στη διάρκεια του χρόνου επώασης της αρρώστιας και για 14 ημέρες. Μια τέτοια αγωγή φαίνεται να προφυλάσσει από την ανάπτυξη της νόσου όταν μάλιστα χορηγηθεί μέσα στις πρώτες 24 ώρες από την έκθεση.

Προληπτική θεραπευτική αγωγή δεν ενδείκνυται σε υγιή άτομα που έρχονται σε επαφή με ασθενή που προσβλήθηκε από Τουλαραιμία επειδή το μικρόβιο δεν μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο.

Μέτρα ελέγχου της λοίμωξης

Δεν απαιτείται απομόνωση των ασθενών με Τουλαραιμία, επειδή όπως έχουμε ήδη αναφέρει το μικρόβιο *Francisellatularensis* δεν μεταδίδεται από άνθρωπο σε άνθρωπο. Τα γενικά μέτρα πρόληψης και ελέγχου λοιμώξεων θα πρέπει να εφαρμόζονται από το προσωπικό των νοσοκομείων. Το προσωπικό του Μικροβιολογικού εργαστηρίου θα πρέπει να εφαρμόζει υψηλού βαθμού μέτρα ασφάλειας και ο χειρισμός των καλλιιεργειών του μικροβίου θα πρέπει να γίνεται σε θαλάμη ασφαλείας.

Κάτω από φυσιολογικές συνθήκες, η *Francisellatularensis* είναι δυνατό να επιβιώσει για μακρύ χρονικό διάστημα σε κρύο και υγρό περιβάλλον. Γενικά όπου υπάρχει μόλυνση με το μικρόβιο οι επιφάνειες απολυμαίνονται με οικιακή χλωρίνη σε διάλυση 10% και 10 λεπτά αργότερα ακολουθεί η εφαρμογή αλκοόλ 70% για περαιτέρω καθαρισμό της περιοχής και αποφυγή της διαβρωτικής ενέργειας της χλωρίνης. Σαπούνι και νερό μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την έκπλυση λιγότερο επικίνδυνων μολύνσεων.

Άτομα τα οποία ήρθαν σε άμεση επαφή με μολυσμένη σκόνη ή υγρό αεροζόλ που περιείχε το μικρόβιο *Francisellatularensis* θα πρέπει να πλύνουν τις περιοχές του σώματος τους και τα ρούχα τους με σαπούνι και νερό¹².

vi. Η Χολέρα

Το 1830 μια πρωτοφανής ασθένεια άρχισε να εξαπλώνεται στα δυτικά της Ινδίας: η ασιατική χολέρα, η οποία προκαλείται από το βακτήριο *Vibrio cholera*. Η εξάπλωσή της κατά το 19^ο αιώνα οδήγησε σε παγκόσμιες πανδημίες που θανάτωσαν εκατομμύρια.

Η πρώτη πανδημία σταμάτησε κοντά στην Ευρώπη. Μια άλλη άρχισε το 1826 και εξαπλώθηκε στη Ρωσία. Το 1830, στη Μόσχα, μια επιδημία σκότωσε το 50% όσων μολύνθηκαν. Πανικόβλητοι κάτοικοι τράπηκαν σε φυγή, εξαπλώνοντας εκτεταμένα τη μόλυνση. Σύντομα έφτασαν στην Αγγλία. Δέκα χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν μέσα σε μέρες. Από την Αγγλία εξαπλώθηκε στην Ιρλανδία, από όπου οι μετανάστες τη μετέφεραν στην Αμερική. Εάν κάποιος επισκεπτόταν το Μανχάταν το 1832, δε θα έβλεπε τίποτε άλλο από καρότσια που μετέφεραν νεκρούς για ταφή.

¹² Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «*Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα*», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 45

Την εποχή εκείνη αξιοσέβαστοι γιατροί πίστευαν ότι η ασθένεια δεν ήταν μεταδοτική. Αυτό εκφράστηκε με τα αποτελέσματα των πειραμάτων που διεξήχθησαν για να εξακριβωθούν τα χαρακτηριστικά της αιτίας του κίτρινου πυρετού στη Βαρκελώνη το 1822. Οι Γάλλοι γιατροί που μελέτησαν την επιδημία κατέληξαν ότι αιτία ήταν ένα μίγμα από αποσυντεθειμένη οργανική ύλη. Εντούτοις, πολλοί απλοί άνθρωποι, κραύγαζαν για καραντίνες. Μάταια, γιατί κανείς δε συνειδητοποιούσε ότι η μετάδοση γινόταν από τις παροχές νερού. Στο Λονδίνο το περισσότερο πόσιμο νερό προερχόταν από τον Τάμεση, στον οποίο έφταναν όλα τα ανθρώπινα περιττώματα της πόλης, τα περιττώματα των ζώων, λύματα από σφαγεία και νοσοκομεία, υπόγεια νερά από νεκροταφεία, ακόμη και πτώματα. Έπεφτε ότι μπορούσε ν' αποθεθεί σε υπόνομο. Οι άνθρωποι έπιναν τις ίδιες τους τις ακαθαρσίες, πλένονταν με αυτές και μαγείρευαν με αυτές. Δεν αναρωτιόταν κανείς για το θάνατο χιλιάδων κάθε μήνα. Αλλά και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις δεν ήταν περισσότερο τυχερές.

Πολιτική υγιεινής

Δέκα χρόνια μετά την τρίτη πανδημία χολέρας ξεκίνησε ένα κίνημα μεταρρυθμίσεων υγιεινής, με ηγέτη τον Edwin Chadwick¹³, ο οποίος είχε πειστεί ότι η ασθένεια προέρχεται από τις ακαθαρσίες και ξεκίνησε εκστρατεία καθαρισμού της Αγγλίας. Έγινε διευθυντής μιας νέας επιτροπής για την υγεία και σύντομα νέοι νόμοι καθιστούσαν την κυβέρνηση υπεύθυνη για τη συλλογή των απορριμμάτων, την κατασκευή υπονόμων, τον καθαρισμό του νερού και την καθαριότητα στις φτωχογειτονιές. Το 1868, όταν η χολέρα ξαναχτύπησε, οι θάνατοι ήταν λιγότεροι. Η επιτυχία της πολιτικής υγιεινής οδήγησε παντού στη δημιουργία επιτροπών υγείας. Σήμερα, παρουσιάζονται λίγες περιπτώσεις χολέρας στις ανεπτυγμένες χώρες ετησίως, αλλά κυρίως σε ανθρώπους που έχουν βρεθεί πρόσφατα στην Αφρική ή την Ασία. Ένας από τους πιο συνηθισμένους τρόπους μετάδοσης είναι η βρώση μολυσμένων θαλασσινών¹⁴.

Επομένως η Χολέρα, που οφείλεται στο μικρόβιο *Vibrio cholerae*, είναι μια οξεία βακτηριακή εντερική νόσος που χαρακτηρίζεται στη βαριά της μορφή από απότομη

¹³Ο μεταρρυθμιστής της υγιεινής Sir Edwin Chadwick έγραψε για τις φοβερές συνθήκες ζωής των εργαζομένων στο Λονδίνο και την επίδραση που φαινόταν να έχει το περιβάλλον στην υγεία. Η τρίτομη εργασία του Chadwick «Επισκόπηση των συνθηκών υγιεινής των εργαζόμενων τάξεων στη Μεγάλη Βρετανία» αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία της κοινωνιολογίας, με τις ολοζώντανες περιγραφές του πώς η ακαθαρσία από τον αέρα, το νερό και το έδαφος ήταν ο κύριος παράγοντας στην εξάπλωση των ασθενειών στις αστικές περιοχές.

¹⁴ Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003 σελ. 37.

έναρξη με άφθονες υδαρείς κενώσεις, απουσία πόνου, αναγούλα και εμετούς στα αρχικά στάδια, και, σε άτομα που δεν λαμβάνουν θεραπεία, γρήγορη αφυδάτωση, οξέωση, κυκλοφοριακή ανεπάρκεια, υπογλυκαιμία στα παιδιά, και νεφρική ανεπάρκεια.

Επιδημιολογία

Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, πανδημίες Χολέρας ξαπλώθηκαν από το δέλτα του ποταμού Γάγγη στην Ινδία στα πλείστα μέρη της υφηλίου. Στη διάρκεια των πρώτων 50 χρόνων του 20^{ου} αιώνα, η Χολέρα περιορίστηκε κυρίως στην Ασία, με εξαίρεση τη μεγάλη επιδημία στην Αίγυπτο το 1947. Στο τελευταίο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, η επιδημιολογία της Χολέρας σημαδεύτηκε από τρεις σημαντικές παρατηρήσεις:

α) την αμείλικτη διασπορά της έβδομης πανδημίας Χολέρας που προκλήθηκε από το στέλεχος *Vibrio cholerae O1 El Tor*,

β) την αναγνώριση ότι υπάρχουν περιβαλλοντικά αποθέματα της Χολέρας, περιλαμβανομένων και αυτών στη περιοχή του Κόλπου του Μεξικού, και

γ) την εμφάνιση για πρώτη φορά μεγάλων εκρηκτικών επιδημιών βαριάς μορφής Χολέρας που οφειλόταν σε ορολογικές υποομάδες του *Vibrio cholerae* άλλες από τον τύπο O1 (π.χ. *Vibrio cholerae O139*).

Από το 1961, *Vibrio cholerae* του τύπου El Tor έχει εξαπλωθεί από την Ινδονησία διαμέσου όλης σχεδόν της Ασίας στην Ανατολική Ευρώπη. Το 1970 αυτό το στέλεχος εισήχθη στη Δυτική Αφρική και ξαπλώθηκε γρήγορα σε όλη την Αφρικανική ήπειρο, για να παραμείνει ενδημικό σε αρκετές Αφρικανικές χώρες. Στη δεκαετία του 70 επιδημίες Χολέρας συνέβησαν τόσο στην Ιταλική χερσόνησο όσο και στην Ιβηρική. Η Χολέρα του El Tor επέστρεψε στη Νότιο Αμερική το 1991 μετά από απουσία ενός αιώνα, και προκάλεσε εκρηκτικές επιδημίες κατά μήκος της ακτής του Ειρηνικού Ωκεανού στο Περού. Από το Περού ξαπλώθηκε γρήγορα σε γειτονικές χώρες και μέχρι το 1994 ένα εκατομμύριο κρούσματα Χολέρας καταγράφηκαν στην Λατινική Αμερική. Η θνησιμότητα παρέμεινε στο 1%.

Μια εξαιρετικά εκρηκτική επιδημία Χολέρας με το στέλεχος El Tor συνέβη μεταξύ προσφύγων από τη Ρουάντα που κατέφυγαν στην Γκόμα του Ζαΐρ τον Ιούλιο 1994, που είχε σαν αποτέλεσμα να προσβληθούν 70.000 άτομα και να πεθάνουν 12.000 μέσα σε διάστημα κάτι λίγο περισσότερο του ενός μηνός. Παγκόσμια, το 1994 δηλώθηκαν στην Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας 384.403 κρούσματα Χολέρας και 10.692 θάνατοι από 94 χώρες. Η θνησιμότητα από Χολέρα, πάνω σε παγκόσμια βάση

ήταν 2.8% το 1994, κυμαινόμενη από 1% στην Αμερικανική ήπειρο, 1.3% στην Ασία και μέχρι 5% στην Αφρική. Αυτές οι διακυμάνσεις αντανακλούν διαφορές στην καταγραφή των κρουσμάτων και στην πρόσβαση για θεραπεία, και δεν αντανακλούν αλλαγές στην παθογονικότητα.

Τον Οκτώβριο 1992 στην πολιτεία Tamilnadu της Ινδίας παρουσιάστηκε μια επιδημία Χολέρας που οφειλόταν σε ένα νέο στέλεχος *Vibrio cholerae*, το O139. Μέσα σε λίγους μήνες η επιδημία αυτή ξαπλώθηκε στη γύρω περιοχή προσβάλλοντας μερικές εκατοντάδες χιλιάδες άτομα. Η επιδημία αυτή συνέχισε μέχρι και το 1994, με το στέλεχος *Vibrio cholerae* O1 39 να αντικαθιστά το O1. Τη χρονιά αυτή δηλώθηκαν κρούσματα Χολέρας από 11 Ασιατικές χώρες. Αναμενόταν πως αυτό το νεοεμφανιζόμενο στέλεχος μεταφερόμενο και σε άλλες ηπείρους θα προκαλούσε νέα κύματα επιδημιών, πράγμα που μέχρι σήμερα δεν έχει συμβεί.

Εμβολιασμοί

Το σύνηθες ενέσιμο εμβόλιο κατά της Χολέρας, που περιέχει φονευμένα κύτταρα του *Vibrio cholerae*, έχει πολύ μικρή πρακτική αξία σε περιπτώσεις ελέγχου επιδημιών επειδή η αποτελεσματικότητά του δεν υπερβαίνει το 50%, και η διάρκεια προστασίας κυμαίνεται μεταξύ 3 και 6 μηνών. Δύο νέα εμβόλια κατά της Χολέρας, που χορηγούνται από το στόμα, και που παρέχουν σημαντική προστασία για αρκετούς μήνες εναντίον των στελεχών O1 είναι διαθέσιμα σε μερικές χώρες. Το πρώτο είναι το Orachol β, που περιέχει αποδυναμωμένα ζωντανά μικρόβια και χορηγείται σε μία απλή δόση, και κυκλοφορεί στην Ευρώπη, ενώ στον Καναδά κυκλοφορεί με το όνομα Mutacol. Το δεύτερο αποτελείται από μη ζώντα μικρόβια συν τοξίνη Χολέρας (B-υπομονάδας) και χορηγείται σε δύο δόσεις (Dukoral, SBL).

Μέτρα επιδημικού ελέγχου

Ασθενείς με βαριά μορφή της ασθένειας και έντονη αφυδάτωση θα πρέπει να εισαχθούν σε Νοσοκομείο. Δεν απαιτείται αυτοί οι ασθενείς να απομονωθούν πλήρως, δηλαδή δεν απαιτείται να μπουν σε καραντίνα, αλλά τα άτομα που έρχονται σε επαφή και νοσηλεύουν αυτούς τους ασθενείς πρέπει να λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα μέτρα προστασίας από εντερικές λοιμώξεις, με ενδελεχή πλύσιμο των χεριών και χρήση γαντιών στο χειρισμό σωματικών υγρών και ιματισμού ασθενών.

Χημειοπροφύλαξη θα πρέπει να χορηγηθεί σε άτομα που συνέτρωγαν ή συνέπιναν με ασθενή που προσβλήθηκε από Χολέρα 5 ημέρες από την τελευταία επαφή με τον ασθενή και σε άτομα που διαμένουν στο ίδιο νοικοκυριό με άτομο που προσβλήθηκε

από Χολέρα και υπάρχει κίνδυνος δευτερογενούς μετάδοσης. Η χημειοπροφύλαξη συνιστάται στη χορήγηση Τετρακυκλίνης 500 mg ανά 6 ώρο ή Doxycycline 300 mg ημερησίως για 3 ημέρες. Εναλλακτικά αντιβιοτικά για χημειοπροφύλαξη είναι το Trimethoprim- Cotrimoxazole, η Ερυθρομυκίνη, το Furazolidone ή το Ciprofloxacin.

Η ανακάλυψη της εστίας μόλυνσης στο περιβάλλον είναι πολύ σημαντική ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα διορθωτικά και υγειονομικά μέτρα πρόληψης. Όπως για παράδειγμα η αποστείρωση (χλωρίωση) μολυσμένης υδατοπρομήθειας. Αυτό είναι πολύ σημαντικό ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου υποψιαζόμαστε κτύπημα βιοτρομοκρατίας.

Θα πρέπει επίσης να δοθούν οδηγίες προς το κοινό για την υγιεινή παρασκευή και συντήρηση των τροφίμων. Τροφές οι οποίες σερβίρονται σε κηδείες θυμάτων της Χολέρας θα πρέπει να αποφεύγονται, επειδή υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εξάπλωσης της ασθένειας.

Τα από του στόματος εμβόλια κατά της Χολέρας δεν ενδείκνυνται σε χαοτικές εκτεταμένες επιδημίες Χολέρας.

Κρούσματα Χολέρας πρέπει να κοινοποιούνται αμέσως στις Υγειονομικές Αρχές του Κράτους και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας ώστε να λαμβάνονται όλα τα δέοντα επιδημικά μέτρα πρόληψης και ελέγχου¹⁵.

vii. Η Γρίπη

Το Μάρτιο του 1918, άρχισε να σαρώνει τις Ηνωμένες Πολιτείες μια παράξενη μορφή γρίπης. Πρόσβαλε περισσότερο άτομα 20-30 ετών και λιγότερο τους υπόλοιπους. Τα αμερικανικά στρατεύματα τη μετέφεραν στην Ευρώπη και μολύνθηκαν χιλιάδες. Έκανε το γύρο του κόσμου σε περίπου τέσσερις μήνες. Στη συνέχεια, εμφανίστηκε μια πιο φονική μορφή και εξαπλώθηκε ξανά στον κόσμο, σκοτώνοντας εκατομμύρια¹⁶.

Οι περισσότεροι θάνατοι οφείλονταν σε πνευμονία. Σε όλες τις Η.Π.Α. και σε άλλες πολύ μολυσμένες χώρες απαγορεύτηκαν οι δημόσιες συναθροίσεις, έκλεισαν τα σχολεία, τα νοσοκομεία και οι χώροι δουλειάς, και φόρεσαν όλοι μάσκες στο πρόσωπο.

¹⁵ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 62.

¹⁶ Η ισπανική γρίπη ήταν πιο τοξική από κάθε άλλη που είχαμε δει έως τότε. Ήταν ιδιαίτερα μεταδοτική και όλα τα μέτρα ελέγχου, ακόμη και η χρήση μάσκας στο πρόσωπο, έδειχναν μάταια.

Μάταια. Σε έναν περίπου χρόνο, η γρίπη, γνωστή ως ισπανική γρίπη, κατέληξε σε μία από τις χειρότερες καταστροφές στην ιστορία, σκοτώνοντας 15-25 εκατομμύρια ανθρώπους – περισσότερους από όσους πέθαναν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Φυσιολογικά, η γρίπη προκαλεί πολύ λίγους θανάτους, αλλά αρρώστησαν τόσο πολλοί, ώστε οι αριθμοί των θανάτων ήταν τεράστιοι. Ο ιός που προκαλεί τη γρίπη υφίσταται τακτικά μικρές αλλαγές στις επιφανειακές πρωτεΐνες του εξαλείφοντας κάθε ανοσία από προηγούμενες επιθέσεις του.

Λιγότερο συχνά, συμβαίνει μια μεγάλη αλλαγή στα αντιγόνα, η οποία συνήθως οδηγεί σε αυξημένη τοξικότητα. Πολλοί επιστήμονες πιστεύουν ότι η επόμενη μεγάλη καταστροφή που θα χτυπήσει τους ανθρώπους θα είναι μια τοξική πανδημία γρίπης που θα θανατώσει πολλά εκατομμύρια ανθρώπους μέσα σε μήνες¹⁷.

viii. Ο Αιμορραγικός Πυρετός Έμπολα

Ο Αιμορραγικός Πυρετός Έμπολα ανήκει στην ομάδα των αιμορραγικών πυρετών που έχουν γεωγραφική κατανομή στην Αφρική. Σε αυτούς υπάγονται ο Αφρικανικός Αιμορραγικός Πυρετός, η Ιογενής Νόσος Marburg και ο Αιμορραγικός Πυρετός Έμπολα.

Επιδημιολογία

Η ιογενής νόσος Marburg αναγνωρίστηκε σε έξι περιπτώσεις: το 1967, στη Γερμανία και Γιουγκοσλαβία, όπου 31 άνθρωποι (7 από τους οποίους πέθαναν) μολύνθηκαν μετά από επαφή τους με πράσινους πιθήκους (*Cercopithecusaethiops*) από την Ουγκάντα. Το 1975, ένα θανατηφόρο κρούσμα μεταξύ 3 κρουσμάτων που διαγνώστηκαν στην Νότιο Αφρική αλλά μολύνθηκαν στη Ζιμπάμπουε. Το 1980, στην Κένυα διαγνώστηκαν 2 περιστατικά από τα οποία το ένα απεβίωσε. Το 1982, ένα κρούσμα στη Ζιμπάμπουε και το 1987, ένα θανατηφόρο περιστατικό στην Κένυα. Το 1999, στη Δημοκρατία του Κονγκό, 3 άτομα απεβίωσαν από τη νόσο Marburg μεταξύ των 70 υπόπτων κρουσμάτων ιογενούς αιμορραγικού πυρετού.

Ο Αιμορραγικός Πυρετός Έμπολα αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά το 1976 στη δυτική ισημερινή επαρχία του Σουδάν και 800 χιλιόμετρα μακριά από το Ζαΐρ. Τότε εντοπίστηκαν περισσότερα από 600 κρούσματα σε αγροτικά νοσοκομεία και χωριά. Η θνησιμότητα ήταν περίπου 70%. Δεύτερη επιδημία συνέβη στην ίδια περιοχή στο

¹⁷ Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003 σελ.38.

Σουδάν το 1979. Ένα ξεχωριστό στέλεχος ιού βρέθηκε από ένα άτομο και σε χιμαπαζήδες στην Ακτή Ελεφαντοστού το 1994. Μια μεγάλη επιδημία Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα επικεντρώθηκε γύρω από το Kitwit του Ζαΐρ το 1995. Το 1996-97 δύο επιδημίες αναγνωρίστηκαν στην Γκαμπόν με αποτέλεσμα να προσβληθούν 98 άτομα από τα οποία τα 66 πέθαναν.

Ο τρόπος μετάδοσης του Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα είναι από άτομο σε άτομο με την άμεση επαφή μολυσμένου αίματος, εκκρίσεων, οργάνων ή σπέρματος. Ο κίνδυνος μετάδοσης είναι μεγαλύτερος στα τελικά στάδια της νόσου οπότε ο ασθενής κάνει εμετούς, διάρροιες και αιμορραγεί. Η μεταδοτικότητα της νόσου κατά τον χρόνο επώασης είναι χαμηλή. Μετάδοση από εισπνοή σταγονιδίων δεν έχει αποδειχθεί στους ανθρώπους. Ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις ήταν συχνές. Όλοι οι ασθενείς που προσβλήθηκαν από Αιμορραγικό Πυρετό Έμπολα εξ αιτίας μολυσμένων συριγγών και βελόνων απεβίωσαν. Μετάδοση μέσω του σπέρματος έχει συμβεί 7 εβδομάδες μετά από κλινική ανάρρωση.

Εμβολιασμοί

Δεν έχει ακόμη παρασκευασθεί εμβόλιο κατά του Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα.

Μέτρα επιδημικού ελέγχου

Οποιοδήποτε ύποπτο κρούσμα Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα θα πρέπει να δηλωθεί άμεσα στις Υγειονομικές Αρχές. Θα πρέπει επίσης να απομονωθεί αμέσως το κρούσμα σε ειδικά για αυτό το σκοπό νοσηλευτήριο. Το προσωπικό που θα φροντίζει και νοσηλεύει τέτοια περιστατικά θα πρέπει να λαμβάνει υψηλού βαθμού προστατευτικά μέτρα. Το ίδιο ισχύει και για εργαστηριακούς που χειρίζονται δείγματα από ασθενείς με Αιμορραγικό Πυρετό Έμπολα. Αχρείαστες επισκέψεις απαγορεύονται, αλλά δεν εφαρμόζονται μέτρα πλήρους καραντίνας. Δωμάτια νοσηλείας με αρνητική πίεση και προστασία του αναπνευστικού συστήματος επιβάλλονται. Ιματισμός και όλα τα αντικείμενα που έρχονται σε επαφή με τον ασθενή ή με εκκρίσεις και άλλα υγρά του ασθενούς αποστειρώνονται με 0.5% Υποχλωρικό Νάτριο ή 0.5% φαινόλη με απορρυπαντικό, και ανάλογα αντικείμενα ή εργαλεία αποστειρώνονται σε κλίβανο.

Τα πτώματα νεκρών από Αιμορραγικό Πυρετό Έμπολα δεν ταριχεύονται αλλά σφραγίζονται σε ασφαλή, μη διαρρέοντα, φέρετρα, ή θάβονται αμέσως σε σφραγισμένα φέρετρα.

Ανδρες ασθενείς θα πρέπει να απέχουν από μη προφυλαγμένη σεξουαλική δραστηριότητα μέχρις ότου το σπερματικό υγρό έχει απαλλαγεί από τον ιό ή για 3 μήνες.

Για όλα τα άτομα που ήρθαν σε επαφή με κρούσμα Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα μέχρι και 3 εβδομάδες από την έναρξη της νόσου θα πρέπει να παρακολουθούνται ως ακολούθως

Λήψη θερμοκρασίας σώματος δυο φορές την ημέρα για 3 εβδομάδες. Σε περίπτωση που η θερμοκρασία ανέβει πάνω από 38,3 ο ασθενής θα πρέπει να εισαχθεί αμέσως στο ειδικό Νοσηλευτήριο και να αντιμετωπισθεί ως πιθανό κρούσμα Αιμορραγικού Πυρετού Έμπολα¹⁸.

Άλλες χρήσιμες πληροφορίες για τον ιό

Παλαιότερες συστάσεις του ΚΕΕΛΠΝΟ αναφέρουν ότι θα πρέπει να αποφεύγεται η επίσκεψη σε χώρες της Δυτικής Αφρικής όπως, Γουινέα, Λιβερία, Σιέρα Λεόνε και Νιγηρία.

Σε περίπτωση που θεωρηθεί ανέφικτη αυτή η επιλογή, θα πρέπει να λαμβάνονται αυστηρά μέτρα προφύλαξης στη χώρα προορισμού για την αποφυγή μόλυνσης από τον ιό, βάσει των λεπτομερών υποδείξεων του ΚΕΕΛΠΝΟ:

Αν ταξιδέψει κανείς στις μολυσμένες χώρες, μπορεί να εξουδετερώσει τον κίνδυνο μόλυνσης λαμβάνοντας τα ακόλουθα προληπτικά μέτρα:

- να αποφεύγεται η άμεση επαφή με το αίμα ή τα σωματικά υγρά ασθενούς ή ατόμου που έχει αποβιώσει, καθώς και με αντικείμενα που μπορεί να έχουν μολυνθεί
- να αποφεύγεται η επαφή με άγρια ζώα, ζωντανά ή νεκρά, και την κατανάλωση κρέατος θηραμάτων
- να αποφεύγεται η σεξουαλική επαφή χωρίς προφυλάξεις
- να αποφεύγονται χώροι που θα μπορούσαν να κατοικούνται από νυχτερίδες, όπως σπήλαια, απομονωμένα καταφύγια ή ορυχεία
- να πλένονται τα χέρια τακτικά, με σαπούνι ή αντισηπτικά.

Αυξημένος είναι ο κίνδυνος στις εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης. Συνεπώς, είναι φρόνιμο:

- να εντοπίζονται κατάλληλες εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης στη χώρα μετάβασης, μέσω τοπικών επιχειρηματικών επαφών, φίλων ή συγγενών

¹⁸ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 69.

•να εξασφαλίζεται ότι, σε περίπτωση ασθένειας ή ατυχήματος, η ταξιδιωτική ασφάλιση καλύπτει την ιατρική διακομιδή του ταξιδιώτη, εκτός της χώρας

Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι συμβουλές που παρέχουν οι εθνικές αρχές για τα ταξίδια προς τις πληγείσες χώρες.

Συμβουλές για ταξιδιώτες που φεύγουν από τη Γουινέα, τη Λιβερία, τη Σιέρα Λεόνε και τη Νιγηρία.

Ο κίνδυνος να έχει κανείς εκτεθεί στον ιό Έμπολα είναι εξαιρετικά χαμηλός.

Ωστόσο:

Αν εμφανίσει πυρετό, ανεξήγητο αίσθημα κόπωσης, διάρροια ή άλλα σοβαρά συμπτώματα (π.χ. εμετός, ανεξήγητη αιμορραγία, σοβαρή κεφαλαλγία) μέσα στις επόμενες εβδομάδες μετά την αναχώρησή σας από μια τροπική περιοχή, πρέπει:

•να ζητήσει αμέσως ιατρική περίθαλψη αναφέροντας το ιστορικό των ταξιδιών του, καθώς τα συμπτώματα αυτά μπορεί να οφείλονται σε ασθένεια όπως η ελονοσία, η οποία απαιτεί άμεση διάγνωση και θεραπεία.

Αν έχει εκτεθεί άμεσα σε σωματικά υγρά νεκρού ή ζωντανού μολυσμένου ατόμου ή ζώου, καθώς και αν είχε σεξουαλική επαφή χωρίς προφυλάξεις με ασθενείς που έχουν αναρρώσει, πρέπει:

•να ζητήσει αμέσως ιατρική περίθαλψη αναφέροντας το ιστορικό των ταξιδιών σας

•να επικοινωνήσει τηλεφωνικά με τη μονάδα ιατρικής περίθαλψης προτού πάει εκεί, προκειμένου να δώσει τη δυνατότητα στο νοσηλευτικό προσωπικό να χρησιμοποιήσει κατάλληλη προστασία κατά την εισαγωγή σας.

Όπως αποφασίστηκε σε ευρεία σύσκεψη με τη συμμετοχή της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Υγείας και όλων των αρμόδιων φορέων, μεταξύ των οποίων, επιστημόνων από το ΚΕΕΛΠΝΟ και στελεχών του ΕΚΕΠΥ, στελεχώνονται άμεσα οι πύλες εισόδου της χώρας με επιπλέον υγειονομικό προσωπικό, πλήρως ενημερωμένο για τον νέο ιό.

Επίσης, επιβάτες που προέρχονται από "ύποπτες" περιοχές θα συμπληρώνουν μία κάρτα- ερωτηματολόγιο και ανάλογα, θα κρίνεται το επίπεδο επικινδυνότητας για μόλυνση από τον ιό Έμπολα, ενώ θα πρέπει να ενημερωθούν άμεσα και σε βάθος για τον ιό, τον τρόπο μετάδοσής του και τα συμπτώματα των ασθενών, όλοι όσοι έρχονται σε επαφή με μετανάστες.

Οι επιστήμονες αποφάσισαν ακόμη να εκδίδουν επικαιροποιημένες συστάσεις στους εμπλεκόμενους φορείς και τους πολίτες για τον ιό Έμπολα σύμφωνα με όλα τα νεότερα δεδομένα που θα προκύπτουν.

Ήδη έχει τοποθετηθεί αφίσα στις πύλες εισόδου της χώρας, η οποία αναφέρει χρήσιμες πληροφορίες για τον ιό, στα ελληνικά και τα αγγλικά.

Επιπλέον, έχουν ήδη καθοριστεί και τελούν σε πλήρη ετοιμότητα τα Κέντρα Εργαστηριακού Ελέγχου για τη διερεύνηση κλινικών δειγμάτων, τα οποία είναι το Εργαστήριο Μικροβιολογίας Ιατρικής Σχολής ΑΠΘ και επικουρικά, το Εργαστήριο Μικροβιολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σε ό,τι αφορά την ενημέρωση και διαχείριση τυχόν ύποπτων περιστατικών, επιβατών που μπορεί να εισέρχονται με πυρετό ή και άλλα συμπτώματα στη χώρα, έχει καταρτιστεί λεπτομερής σχεδιασμός για τις οδηγίες ατομικών και συλλογικών μέτρων αποφυγής μετάδοσης του ιού (ΚΕΕΛΠΝΟ), μεταφοράς μέσω ΕΚΑΒ, παρακολούθησης και κλινικής αντιμετώπισης.

Ο αριθμός των ανθρώπων που έχουν πεθάνει στην χειρότερη επιδημία του ιού Έμπολα έχει ανέλθει στους 4.033 από τα 8.399 κρούσματα που είχαν συνολικά καταγραφεί σε 7 χώρες έως την 8η Οκτωβρίου 2014, ανακοίνωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας.

Οι 7 πληγείσες χώρες έχουν χωριστεί σε δύο ομάδες από τον ΠΟΥ. Η πρώτη περιλαμβάνει τη Γουινέα, τη Λιβερία και τη Σιέρα Λεόνε, τις 3 χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο και η δεύτερη ομάδα τη Νιγηρία, τη Σενεγάλη, την Ισπανία και τις Η.Π.Α..

Στην πρώτη ομάδα η Λιβερία αριθμεί 4.076 κρούσματα εκ των οποίων 2.316 θάνατοι.

Στη Σιέρα Λεόνε ο ΠΟΥ έχει καταγράψει 2.950 κρούσματα και 930 θανάτους.

Στη Γουινέα έχουν καταγραφεί 1.350 κρούσματα και 778 θάνατοι.

Το ιατρικό προσωπικό συνεχίζει να πληρώνει ένα βαρύ φόρο σε αυτές τις χώρες με 416 κρούσματα περιλαμβανομένων 233 θανάτων.

Στη δεύτερη ομάδα, στη Νιγηρία, ο αριθμός των κρουσμάτων και των θανάτων έχει παραμείνει σταθερός με 20 κρούσματα και 8 θανάτους.

Στον τελευταίο απολογισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας γίνεται λόγος για έναν θάνατο στις Η.Π.Α. και ένα κρούσμα στην Ισπανία.

Ο απολογισμός παραμένει σταθερός στη Σενεγάλη με 1 κρούσμα.

Στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, όπου έχει ξεσπάσει μια ξεχωριστή επιδημία Έμπολα από εκείνη της Δυτικής Αφρικής, ο ΠΟΥ έχει καταγράψει 71 κρούσματα περιλαμβανομένων 43 θανάτων, σύμφωνα έναν απολογισμό που πραγματοποίησε έως την 7η Οκτωβρίου.

Ο προηγούμενος συνολικός απολογισμός, με καταληκτική ημερομηνία την 5η Οκτωβρίου 2014, έκανε λόγο για 8.033 κρούσματα, περιλαμβανομένων 3.865 θανάτων¹⁹.

ix. Η Αλλαντίαση

Είναι λυπηρό γιατί η Αλλαντοτοξίνη πρέπει να θεωρείται σήμερα βιολογικό όπλο την ίδια στιγμή που η ουσία αυτή χρησιμοποιείται ως θεραπεία για διάφορες νευρολογικές παθήσεις. Πρόσφατα μάλιστα έχει εγκριθεί και η χρήση της για κοσμητικούς λόγους και ιδιαίτερα για την καταπολέμηση των ρυτίδων. Η Αλλαντοτοξίνη από την άλλη θεωρείται ως το πιο ισχυρό δηλητήριο που γνωρίζουμε. Ένα γραμμάριο κρυσταλλικής Αλλαντοτοξίνης εφόσον διασπαρθεί κανονικά και εισπνευσθεί μπορεί να σκοτώσει περισσότερο του 1 εκατομμυρίου άτομα, αν και τεχνικοί παράγοντες κάνουν δύσκολη τη διασπορά της. Η τοξίνη αυτή έχει την ιδιότητα να προσκολλάται σε μία ή περισσότερες πρωτεΐνες τήξης οι οποίες προκαλούν έκλυση ακετυλχολίνης από τις φυσαλίδες των νευρώνων στις νευρομυϊκές συνδέσεις.

Επιδημιολογία

Τρομοκράτες έχουν ήδη προσπαθήσει να χρησιμοποιήσουν την Αλλαντοτοξίνη ως βιολογικό όπλο. Ποσότητες Αλλαντοτοξίνης υπό μορφή αεροζόλ είχαν διασπαρθεί στο κέντρο του Τόκιο και σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις των Η.Π.Α. στην Ιαπωνία σε 3 περιπτώσεις μεταξύ του 1990 και 1995 από Ιάπωνες τρομοκράτες. Αυτά τα κτυπήματα απέτυχαν προφανώς λόγω ελαττωματικής μικροβιολογικής τεχνικής, ανεπαρκή μηχανισμό παραγωγής αεροζόλ, ή λόγω εσωτερικού σαμποτάζ.

Η ανάπτυξη της Αλλαντοτοξίνης ως πιθανού βιολογικού όπλου άρχισε τουλάχιστον πριν από 60 χρόνια. Ο αρχηγός της ομάδας Βιολογικού Πολέμου της Ιαπωνίας παραδέχθηκε ότι στη διάρκεια της κατοχής της Μαντζουρίας τη δεκαετία του 30 εξέτρεψε καλλιέργειες με το μικρόβιο της Αλλαντίασης. Το πρόγραμμα βιολογικών όπλων των Η.Π.Α. παρήγαγε Αλλαντοτοξίνη στη διάρκεια του Β

¹⁹ www.news247.gr/Όλα όσα πρέπει να ξέρουμε για τον Έμπολα.

Παγκοσμίου Πολέμου. Επειδή υπήρχαν ανησυχίες ότι οι Γερμανοί θα χρησιμοποιούσαν την Αλλαντοτοξίνη ως βιολογικό όπλο κατά των Συμμάχων στη διάρκεια της απόβασης στη Νορμανδία, ένα εκατομμύριο δόσεις εμβολίου κατά της Αλλαντοτοξίνης διατέθηκε για τους στρατιώτες της Συμμαχίας που έλαβαν μέρος σε αυτή την ιστορική απόβαση. Το 1969-70 οι Η.Π.Α. με προεδρικό διάταγμα τερμάτισαν το πρόγραμμά τους για Βιολογικά Όπλα.

Τέσσερις χώρες που έχουν καταγραφεί από τις Η.Π.Α. ως «χώρες που προάγουν την τρομοκρατία» (το Ιράκ, το Ιράν, η Βόρειος Κορέα και η Συρία) έχουν αναπτύξει ή πιστεύεται ότι αναπτύσσουν βιολογικά όπλα με Αλλαντοτοξίνη. Μετά τον πόλεμο του Κόλπου το 1991, το Ιράκ παραδέχθηκε στην ομάδα επιθεώρησης των Ηνωμένων Εθνών ότι είχε παράγει 19.000 λίτρα συμπυκνωμένης Αλλαντοτοξίνης από τα οποία τα 10.000 λίτρα είχαν φορτωθεί σε στρατιωτικά όπλα.

Γενικά, η Αλλαντίαση δεν είναι μεταδοτικό και επιδημικό νόσημα και παγκόσμια παρουσιάζεται συνήθως σε σποραδικά κρούσματα, σε οικογένειες και σε περιορισμένου βαθμού επιδημίες, εκεί όπου καταναλίσκονται προϊόντα τροφίμων που παρασκευάστηκαν ή συντηρήθηκαν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπουν την ανάπτυξη σπόρων του *Clostridium botulinum*, του μικροβίου που παράγει την Αλλαντοτοξίνη και προκαλεί την νόσο Αλλαντίαση. Επιδημίες έχουν καταγραφεί μετά από βρώση επιμολυσμένων κονσερβών, οι οποίες έπαθαν βλάβη μετά από την παραγωγή τους. Οι κονσέρβες κατά κανόνα είναι ασφαλή προϊόντα εφόσον δεν υποστούν βλάβη. Κρούσματα γαστρεντερικής Αλλαντίαςης έχουν ανακοινωθεί και από τις 5 ηπείρους. Η ακριβής συχνότητα και κατανομή των κρουσμάτων δεν είναι γνωστή επειδή οι γιατροί γενικά δεν είναι ευαισθητοποιημένοι στη διάγνωση της νόσου και οι διαγνωστικές εξετάσεις είναι περιορισμένες.

Οι σπόροι του μικροβίου της Αλλαντίαςης βρίσκονται πανταχού στο έδαφος σε όλο τον κόσμο. Πολλές φορές ανιχνεύονται σε αγροτικά προϊόντα, περιλαμβανομένου και του μελιού. Επίσης έχουν βρεθεί σε θαλάσσια ιζήματα και στο γαστρεντερικό σωλήνα ζώων και ψαριών.

Τρόπος μετάδοσης

Η Αλλαντίαση προκαλείται από βρώση τροφής στην οποία έχει ήδη παραχθεί Αλλαντοτοξίνη. Συνήθως η τροφή αυτή δεν είναι καλοψημένη ή προέρχεται από κονσέρβα κακώς συντηρημένη. Αφορά κυρίως κονσέρβες λαχανικών και φρούτων. Το κρέας είναι σπάνιος φορέας της Αλλαντοτοξίνης. Έχουν επίσης αναφερθεί

κρούσματα από βρώση μη ξεντερισμένων ψαριών.

Αλλαντίαση εκ τραύματος είναι αποτέλεσμα μόλυνσης ανοικτού τραύματος από χόμα ή χαλίκια ή από κακή θεραπευτική αντιμετώπιση ανοικτού κατάγματος. Αλλαντίαση εκ τραύματος έχει βρεθεί και ανάμεσα σε χρόνιους χρήστες ναρκωτικών.

Η *Εντερική Αλλαντίαση* είναι αποτέλεσμα βρώσης σπόρων του μικροβίου της Αλλαντίασης (*Clostridium botulinum*), συνήθως από κατανάλωση μολυσμένου μελιού. Οι σπόροι του μικροβίου εγκαθίστανται στο παχύ έντερο όπου και πολλαπλασιάζονται και παράγουν Αλλαντοτοξίνη.

Προφύλαξη

Η Αλλαντίαση μπορεί να προληφθεί με την παρουσία εξουδετερωτικών αντισωμάτων στην κυκλοφορία. Παθητική ανοσοποίηση επιτυγχάνεται με τη χορήγηση είτε αντί-αλλαντοτοξίνης ή ειδικής ανθρώπινης υπερανοσοουανοσοφαιρίνης, ενώ ενεργητική ανοσοποίηση μπορεί να προκληθεί με τη χορήγηση τοξοειδούς της Αλλαντοτοξίνης.

Η χρήση της αντί-αλλαντοτοξίνης για προφύλαξη μετά από έκθεση σε Αλλαντοτοξίνη, περιορίζεται από το γεγονός ότι είναι δυσεύρετη και το ότι προκαλεί αλλεργικές αντιδράσεις. Εξ αιτίας αυτών των δεδομένων, η σημερινή πρακτική σε Αλλαντίαση εκ βρώσεως τροφής είναι η στενή παρακολούθηση των εκτεθέντων ατόμων και άμεση η χορήγηση αντί-αλλαντοτοξίνης με την εμφάνιση των πρώτων συμπτωμάτων Αλλαντίασης.

Στις Η.Π.Α., ένα παντοδύναμο τοξοειδές (ABCDE) της Αλλαντοτοξίνης χορηγείται από τα Κέντρα Ελέγχου Νοσημάτων (CDC) για τον εμβολιασμό εργαστηριακών λειτουργών που βρίσκονται σε κίνδυνο να προσβληθούν από την Αλλαντοτοξίνη λόγω επαγγέλματος. Επίσης ένα ανασυνδυασμένο εμβόλιο βρίσκεται υπό μελέτη. Μαζικοί εμβολιασμοί πριν από την έκθεση στην Αλλαντοτοξίνη δεν ενδείκνυνται για τους λόγους που ήδη αναφέραμε. Από την άλλη, το τοξοειδές της Αλλαντοτοξίνης χρειάζεται αρκετούς μήνες μετά από τη χορήγηση του για να προκαλέσει προστασία (ανοσία) και άρα είναι αναποτελεσματικό ως προφύλαξη σε άτομα που εκτέθηκαν στην Αλλαντοτοξίνη.

Απολύμανση

Η Αλλαντοτοξίνη, παρόλη τη δύναμη που έχει, καταστρέφεται εύκολα. Βρασμός σε 85°C για τουλάχιστον 5 λεπτά θα αποτοξινώσει μολυσμένα τρόφιμα ή ποτά.

Η επιμονή Αλλαντοτοξίνης σε μορφή αεροζόλ σε μια περιοχή θα εξαρτηθεί από

τις ατμοσφαιρικές συνθήκες και το μέγεθος των σωματιδίων του αεροζόλ. Πολύ υψηλές θερμοκρασίες και υψηλή υγρασία θα καταστρέψει την Αλλαντοτοξίνη, ενώ τα πολύ λεπτά αεροζόλ διασκορπίζονται στην ατμόσφαιρα. Ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες, η Αλλαντοτοξίνη σε αεροζόλ φθίνει μεταξύ 1% έως 4% ανά λεπτό. Σε ρυθμό φθοράς 1% ανά λεπτό, σημαντική εξουδετέρωση της Αλλαντοτοξίνης συμβαίνει μέσα σε 2 ημέρες από τον ψεκασμό της. Η κάλυψη του στόματος και της μύτης με ένα μαντηλάκι μπορεί να αποτρέψει την εισπνοή και απορρόφηση από τους βλεννογόνους αεροζόλ Αλλαντοτοξίνης. Σημειώνουμε ξανά ότι η Αλλαντοτοξίνη δεν απορροφάται από το υγιές δέρμα.

Μετά από έκθεση σε Αλλαντοτοξίνη ο ιματισμός και το δέρμα θα πρέπει να πλυθούν με νερό και σαπούνι. Μολυσμένα αντικείμενα και επιφάνειες θα πρέπει να απολυμανθούν με 0.1% διάλυμα οικιακής χλωρίνης²⁰.

²⁰ Δρ Μιχάλης Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002, σελ. 82.

Κεφάλαιο δεύτερο

Η Διεθνής Τρομοκρατία και η Παγκοσμιοποίηση

ι. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας

Ένα από τα φαινόμενα με ανησυχητικές διαστάσεις, που συνέχεια επεκτείνεται στην εποχή μας, είναι και η τρομοκρατία. Μετά το τέλος του «Ψυχρού Πολέμου» (1989) έχει αναχθεί σε πρωτεύον διεθνές ζήτημα ασφαλείας. Η «σορροπία του τρόμου» πλέον αντικατέστησε την ψυχροπολεμική ισορροπία του πυρηνικού τρόμου, η οποία διαταράχθηκε με την πτώση του «τείχους» και της Σοβιετικής Ένωσης. Ο «ψυχρός» πόλεμος αντικαταστάθηκε από τον «θερμό» - τρομοπόλεμο με θύματα αθώους πολίτες. Εμφανίζεται με πολλές μορφές και αποχρώσεις. Δύο είναι οι επικρατέστερες, η πολιτική και η θρησκευτική. Αν δούμε όμως το θέμα στις ρίζες του θα διακρίνουμε ότι μπροστά από τις ποικίλες μορφές της τρομοκρατίας υπάρχει η νόμιμη και η παράνομη.

Δυστυχώς υπάρχει και νόμιμη τρομοκρατία. Είναι το δίκαιο του ισχυρότερου, που επικρατεί σχεδόν παντού. Όποιος έχει τα μέσα - οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικογενειακά επιβάλλεται. Επιβάλλεται με το έτσι θέλω. Αυτή η νόμιμη τρομοκρατία συνήθως γεννά την παράνομη.

Οι μεγάλες δυνάμεις κυριαρχούν στους λαούς της γης με έμμεση και άμεση βία. Άλλοτε τους εκβιάζουν οικονομικά και άλλωστε δυναμικά. Έτσι κρατάνε όλους τους λαούς κάτω από το πέλμα τους. Και μάλιστα «νόμιμα». Καταπατώντας κάθε έννοια ηθικής τάξης.

Οι ισχυροί της γης, που επιβάλλουν στους μικρούς λαούς τους δικούς τους όρους ζωής και τις δικές τους εξουσίες εμμέσως ή αμέσως, που κατευθύνουν τις πολιτικές τους σύμφωνα με το δικό τους συμφέρον και εκμεταλλεύονται τα αγαθά της γης που ο Θεός τα χάρισε για όλους τους ανθρώπους, γίνονται οι ίδιοι πηγή τρομοκρατίας. Όσο και αν επικαλούνται τον Θεό, δεν παύουν με τα έργα τους να προκαλούν την οργή του Θεού και το μίσος των ανθρώπων.

Τέτοιες μορφές τρομοκρατίας κινούνται καθημερινά μέσα στην έννομη κοινωνία. Έτσι η νόμιμη πολιτεία μπορεί να εκφράζει την πιο επικίνδυνη τρομοκρατία και σαν αντίδραση, ξεπετάγονται και άλλες μορφές τρομοκρατίας.

Οι αντιθέσεις προκαλούν τις αντιθέσεις. Οι αδικίες ξεσηκώνουν τους αδύνατους.

Οι καταπιέσεις γενούν τις επαναστάσεις. Η εκμετάλλευση την οργή και το μίσος. Η υπεροψία και η αλαζονεία της εξουσίας διεγείρουν την τάση της αντιδικίας. Και όσο πληθαίνουν οι περιπτώσεις όπου ο ένοπλος αγώνας για την ανεξαρτησία ταυτίζεται με την ιδεολογικοπολιτική ηγεμονία των ισλαμιστών, τόσο μεγαλώνει ο κίνδυνος παραμόρφωσης των πραγματικών αιτιών της σύγκρουσης Ισλάμ - Δύσης.

Η τρομοκρατία, στον εικοστό αιώνα, εμφανίστηκε μετά την κατάληψη των αραβικών εδαφών από το Ισραήλ, στον Πόλεμο των Έξι Ημερών (1967). Τότε άρχισε να εκδηλώνεται η ισλαμοεθνικιστική βία στη Μέση Ανατολή με τρομοκρατικές ενέργειες όχι μόνο στην περιοχή αυτή αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο με στόχο την διεθνοποίηση του αγώνα των Παλαιστίνιων.

Πολύ πριν από την εμφάνιση του Οσάμα Usama Bin Laden, ο Γιασέρ Αραφάτ και Αμπού Νιντάλ ενεργούσαν ως οι «πλέον επικίνδυνοι τρομοκράτες».

Η αντιπαράθεση των δύο κόσμων -του πλούσιου Βορρά με το φτωχό Νότο, η αλαζονεία της μοναδικής παγκόσμιας υπερδύναμης με την πλειονότητα των απογοητευμένων του υπόλοιπου κόσμου και ο κατά τον Usama Bin Laden ιερός πόλεμος μεταξύ Χριστιανισμού και Ισλάμ- είναι προφανές ότι οδηγεί την παγκόσμια κοινότητα σε ένα παρατεταμένο «τρόμο» - πόλεμο.

Όσο εκατομμύρια μουσουλμάνοι συνεχίζουν να ζουν στην εξαθλίωση και τη φτώχεια και όσο οι Παλαιστίνιοι θα γυρνούν κυνηγημένοι χωρίς πατρίδα, τόσο θα βρίσκουν πρόσφορο έδαφος παρανοϊκοί τρομοκράτες που θα μετατρέπουν ακόμη και μικρά παιδιά σε «καμικάζι».

Ο Z. Brezinski, σύμβουλος σε θέματα ασφαλείας του προέδρου των Η.Π.Α. Τ. Κάρτερ, σε άρθρο του με τίτλο «Οι πολιτικές ρίζες της τρομοκρατίας» μεταξύ άλλων αναφέρει και τα εξής αξιοπρόσεκτα «Σχεδόν κάθε τρομοκρατική δραστηριότητα έχει τη ρίζα της σε μια πολιτική σύγκρουση και συντηρείται από αυτή. » Αυτό δεν δικαιολογεί το δράστη ούτε το πολιτικό επιχείρημά του. Για να κερδίσει κανείς τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας πρέπει να θέσει δύο στόχους. Να καταστρέψει τους τρομοκράτες και να ξεκινήσει μια προσπάθεια η οποία θα επικεντρώνεται στις συνθήκες που επέφεραν την εμφάνισή τους²¹.

²¹ Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005, σελ. 3.

ii. Η έννοια της τρομοκρατίας

Ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιήθηκε επίσημα στις Βρυξέλλες το 1930 στη διεθνή διάσκεψη για την ενοποίηση του Ποινικού Κώδικα, χωρίς ωστόσο να αναλυθεί και να στοιχειοθετηθεί ένας επιστημονικός ορισμός. Και τούτο προφανώς επειδή η λέξη έχει δυσάρεστους συνειρμούς και οι γνώμες, διαφέρουν, ως προς το πότε μια βίαιη πράξη γίνεται τρομοκρατική.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει έλθει σε μια συμφωνία στο θέμα αυτό και απλώς, για λόγους εννοιολογικούς αποδέχεται ως ορισμό της λέξης «τρομοκρατία» τη χρήση ή απόπειρα χρήσης βίας, από μια ομάδα που αποβλέπει στην επίτευξη πολιτικών στόχων. Στην έκτακτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, στις 21 Σεπτεμβρίου 2001, με θέμα την αντιτρομοκρατική πολιτική της Κοινότητας, τονίστηκε ότι πρέπει να καταπολεμηθεί κάθε εθνικιστική, ρατσιστική και ξενόφερτη εκτροπή καθώς και ότι η Ε.Ε. απορρίπτει κάθε εξομοίωση της τρομοκρατίας με το αραβικό και μουσουλμανικό κόσμο.

Στο Διεθνές Συνέδριο για την τρομοκρατία, που έγινε στην Αθήνα, το καλοκαίρι του 2002, κατά σύμπτωση, λίγες μέρες πριν σκάσει η βόμβα στα χέρια του Σάββα Ξηρού στον Πειραιά, υπήρξαν διαφωνίες για τον ορισμό της τρομοκρατίας. Ο πρόεδρος της δίκης της «17 Νοέμβρη» Μ. Μαργαρίτης είχε επισημάνει τότε, ότι πρέπει να υπάρχει μια ενιαία ερμηνεία γύρω από την έννοια της τρομοκρατίας και όχι διαφοροποιημένη από κράτος σε κράτος τονίζοντας ότι την ενιαία εφαρμογή θα εξασφαλίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, απαντώντας σε κάθε απορία των εθνικών δικαστών.

Δικαστήριο του Μιλάνου αθώωσε πέντε Βορειαφρικανούς ισλαμιστές, οι οποίοι κατηγορούνταν για διεθνή τρομοκρατία, με το σκεπτικό ότι «το αντάρτικο δεν είναι τρομοκρατία». Οι πέντε κατηγορούνταν ότι στρατολογούσαν στην Ιταλία καμικάζι και τους έστελναν στο Ιράκ. Φέρονταν να ανήκουν σε πυρήνα της οργάνωσης Αλ Ισλάμ και είχαν συλληφθεί στην Ιταλία μεταξύ Απριλίου και Νοεμβρίου 2003. Η απόφαση του δικαστηρίου ανέφερε «Ιστορικά, η δραστηριότητα των επίμαχων πυρήνων συνέπεσε με την επίθεση των Η.Π.Α. στο Ιράκ. Πολυάριθμες τηλεφωνικές συνδιαλέξεις που υποκλάπηκαν αναφέρονται στο γεγονός και στην ανάγκη συγκράτησης κατά το μέγιστο δυνατό του ορατού αρνητικού αντίκτυπου, μέσω της βοήθειας των αδελφών στις εμπόλεμες ζώνες, είτε οικονομικά είτε με την αποστολή μαχητών ώστε να ενισχυθούν οι ένοπλες ομάδες τους. Δεν αποδείχθηκε ότι αυτές οι

παραστρατιωτικές δομές είχαν σχέδια επίθεσης κατά στόχων οι οποίοι υπερβαίνουν τη δραστηριότητα ενός αντάρτικου».

Ορισμός

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι τρομοκρατία είναι η ανάπτυξη οποιασδήποτε βίαιης και παράνομης δράσης, μιας οργανωμένης ομάδας, η οποία επιδιώκει να επιβάλλει τις πολιτικές ή θρησκευτικές της απόψεις, σε μια ευρύτερη κοινωνική τάξη ή χώρα ή και παγκόσμια. Ο όρος «διεθνής τρομοκρατίας αναφέρεται στην τρομοκρατία στην οποία είτε ενέχονται πολίτες που ανήκουν σε περισσότερες από μία χώρα είτε εκδηλώνεται σε χώρα διαφορετική από την χώρα προέλευσης των τρομοκρατών²².

Μέχρι την 11η Σεπτεμβρίου 2001, ο όρος τρομοκρατία, για τους περισσότερους ειδικούς και μη, περιέκλειε μια έννοια η απεικόνιση της οποίας -βάσει της μέχρι τότε εμπειρίας- περιοριζόταν κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, στον τομέα του κοινώς λεγόμενου «Αντάρτικου των Πόλεων». Δηλαδή σε εξτρεμιστικές ή αντάρτικες οργανώσεις, τα μέλη των οποίων έχοντας θρησκευτικά, εθνικά, κοινωνικά, πολιτικά ή οικονομικά κίνητρα στρέφονταν κατά προσώπων ή θεσμών πραγματοποιώντας μια περιορισμένη έως προβλέψιμη πολλές φορές γκάμα τρόπων επίθεσης.

Σήμερα αν μιλάμε για τρομοκρατία είμαστε υποχρεωμένοι να μιλάμε για την τρομοκρατία πριν την 11 Σεπτεμβρίου 2001 και για την τρομοκρατία μετά την 11 Σεπτεμβρίου 2001.

Η τρομοκρατία μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 έχει αναβαθμιστεί «ποιοτικά» κάνοντας ιδιαίτερα δύσκολη την αποτελεσματική οργάνωση του πλέγματος ασφάλειας τόσο σε μεγάλα διεθνή γεγονότα, αλλά και σε ευάλωτους και «ανύποπτους» στόχους της καθημερινής ζωής.

Τίποτε δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά στον «άνθρωπο-βόμβα». Το μοντέλο των «κομάντος αυτοκτονίας» αποτελεί τον μεγάλο πονοκέφαλο των υπηρεσιών ασφαλείας όλου του κόσμου. Η τρομοκρατία του 21ου αιώνα γίνεται όλο και πιο κακόβουλη.

²² Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005, σελ. 8.

iii. Το λεξικό της διεθνούς τρομοκρατίας

Φονταμενταλισμός ή θεμελιοκρατία (από τη λατινική ρίζα fundamentum = θεμέλιο, πάνω στο οποίο στηρίζεται ένα ολόκληρο οικοδόμημα και θεωρείται αμετακίνητη βάση της στατικής του ισορροπίας) είναι αντίθετος προς το μοντερνισμό και την εκκοσμίκευση, δηλώνει τις θεμελιώδεις αρχές ή ιδέες στις οποίες θεμελιώνεται μια θρησκεία, ένα πολιτικό ή κοινωνικό σύστημα. Ο φονταμενταλισμός είναι στην κυριολεκτική του έννοια ένας ουδέτερος όρος, αποκτά όμως το ειδικότερο περιεχόμενο του είτε από τους αναφερόμενους σε αυτόν επιθετικούς προσδιορισμούς είτε από την ιστορική του φαινομενολογία ή και από τις περιστασιακές του φορτίσεις.

Μουτζαχεντίν: Αφγανοί στρατιώτες που κατέφυγαν στα βουνά του Αφγανιστάν εξοπλισμένοι μέσω της CIA από μολάρια μέχρι την αιχμή της τεχνολογίας της Αμερικής για να πολεμούν ως αντάρτες, τους Σοβιετικούς εισβολείς από την εισβολή τους (Δεκέμβριος 1979) μέχρι την αποχώρησή τους (Φεβρουάριος 1989). Η κύρια δράση τους ήταν τα έτη 1981 μέχρι 1986. Τότε πράκτορες της CIA σε συμφωνία με τον δικτάτορα του Πακιστάν Ζία εκπαίδευαν στα Αφγανοπακιστανικά σύνορα τους «εχθρούς του εχθρού τους». Ο ηγέτης του Αφγανιστάν μουτζαχεντίν, Χακανί, προστατευόμενος της CIA, ήταν τότε ο στενότερος συνεργάτης του Usama Bin Laden.

Ταλιμπάν: Αφγανοί με αυστηρή θρησκευτική εκπαίδευση και φιλοδοξία για ηγετικό ρόλο στη χώρα. Πρωτοεμφανίστηκαν το 1994, μετά την πτώση της κομμουνιστικής κυβέρνησης του Αφγανιστάν, οπότε αυτό άρχισε να οδεύει στον πλήρη εξισλαμισμό του. Επιθυμούν να αναδείξουν το Αφγανιστάν σε ισλαμικό κράτος - πρότυπο γι' αυτό εφαρμόζουν τη σκληρότερη εκδοχή του ισλαμικού νόμου με όλα τα επακόλουθά του (απαγόρευση τηλεόρασης-ραδιοφώνου, αντιμετώπιση της γυναίκας ως ατόμου χωρίς δικαιώματα, επιβολή της «μπούργκας», δημόσιες εκτελέσεις, κα.). Ηγετική φυσιογνωμία είναι ο Μουλάς Μοχάμεντ Ομάρ, στενός φίλος του Οσάμα Usama Bin Laden. Από τον Σεπτέμβριο 1996 που κατέλαβαν την πρωτεύουσα Καμπούλ μέχρι τον Οκτώβριο 2001 (πόλεμος των Η.Π.Α. κατά Αφγανιστάν) ήλεγχαν το 90% του κράτους. Συνεχίζουν τον «ιερό πόλεμο» και μετά τις εκλογές του 2004. Αρνούνται κάθε διαπραγμάτευση με την Αφγανική κυβέρνηση για την παράδοση των όπλων και τη χορήγηση αμνηστίας όσο θα παραμένει έστω και ένας στρατιώτης του εχθρού στα ιερά χώματα του Αφγανιστάν.

Τζιχάντ (dschihad ή jihad) στα αραβικά σημαίνει «προσπάθεια». Στο Κοράνιο

είναι «ιερός πόλεμος» κατά των απίστων, στον οποίο έχει υποχρέωση να συμμετέχει κάθε μουσουλμάνος. Ο Μωάμεθ δίνει στον «ιερό πόλεμο» και θεολογική κατοχύρωση γράφοντας ότι δήθεν ο Θεός τον διέταξε «Ω προφήτη! Παρότρυνε τους πιστούς στον πόλεμο. Αν υπάρχουν είκοσι από σας (δηλ. τους μουσουλμάνους) που υπομονετικά επιμένουν, θα νικήσουν διακόσιους και αν από σας είναι εκατό, θα νικήσουν χίλιους από τους απίστους, γιατί αυτοί είναι ένας λαός χωρίς κατανόηση» (Κοράνιο, Στάδιο 8, τα Λάφυρα εδαφ. 65). Ακόμη ο Μωάμεθ με όσα γράφει σχετικά με το Τζιχάντ έχει κάνει τους πιστούς του να πιστεύουν ότι, όσοι σκοτώσουν «απίστους» (=μη μουσουλμάνους) ή σκοτώνονται από «απίστους» εισέρχονται στον Παράδεισο (Κοράνιο, Στάδιο 3, Η οικογένεια Ιμράν εδαφ. 169-170 και Στάδιο 4, οι γυναίκες εδαφ. 84, 95 και 96). Μία παράδοση αναφέρει: «Πάνω από την έβδομη Πύλη του Παραδείσου είναι γραμμένο: "Η Πύλη αυτών που εξέρχονται σε Ιερό Πόλεμο"». Επίσης για τους πιστούς του Ισλάμ τα αποτελέσματα του Τζιχάντ δεν αποτελούν όνειδος, αλλά αντικείμενο κομπασμού (Κοράνιο, Στάδιο 58, Η Συνάθροιση εδαφ. 5)²³.

«Μαύρες χήρες» Γυναίκες, σύζυγοι Τσετσένων μαχητών που σκοτώθηκαν τη δεκαετία του 90. Υποβάλλονται σε ειδική ψυχολογική και θρησκευτική «εκπαίδευση» από μουσουλμάνους φονταμενταλιστές σε Αραβικές χώρες και στη συνέχεια στέλνονται πίσω στην Ρωσία και Τσετσενία όπου ντύνονται με τις «ζώνες του σαχίντ» (ήρωα) και ως καμικάζι σκορπούν το θάνατο. Το φαινόμενο αυτό εμφανίστηκε μετά την διάδοση, στον Καύκασο, των ιδεών του «ουαχαμπιτισμού», ενός ακραίου ρεύματος του Ισλάμ, που έχει τις ρίζες του στη Σαουδική Αραβία. Ο «ουαχαμπιτισμός» είναι η διδασκαλία του Σαουδάραβα Σεΐχη Μοχάμεντ Βαχάμπ (1703-1791), η οποία κυριαρχεί στη Σαουδική Αραβία και σύμφωνα με την οποία η ερμηνεία του Κορανίου και της παράδοσης πρέπει να γίνεται κατά γράμμα, αρνούμενος κάθε απόπειρα ερμηνείας τους με το ανθρώπινο λογικό. Είναι το «δημιούργημα» του «αρμονικού παντρέματος» του «ισλαμικού φονταμενταλισμού», με τον ολοκληρωτικό εθνικισμό των Τσετσένων αυτονομιστών.

«Ιντιφάντα». Ο ένοπλος αγώνας των Παλαιστινίων κατά του Ισραήλ.

Η πρώτη Ιντιφάντα (1987) ξεκίνησε μετά τα γεγονότα στη Γάζα και τη Σαμάρεια

²³ Αρχιεπ. Αναστασίου Γιαννουλάτου, «Ισλάμ», εκδ Ακρίτας, Αθήνα 2006, σελ. 279.

το Δεκέμβριο του 1987. Η δεύτερη Ιντιφάντα το Σεπτέμβριο του 2000²⁴.

iv. Μορφές και τύποι της τρομοκρατίας

α. Πολιτική

Πολλές φορές, πολιτικές ιδεολογίες χρησιμοποιούν βία για να αλλάξουν τη θέση του κοινωνικού συνόλου έναντι του κράτους και του κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Σ' αυτήν ακριβώς την περίπτωση έχουμε την πολιτική τρομοκρατία, η οποία συνήθως ενεργείται από:

(1) Οργανώσεις-ομάδες της Άκρας αριστεράς (Τροτσκιστικές, Μαρξιστικές, Λενινιστικές κ.α.) καθώς και του κινήματος της «Νέας Επαναστατικής Αριστεράς», όπως «Κομμουνιστικοί Πυρήνες» στο Βέλγιο, «Αντιιμπεριαλιστικοί Πυρήνες» στη Γερμανία, «Μέτωπο Απελευθέρωσης της Κορσικής» στη Γαλλία, «Αντιφασιστικές Επαναστατικές Ομάδες» στην Ισπανία.

(2) Οργανώσεις-ομάδες της Άκρας δεξιάς (Νεοφασιστικές, Νεοεθνικοσοσιαλιστικές, Νεοναζιστικές κ.α.), όπως «Γκρίζοι Λύκοι» στην Τουρκία, «Νέα Τάξη» στην Ιταλία, «C- 18» στη Γερμανία και «Σούλτζ 88» στη Ρωσία.

(3) Εθνικοαπελευθερωτικά και Αυτονομιστικά κινήματα όπως Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης-«PFLP», Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός-«I.R.A.», των Βάσκων-«ETA», των Κούρδων-«PKK», «Φωτεινό μονοπάτι» στο Περού, «Ζαπατίστας» στο Μεξικό, «Φαραμπούτο Μαρτι» στο Σαλβαδόρ και στην Ονδούρα, «Επαναστατικές ένοπλες δυνάμεις» στην Κολομβία, «Πατριωτικό Μέτωπο Μανουέλ Ροντρίγκες» στη Χιλή, «Εθνικός απελευθερωτικός στρατός» στη Βολιβία και «Τσετσένων αυτονομιστών» στη Ρωσία.

β. Θρησκευτική

Η τρομοκρατία που αναφέρεται καθαρά στη θρησκεία έχει διαφορετικές μορφές εκδήλωσης από την τρομοκρατία που εκπορεύεται από τις ιδεολογικές οργανώσεις πολιτικής βίας και τα ποτισμένα από τον ακραίο ισλαμισμό, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. Η θρησκευτική τρομοκρατία είναι τελείως διαφορετική από την Ισλαμική τρομοκρατία. Στην εξέλιξη αρκετών θρησκειών αφθονούν τα σύμβολα καταστροφής και η θυσία θεωρείται ιερή πράξη και υπέρτατη αφοσίωση.

Ορισμένες θρησκευτικές ομάδες εφαρμόζουν κάθε είδους βίαιη δραστηριότητα,

²⁴ Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005, σελ. 14.

όχι μόνο κατά των μελών τους, αλλά και κατά του κοινού γενικότερα («Aumshinrikyo» στην Ιαπωνία, «Τάγμα του ηλιακού ναού» στην Ελβετία και Γαλλία, «Μάρτυρες του Δαβίδ» στο Γουάκο του Τέξας).

Η θρησκευτική οργάνωση «Υπέρτατη Αλήθεια» στην Ιαπωνία το 1995 προκάλεσε το θάνατο δεκάδων ανθρώπων διοχετεύοντας το δηλητηριώδες αέριο σαρίν στο μετρό του Τόκιο.

γ. Κρατική

Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι οι κυβερνήσεις ορισμένων κρατών παίζουν σημαντικό ρόλο στη διεθνή τρομοκρατία.

Χαρακτηριστικό είναι ότι 46 κράτη, μέλη του ΟΗΕ (από τα 189 συνολικά μέλη του) κυρίως χώρες του τρίτου κόσμου δεν ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του ΟΗΕ να υποβάλλουν εκθέσεις με τα αντιτρομοκρατικά μέτρα τους. Έτσι μη καταθέτοντας γραπτές αποδείξεις ότι δεν στηρίζουν με οποιοδήποτε τρόπο τη διεθνή τρομοκρατία, έδειξαν αντιθέτως ότι την υπηρετούν.

Με τις Μυστικές Υπηρεσίες τους, ασκούν πολιτική βία και τρομοκρατία σε βάρος αντίπαλων κρατών, για τη δημιουργία εσωτερικών προβλημάτων, αλλά και εναντίον των ιδίων των υπηκόων τους, για την πρόληψη ή καταστολή αντικαθεστωτικών ενεργειών. Η τρομοκρατία στην περίπτωση αυτή, έχει προφανώς, δραματικές συνέπειες, καθώς παρέχει στους τρομοκράτες τέτοια μέσα (χρήματα, έγγραφα κλπ.) που τους κάνει να μην εξαρτώνται από άλλα άτομα ή ντόπιους συνεργάτες.

δ. Φυλετική

Αυτή η τρομοκρατία ενεργείται από ομάδες που αρνούνται την ένταξη, ατόμων της μαύρης φυλής, στις κοινωνίες των λευκών. Κύριος εκφραστής της είναι η οργάνωση «Κου-Κλουξ-Κλαν» στην Αμερική.

Η Ισλαμική τρομοκρατία, σήμερα, έχει καταστεί κυρίαρχη τόσο αριθμητικά όσο και «ποιοτικά», στην κατάταξη της στους καταλόγους της διεθνούς τρομοκρατικής δραστηριότητας. Η πληθώρα των εθνικών συρράξεων σε παγκόσμια κλίμακα ευνοεί την ανάπτυξή του.

Προέρχεται από τη δράση και την εξάπλωση του εξτρεμιστικού ισλαμισμού (φονταμενταλισμού) που στηρίζεται στον ιερό πόλεμο (Τζιχάντ).

Όπως σε κάθε θρησκεία ή ιδεολογία έτσι και στο Ισλάμ δεν έλειψαν και δε λείπουν τα εξτρεμιστικά στοιχεία. Τα εξτρεμιστικά αυτά στοιχεία, τα οποία αποκαλούνται συνήθως «φονταμενταλιστές» θεωρούν την ύπαρξή τους σαν

εναλλακτική λύση σε μια νέα τάξη, που ακόμη δεν έχει διαμορφωθεί και αρνούνται τη νομιμότητα των πολιτικών εξουσιών. Η φονταμενταλιστική αυτή διάθεση οφείλεται όχι μόνο στο θεοκρατικό χαρακτήρα του Ισλάμ αλλά και στην καχύποπτη διάθεσή του έναντι της Χριστιανικής Δύσης - την οποία θεωρεί επιθετική - λόγω της συμπεριφοράς της (σταυροφορίες, ιεραποστολές, αποικιοκρατία, ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, προβολή και επιβολή δυτικών προτύπων και μοντέλων).

Ένεκα του Τζιχάντ ο ισλαμικός φανατισμός έχει ολότελα διαφορετικά στοιχεία από οποιονδήποτε άλλο θρησκευτικό φονταμενταλισμό.

Η σημαντικότερη παράμετρος της ισλαμικής τρομοκρατίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι το ισλαμικό φαινόμενο μαζί με την ισλαμική θρησκεία αποτελεί σε παγκόσμιο επίπεδο το φαινόμενο με το μεγαλύτερο κοινωνικό υπόβαθρο και τη μεγαλύτερη αριθμητική εξάπλωση.

Η ισλαμική τρομοκρατία δανείζεται πολλά στοιχεία από τη λεγόμενη ακροδεξιά τρομοκρατία, όπου ο στόχος είναι μαζικός, η επιλογή μπορεί να είναι ενδεχομένως τυχαία, καθώς στοχεύει στη γνωστοποίηση του σκοπού, αλλά και στην «τιμωρία» του εχθρού ή του «Σατανά» τον οποίο αντιπροσωπεύει η Δύση και οι κυβερνήσεις της.

Η επιλογή του World Trade Center, στη Νέα Υόρκη στις 26 Φεβρουαρίου 1993 έδειξε την ισχύ, τη δυναμικότητα, τον παράτολμο χαρακτήρα αλλά και την επιτυχία που μπορεί να έχει ο ισλαμιστής τρομοκράτης όταν είναι αποφασισμένος και κυρίως πεπεισμένος για την ορθότητα της ενέργειάς του.

Η απόφαση να κτυπηθεί το κέντρο του δυτικού ιμπεριαλισμού το 1993 και η «επιτυχία» του τρομοκρατικού κτυπήματος το 2001 δημιούργησαν νέα αίσθηση παρακινώντας τον φανατικό επίδοξο τρομοκράτη για νέες περαιτέρω βίαιες ενέργειες.

Η βία που ασκεί ο ισλαμικός εξτρεμισμός έχει ονομασθεί «τυφλή» καθώς δεν λαμβάνει υπόψη το πλήθος των ατόμων στα οποία επιτίθεται, δεν αναγνωρίζει ομάδα στόχου και δεν συνηθίζει να καταθέτει την έγγραφη άποψή της για την αιτιολόγηση της πράξης.

Το τρομοκρατικό χτύπημα την Τρίτη 11η Σεπτεμβρίου 2001 στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης, στο Πεντάγωνο και στην Πενσυλβανία ήρθε να επιβεβαιώσει τα παραπάνω.

Σήμερα ο μεγαλύτερος κίνδυνος, από την διεθνή τρομοκρατική απειλή, προέρχεται από τη δράση και την εξάπλωση του εξτρεμιστικού ισλαμισμού (φονταμενταλισμού), που πραγματοποίησε και πραγματοποιεί πολύνεκρες επιθέσεις

κυρίως σε χώρες της Μέσης Ανατολής αλλά και του Δυτικού κόσμου. Το φαινόμενο του ισλαμικού εξτρεμισμού δεν αποτελεί μόνο εν εξελίξει ζήτημα ασφαλείας για τις χώρες της Μέσης Ανατολής, αλλά για όλο τον κόσμο. Η Ευρώπη όσο και η Αμερική έχουν γίνει τόπος εγκατάστασης πολλών μελών αυτών των οργανώσεων που για διάφορους λόγους έχουν εκδιωχθεί από τις χώρες τους.

Οι Ευρωπαίοι, προς το παρόν δεν φαίνεται να συγκινούνται ιδιαίτερα από όλα αυτά. Όχι μόνο από νοσηρή ευαισθησία στα πιο εκλεπτυσμένα δικαιώματα της ιδιαιτερότητας των πιο απίθανων μειονοτήτων σε βάρος πια των δικαιωμάτων της πλειονότητας αλλά κυρίως γιατί ξέρουν ότι τα εκατομμύρια των μουσουλμάνων που έχουν διεισδύσει σε ολόκληρη την ήπειρο και συνεχίζουν κατά κύματα να συρρέουν θα είναι εξαιρετικά επικίνδυνα αν θεωρήσουν ότι οφείλουν να συμμετέχουν στον ιερό πόλεμο.

Πέντε εκατομμύρια μουσουλμάνων που ζουν στη Γαλλία απέκτησαν θεσμικό πρόσωπο. Μετά από εκλογές την 6η και 13η Απριλίου 2003 ανέδειξαν το «Μουσουλμανικό Συμβούλιο» το οποίο αποτελεί πλέον τον επίσημο συνομιλητή του Γαλλικού κράτους με τους μουσουλμάνους.

«Το Ισλάμ πρέπει να ζήσει στο φως της ημέρας, όπως οι άλλες θρησκείες στη Γαλλία - για ένα Ισλάμ της Γαλλίας και όχι ένα Ισλάμ στη Γαλλία» δήλωνε ο Υπουργός Εσωτερικών, Νικολά Σαρκοζί, προσθέτοντας ότι δημιουργήθηκαν οι συνθήκες που θα επιτρέπουν να αποφευχθεί η άνοδος ενός εξτρεμιστικού Ισλάμ στα σπήλαια και τα γκαράζ.

Στον υπαρκτό κόσμο, σήμερα, η «Σύγκρουση των Πολιτισμών» βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Η «απελευθέρωση» ή κατάληψη του Ιράκ από τους Αμερικανούς, Άγγλους αλλά και άλλους αποτέλεσε το ισχυρότερο πλήγμα που υπέστη ο Ισλαμικός και Αραβικός κόσμος από την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η πιθανότητα να μεταβληθεί το Ιράκ σε ένα ελεύθερο δημοκρατικό κράτος, αντιμετωπίζεται ως κάτι εφιαλτικό τόσο από τους ίδιους τους Ιρακινούς όσο και από τις γειτονικές ισλαμικές δικτατορίες²⁵.

²⁵ Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005, σελ. 18.

v. Ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις

Οι Ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις, δρουν κυρίως σε τρία μέτωπα:

- Κατά της «Δύσης» και των οργάνων της με κύριο εκφραστή την Al-Qaeda.
- Κατά της Ρωσίας από Τσετσένους μαχητές και «μαύρες χήρες».
- Κατά του Ισραήλ από Παλαιστινιακές τρομοκρατικές οργανώσεις με κυρίαρχη την παρουσία της ALFATAH.

Οι σπουδαιότερες από αυτές είναι:

α. AL-QAEDA

Προερχόμενη από ένα δίκτυο στρατολόγησης και υποστήριξης ανταρτών για τον αγώνα εναντίον των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, η Al-Qaeda θεωρείται και σήμερα, περισσότερο ως ένα δίκτυο διαφόρων συνεργαζόμενων τρομοκρατικών οργανώσεων διάσπαρτων στον κόσμο παρά μια ενιαία οργάνωση.

Το συνεκτικό στοιχείο που ενώνει την Al-Qaeda με μια πλειάδα συγγενών οργανώσεων, πολλές από τις οποίες είναι προγενέστερές της, δεν είναι κάποια οργανωτική δομή σφικτή ή χαλαρή, αλλά ένα ευρύτατο πεδίο κοινών ιδεολογικών αναφορών: Αγώνες κατά των Σταυροφόρων, της Δύσης, των Η.Π.Α. και του Σιωνισμού.

Η Al-Qaeda με τις μέχρι σήμερα «εμφανίσεις» της τείνει να γίνει μια ιδέα, ένα σύμβολο στον Ισλαμικό κόσμο και αυτό είναι πραγματικά το πιο επικίνδυνο.

Οι επιθέσεις της, κατά τον Olivier Roy, ταξινομούνται σε δύο κατηγορίες: τις «διεθνιστικές» και τις «τοπικές». Οι πρώτες πραγματοποιούνται από ομάδες διαφορετικών εθνοτήτων που δρουν όλες έξω από το έδαφος της χώρας καταγωγής τους (Νέα Υόρκη, Ουάσιγκτον, Μαδρίτη). Οι δεύτερες πραγματοποιούνται από «εθνικές» ομάδες, οι οποίες δρουν στο δικό τους έδαφος, αλλά έχουν «δυτικούς» στόχους (Μπαλί, Καζαμπλάνκα, Κων/πολη).

Από την ίδρυσή της, το 1988, που συμπίπτει με το τέλος της σοβιετικής κατοχής στο Αφγανιστάν, η Al-Qaeda, ελέγχεται από τον Σαουδάραβα Usama Bin Laden, ο οποίος είναι το πνεύμα και η κινητήρια δύναμη της οργάνωσης. Αμέσως κάτω από τον Usama Bin Laden υπάρχει μια συμβουλευτική επιτροπή, η Σούρα Ματζλίζ. Κάτω από την επιτροπή και υπαγόμενες σε αυτή υπάρχουν τέσσερις επιτροπές, η στρατιωτική, η θρησκευτική-νομική, η οικονομική και η επιτροπή των Μ.Μ.Ε. Η οργάνωση διαθέτει Γραφείο Τύπου και Δημοσίων σχέσεων στο Λονδίνο μέχρι το 1998

οπότε έκλεισε αφού ο διευθυντής του Χάλεντ Αλ Φάουαζ συνελήφθη ως εμπλεκόμενος στις βομβιστικές επιθέσεις της 7ης Αυγούστου 1998 κατά των πρεσβειών των Η.Π.Α. στο Νταρ Ελ-Σαλάμ της Τανζανίας και το Ναϊρόμπι της Κένυας. Τότε είχε απαγγελθεί κατηγορία, από τις Η.Π.Α., κατά του Usama Bin Laden για τις παραπάνω βομβιστικές επιθέσεις.

Έκτοτε τόσο η Al-Qaeda όσο και ο Usama Bin Laden περιέπεσαν σε μια κατάσταση πλήρους μυστικότητας και μέχρι πρόσφατα ακόμη εθεωρείτο ότι το νέο περιβάλλον ασφαλείας μετά το 1998 είχε αποτρέψει τα σχέδια του για περαιτέρω διεύρυνση των επιχειρήσεων της οργανώσεως. Η επίθεση εναντίον του αντιτορπιλικού USS Cole (12-10-2000) στην Υεμένη με 17 νεκρούς Αμερικανούς και οι πολύνεκρες επιθέσεις στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 ανέτρεψαν αυτές τις εκτιμήσεις διότι απεδείχθη ότι ο Usama Bin Laden απλώς προετοίμαζε τη μεγαλύτερη τρομοκρατική ενέργεια όλων των εποχών.

Λένε, ότι διαθέτει, τουλάχιστον 5.000 Ασσασίλους (λέξη που καθιερώθηκε για να ανταποδώσει τον «επαγγελματία δολοφόνο» στις λατινογενείς γλώσσες) σε όλο τον κόσμο. Στα στρατόπεδα εκπαίδευσης της Al-Qaeda στο Αφγανιστάν την περίοδο 1990-2000, εκπαιδεύτηκαν περίπου 70.000 άνθρωποι από 47 χώρες σύμφωνα με εκτιμήσεις Αμερικανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών. Επίσης διαθέτει και τμήμα με γυναίκες «καμικάζι».

Ο Usama Bin Laden, και ο υπαρχηγός του Αϊμάν Αλ Ζαρυάχρι πολλές φορές, στις βιντεοσκοπημένες εμφανίσεις τους στο αραβικό τηλεοπτικό δίκτυο Aljazeera και τις προκηρύξεις τους εμφανίζονται ως υπερασπιστές των Παλαιστινίων στρεφόμενοι και εναντίων των μετριοπαθών αραβικών κυβερνήσεων που αρνούνται να επιτρέψουν στους λαούς τους να κηρύξουν ιερό πόλεμο κατά των Εβραίων.

Η Al-Qaeda στο διαδίκτυο «κυκλοφορεί» δύο αραβόφωνα περιοδικά, το «Μονασκάρ αλ Μπατάρ και τη «Φωνή του Τζιχάντ» στα οποία υπάρχουν οδηγίες για το πώς μπορεί κάποιος να γίνει τρομοκράτης ή να συνεισφέρει στην αποστολή της ισλαμικής τρομοκρατίας, καταθέτοντας είτε τις απόψεις του είτε τα επιχειρηματικά του σχέδια για ... βομβιστικές επιθέσεις εναντίων επιλεγμένων στόχων.

Μετά τον πόλεμο στο Ιράκ, στα μηνύματά της προσδιόρισε τους επόμενους στόχους της, την Βρετανία, Ισπανία, Ιταλία, Καναδά και Ιαπωνία.

β. HAMAS

Είναι η μεγαλύτερη, η λιγότερο θρησκευτικά φανατισμένη οργάνωση και η καλύτερα οργανωμένη από όλες τις απόψεις. Στα αραβικά σημαίνει «Ζήλος» και είναι τα αρχικά της επωνυμίας της Οργάνωσης «Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης».

Στα πρώτα χρόνια της ύπαρξης της η οργάνωση επικεντρώθηκε σε «αποστολικές δραστηριότητες». Ίδρυσε σχολεία, νοσοκομεία και επέκτεινε το κοινωνικό της έργο κυρίως στις φτωχές τάξεις. Στόχο είχε την «επιστροφή» του πληθυσμού στο Ισλάμ και την αύξηση της θρησκευτικότητας του κόσμου.

Το τωρινό της προφίλ καθιερώθηκε μετά από τα επεισόδια στη Γάζα και τη Σαμάρεια, στις 14 Δεκεμβρίου του 1987 στην αρχή της πρώτης Ινφάντα, από μια ομάδα ισλαμιστών μαχητών που αυτοαποκαλούνταν «Αδελφοί Μουσουλμάνοι». Κάτω από τη σημαία του Ισλάμ, το κίνημα δε στράφηκε μόνο κατά του Ισραήλ αλλά και κατά των Παλαιστινίων. Δρα κυρίως στα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη.

Η Χαμάς αισθάνεται ως η νόμιμη εκπρόσωπος των Παλαιστινίων, γεγονός που είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα στις σχέσεις της με τον Αραφάτ, καθώς δεν αναγνωρίζει από τη μια πλευρά τα σύνορα του κράτους του Ισραήλ μετά από τον πόλεμο του 1967 και από την άλλη δεν αναγνωρίζει το επίσημο κράτος των Παλαιστινίων αφού αντιτάχθηκε στις συμφωνίες του Όσλο (1993) που οδήγησαν στη δημιουργία της Παλαιστινιακής Αρχής.

Το Σεπτέμβριο του 2003 η Ε.Ε. τη συμπεριέλαβε στη μαύρη λίστα των τρομοκρατών οργανώσεων.

Οι ειδικοί υπολογίζουν τους μαχητές της σε 700 έως 1200 και τους υποστηρικτικές της σε δεκάδες χιλιάδες.

Η οργάνωση κινείται σε τέσσερα επίπεδα με αξιοσημείωτη παρουσία:

- Θρησκευτικό (πνευματική καθοδήγηση, δημιουργία χώρων, λατρείας κλπ).
- Κοινωνικό (στελέχωση σχολείων, δημιουργία συσσιτίων και κέντρων υγειονομικής περίθαλψης κτλ)
- Πολιτικό (στήριξη συγκεκριμένων πολιτικών προγραμμάτων κλπ)
- Στρατιωτικό (λειτουργεί από το 1989 σχεδόν αυτόνομα και ανεξάρτητα από την υπόλοιπη οργάνωση).

Η οικονομική υποστήριξη της οργάνωσης εξασφαλίζεται μέσω παροχών που προέρχονται από τους Παλαιστινίους της διασποράς, από εύπορους Σαουδάραβες,

αλλά και από άλλους εύπορους Άραβες που ζουν στην Ευρώπη ή στις Η.Π.Α.

Το ανώτατο διοικητικό της όργανο (Shura) δεν εμφανίζεται ποτέ, ούτε είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των μελών της.

Πνευματικός ηγέτης της οργάνωσης ήταν ο ανάπηρος σείχης Αχμέντ Γιασίν (1938-2004). Δολοφονήθηκε στη Γάζα την 22-3-2004 από Ισραηλινά πυρά καθώς έβγαινε από το Τέμενος με το αναπηρικό του καροτσάκι. Ο επόμενος για 25 ημέρες ηγέτης της, Αμπντέλ Αζίζ Αλ Ραντίς (1947-2004), παιδίατρος, δολοφονήθηκε στην Γάζα στις 17-4-2004. Ο νέος ηγέτης της για λόγους ασφάλειας δεν αποκαλύφθηκε και ορίστηκε ως εκπρόσωπος της ο Μουσίρ Αλ Μασρί.

γ. HIZBALLAH

Η Χεζμπολάχ που στα αραβικά σημαίνει «το κόμμα του Θεού» δημιουργήθηκε το 1982 με έμπυση και οικονομική υποστήριξη από το Ιράν και δρα κυρίως στο Λίβανο.

Η οργάνωση δεν αποδέχεται το λιβανέζικο τμήμα που υποστήριζε την ύπαρξη του κράτους του Ισραήλ και το επίκεντρο της στηρίζεται στη δημιουργία ενός πανισλαμικού Λιβάνου, που θα περιστοιχίζεται από Ισλαμικά κράτη. Η ιδεολογία της οργάνωσης στηρίζεται στα διδάγματα του Αγιατολαχ Χομεινί, δηλαδή οτιδήποτε είναι μη ισλαμικό είναι και απορριπτέο. Η συγκεκριμένη ιδεολογία αποτελεί έναν ολοκληρωμένο τρόπο σκέψης και ζωής κοινωνικοπολιτικά ακραίο, εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι η γεωγραφική αυτή περιοχή έχει πολυεθνικό και πολυθρησκευτικό χαρακτήρα.

Η Χεζμπολάχ διατηρεί από το 1984, έναν ιδιότυπο στρατό που αποτελείται από μικρές ομάδες. Ο στρατός ονομάζεται «ισλαμική αντίσταση», χρηματοδοτείται και συνεργάζεται πολύ στενά με την Τεχεράνη σε επίπεδο στρατιωτικής εκπαίδευσης, παροχής στρατιωτικού υλικού, τεχνογνωσίας κλπ.

Η στρατολόγηση των μελών του στρατού γίνεται συνήθως από τον τοπικό πληθυσμό και κυρίως από τις φανατισμένες θρησκευτικές ομάδες. Η διοίκηση της οργάνωσης ουσιαστικά γίνεται από την Τεχεράνη μέσω φανατικά προσανατολισμένων ατόμων.

Η οργάνωση έχει υποστηρικτές, φίλα προσκείμενους και χρηματοδότες σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες και τις Η.Π.Α. Καθώς μάλιστα πολλές φορές τα μέλη της οργάνωσης διώκονται από την πατρίδα τους, βρίσκουν καταφύγιο στις χώρες της Δύσης, όπου με ευκολία μπορούν να στρατολογήσουν ή να χρηματοδοτήσουν τον

αγώνα τους.

Ο τρόπος δράσης της οργάνωσης θεωρείται εξαιρετικά βίαιος, έχοντας αναλάβει σημαντική δράση κατά των ισραηλινών στρατευμάτων στο Λίβανο, ενώ έχει επίσης αναλάβει την ευθύνη και για πολλά βίαια επεισόδια στο διεθνή χώρο.

Το ανώτερο όργανο διοίκησης της Χεζμπολάχ είναι το Ανώτατο Συμβούλιο, που αποτελείται από 17 υψηλόβαθμους εκπροσώπους της οργάνωσης. Εφόσον μάλιστα η οργάνωση ανήκει αποκλειστικά στο δόγμα των Σιτών, οι εκπρόσωποι είναι Σίτες Ulama, δηλαδή δικαστές, θρησκευτικοί αρχηγοί και στρατιωτικοί. Στο ανώτατο αυτό όργανο συμμετέχουν και οι εκπρόσωποι των περιοχών που διοικούνται από την οργάνωση, όπως είναι η Βηρυτός, ο Νότιος Λίβανος και η κοιλάδα Μπέκαα.

δ. AMAL

Η Ισλαμική Αμάλ είναι μια μικρή, αλλά ιδιαίτερα μαχητική οργάνωση, η οποία διατηρεί στενές σχέσεις, τόσο πολιτικές όσο και ιδεολογικές, με τη Χεζμπολάχ. Έχει αναλάβει την ευθύνη για πολλές βίαιες ενέργειες, μία εκ των οποίων ήταν η επίθεση κατά της Ναυτικής Βάσης των Η.Π.Α. στη Βηρυτό το 1983. Η Ισλαμική Αμάλ, δημιούργησε την Ισλαμική Τζιχάντ, η οποία ανέλαβε την ευθύνη των βίαιων επεισοδίων κατά των Αμερικανών και Γάλλων το 1983 στη Βηρυτό. Οι δύο αυτές οργανώσεις, παρά το γεγονός ότι είναι αριθμητικά μικρότερες από τις άλλες, επικροτούν απόλυτα τη βία ως τρόπο έκφρασης των ιδεολογικών, πολιτικών και θρησκευτικών τους πεποιθήσεων.

ε. ISLAMICJIHAD

Η ISLAMICJIHAD (ιερός πόλεμος) είναι μια από τις δύο Ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις της Αιγύπτου η οποία θεωρείται ότι έχει στενές σχέσεις με την Al-Qaeda του Usama Bin Laden και το θεοκρατικό κράτος του Ιράν.

Οι στόχοι της είναι στρατιωτικοί, με την έννοια ότι δεν πλήττει τουρίστες ή αμάχους. Σκοπός της είναι, η ανατροπή της κοσμικής Αιγυπτιακής κυβέρνησης, η εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους, και η καταστροφή του κράτους του Ισραήλ και η καταστροφή αμερικανικών και συμμαχικών στόχων του Ισραήλ.

Έγινε παγκόσμια γνωστή όταν ανακαλύφθηκε ότι βρισκόταν πίσω από τη δολοφονία του προέδρου Ανουάρ Σαντάτ, ο οποίος εκτελέστηκε το 1980 από άνδρες της προσωπικής του φρουράς. Το 1998 αποκαλύφθηκε σχέδιο της για επίθεση κατά

της Αμερικανικής πρεσβείας στην Αλβανία. Θεωρείται ότι το δίκτυο της απλώνεται στο Αφγανιστάν, στο Πακιστάν, στο Σουδάν, στο Λίβανο, στη Βρετανία και στην Υεμένη.

στ. ALGAMAYAALISLAMIYA

Η ALGAMAYAALISLAMIYA (Ισλαμική ομάδα) είναι η πιο ακραία Ισλαμιστική οργάνωση της Αιγύπτου, η οποία πλήττει «τυφλά» οποιοδήποτε στόχο (πολιτικό, στρατιωτικό, άμαχο πληθυσμό, τουρίστες). Εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και καθοδηγητής της είναι ο Σεΐχης Ομάρ Αμπντούλ Ραχμάν, ο οποίος έχει καταδικαστεί για την επίθεση κατά του Κέντρου Παγκοσμίου Εμπορίου το 1993.

Η οργάνωση ευθύνεται για το θάνατο πολλών Χριστιανών (κοπτών) και αντισλαμιστών αξιωματούχων και για δεκάδες επιθέσεις σε τουριστικά λεωφορεία και κρουαζιερόπλοια που μετέφεραν δυτικούς τουρίστες. Είναι υπεύθυνη για την επίθεση και κατά Ελλήνων τουριστών, που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 18 Ελλήνων και τον τραυματισμό άλλων 15 το Πάσχα του 1996, έξω από το ξενοδοχείο «Ευρώπη» στο Κάιρο. Σύμφωνα με ανακοίνωσή της η Οργάνωση θεώρησε ότι επρόκειτο για ισραηλινούς τουρίστες.

Τα πιο γνωστά πλήγματά της διεθνώς έγιναν κατά τουριστών στις Πυραμίδες του Λούξορ το Νοέμβριο του 1997 με 58 νεκρούς και σε νυχτερινό κέντρο στο θέρετρο του Μπαλί (Ινδονησία) τον Οκτώβριο του 2002 με 202 νεκρούς.

Θεωρείται ύποπτη και για την βόμβα στο ξενοδοχείο «Μάριος» της Τζακάρτας, τον Αύγουστο του 2003 με 10 νεκρούς²⁶.

vi. Τα αίτια της τρομοκρατίας και του φασισμού

A. Απόπειρα «δυτικοποίησης» του Ισλάμ

Αναμφίβολα, υπάρχουν βασικές διαφορές αξιών ανάμεσα στο Χριστιανισμό και στο Ισλάμ, χωρίς η κοινότητα αυτή διαπίστωση να σημαίνει ότι μπορεί αυτές να ιεραρχηθούν και να αξιολογηθούν. Πρόκειται για δύο διαφορετικούς κόσμους που συνυπάρχουν, χωρίς αυτή η συνύπαρξη να είναι πάντοτε ειρηνική. Σε καμία περίπτωση όμως η πορεία ανάπτυξης και εξέλιξης των ισλαμικών χωρών δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως συνώνυμη με τη «δυτικοποίησή» τους. Ωστόσο, η Δύση, με

²⁶ Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005, σελ. 38.

πρώτη τη τάξει την υπερδύναμη, θεωρεί αυτονόητο το δικαίωμά της να επιδιώκει, συχνά με μεθόδους προσβλητικές για το Ισλάμ τη «δυτικοποίησή» του. Μια τέτοια προσπάθεια εκκινεί από την ανομολόγητη επιθυμία συρρίκνωσης και εξαφάνισης οτιδήποτε διαφορετικού, που είναι εξαιρετικά έντονη στην περίπτωση των Η.Π.Α., οι οποίες θεωρούν αυτονόητο το δικαίωμά τους να επιβάλλουν στην υφήλιο τις δικές τους αξίες, θα μπορούσε, βέβαια, να παρατηρήσει κανείς ότι αυτή η επιθυμία εκδηλώνεται με πάγιο τρόπο σε όλες τις αυτοκρατορίες του παρελθόντος, και είναι σαφές ότι οι Η.Π.Α. συμπεριφέρονται ως αυτοκρατορία.

Ανεξάρτητα από το αδιαφιλονίκητο γεγονός ότι μεγάλο τμήμα της νεολαίας στις ισλαμικές χώρες προσελκύεται από ορισμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά του δυτικού πολιτισμού και του αμερικανικού προτύπου διαβίωσης, όπως η μοντέρνα μουσική, η τελετουργία του γρήγορου φαγητού, ο αμερικανικός τρόπος ένδυσης κ.ά., ο «δυτικός εκσυγχρονισμός» παραμένει σταθερά ασύμβατος με τις βασικές αξίες του Ισλάμ. Στην πραγματικότητα, η υιοθέτηση των αρχών της Δύσης απαιτεί την απεμπόληση των αξιών και των παραδόσεων του Ισλάμ, και σ' αυτήν αντιτίθενται βίαια οι πιστοί του. Πράγματι, φαίνεται αναπότρεπτο για τους μουσουλμάνους, και όχι απαραίτητα μόνο για τους φονταμενταλιστές, να στρέφονται αυθόρμητα εναντίον της δυτικής τεχνολογίας, των συνηθειών, των ελευθεριών και των θρησκευτικών αντιλήψεων της Δύσης, γιατί το δικό τους θρησκευτικό πρότυπο δεν περιέχει εξέλιξη, αφού οι νόμοι τον, όπως πιστεύουν οι μουσουλμάνοι, αποκαλύφθηκαν από το Θεό στον Μωάμεθ και είναι αιώνιοι και αναλλοίωτοι. Αποτελεί, συνεπώς, θανάσιμο σφάλμα της Δύσης να προσπαθεί να μεταβάλει ό,τι αποτελεί τα θεμέλια του Ισλάμ, με το πρόσχημα ότι επιδιώκει τον εκσυγχρονισμό και την πρόοδο του. Η όποιας μορφής ανάπτυξη σ' αυτό το τμήμα της ανθρωπότητας είναι απαραίτητο να συμβαδίζει με το σεβασμό των θρησκευτικών και πολιτισμικών του παραδόσεων. Συνεπώς, η πρόοδος και ο εκσυγχρονισμός του Ισλάμ θα ακολουθήσουν αναγκαστικά διαφορετική πορεία από αυτήν της Δύσης. Ωστόσο, εξαιτίας και της γενικότερης φιλοσοφίας που έχει ενσωματωθεί στην «παγκοσμιοποίηση», η ανάγκη σεβασμού της διαφορετικότητας του Ισλάμ, όχι μόνο δεν έγινε κατανοητή από τη Δύση, αλλά καταπατήθηκε με βάνανσο τρόπο. Έτσι, σε πολυάριθμες περιπτώσεις, οι πιστοί του Μωάμεθ αντιμετωπίζουν τους χριστιανούς ως καταπατητές, όχι μόνο των ιερών εδαφών τους, αλλά και των υπέρτατων αξιών ζωής τους. Το Ισλάμ είναι θρησκεία πολύ πιο απαιτητική απ' ό,τι ο Χριστιανισμός και σαφώς λιγότερο ανεκτική απ' αυτόν.

Συνεπώς, θα πρέπει να είναι σαφές για τους Δυτικούς ότι η ανάγκη διατήρησης φιλικών δεσμών του Ισλάμ με τη Δύση περνά αναπότρεπτα σε δεύτερη μοίρα, αφού την πρωτοκαθεδρία έχουν οι υποχρεώσεις των πιστών σε όσα επιτάσσει η θρησκεία τους. Με τη διαπίστωση αυτή θα μπορούσε να λήξει η φιλοσοφικής υφής διένεξη ανάμεσα στον Αμερικανό πρόεδρο και πολυάριθμους επιφανείς συντηρητικούς, για το κατά πόσο το Ισλάμ είναι ειρηνική ή, αντίθετα, επιθετική και επικίνδυνη θρησκεία, επειδή φανατίζει τους οπαδούς του και τους ενθαρρύνει σε πολιτικές γενοκτονίας (*International Herald Tribune* 3.12.2002). Στο πλαίσιο αυτών των προσπαθειών επιχειρείται διαχωρισμός των φανατικών μουσουλμάνων από τους υπόλοιπους που, αυθαίρετα βέβαια, εκλαμβάνονται ως μη φανατικοί και συνεπώς ειρηνικοί. Ο βαθμός επικινδυνότητας μιας τόσο γενικευμένης σύρραξης είναι εμφανής, αλλά τίθεται το ερώτημα αν πράγματι αυτός περιορίζεται χάρη στις καθησυχαστικές δηλώσεις του Αμερικανού προέδρου. Πρόσφατη δημοσκόπηση στην Αμερική, που διενεργήθηκε από το ερευνητικό κέντρο Pew και την *International Herald Tribune* και απευθύνθηκε σε 38.000 άτομα από 44 χώρες, διαπιστώνει την ύπαρξη έντονων αντιαμερικανικών αισθημάτων σε πολλές χώρες, αν και οι περισσότερες από αυτές έχουν επισήμως ταχθεί στο πλευρό των Η.Π.Α. για τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ. Ο εμφανώς παραπαιστικός και μη υγιής αυτός συνδυασμός αποκαλύπτει το μέγεθος της αστάθειας των συμμαχιών ισλαμικών κρατών με τις Η.Π.Α., καθιστά καταζητούμενα τα εκατομμύρια των μουσουλμάνων που ζουν στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. και δημιουργεί εύλογες αμφιβολίες για το κατά πόσο οι δηλώσεις του Αμερικανού προέδρου ότι «δεν στρεφόμαστε εναντίον του Ισλάμ, αλλά μόνο εναντίον της τρομοκρατίας» μπορεί να είναι πειστικές και να έχουν μακρόχρονη απήχηση. Το πόρισμα της δημοσκόπησης, που θα έπρεπε να μας απασχολήσει ιδιαίτερα, αφορά την Τουρκία, η οποία θεωρείται η πιστότερη σύμμαχος των Η.Π.Α. και η χώρα που αναμένεται να παίξει σημαντικό ρόλο στον πόλεμο αυτό. Προκύπτει, λοιπόν, από τη δημοσκόπηση ότι πάνω από το 80% των ερωτηθέντων Τούρκων αντιτίθενται στο να διατεθεί το έδαφός τους ως βάσεις των Η.Π.Α.. Επιπλέον, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων Τούρκων δεν πιστεύει ότι οι Η.Π.Α. στοχεύουν στο να εξασφαλίσουν ειρήνη στην περιοχή, αλλά αντίθετα ότι επιδιώκουν να τιμωρήσουν ένα ισλαμικό κράτος.

Δυστυχώς, μοιάζει και πάλι αναπόφευκτη η κριτική στην παράλογη πολιτική, που γι' άλλη μια φορά ακολουθείται από τις Η.Π.Α., και κατ' επέκταση από τη Δύση, στο

θέμα αυτό. Κατ' αρχήν, ενόσω καταβάλλεται προσπάθεια αποθάρρυνσης μιας γενικότερης σύρραξης θρησκείων και πολιτισμών, οι Η.Π.Α. αγνοούν με προκλητικότητα τις ευαισθησίες των μουσουλμάνων, με την εγκατάσταση στρατευμάτων στα ιερά για το Ισλάμ εδάφη της Σαουδικής Αραβίας από το 1990, καθώς και με την επ' αόριστον παραμονή Αμερικανών στο Αφγανιστάν, στις Φιλιππίνες, στη Γεωργία, στο Καζακστάν και στο Ουζμπεκιστάν. Εξάλλου, οι Αμερικανοί διακατέχονται από τέτοιο μένος εναντίον της τρομοκρατίας ώστε αρνούνται πεισματικά όσο και προκλητικά να εξετάσουν τα αίτια που την προκαλούν, και συνεπώς στοχεύουν στο κενό. Είναι προφανές ότι η άρνηση της Αμερικής να κάνει οποιαδήποτε διασύνδεση ανάμεσα σε αίτιο και αιτιατό υποκρύπτει το φόβο της για την κριτική που αναπότρεπτα θα ασκηθεί στην πολιτική της, η οποία προκάλεσε ή ενθάρρυνε την τρομοκρατία. Τέλος, η επέκταση της «παγκοσμιοποίησης» πέρα από τα αρχικά και καθαρά οικονομικά της σύνορα, με την επιβολή της «αμερικανοποίησης» ολόκληρης της υφηλίου, έχει εξαγριώσει το Ισλάμ, που νιώθει προδομένο και αμαρτωλό απέναντι στο Θεό του.

Όλα δείχνουν πως η υπόθεση της δυνατότητας διαχωρισμού των μουσουλμάνων σε φανατικούς και μη είναι αβέβαιη, αβάσιμη και επικίνδυνη, γιατί ακριβώς ενθαρρύνει υιοθέτηση εσφαλμένων πολιτικών. Και παρ' ότι η πραγματικότητα αυτή είναι γνωστή στην Αμερική, αυτή συμπεριφέρεται στην Τουρκία ωσάν να μην πρόκειται για ισλαμικό κράτος, ή ωσάν να έχει πειστεί ότι σε κρίσιμες ώρες θα επιλέξει να εξυπηρετήσει τα αμερικανικά συμφέροντα και θα απαρνηθεί την πίστη της στο Ισλάμ. Παρόμοια πεποίθηση των Η.Π.Α., οδήγησε σε πολυάριθμες και παταγώδεις αποτυχίες στο παρελθόν. Πρόσφατο και ιδιαίτερα χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας πολιτικής είναι η εμμονή των Η.Π.Α. να επιβάλουν την Τουρκία ως μέλος της Ε.Ε., αν και δεν πρόκειται για ευρωπαϊκή χώρα. Τα κίνητρα των Η.Π.Α. μπορούν να θεωρηθούν περίπου διαφανή: Με την ένταξη της Τουρκίας επιδιώκεται έλεγχος της Ε.Ε. εκ των έσω. Είναι ακριβώς η ίδια απάντηση στο γιατί ο Βρετανός πρωθυπουργός είχε ευνοήσει τόσο τη διεύρυνση της Ε.Ε. Ωστόσο, αδιαφανείς θα πρέπει να χαρακτηριστούν οι λόγοι, για τους οποίους η Ευρώπη αγνόησε ουσιαστικά την κραυγή αγωνίας του Giscard d'Estaing, ο οποίος προσπάθησε να υπενθυμίσει στα κράτη- μέλη ό,τι για τον καθένα είναι αυτονόητο: δηλαδή ότι η Τουρκία δεν είναι Ευρώπη και συνεπώς δεν μπορεί να συζητηθεί η υποψηφιότητά της ως μέλους της Ε.Ε. (*Le Figaro*, 3 και 4.12.2002).

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 τα 12,5 εκατομμύρια μουσουλμάνων που ζουν στην Ευρώπη διαμαρτύρονται για την κακομεταχείριση που υφίστανται. Δεν είναι μόνο η ανεργία που τους πλήττει, εξαιτίας της προϊούσας έλλειψης εμπιστοσύνης ή των υποψιών που τους καθιστούν συλλήβδην αλλά και κάποια υποβόσκουσα προσπάθεια να πειστούν να απεμπολήσουν τα στοιχεία που τους κάνουν «διαφορετικούς» από τους Δυτικούς. Σ' αυτήν την ομάδα προσπαθειών ανήκει και ο «πόλεμος της μπούργκας» στη Γαλλία, δηλαδή η άρνηση των γαλλικών σχολείων να δεχθούν μουσουλμάνες μαθήτριες με κεφαλομάντηλο. Η άρνηση αυτή σημαίνει, ουσιαστικά, τη μη αποδοχή του Ισλάμ ως διαφορετικής θρησκείας και περιέχει έντονα στοιχεία ρατσισμού. Σωρεία αντιδράσεων μουσουλμάνων που ζουν στην Ευρώπη είναι ενδεικτικές του γεγονότος ότι η εξέλιξή τους δεν μπορεί να σημαίνει ότι μεταλλάσσονται σε Ευρωπαίους (Bachmann2002). Αντιθέτως, δεν αισθάνονται Ευρωπαίοι, και κάθε προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση είναι αποτυχημένη και επικίνδυνη, γιατί υποκρύπτει την παραδοχή ότι οι μουσουλμάνοι είναι πολίτες β' κατηγορίας και γι' αυτό πρέπει να αλλάξουν. Τέτοιες προσπάθειες όμως απλώς ενισχύουν τις τάξεις των φονταμενταλιστών μουσουλμάνων.

Η διαφορετικότητα των μουσουλμάνων εμφανίζεται με ποικίλες μορφές και στην οικονομική δραστηριότητά τους. Αυτή συγχέεται συχνά με θρησκευτικούς νόμους και παραδόσεις. Π.χ. οι πιστοί μουσουλμάνοι δεν πρέπει να αναμιγνύονται σε επιχειρήσεις που έχουν ως αντικείμενο καπνό, αλκοόλ, όπλα, χοιρινό κρέας ή πορνογραφία.

Και για να επανέλθω στο πρόβλημα της απελευθέρωσης των γυναικών. Είναι αναγκαίο για τη Δύση να κατανοήσει ότι υπάρχουν κι άλλες εκφάνσεις της εκτός από την κατάργηση της μπούργκας. Πράγματι, περιμένοντας τον πόλεμο, χιλιάδες Ιρακινές εκπαιδεύονται στα όπλα για να προστατεύσουν την πατρίδα τους (Βαφειάδης 2003). Δεν είναι απόδειξη απελευθέρωσης αυτό, και μάλιστα κατά πολύ ανώτερης τάξης απ' ό,τι η κατάργηση της μπούργκας;

Θα πρέπει, συνεπώς, να είναι βέβαιο ότι η προσπάθεια «δυτικοποίησης» του Ισλάμ, που έγινε σαφής μετά την 11η Σεπτεμβρίου του 2001 και εμφανίζεται ως επιδίωξη «εκδημοκρατισμού», «απελευθέρωσης των γυναικών», «εκσυγχρονισμού και προόδου», «εγκαθίδρυσης του φιλελεύθερου καπιταλισμού» κ.ά., είναι αυτή που εξαγριώνει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο τους μουσουλμάνους. Έτσι, η τεταμένη ατμόσφαιρα που δημιουργείται, ενθαρρύνει τη συσπείρωση γύρω από φανατικές

θρησκευτικές οργανώσεις²⁷.

B. Αδιαφορία για την εξεύρεση λύσης στα βασικά προβλήματα Αράβων-Ισλάμ

Οι εξελίξεις στις αραβικές-μουσουλμανικές χώρες κρούουν εδώ και καιρό τον κώδωνα του κινδύνου και ζητούν άμεση αντιμετώπιση. Ωστόσο, οι Η.Π.Α. ετοιμάζονται, και πάλι, να δαπανήσουν δισεκατομμύρια για την άμυνά τους, προκειμένου να αποκτήσουν την ψευδαίσθηση της ασφάλειας στο εσωτερικό της χώρας τους, ενώ προσπαθούν να καθησυχάσουν τις αγωνίες τους, διαχωρίζοντας φανατικούς από μη φανατικούς μουσουλμάνους. Ο διαχωρισμός, όμως, αυτός είναι χωρίς περιεχόμενο, γιατί οι φανατικές θρησκευτικές οργανώσεις κατορθώνουν να συγκεντρώνουν γύρω τους τους απογοητευμένους και χωρίς ελπίδα νέους, ενόσω οι Αμερικανοί δυσκολεύονται να συνειδητοποιήσουν ότι η μη εξεύρεση λύσης στα οξύτατα προβλήματα αυτών των χωρών υποθάλλει την τρομοκρατία.

Όπως αποδείχθηκε, οι 15 από τους 19 τρομοκράτες της 11ης Σεπτεμβρίου ήταν νέοι Σαουδάραβες, που προσελκύστηκαν από ακραίες θρησκευτικές οργανώσεις, και μάλιστα οργανώσεις με προκάλυμμα διενέργειας φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων. Πράγματι, στη Σαουδική Αραβία, 16 εκατομμύρια είναι ηλικίας κάτω των 20 ετών, ενώ το ποσοστό της ανεργίας για τους νέους μεταξύ 20-24 ετών είναι 28%, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Σαουδαμερικανικής Τράπεζας. Στο υψηλό αυτό ποσοστό ανεργίας πρέπει να προστεθούν και οι χαμηλές τιμές του πετρελαίου μετά τα μέσα του 80. Αλλά και όσοι από τους Σαουδάραβες εξασφαλίζουν απασχόληση, παραπονιούνται για τους πολύ χαμηλούς μισθούς, που δεν τους επιτρέπουν να αποκτήσουν δική τους οικογένεια. Εκτός από την έλλειψη θεσμών, όπως το κατώτατο όριο μισθού που διασφαλίζει κάποιο στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο, το εγχώριο εργατικό δυναμικό δεν έχει επαρκή μόρφωση και εξειδίκευση, γι' αυτό και πολλές επιχειρήσεις αναγκάζονται να προσφύγουν σε εισαγόμενο εργατικό δυναμικό από την Ασία και την Αφρική. Η φτώχεια αποκλείει τη δυνατότητα μόρφωσης σε οποιαδήποτε άλλα σχολεία εκτός από τα θρησκευτικά, όπου τα παιδιά και οι νέοι φανατίζονται εναντίον των Χριστιανών και των Εβραίων.

Είναι γεγονός ότι δεν ευθύνεται η Δύση για το σύνολο των προβλημάτων αυτών

²⁷ Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, «Τα παιδιά της Παγκοσμιοποίησης: Τρομοκρατία και Φασισμός», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004 σελ 552.

των χωρών, παρά το γεγονός της πολυσύνθετης στρατηγικής της για την εξασφάλιση όσο το δυνατόν φθηνότερου πετρελαίου. Ωστόσο, εάν τμήμα του τεράστιου ποσού που διατίθεται για πολεμικές δαπάνες από την Αμερική και την Ευρώπη, προκειμένου να προασπίσουν την «ασφάλεια» στο εσωτερικό των χωρών τους που απειλείται από τους τρομοκράτες, ήταν διαθέσιμο για βελτίωση των συνθηκών σ' αυτές τις χώρες, θα υπήρχαν ελπίδες για πολύ καλύτερα αποτελέσματα.

Και το χτύπημα εναντίον του Ιράκ υπάρχει πολύ σοβαρός κίνδυνος να επιδεινώσει την κατάσταση και όχι, όπως φαίνεται να πιστεύουν οι Η.Π.Α., να την εξομαλύνει. Ανεξάρτητα από τους ανομολόγητους στόχους του χτυπήματος εναντίον του Ιράκ, ο επίσημα εμφανιζόμενος στόχος του, ο οποίος άλλωστε ενδέχεται να συνυπάρχει με τους απόκρυφους, είναι η αναδιάρθρωση των αραβικών χωρών μετά την πτώση του τυραννικού καθεστώτος του Saddam Hussein. Αναμένεται, δηλαδή, από ορισμένους η καταστροφή του Ιράκ να λειτουργήσει καταλυτικά ως μοχλός αναγέννησης για το σύνολο της Μέσης Ανατολής. Κάτω από το πρίσμα αυτό η επίθεση εναντίον του Ιράκ εμφανίζεται ως πολυδιάστατη λύση για τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής, με την υπόθεση ότι το Ιράκ θα δώσει το παράδειγμα και στις γειτονικές χώρες, θα ενθαρρύνει τη δημιουργία επιχειρηματιών, θα απελευθερώσει τις μουσουλμάνες, θα προσελκύσει ξένες επενδύσεις στην ευρύτερη περιοχή κ.ο.κ. Μπορεί, όμως, να είναι έτσι;

Η υλοποίηση αυτού του σεναρίου, το οποίο και χωρίς ανάλυση φαντάζει εξαρχής εξωπραγματικό, προϋποθέτει αυτά ακριβώς που δεν εξασφαλίζονται στην περιοχή. Δηλαδή, με μια φράση, *«συμπαράσταση των λαών στα αμερικανικά σχέδια»*. Αλλά, όπως φάνηκε ήδη οι Άραβες μουσουλμάνοι δεν είναι διατεθειμένοι να επιτρέψουν στους Αμερικανούς να αναλάβουν τα του οίκου τους, τοσούτο μάλλον όταν προβλέπεται κατοχή των ιερών εδαφών τους. Μια τέτοια αμερικανική κατοχή θα αυξήσει την παραγωγή πετρελαίου στο Ιράκ, με αποτέλεσμα να ρίξει την τιμή του σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Τα αποτελέσματα πρόσφατης δημοσκόπησης που διενεργήθηκε σε τρεις χώρες της περιοχής, είναι αποκαλυπτικά και οπωσδήποτε δεν ενθαρρύνουν ελπίδες υλοποίησης του παραπάνω αισιόδοξου σεναρίου:

Πίνακας 6.14. Η γνώμη της Μέσης Ανατολής για τις Η.Π.Α.

1. Τι γνώμη έχετε για τις Η.Π.Α.;		
A) Αίγυπτος	Καλή: 6%	Κακή: 69%
B) Ιορδανία	Καλή: 25%	Κακή: 75%
Γ) Λίβανος	Καλή: 35%	Κακή: 59%
2. Τι γνώμη έχετε για τη διάδοση των αμερικανικών ιδεών και συνηθειών;		
A) Αίγυπτος	Καλή: 6%	Κακή: 84%
B) Ιορδανία	Καλή: 13%	Κακή: 82%
Γ) Λίβανος	Καλή: 26%	Κακή: 67%
3. Τι γνώμη έχετε για τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας;		
A) Αίγυπτος	Καλή: 5%	Κακή: 79%
B) Ιορδανία	Καλή: 13%	Κακή: 85%
Γ) Λίβανος	Καλή: 38%	Κακή: 56%

Πηγή: Business Week, 23.12.2002

Αξίζει να παρατηρηθεί, με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα, ότι με τις συνθήκες αυτές περισσότερη δημοκρατία, όπως δηλώνουν ότι επιθυμούν οι Η.Π.Α., δεν θα τις εξυπηρετούσε. Αν, δηλαδή, γίνονταν ελεύθερες εκλογές στην περιοχή, οι Η.Π.Α. θα είχαν εκδιωχθεί απ' αυτήν. Επίσης, η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στην περιοχή δεν πρόκειται να γίνει ούτε αυτομάτως ούτε εύκολα, όπως φάνηκε από τις αποτυχημένες προσπάθειες των Αμερικανών, επί αρκετές δεκαετίες, στην Αίγυπτο. Και, τέλος, αποτελεί πρωθύστερο σχήμα η όποια συζήτηση για εγκαθίδρυση της δημοκρατίας οπουδήποτε στην υφήλιο και όχι μόνο στη Μέση Ανατολή, εφόσον ο πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας αναστέλλει την ομαλή της λειτουργία.

Γ. Περιφρονητική-υβριστική συμπεριφορά των Η.Π.Α. προς Άραβες-Ισλάμ

Μπορεί ο Αμερικανός πρόεδρος να διαβεβαιώνει προς όλες τις κατευθύνσεις ότι οι Η.Π.Α. δεν είναι εναντίον ολόκληρου του Ισλάμ, αλλά μόνο των τρομοκρατών, ωστόσο, προκειμένου να προσεγγιστούν οι τρομοκράτες, προσβάλλεται το σύνολο των Αράβων μουσουλμάνων. Πράγματι, στο Λος Άντζελες, στην προσπάθεια να εντοπίσουν τρομοκράτες, υποχρεώνουν το σύνολο των ανδρών άνω των 16 ετών που ζουν στην περιοχή και προέρχονται από 18 αραβικές και ισλαμικές χώρες, να

παρουσιαστούν μέσα σε αποκλειστικές προθεσμίες στην υπηρεσία μετανάστευσης και απογραφής για να φωτογραφηθούν, να δώσουν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα και να ανακριθούν από υπαλλήλους των αρμόδιων υπηρεσιών. Αν δεν το πράξουν, κινδυνεύουν με άμεση απέλαση. Ωστόσο, καταγγέλλεται από οργανώσεις της Καλιφόρνιας για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ότι «έπεσαν σε παγίδα» όσοι συμμορφώθηκαν με την αμερικανική αυτή επιταγή. Γιατί έγιναν μαζικές συλλήψεις και κρατήσεις μουσουλμάνων κάτω από απάνθρωπες συνθήκες: εκατοντάδες μουσουλμάνοι υποχρεώθηκαν να παραμείνουν όρθιοι και γυμνοί επί ώρες, να κοιμηθούν όρθιοι εξαιτίας της έλλειψης χώρου και χωρίς κουβέρτα παρά το δριμύ ψύχος και πολλοί καταβρέχτηκαν με παγωμένο νερό. Όπως καταγγέλλθηκε από δικηγόρους που ασχολούνται με θέματα μεταναστών, το μόνο απόπημα των περισσότερων απ' αυτούς ήταν κάποιες ασήμαντες παραλείψεις στην άδεια παραμονής τους. Το πρόγραμμα αυτό, που εντάσσεται στο ευρύτερο αντιτρομοκρατικό της Ουάσιγκτον, έχει τρομοκρατήσει τους Άραβες-μουσουλμάνους της περιοχής, έχει εξαγριώσει πολλούς απ' αυτούς, ενώ το μοναδικό του αποτέλεσμα ως τώρα ήταν ο εντοπισμός κάποιων σπουδαστών, των οποίων η άδεια παραμονής είχε λήξει. Η γενικότητα αυτών και παρόμοιων αντιτρομοκρατικών μέτρων υπενθυμίζει τις διώξεις των Εβραίων από τους ναζί στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και δεν είναι δυνατόν να μη συσπειρώσει Άραβες και μουσουλμάνους, να καταλήξει, δηλαδή, στο αντίθετο αποτέλεσμα του επιδιωκόμενου. Αλλά ο αμερικανικός πανικός είναι, δυστυχώς, τόσο ανεξέλεγκτης έκτασης, ώστε να μην υπάρχει πια μέτρο στις αποφάσεις που λαμβάνονται και στον τρόπο που αυτές εκτελούνται²⁸.

vii. Λίστες εκτελέσεων

Όπως είναι γνωστό, ο πυρετός που έπληξε τις Η.Π.Α. αμέσως μετά την 11η Σεπτεμβρίου, παραχώρησε εν λευκώ στη CIA το δικαίωμα να εκτελεί επί τόπου και κατά την κρίση της όλους εκείνους των οποίων τα ονόματα περιλαμβάνονταν σε λίστες υπόπτων και επικίνδυνων τρομοκρατών, οι οποίες είχαν καταρτιστεί από τις μυστικές υπηρεσίες. Έκτοτε ουδέποτε δόθηκαν περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με τα κριτήρια επιλογής αυτών των υπόπτων, που μπαίνουν στις λίστες θανάτου και δολοφονούνται χωρίς δίκη, απολογία και συνήγορο. Πρόσφατα, όμως, ανακοινώθηκε

²⁸ Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, «*Τα παιδιά της Παγκοσμιοποίησης: Τρομοκρατία και Φασισμός*», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004 σελ 543.

ότι η αμερικανική κυβέρνηση ετοίμασε και νέες λίστες (ή εκσυγχρόνισε τις υπάρχουσες) με 24 ονόματα «μελλοθανάτων», που θα εκτελούνται χωρίς κρίση, όντας στη διακριτική ευχέρεια των ανδρών των μυστικών υπηρεσιών. Για τις λίστες αυτές, που είναι γνωστές στις οικείες υπηρεσίες ως «*λίστες υψηλόβαθμων στόχων*», υπάρχει απροθυμία να δίδονται εξηγήσεις από τους αρμόδιους. Οι λίστες εκσυγχρονίζονται με τη βοήθεια πληροφοριοδοτών, αλλά δεν είναι διαφανή ούτε σαφή τα κριτήρια με βάση τα οποία αποφασίζεται η προσθήκη νέων ονομάτων σ' αυτές. Να σημειωθεί ότι δεν απαιτείται έγκριση του Αμερικανού προέδρου για τα ονόματα που, εκάστοτε, περιλαμβάνονται σ' αυτές τις λίστες, αλλά ούτε και το δικαίωμα δολοφονίας υπόπτων περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο σ' αυτούς. Αντίθετα, ο Αμερικανός πρόεδρος έχει δώσει ευρύτατες αρμοδιότητες στους άνδρες των μυστικών υπηρεσιών να εκτελούν «κατά την κρίση τους».

Έρμαιο της τρομοκρατίας και του φασισμού ο κόσμος μας. Και, στην προσπάθεια αντιμετώπισης αυτών των τεράτων ακολουθείται διαμετρικά αντίθετη πολιτική αυτής που θα είχε πιθανότητες καταστολής τους.

Οι ανεπιθύμητες προεκτάσεις του γενικευμένου και χωρίς σαφείς κανόνες πολέμου εναντίον της τρομοκρατίας έχουν ήδη εισβάλει απειλητικά στη ζωή μας. Η αναγνώριση της ανάγκης προάσπισης της ασφάλειας στο εσωτερικό των επί μέρους εθνικών κρατών ως υπέρτατου και ανώτερου αγαθού χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο ως μέσο εξόντωσης πολιτικών αντιπάλων και φίμωσης κάθε φωνής που διαφωνεί με το κατεστημένο.

Αμέσως μετά την καταστροφή της 11ης Σεπτεμβρίου είχαν κυκλοφορήσει φήμες ότι στους τρομοκράτες θα περιλαμβάνονταν και οι διαδηλωτές εναντίον της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες ωστόσο διαψεύστηκαν. Οι εξελίξεις, έκτοτε, αποδεικνύουν ότι διάφορες κυβερνήσεις σπεύδουν να χαρακτηρίσουν τρομοκράτες όσους διαφωνούν με τις εκάστοτε πολιτικές τους και επιχειρούν να διαδηλώσουν ειρηνικά τις αντιρρήσεις τους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εκμετάλλευσης του αντιτρομοκρατικού πνεύματος που έχει καταλάβει τον πλανήτη μας, έρχεται από τη Βορειοανατολική Κίνα, όπου εκατοντάδες εργάτες δικάστηκαν ως τρομοκράτες, γιατί δήθεν «έθεσαν σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια». Το έγκλημά τους ήταν η ειρηνική διαδήλωση - διαμαρτυρία για τη μη καταβολή σ' αυτούς μισθών και συντάξεων, αφού τα εργοστάσια όπου δούλευαν χρεοκόπησαν εξαιτίας της διαφθοράς και των καταχρήσεων των επικεφαλής τους. Στη συνέχεια, άλλοι παραπέμφθηκαν στη

Δικαιοσύνη με την ίδια κατηγορία και καταδικάστηκαν σε 7 χρόνια φυλάκιση γιατί περνούσαν στο Ιντερνέτ άρθρα με τα οποία κατέκριναν την κυβερνητική πολιτική της Κίνας.

Ο κίνδυνος χρησιμοποίησης της τρομοκρατίας ως προπετάσματος για τον περιορισμό των δημοκρατικών ελευθεριών και της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών είναι προφανής. Οποιοσδήποτε μπορεί εύκολα να κατηγορηθεί, αλλά και να καταδικαστεί ως τρομοκράτης, εφόσον έστω και μόνο με τις ιδέες του ενοχλεί το κατεστημένο. Τελικά, αυτή η επινόηση της τρομοκρατίας, ως του υπ' αριθμόν ένα εχθρού της ανθρωπότητας, καταλήγει στη μεσαιωνική επιταγή: «Η μαζί μας ή θάνατος». Και για την ανθρωπότητα υπάρχουν δύο οδοί: ή πλήρης υποταγή ή αντίσταση μέχρις εσχάτων. Η βία, με τις ακραίες μορφές της πολύπλευρης τρομοκρατίας και του φασισμού, υπόσχεται να είναι μαζί μας για πολλά χρόνια. Κι αν οι καλές ανθρώπινες τάσεις αποφασίσουν να θέσουν τέρμα σ' αυτή τη φρίκη, η επίθεση οφείλει να επικεντρωθεί στην αφετηρία, που είναι η «παγκοσμιοποίηση»²⁹.

viii. Το προφίλ του τρομοκράτη

Ο καλός τρομοκράτης

Σε ορισμένες συζητήσεις για την τρομοκρατία αντιμετωπίζουμε την αινιγματική μορφή του «καλού τρομοκράτη». Καλοί τρομοκράτες είναι όσοι ενεργούν με τρόπο που δικαιολογείται από την καταπίεση του συστήματος στο οποίο αντιτάσσονται. Ένας συγκεκριμένος βαθμός θαυμασμού, αν και διστακτικός, διακατέχει ακόμη και τους συντηρητικούς απολογισμούς των σύγχρονων πρωτοπόρων της τρομοκρατίας, τους Ρώσους λαϊκιστές του 19ου αιώνα: η αναγνώριση ότι αντίθετα από τους τρομοκράτες της δεξιάς, «πίστεψαν πραγματικά σε μία ελεύθερη και ειρηνική κοινωνία». Αυτό ήταν το κλειδί για την πεποίθησή τους, η οποία ενδέχεται να ισχύει για όλους σχεδόν τους τρομοκράτες, ότι κάθε αλλαγή θα μπορούσε να ήταν για το καλύτερο.

Όπως πολλές από τις ανθεκτικότερες προκαταλήψεις, το στερεότυπο του τρομοκράτη ως ψυχοπαθούς τέρατος έχει επιζήσει πολλών ακαδημαϊκών προσπαθειών να το αμβλύνουν. Οι περισσότερες ακαδημαϊκές μελέτες δείχνουν ότι οι τρομοκράτες εμφανίζουν ένα αξιοπρόσεκτο στοιχείο, ότι είναι απολύτως

²⁹ Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, «*Τα παιδιά της Παγκοσμιοποίησης: Τρομοκρατία και Φασισμός*», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004 σελ. 574.

«κανονικοί», συνηθισμένοι άνθρωποι. Οι ιδιότητες που υποτίθεται ότι απαιτούνται για να πραγματοποιήσουν τρομοκρατικές ενέργειες -στην καλύτερη περίπτωση μία έλλειψη οίκτου, στη χειρότερη περίπτωση μία κακόβουλη επιθυμία για το κακό- είτε δεν απαιτούνται είτε, εάν απαιτούνται, είναι θλιβερά συνήθειες. Υπάρχουν επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι ένας σημαντικός αριθμός τρομοκρατών βίωσε δύσκολη παιδική ηλικία αλλά αυτό δεν μπορεί (ακόμη τουλάχιστον) να συστηματοποιηθεί. Το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειας που αφιερώνεται στη συγγραφή για «την προσωπικότητα του τρομοκράτη» μέχρι τώρα έχει πάει χαμένο.

Η τέλεια πράξη του καλού τρομοκράτη είναι η δολοφονία. Δόθηκε αξία στην κλασική τυραννοκτονία, επειδή αυτή θα μπορούσε να απομακρύνει τον καταπιεστή με ελάχιστη δύναμη. Στα πολύπλοκα σύγχρονα κράτη, ο δολοφόνος μπορεί να επιλέξει ένα συμβολικό ή λειτουργικό στόχο, όπως, για παράδειγμα, ένα μονάρχη ή τον αξιωματικό του. Η ρωσική επαναστατική οργάνωση *Narodnaya Volya* (Θέληση του Λαού) χτύπησε τον περίφημο τσάρο Αλέξανδρο Β΄ και έτσι προώθησε μία πρακτική που φάνηκε, τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα να απειλεί ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Η ετοιμότητα αυτών των δολοφόνων να διακινδυνεύσουν την ίδια τους τη ζωή -σε πολλές περιπτώσεις με σίγουρη σύλληψη και εκτέλεση- οδήγησε σε ένα μείγμα γοητείας, θαυμασμού και φρίκης. (Όπως, έναν αιώνα αργότερα, συνέβη και με την εμφάνιση των «καμικάζι».) Παρόλο που είναι χρήσιμο να θυμόμαστε ότι η τρομοκρατία υιοθετείται επειδή «λειτουργεί», αυτό δεν κλείνει το θέμα μας. Ένας «τρομοκράτης», όπως έχουν προτείνει Ιταλοί ερευνητές, «δεν σταθμίζει απλώς τους κινδύνους σε σχέση με την πιθανότητα να επιτύχει, όπως συμβαίνει συνήθως, αλλά προσθέτει στην εξίσωση την αφηρημένη αξία της επιδίωξης για την οποία αγωνίζεται. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι παραδοσιακές έννοιες της αποτροπής είναι ατελέσφορες σε ένα τέτοιο θέμα».

Η πρώτη προσπάθεια να δημιουργηθεί μία διεθνής σύμβαση κατά της τρομοκρατίας ήταν η απάντηση στη δολοφονία του βασιλέα Αλεξάνδρου της Γιουγκοσλαβίας το 1934. Η προσπάθεια αυτή είχε να αντιμετωπίσει, ένα πλήθος προβλημάτων που σχετίζονταν με το σκοπό της, ο οποίος ήταν: «να αποδοκιμάσει τη χρήση, για πολιτικούς σκοπούς, μεθόδων που όλη η πολιτισμένη κοινή γνώμη πρέπει να καταδικάζει». Αλλά ποιοι θα ορίζονταν ως κριτές (και εκτελεστές) του πολιτισμού; Η πεποίθηση ότι υπήρχε κάποιο βασικό κριτήριο βάσει του οποίου θα ταυτοποιούνταν οι «τρομοκρατικές» μέθοδοι, ήταν αισιόδοξη.

Το γεγονός ότι αυτός που θεωρείται τρομοκράτης για κάποιον μπορεί να είναι αγωνιστής της ελευθερίας για κάποιον άλλο είναι σίγουρα μία κοινοτοπία των καιρών μας. Κοινοτοπία είναι, αληθεύει όμως; Μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τη φύση της τρομοκρατίας; Πολλοί συγγραφείς θεμάτων σχετικών με την τρομοκρατία αποδοκιμάζουν αυτή την άποψη δίχως άλλο. Εμείς, όμως, μπορούμε να εξετάσουμε τους λόγους για τους οποίους ένας τέτοιος σχετικισμός είναι τόσο αξιοπρόσεκτος και τους τρόπους με βάση τους οποίους θα ελέγξουμε αν η τρομοκρατία μπορεί πραγματικά να είναι μία στρατηγική απελευθέρωσης.

Υπάρχουν μερικοί προφανείς λόγοι για το σχετικισμό. Η τρομοκρατία ως ξεχωριστή πολιτική έννοια πήρε το όνομά της από τις ενέργειες των κατόχων κρατικής εξουσίας, ίσως από το πρώτο σύγχρονο καθεστώς, την Εθνοσυνέλευση του Έτους II της Γαλλικής Επανάστασης (1793-4). Από τότε, οι κυβερνήσεις αποτέλεσαν, με βάση οποιοδήποτε ποσοτικό μέτρο, τους πιο παραγωγικούς χρήστες της τρομοκρατικής βίας. Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει κανένας υπαινιγμός γι' αυτό στον κυρίαρχο επίσημο λόγο, είτε του εθνικού είτε του διεθνούς δικαίου. Σε αυτόν το λόγο, η τρομοκρατία χρησιμοποιείται από εξτρεμιστές - επαναστάτες- εναντίον της καθεστηκυίας τάξης, δηλαδή του κράτους.

Ποτέ δεν ήταν δύσκολο να ανιχνευθεί η υποκρισία ή τα διπλά μέτρα που ετίθεντο σε λειτουργία, όχι μόνο για τους αναρχικούς με την επιμονή τους ότι η βία των διαμαρτυριών τους ήταν ατροφική σε σύγκριση με τη «βία που είναι έμφυτη στο σύστημα». Με τον ερχομό του 20ού αιώνα, οι περισσότεροι παρατηρητές σημειώνουν ότι τα κράτη, απειλούμενα από πολύ λιγότερο ακραία εθνικιστικά κινήματα, στιγμάτιζαν συστηματικά τις μεθόδους αντίστασής τους ως τρομοκρατικές και απέκλειαν τους δράστες από τη σφαίρα της πολιτικής ως ηθικούς παραβάτες. Μερικές φορές, εντούτοις, τα κράτη κατέληξαν σε πολιτικές συμφωνίες με όλους αυτούς τους «κακοποιούς» και τους «δολοφόνους», οι οποίοι όφειλαν, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς, τη δύναμή τους στο βίαιο εκφοβισμό της νομοταγούς πλειοψηφίας.

Ορισμένοι παρατηρητές, αλλάζοντας κατεύθυνση, σταμάτησαν να υπογραμμίζουν την υποκρισία με την οποία το κράτος χρησιμοποιούσε την τρομοκρατική ταμπέλα όταν επέμενε για ίση -ή μεγαλύτερη- ενοχή του κράτους στη χρήση της τρομοκρατικής βίας. Οι ριζοσπαστικοί επικριτές όπως ο Νόαμ Τσόμσκι [Noam Chomsky] και ο Ρίτσαρντ Φαλκ [Richard Falk] προέβαλλαν μία συμμετρική εικόνα της απερίσκεπτης βίας που χρησιμοποιούσαν εξίσου οι επαναστάτες και οι

κυβερνήσεις. Αλλά δεν ήταν απαραίτητο να πάμε τόσο μακριά, για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η επιπόλαιη χρήση της τρομοκρατικής ετικέτας μέχρι τη δεκαετία του 70 την είχε στερήσει από κάθε ακρίβεια ή αναλυτική αξία. Ήταν αρκετά απλό και για τους «τρομοκράτες» να εκσφενδονίσουν την ετικέτα πίσω στους κατηγορούς τους έτσι, οι εβραϊκές μυστικές υπηρεσίες αποδοκίμασαν τη «βρετανική τρομοκρατία» και αποφάνθηκαν ότι η βρετανική διοίκηση, ο βρετανικός στρατός και η βρετανική αστυνομία στην Παλαιστίνη ήταν «τρομοκρατικές οργανώσεις» το 2002 οι ταξιαρχίες Αλ Ακσά [Al- Aqsa] αυτοονομάστηκαν «έντιμες», με αποτέλεσμα να ονομαστούν τρομοκρατική οργάνωση από το μεγαλύτερο τρομοκράτη του κόσμου, την αμερικανική κυβέρνηση. Η κοινοτοπία «τρομοκρατία-ηρωισμός» ίσως να μην έχει εκφράσει μόνο μία υποψία ότι τα γεγονότα είχαν παρερμηνευθεί αλλά και μία αποδοχή ότι η πραγματικότητα ήταν πάρα πολύ σύνθετη για να αντέξει αυτές τις μεγάλες κατηγορίες.

Οι μαχητές της ελευθερίας πρέπει να έχουν κάποιο τρόπο για να ανατρέπουν την τυραννία, την καταπίεση ή τον ιμπεριαλισμό. Είναι, άραγε, η τρομοκρατία ένας βιώσιμος τρόπος για να κάνουν αυτή την ανατροπή; Η σύγχρονη τρομοκρατία απογειώθηκε πραγματικά με μία τεχνολογική αποκάλυψη που φάνηκε να καθιστά τα πάντα δυνατά: την εφεύρεση του δυναμίτη. Αυτή η εξαιρετικά εκρηκτική ύλη φάνηκε να προσφέρει μία προοπτική για αντιστροφή της συντριπτικής ιστορικής ανισορροπίας ισχύος μεταξύ καταπιεστών και καταπιεσμένων. Οι αναρχικοί άνοιξαν το δρόμο για να δοκιμάσουν την αποτελεσματικότητά της. Το 1886, λόγω χάριν, η ρίψη μίας βόμβας εναντίον της αστυνομίας κατά τη διάρκεια μίας διαδήλωσης εργατών, η οποία κατευθυνόταν από αναρχικούς στο Σικάγο -που σκότωσε έναν αστυνομικό και προκάλεσε αναταραχή κατά τη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν και άλλοι άνθρωποι- έκανε τεράστια αίσθηση. Ο δημόσιος αντίκτυπος αυτού του γεγονότος ήταν τεράστιος. Αλλά τι προμήνυε αυτό το γεγονός; Κανένας δεν ανέλαβε -ούτε καν ισχυρίστηκε ότι θα αναλάβει- την ευθύνη. Ωστόσο, όταν συνελήφθη ο ακτιβιστής αναρχικός Άλμπερτ Πάρσονς [Albert Parsons] για συνωμοσία, με σκοπό τη δολοφονία, αρνήθηκε τη συμμετοχή του αλλά υποστήριξε αποφασιστικά στο δικαστήριο ότι ο δυναμίτης «κάνει όλους τους ανθρώπους ίσους και επομένως ελεύθερους». Αυτό ήταν ένα μεθυστικό μήνυμα. Ο Φρανκ Χάρις [Frank Harris] χρησιμοποίησε μία υπόθεση για την έκρηξη στη Χέυμαρκετ [Haymarket] ως βάση για το αξιοσημείωτο μυθιστόρημά του The Bomb (Η βόμβα), το οποίο παρουσιάζει έναν

ιδιαίτερα ηρωικό και χαρισματικό κατασκευαστή βομβών, τον Λούις Λινγκ [Louis Lingg], ως βασικό ήρωά του. Κάτι ιδιαίτερα σημαντικό, ο Χάρις χρησιμοποίησε τη συγκεντρωμένη καταστροφική δύναμη των νέων εκρηκτικών υλών, βάζοντας τον Λίνγκ να κατασκευάζει βόμβες, αρκετά μικρές για να τις κρύβει μέσα στο στόμα του.

Μέχρι τώρα, εντούτοις, έχει διαψευσθεί η πεποίθηση ότι η τεχνολογία εναπέθεσε στα χέρια μικρών ομάδων, ή ακόμη και ατόμων, καταστρεπτική δύναμη. Ίσως ένα κβαντικό άλμα στο μέλλον με όπλα μαζικής καταστροφής να αλλάξει αυτή την κατάσταση. Αλλά μέχρι τώρα, ούτε οι βόμβες ούτε κανένα άλλο τεχνολογικό θαύμα δεν έχει καταφέρει να προσφέρει ελευθερία. Αν και ο 20ός αιώνας παρήγαγε πληθώρα επιτυχών «πολέμων εθνικής απελευθέρωσης», συχνά με μία σημαντική τρομοκρατική διάσταση, κανένας από αυτούς δεν εδραίωσε την ελευθερία μέσω μόνο της τρομοκρατίας. Και οι πιο εντυπωσιακές αποτυχίες είναι εκείνες των καθαρότερων υποστηρικτών των τρομοκρατικών μεθόδων των ανταρτών των πόλεων της δεκαετίας του '70 και του '80, του γερμανικού Ερυθρού Στρατού, των ιταλικών Ερυθρών Ταξιαρχιών κ.λπ., το αποτέλεσμα των εκστρατειών των οποίων δεν ήταν η ανατροπή του κράτους αλλά η ενδυνάμωση αυτού και της δημόσιας ασφάλειας, δηλαδή μία γενική υποβάθμιση της ποιότητας της ελευθερίας.

Μπορεί η τρομοκρατία να απελευθερώσει; Ή μήπως η διεργασία της τρομοκρατίας «καταλήγει σε διαφθορά που θα διαρκέσει για ολόκληρες δεκαετίες»; Σίγουρα, τα μεγαλεπήβολα οράματα που έχουν εμπνεύσει πολλές τρομοκρατικές ομάδες ποτέ δεν υλοποιήθηκαν. Το σοκ και η φρίκη έχουν τα όριά τους. Όπως στον πόλεμο, ίσως, η εμπειρία μιας βίαιης σύγκρουσης μπορεί να μετατοπίσει τα όρια της κοινωνικής ανοχής. Το σοκ υφίσταται βαθμιαία φθορά, ή τουλάχιστον μερικά αποτελέσματά του μετριάζονται. Η αρχική ιδέα ότι μία τέτοια κατάσταση είναι ανυπόφορη και ότι κάτι πρέπει να αλλάξει (μία έντονα διάχυτη αρχική αντίδραση στις σταθερές, τακτικές κοινωνίες) αντικαθίσταται από τη συνειδητοποίηση ότι δεν θα αλλάξει κάτι απαραίτητως. Οι απλοί άνθρωποι το συνειδητοποιούν αυτό πιθανώς πολύ νωρίτερα από τους τρομοκράτες. Στη Βρετανία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 υπήρξε μία εντυπωσιακή περίπτωση αυτού του φαινομένου με τη μισοαποδεκτή, μισοαποκηρυγμένη -αλλά εντελώς πρωτοφανή για τη δημόσια ρητορική- έννοια ενός «αποδεκτού επιπέδου βίας» από τον IRA.

Αυτό, πιθανώς, δεν είχε σκοπό να σηματοδοτήσει μία ύφεση στο κρατικό μονοπώλιο της βίας -που με τόσο πάθος υπερασπίζεται το κράτος- τόσο μεγάλη ώστε

να συζητείται η αδυναμία αντιμετώπισης των τρομοκρατών. Εάν ρωτήσουμε πώς καταστέλλεται η πολιτική βία «κατά κανόνα» στις φιλελεύθερες-δημοκρατικές πολιτείες, θα πάρουμε την εξής απάντηση: από το τυποποιημένο μείγμα της ελεγχόμενης καταστολής και των περιορισμένων παραχωρήσεων. Οι τρομοκράτες, εντούτοις, είναι συνήθως απρόθυμοι για περιορισμένες παραχωρήσεις: αφ' ενός θέτοντας απόλυτες, μη διαπραγματεύσιμες απαιτήσεις, και αφ' ετέρου χρησιμοποιώντας βία αποσύρονται από την πολιτική διεργασία. Έως ότου κατορθώσουν αυτοί και το κράτος να αρθρώσουν έστω λίγες διστακτικές λέξεις στην ίδια γλώσσα, η μοναδική απάντηση θα είναι περιστολή και συνύπαρξη και όχι αλληλεπίδραση. Εάν δεν μπορεί να εκμηδενιστεί η τρομοκρατία, πρέπει να γίνει κατ' ανάγκη ανεκτή, σε κάποιο βαθμό. Και μπορεί να γίνει.

Υπάρχει, λοιπόν, διαφορά μεταξύ τρομοκρατών και μαχητών της ελευθερίας; Από ιστορική άποψη, όσοι υιοθέτησαν μία καθαρά τρομοκρατική στρατηγική δεν αποδείχθηκαν επιτυχημένοι απελευθερωτές. Αντιθέτως, οι απελευθερωτές δεν ήταν ακραιφνείς ή απόλυτοι τρομοκράτες. Οι κρίσιμες διακρίσεις μεταξύ τρομοκρατίας και πολέμου δείχνουν την περιορισμένη αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας στην επιδίωξη ριζοσπαστικών στόχων. Η διαβρωτική και ενδεχομένως σημιγόνος επίδρασή της στους κοινωνικούς δεσμούς θα μπορούσε σε κάθε περίπτωση να τροποποιήσει τη λειτουργία της ίδιας της ελευθερίας.

Για να μπορέσω να κατανοήσω τον τρόπο που σκέφτονται οι τρομοκράτες διάβασα το βιβλίο του Δημήτρη Κουφοντίνα «Γεννήθηκα 17 Νοέμβρη», το οποίο έγραψε μέσα στις φυλακές του Κορυδαλλού προσπαθώντας όχι να δικαιολογηθεί αλλά να γνωστοποιήσει τους λόγους για τους οποίους κατέφυγε σε τρομοκρατικές ενέργειες. *«Εβλεπα πόσο αδίστακτη ήταν η βία της εξουσίας, πως χρησιμοποιούσε κάθε μέσο, όλα τα κατασταλτικά μέσα που διέθετε, για να εξυπηρετήσει και να προασπίσει τα συμφέροντα των ισχυρών. Η σκέψη μου βρισκόταν κοντά στο άλμα της υπέρβασης των ορίων, να αποδεχτεί την ιδέα: «Εμείς γιατί να διστάζουμε να χρησιμοποιήσουμε κάθε μέσο για να προασπίσουμε τα συμφέροντα των κοινωνικά αδύναμων;» Η ιδέα της δίκαιης λαϊκής αντιβίας απέναντι στην άδικη κρατική βία άνοιγε σιγά σιγά δρόμο. Ήταν η απλή σκέψη, το «αβγό του Κολόμβου» ενός δεκαοκτάχρονου». Αυτός ο 18 χρόνος, στην ηλικία της ευαισθησίας, της αμφισβήτησης και της παρόρμησης διάβασε και τα αντίστοιχα βιβλία με αποτέλεσμα να και καρδιά να αλλοιωθούν και να εξυμνήσουν την ένοπλη επανάσταση.*

«Μελέτησα τη βιετναμέζικη επανάσταση, τα λόγια του Χο Τσι Μινχ, του Γκιάπ, το έπος του Ντιεν Μπιεν Φου. Βρήκα ότι δεν ήταν μόνο ο αντάρτικος στρατός που νίκησε τους πανίσχυρους Αμερικανούς. Ότι ήταν ένας ολόκληρος εξεγερμένος λαός, με ένα πολύπλοκο οργανωμένο δίκτυο σε κάθε περιοχή, σε κάθε χωριό, σε κάθε χωράφι που στήριζε, ανεφοδίαζε, πληροφορούσε, άφηνε το τσαπί για το τουφέκι και ύστερα το ξανάπιανε για να σπείρει, να θρέψει τον αντάρτη λαό. Ήταν για μένα η πρώτη εισαγωγή στην έννοια του ένοπλου οργανωμένου λαού, που έτσι γίνεται ανίκητος. Ήταν η πρώτη αφορμή για σκέψη, για την ιδέα δημιουργίας του ένοπλου λαού.

Άρχισα να μελετώ τον ανταρτοπόλεμο. Το πρώτο βιβλίο που βρήκα ήταν Ο Πόλεμος του Ψύλλου, ύστερα το κλασικό του Μαριγκέλα, Το Εγχειρίδιο του Αντάρτη των Πόλεων. Πιο κοντά μου ένιωθα τα λατινοαμερικάνικα αντάρτικα που ανθούσαν στο νότιο κώνο της Αμερικής, ιδιαίτερα τους Τουπαμάρος. Και πάνω από όλα τη λαμπρή μορφή του Τσε Γκεβάρα και τα κλασικά βιβλία του Το Ημερολόγιο της Βολιβίας και Ο Ανταρτοπόλεμος. Ήταν η εποχή που τα αντάρτικα βρίσκονταν στο απόγειό τους. Η ΕΤΑ, ο IRA, τα αντάρτικα πόλης στην Ιταλία. Γερμανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο. Ο ηρωικός αγώνας του παλαιστινιακού λαού. Πρόσφατες ήταν οι ανταποικιακές επαναστάσεις στον Τρίτο Κόσμο, πολύ πιο πρόσφατα η Επανάσταση των Γαριφάλων στην Πορτογαλία, είδα από κοντά και άκουσα τη μεγάλη μορφή της, τον Οτέλο ντε Καρβάλιο. Ένα ολόκληρο επαναστατικό, αντάρτικο ρεύμα φαινόταν να διατρέχει τον πλανήτη, ηχούσε η επαναστατική σάλπιγγα, φαινόταν η δυνατότητα της μεγάλης ανατροπής.

Όμως, όταν ωθούσα αυτή τη σκέψη στις ακραίες της συνέπειες, στην ειρηνική μόνο πολιτική δράση, έφτανα στο συμπέρασμα ότι έτσι αρνιόμουν την ίδια την ιδέα της επανάστασης. Αρνιόμουν τα ίδια τα κινήματα που θαύμαζα, τον Τσε, τον Φιντέλ, τον Μάο, τον Λένιν. Αρνιόμουν τον Μαρξ και τον Ένγκελς. Και εδώ στον τόπο μου αρνιόμουν την ίδια την επανάσταση του 1821, την αντίσταση του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ, τον ίδιο τον παππού και τον πατέρα μου. Αρνιόμουν και το ίδιο το γεγονός της πολιτικής μου γέννησης, το Νοέμβριο του 1973, τη δυναμική αντίσταση στη χουντική βία. Έτσι βρισκόμουν μπροστά σε μια τραγική αντίφαση. Η Αριστερά, εξ ορισμού είναι κατά της βίας. Όμως είναι υποχρεωμένη να χρησιμοποιήσει τη βία για να έρθει μια κοινωνία στην οποία δεν θα υπάρχει βία. Άκουγα τα λόγια του μεγάλου δασκάλου

Μαρξ, *ότι η βία είναι η μαμή της καινούργιας αυτής κοινωνίας.*»³⁰.

Από τη μια η εκδίκηση, το μίσος, η οργή κι από την άλλη δημοκρατία, αλληλεγγύη, πολιτισμός, ισότητα. Μα παντρεύονται αυτά τα συναισθήματα μ' αυτές τις αξίες; Ταιριάζουνε; Τελικά τι κυριεύει την ψυχή του τρομοκράτη; Η «πλύση εγκεφάλου», η σύγχυση, η πλάνη...

Μα που πήγε η λογική και χάθηκε;

x. Θρησκευτική τρομοκρατία

Στη δεκαετία του '80 ο τρόμος ήταν ακόμη υπόθεση μιας χούφτας ριζοσπαστών επαναστατών και μερικών εξοικειωμένων εθνικιστών. Τα επόμενα δέκα χρόνια, εντούτοις, συνέβη μία αξιοσημείωτη αλλαγή. Μια από τις κύριες έρευνες προς το τέλος της δεκαετίας του 90 ισχυριζόταν ότι η θρησκευτική επιτακτική ανάγκη για τρομοκρατία είναι το σημαντικότερο καθοριστικό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας σήμερα, ενώ ο συγγραφέας ενός εγχειριδίου αμερικανικού κολεγίου για το θέμα έθεσε το «θρησκευτικό φανατισμό» στην κορυφή του καταλόγου με τα τρομοκρατικά κίνητρα. Οι επίσημες αξιολογήσεις απεικονίζουν το ίδιο, για παράδειγμα η έκθεση της Καναδικής Υπηρεσίας Πληροφοριών Ασφάλειας το 2000 δηλώνει ότι ένα από τα πρωταρχικά κίνητρα της σύγχρονης τρομοκρατίας είναι ο ισλαμικός θρησκευτικός εξτρεμισμός. Και ενώ το Υπουργείο Εξωτερικών των Η.Π.Α. παραμένει αμετακίνητο στον περιφερειακό πολιτικό προσανατολισμό του και ακόμη δεν απομονώνει τη θρησκεία ως στατιστική κατηγορία που πρέπει να αναλυθεί ξεχωριστά αν και αυτό εξαρτάται αρκετά από τη διεθνή κρατικά υποστηριζόμενη τρομοκρατία. Τα σχέδια για την παγκόσμια τρομοκρατία που το ίδιο συντάσσει, σημειώνουν την ύπαρξη μιας τάσης που διαμορφώνεται από μία τρομοκρατία με κατ' εξοχήν πολιτικά κίνητρα σε μία τρομοκρατία με κίνητρα περισσότερο θρησκευτικά ή ιδεολογικά.

Μία σοβαρή συγκριτική ανάλυση τριών θρησκευτικών ομάδων, των Ζηλωτών, των Ασασίνων, και των Θαγκ [Thugs], από τον Ντέιβιντ Ράποπορτ [David Rapoport], δείχνει ότι έχουν τουλάχιστον τόσες διαφορές όσες και ομοιότητες μεταξύ τους, ιδιαίτερα στο ζήτημα της πρόθεσης. Οι Ζηλωτές ίσως είχαν στόχο να προκαλέσουν μία γενική εβραϊκή εξέγερση ενάντια στο ρωμαϊκό ζυγό και έτσι έχουν αναμείξει τη «μεσσιανική ελπίδα με την πολιτική τρομοκρατία». Το να φθάσουμε στα

³⁰ Δημήτρης Κουφοντίνας, «Γεννήθηκα 17 Νοέμβρη», εκδ Λιβάνη, Αθήνα 2014 σελ 49-52.

κίνητρα, είναι δύσκολο και εδώ, όπως συνήθως, επειδή τα διαθέσιμα σχόλια -σε αυτή την περίπτωση του Ιώσηπου- είναι εχθρικά ή σκεπτικιστικά αλλά το χαρακτηριστικό στοιχείο του μεσσιανισμού και ο χαρούμενος εναγκαλισμός του μαρτυρίου στον απολογισμό των επιζώντων, δείχνουν μία εφραπτόμενη σχέση με την πολιτική. (Η αυτοθυσία μπορεί να αποτελέσει ισχυρό όπλο όταν απευθύνεται κανείς σε μία ηθική κοινότητα, αλλά δεν συσχετίζεται απαραίτητα με εγκόσμιες εκβάσεις.) Εκτός αυτού, οι Ασασίνοι, τους οποίους ένας εξέχων ισλαμιστής τους περιγράφει την πρώτη ομάδα που χρησιμοποιεί τον «πολιτικό τρόπο» με έναν «προγραμματισμένο συστηματικό τρόπο», υιοθέτησαν μία ευδιάκριτα μυσταγωγική και αυτοκαταστροφική μέθοδο δολοφονίας κυβερνητών και χαλίφηδων -αλλά και ενός σταυροφόρου βασιλέα- με στιλέτα, δημοσίως, κατά τη διάρκεια θρησκευτικών ημερών. Μία μελέτη για την πολιτική δολοφονία υποστηρίζει ότι «συνέβαλαν στη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφοράς πέραν αυτών της αρχαιότητας», ωστόσο εμφανίζεται επιφυλακτική ως προς το ποιες ήταν αυτές οι στάσεις και η συμπεριφορά. Οι Θαγκ -το τάγμα των στραγγαλιστών των δημόσιων δρόμων, που κατέστειλαν τελικά οι βρετανικές αρχές το 19ο αιώνα στην Ινδία- εμφανίζονται ακόμη πιο απόμακροι από την πολιτική δράση, επειδή η επιλογή των θυμάτων τους ήταν στο σύνολό της ακατανόητη για τους απέξω (και ενδεχομένως τους ίδιους τους Θαγκ). Ο Ινδουισμός δεν προσφέρει κανένα πεδίο δράσης για την πεποίθηση ότι η κοινωνία μπορεί να μετασχηματιστεί και, ως εκ τούτου, οι Θαγκ, μπορούν να θεωρηθούν ως υπερασπιστές της καθεστηκυίας τάξης, επειδή φαντάζονταν ότι είχαν την υποχρέωση να κρατούν τον κόσμο σε ισορροπία.

Οι «βομβαρδισμοί αυτοκτονίας» αναμφισβήτητα διαπερνούν τη δυτική επιδερμίδα με ιδιαίτερη δριμύτητα, ενώ ο ενοχλητικός αντίκτυπος τους έχει οδηγήσει σε μερικά ορατά στρατηγικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα, οι τρομακτικά καταστροφικές αυτοκτονικές επιθέσεις στις αμερικανικές και γαλλικές εγκαταστάσεις του Λιβάνου συνέβαλαν στην απόσυρση των δυνάμεων αυτών των χωρών, με σημαντικά μεσοπρόθεσμα πολιτικά αποτελέσματα. Ωστόσο, το συγκεκριμένο ζήτημα παρουσιάζει δυσκολίες, ειδικά επειδή στη φύση των πραγμάτων δεν υπάρχει συχνά κανένα σημαντικό αποδεικτικό στοιχείο για το αν τα γεγονότα αυτά είναι επιχειρήσεις υψηλού κινδύνου ή σκόπιμες θυσίες. Ακόμη και οι αεροπειρατές της 11ης Σεπτεμβρίου μπορεί να μην είχαν όλοι ενημερωθεί για την κατάληξη της αποστολής τους. Σε κάποια απόπειρα βομβαρδισμού οχημάτων στο Λίβανο, τη

δεκαετία του '80, φαίνεται ότι οι οδηγοί δεν γνώριζαν πως είχαν επιλεγεί να γίνουν μάρτυρες μέσω τηλεχειρισμού.

Ωστόσο, η εκστρατεία της Χαμάς που ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2001, όταν ένα φορτηγό γεμάτο εκρηκτικές ύλες πέρασε ένα ισραηλινό μπλόκο στη Γάζα, μας δίνει μία σειρά χαρακτηριστικών και ανησυχητικών παραδειγμάτων. Ο ισχυρισμός του σεΐχη Αχμέτ Γιασίν [Ahmed Yassin], ιδρυτή και ηγέτη της Χαμάς, ότι «όλοι οι Παλαιστίνιοι είναι έτοιμοι να γίνουν μάρτυρες», μπορεί να είναι μία υπερβολή, αλλά φαίνεται να είναι κάτι παραπάνω από λόγια. Μεταξύ των πιο καταστρεπτικών (πολιτικά και ψυχολογικά) τρομοκρατικών επιθέσεων στη Μέση Ανατολή ήταν οι επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν από τους «ήσυχους νεαρούς», που περπατούσαν στο δρόμο Μπεν Γιεχούντα ένα Σαββατόβραδο, ο οποίος ήταν γεμάτος από επίσης νεαρούς Εβραίους, και πυροδότησαν τις βόμβες σράπνελ, που ήταν δεμένες γύρω από τη μέση τους. Ο εκπληκτικός πυροβολισμός από τη Χαμάς του Ναφέθ Ενεθέρ [Nafeth Enether], που ανατινάχθηκε σε μία προσπάθεια να σκοτώσει τους Εβραίους στη Λωρίδα της Γάζας αποτελεί το πιο παραστατικό παράδειγμα αυτής της δέσμησης.

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ της ετοιμότητας να πεθάνει κανείς και της αυτοκτονίας είναι, τελικά, πολύ λεπτή. Η αυτοκτονία είναι κανονικά, εν καιρώ ειρήνης, απαγορευμένη για τους μουσουλμάνους, ακριβώς όπως και για τους χριστιανούς (όπως η απεργία πείνας του IRA). Αλλά στον πόλεμο, η αυτοκτονία μπορεί να επιβεβαιώσει την πίστη του πατριώτη ή του πιστού.

Φονταμενταλισμός

Τελικά τι κίνητρα είναι αυτά; Θρησκευτικά ή πολιτικά; Παρ' όλα τα Μεσσιανικά ημιτόνια τους, η Χεζμπολάχ και η Αμάλ είναι υπαρκτές πολιτικές δυνάμεις που συμμετέχουν σε μία εγκόσμια πάλη εξουσίας, όπως είναι και η Χαμάς στην Παλαιστίνη. Η πυκνή ανάμειξη εδαφικών, εθνικών και σεκταριστικών επιθυμιών στο λιβανέζικο εμφύλιο πόλεμο λειτουργούν σαφώς σε άλλες «φονταμενταλιστικές» προκλήσεις για εκσυγχρονισμό των κοσμικών κυβερνήσεων, στην Αλγερία και την Αίγυπτο καθώς επίσης στο Ιράν και το Αφγανιστάν. Η υποκείμενη ιδεολογία αυτών των κινήματων, ο Ισλαμισμός, εμφανίστηκε μισό αιώνα πριν μόνο στην τελευταία δεκαετία, ωστόσο, άρχισε η Δύση να κατανοεί πόσο αυτός διαφέρει από τον παλαιού τύπου φονταμενταλισμό. Αυτή η χρονική καθυστέρηση είναι ένα προϊόν εν μέρει στερεοτυπίας. Οι βαθιές πολιτιστικές διαφορές αυτού του είδους δεν μπορούν να

γίνουν κατανοητές χωρίς κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια και αυτή η προσπάθεια σπάνια γίνεται. Αυτή η γενική αδιαφορία διαταράχθηκε από την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου και το ερώτημα είναι για πόσο καιρό θα διαρκέσει το νέο πνεύμα της διερεύνησης.

Ο Ισλαμισμός είναι ένα σημαντικό κίνημα στην Αίγυπτο από την εποχή που ιδρύθηκε η Μουσουλμανική Αδελφότητα από ένα δάσκαλο (επιτέλους, όχι από «κληρικό»), τον Χασανάλ Μπάννα [Hasanal-Banna], το 1928. Ο στόχος του Μπάννα ήταν να εξουδετερώσει την υπονόμηση των ισλαμικών αξιών μέσω του δυτικού εκπαιδευτικού συστήματος και ήταν ένας από τους πρώτους που διατύπωσε τους άκαμπτους όρους μίας αντιπαράθεσης μεταξύ των ασυμβίβαστων συστημάτων αξιών του Ισλάμ και της Δύσης συνολικά. Στην Αίγυπτο, η οποία βρισκόταν σε παρατεταμένη και διεφθαρμένη κυριαρχία από τη Βρετανία, η ένταση έγινε έντονα αισθητή. Η Αδελφότητα ήκμασε, με 500 κλάδους που εδραιώθηκαν μέχρι το 1940, και 5.000 μέχρι το 1946 -καθένας από τους οποίους διατηρούσε ένα μουσουλμανικό τέμενος, ένα σχολείο και μία λέσχη. Έως τότε, μία μικρή εσωτερική οργάνωση «πνευματικών αγγελιαφόρων» συμμετείχε επίσης στις σποραδικές τρομοκρατικές επιθέσεις, στοχεύοντας πρώτα στη δολοφονία των προδοτών του Ισλάμ.

Προς το τέλος της δεκαετίας του '40, η κυβέρνηση έλαβε επιθετικά μέτρα για να συντρίψει την Αδελφότητα, συλλαμβάνοντας τον Αλ Μπάννα το 1948 και δολοφονώντας τον το 1949. Η εγκαθίδρυση μίας ανεξάρτητης δημοκρατίας υπό τον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ [Gamal Abdel Nasser] (τον οποίο η Αδελφότητα προσπάθησε να δολοφονήσει το 1954) οδήγησε σε ακόμη πιο κατασταλτικά μέτρα, με αποκορύφωμα το 1965, οπότε πραγματοποιήθηκε η πλήρης διάλυση της οργάνωσης, η σύλληψη και εκτέλεση του Σαγίντ Κουτμπ [Sayyid Qutb], ικανότερου διαδόχου του Μπάννα. Αλλά ο μαρτυρικός θάνατος του Κουτμπ επιβεβαίωσε μόνο τη δύναμη του επιχειρήματος του ότι το Ισλάμ δεχόταν ανελέητη επίθεση από τη δυτικοποίηση και έπρεπε να αμυνθεί με φυσικές και πνευματικές μεθόδους.

Η κυρίαρχη δύναμη του Ισλαμισμού φάνηκε με απόφαση του διαδόχου του Νάσερ, Ανουάρ Σαντάτ [Anwar Sadat], να άρει την απαγόρευση προς την Αδελφότητα. Το 1981, ο ίδιος ο Σαντάτ δολοφονήθηκε με τον πιο θεαματικό τρόπο, καθώς αντήλλασε χαιρετισμούς κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης στρατιωτικής παρέλασης. Αυτή η ενέργεια ήταν σαφώς, εν μέρει, μία αντίδραση για την ιστορική διευθέτηση του Σαντάτ με το Ισραήλ και στις πρόσφατες μαζικές συλλήψεις

θρησκευτικών «εξτρεμιστών» (μουσουλμάνων και χριστιανών κοπτών), αλλά σηματοδότησε επίσης και μια εντεινόμενη επίθεση στη βιωσιμότητα του κοσμικού αιγυπτιακού κράτους από δύο τρομερούς απογόνους της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, την Ισλαμική Ομάδα (Carnalal-Islamiya) και την Τζιχάντ.

Η Τζιχάντ συμπλήρωσε τη λογική του ισλαμικού επιχειρήματος με την επιμονή της στην «ξεχασμένη υποχρέωση», στην ένοπλη μάχη: «Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι τα είδωλα αυτού του κόσμου μπορούν να απομακρυνθούν μόνο με τη δύναμη του ξίφους». Αυτό δεν σήμανε ακόμη τρομοκρατία: η Τζιχάντ σχεδίασε τη δολοφονία του Σαντάτ ως πραξικόπημα (coup d'état), μία ώθηση για μαζική εξέγερση που δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Η οργάνωση υπέστη άγρια καταστολή στα επόμενα χρόνια. Η στρατολόγηση, όμως, σε τέτοιες ομάδες τείνει να διογκώνεται παρά να καταπνίγεται με την καταστολή, και σε αυτή την περίπτωση αυτές οι απώλειες ωφέλησαν περισσότερο από ό,τι η επιστροφή των εκατοντάδων εθελοντών που είχαν πάει στο Αφγανιστάν να πολεμήσουν τους Ταλιμπάν μουτζαχεντίν κατά της μαρξιστικής κυβέρνησης. (Κατά ειρωνεία της τύχης, φυσικά, αυτοί ήταν οι μαχητές που χρηματοδοτήθηκαν από τους μέγιστους εχθρούς τους, τις Η.Π.Α.).

Αυτοί οι ιεροί πολεμιστές, ονομαζόμενοι συχνά φονταμενταλιστές, αντιπροσωπεύουν μία άμεση δέσμευση με το σύγχρονο κόσμο παρά μία απλή αποκήρυξη του. Ένας ιστορικός του Ισλάμ υποστηρίζει ότι, παρόλο που το μήνυμα των ισλαμιστών επισύρει την προσοχή στις «προμοντέρνες» εκδοχές του Κορανίου και άλλων θρησκευτικών κειμένων, «είναι πλήρως σύγχρονο στον επαναστατικό υπαρξισμό του» η πρώτη ομάδα ισλαμιστών που αναδείχθηκε στην Αίγυπτο μετά την εκτέλεση του Σαγίντ Κουτμπ εμπνεύστηκε όχι μόνο από τις ισλαμικές γραφές αλλά και από την «έμπρακτη προπαγάνδα», που υποστήριζαν οι ακραίοι αριστεροί ριζοσπάστες, όπως η ομάδα Μπάαντερ-Μάινχοφ. Προς το τέλος της δεκαετίας του '80 αυτές οι ομάδες στράφηκαν προς μία τελείως τρομοκρατική εκστρατεία, με στόχο την τουριστική βιομηχανία, ένα στόχο που ήταν ιδιαίτερα συγκλονιστικός για τη Δύση (η οποία είχε μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ότι ο τουρισμός δεν είναι τελείως «αθώος») και που συνδύαζε μία επίθεση στη Δύση την ίδια με την οικονομική υπονόμευση του αιγυπτιακού κράτους. Μία σειρά πυροβολισμών σε τουριστικά λεωφορεία και κρουαζιέρες στο Νείλο στα τέλη του 1992 ακολουθήθηκε από σοβαρές επιθέσεις ορατών στόχων με πυροβόλα και χειροβομβίδες όπως το ξενοδοχείο Europe στο Κάιρο το 1996 και η σφαγή 58 τουριστών στο ναό του

Λούξορ το 1997. Η οικονομική καταστροφή ήταν σημαντική, περίπου 2 δισεκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. απώλεια εσόδων στην αλλαγή του αιώνα. Έτσι, αν και ο έσχατος μηχανισμός που επικαλέσθηκαν αυτές οι ομάδες είναι ο Θεός -η Ισλαμική Ομάδα ανήγγειλε το 1996 ότι «θα συνέχιζε τη μάχη της» πιστά, «έως ότου ο Θεός τούς χαρίσει τη νίκη»-, υπάρχει επίσης και μία υλικά μετρήσιμη κλίμακα αποτελεσματικότητας σε αυτή την πράξη. Και είναι σαφές ότι, όπου υπάρχουν επαρκείς στρατιωτικές δυνάμεις, όπως στο Αφγανιστάν, τα ισλαμικά κινήματα δεν περιορίζουν τη χρήση της βίας τους σε έναν αποδεικτικό ή συμβολικό διάλογο με τον Θεό, αλλά φέρουν το ιδανικό της «Τζιχάντ» στη σφαίρα των ανοιχτών εχθροπραξιών.

Η πάλι στο Αφγανιστάν μετά από τη σοβιετική επέμβαση το 1979 διαμόρφωσε έναν αγωγό για την εμφάνιση ίσως του πιο προβληματικού όλων των τρομοκρατικών κινήματων, της Al-Qaeda. Δημιουργημένη απλώς ως ομάδα επικοινωνίας για τους Άραβες εθελοντές που πήραν μέρος στην αφγανική αντίσταση, η Al-Qaeda τελικά χρησίμευσε ως πλαίσιο για να επεκταθεί η εμπνευσμένη ηγεσία του Usama Bin Laden σε όλο τον κόσμο, καθώς τα μέλη της έφευγαν από το Αφγανιστάν μετά την απόσυρση και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1989. Η δομή της παρέμεινε μυστήριο - ιδίως για την Αμερικανική Υπηρεσία Πληροφοριών- τουλάχιστον μέχρι τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου. Η δέσμευση της ήταν σε μία βασική ιδέα και όχι σε μία επίσημη οργάνωση, ενώ η μέθοδος της για την υπεράσπιση του Ισλάμ άλλαξε από τις εκδηλώσεις του πολέμου του Κόλπου το 1991. Έως του σημείου που η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας απέρριψε την προσφορά του να αναπτύξει στρατιωτική δύναμη για να υπερασπίσει τη Σαουδική Αραβία εναντίον της απειλής της ιρακινής εισβολής, ο Usama Bin Laden φαίνεται ότι είχε φαντασθεί τη συμβατική στρατιωτική δράση ως υψίστης σημασίας. «Η αποδοχή της αμερικανικής παρέμβασης από τη Σαουδική Αραβία μεγέθυνε δραματικά, για τον Usama Bin Laden, το δυτικό κίνδυνο, που προβλέφθηκε πολύ νωρίτερα από τον Μπάνα και τον Κουτμπ. Οι «σταυροφόροι» είχαν επιστρέψει και έπρεπε να αναχαιτιστούν πάση θυσία: τα είδη της δράσης θα μπορούσαν να κυμαίνονται από το βομβαρδισμό των αμερικανικών πρεσβειών, τον σχεδόν επιτυχή βομβαρδισμό του Κέντρου Παγκόσμιου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη το 1994, έως την επίθεση στο αεροπλανοφόρο Κολ, στο λιμάνι του Άντεν τη 12η Οκτωβρίου 2000.

Η αυξανόμενη καταστροφικότητα αυτών των ενεργειών μπορεί να είναι ένα προϊόν τύχης όσο και στρατηγικής, αν και οι ενέργειες αυτές σίγουρα σηματοδότησαν

ότι η δήλωση του Usama Bin Laden για τον πόλεμο εναντίον των Η.Π.Α. τον Αύγουστο του 1996 ήταν περισσότερο από μία κενή ρητορική χειρονομία. Μετά τη βόμβα στη Νέα Υόρκη ειδικότερα, που θα μπορούσε να είχε προκαλέσει ανυπολόγιστη καταστροφή, εάν δεν γινόταν ένα μικρό λάθος στην τοποθέτηση, το γεγονός ότι η επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 αποτέλεσε σχεδόν συνολική έκπληξη δείχνει πόσο εύκολο ήταν να υποτιμηθεί τόσο η επιμονή όσο και οι τεχνικές γνώσεις των ισλαμικών ομάδων. Επιπλέον, ο Ράμζι Γιουσέφ [Ramzi Yousef], σχεδιαστής της βόμβας, είχε σχεδιάσει την κατάρρευση και των δύο πύργων. Σαφώς ανήγγειλε ότι ο σκοπός του ήταν να κάνει την Αμερική να συνειδητοποιήσει ότι βρισκόταν «σε πόλεμο» και να υποστεί τις απώλειες της κλίμακας της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι: «αυτός είναι ο τρόπος που εσείς εφεύρατε... η μόνη γλώσσα που καταλαβαίνετε».

Οι όροι της δήλωσης του 1996 «-η Τζιχάντ κατά των Αμερικανών που κατέχουν τη χώρα των Δύο Ιερών Τόπων»- σχετίζονται άμεσα με την αμερικανική εξωτερική πολιτική (η δήλωση περιείχε έναν ιστορικό απολογισμό της αμερικανικής πολιτικής από την εποχή του Φραγκλίνου Ρούζβελτ καθώς επίσης και λεπτομέρειες για τη διαφθορά και τις μη ισλαμικές πολιτικές του σαουδικού κράτους), ωστόσο είναι ενδιαφέρον πως μικρό μόνο μέρος της δήλωσης ασχολείται με την αμερικανική άποψη ακόμη και μετά την 11η Σεπτεμβρίου.

Παρά την ιστορική ρητορική της, η Al-Qaeda συγχωνεύει μία ισχυρή ισλαμική ιδεολογία με μια προσεκτική χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, για να καταδείξει ότι ο εκσυγχρονισμός (όπως τον εκλαμβάνουν οι περισσότεροι εκσυγχρονιστές από τον Ατατούρκ και μετά) δεν απαιτεί «δυτικοποίηση» μπορεί να στραφεί ενάντια στη Δύση στην υπηρεσία μίας ισλαμικής κοσμοθεωρίας. Από αυτή την άποψη, οι πραγματικές ενέργειες των Η.Π.Α. μπορεί να είναι δευτερεύουσες για το συμβολικό τους ρόλο: ακόμη και αν οι δυνάμεις τους πάντουν να μολύνουν το ιερό έδαφος της Σαουδικής Αραβίας, η δύναμη που περιέχει ως «Μεγάλος Σατανάς» μπορεί να παραμείνει το κέντρο βάρους της Al-Qaeda.

Τέλος, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι ο «φονταμενταλισμός» δεν είναι αποκλειστικό δικαίωμα του Ισλάμ. Σκεφθείτε, για παράδειγμα, την εβραϊκή ομάδα Γκους Εμουνίμ (Gush Emunim), η οποία, αδιαφορώντας για τις πολιτικές συνέπειες, προγραμματίσε το 1984 να καταστρέψει την ιερή περίφραξη του Χαράμας Σαρίφ (Haramash-Sharif) στην Ιερουσαλήμ. Πράττοντάς το έδωσε πραγματική διάσταση σε

ένα φόβο που είχε δώσει ώθηση στην αραβική αντίσταση κατά του σιωνισμού από την αρχή, αλλά που οι σιωνιστές πάντα πάσχιζαν να αποδιώξουν ως μουσουλμανική φαντασία. Η Καχανέ αντιστρέφει την πολιτική λογική: «Αρνούμαστε να αντιμετωπίσουμε τους Άραβες σύμφωνα με την υποχρέωση της Χαλαχά που θα μας φέρει τρομερές συμφορές». (Με άλλα λόγια, αυτό που πρέπει να φοβόμαστε δεν είναι η έχθρα των Αράβων, ή ακόμη και ολόκληρου του κόσμου, αλλά η δυσαρέσκεια του Θεού.) Σύμφωνα με τις σημειώσεις του Ράποπορτ, οι φονταμενταλιστές Εβραίοι τονίζουν τη βία της γενοκτονίας από την αρχική εβραϊκή κατάκτηση του Ισραήλ - όταν τους συνόδευσε ο Θεός αυτοπροσώπως- και υποστηρίζουν ότι η εξοντωτική έννοια του herem (αφορισμού) παραμένει όχι μόνο δικαιολογημένη αλλά και υποχρεωτική για τη διατήρηση του εβραϊκού κράτους.

Ο στόχος της εξολόθρευσης και όχι του εκφοβισμού μπορεί να φάνει ότι εκτείνει ιδιαίτερα την έννοια της τρομοκρατίας. Ο ακτιβισμός μπορεί να είναι ένας ακριβέστερος αλλά πολύ άχρωμος όρος, ενώ η γενοκτονία σε αυτό το πλαίσιο περιγράφει μία φιλοδοξία παρά τη δράση. Ωστόσο, ο απώτερος στόχος -η διασφάλιση της γης- παραμένει σταθερά πολιτικός. Βρισκόμαστε μπροστά σε μία πολιτική λογική που είναι ξένη και ίσως ακατανόητη για την παράδοση της Δύσης, αλλά μπορεί να φανεί πολύ διαφορετική εάν τη δούμε αποκομμένη από εκείνη την πολιτική λογική που διακηρύσσουν οι αμιγώς «θρησκευτικές» ομάδες ακτιβιστών.

Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, οι πιο αμιγείς «θρησκευτικοί» ακτιβιστές είναι αυτοί των περιθωριακών λατρειών (cults), όπως του Αούμ Σινρίκιο [Aum Shinrikyo] και άλλων 183.000 στην Ιαπωνία μόνο, που εναποθέτουν τις ελπίδες τους σε οράματα του Χιλιασμού, τα οποία δεν μπορούν πιθανώς να πραγματοποιηθούν από κανέναν ανθρώπινο παράγοντα. (Ούτε καν να υποθέσουμε ότι μπορούν να επιτευχθούν σε πρώτη φάση.) Αυτές οι λατρείες δεν είναι ίσως μοναδικό προϊόν των προηγμένων τεχνολογικών κοινοτήτων αλλά ο πολλαπλασιασμός τους σε περίοδο παρακμής (fin-de-Siecle) φαίνεται να οφείλεται στην απογοήτευση από τον εφησυχασμένο υλισμό του «τέλους της ιδεολογίας». Όπως με τις μικρές τρομοκρατικές ομάδες της δεκαετίας του '70, έτσι και οι λατρείες αυτές αγγίζουν μία ευαίσθητη χορδή στις κοινωνίες, που μερικές φορές έχουν συνειδητοποιήσει το ότι η ανάπτυξη είναι υπερβολική και εμφανίζουν ήπιο νευρωτισμό από φόβο για την πιθανή κατάχρηση της υψηλής τεχνολογίας. Η απελευθέρωση αερίου σαρίν από τον Αούμ στο Τόκιο στις 20 Μαρτίου 1995 κατέδειξε μία πραγματικά τρομακτική προοπτική μαζικής

δολοφονίας (οι επακόλουθες επιδρομές της αστυνομίας βρήκαν σαρίν στην κατοχή του Αούμ αρκετό για να σκοτώσει πάνω από 4 εκατομμύρια ανθρώπους). Με τέτοια βία καταλήγουμε σε αυτό που μπορεί να θεωρηθεί ως η πιο καθαρή, ή η πιο παράλογη, μείωση της τρομοκρατίας σε συμβολική χειρονομία³¹.

³¹ Charles Townshend, *«Τρομοκρατία»*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 118.

Κεφάλαιο τρίτο

Τα ανθρώπινα δικαιώματα

Η Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του ανθρώπου

Οι καταστροφές που προκάλεσε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος οδήγησαν τους τότε ηγέτες να συνειδητοποιήσουν ότι οι εθνικές διαφορές δεν επιλύονται με τους πολέμους, αλλά με τον διάλογο που στοχεύει στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού οι ηγέτες των διαφόρων κρατών συμφώνησαν στην ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών, ενός διεθνούς οργανισμού, στον οποίο θα επιλύονται οι διαφορές μεταξύ των κρατών με γνώμονα το διεθνές δίκαιο. Δυστυχώς η Κοινωνία των Εθνών σε λίγα μόνο χρόνια κατέρρευσε υπό το βάρος του ηγεμονισμού και των συμφερόντων των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων που συνέχισαν την αποικιακή και την εθνοκεντρική πολιτική.

Οι καταστροφές και η δυστυχία που σκόρπισε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν τόσο μεγάλες, που ανάγκασαν τους ηγέτες των διαφόρων χωρών να ιδρύσουν το 1945, λίγους μήνες μετά τη λήξη του πολέμου, τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των λαών και την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης. Αποκορύφωμα των προσπαθειών του ΟΗΕ για την επικράτηση της παγκόσμιας ειρήνης ήταν η ψήφιση από την Γενική Συνέλευση του Οργανισμού στις 10 Δεκεμβρίου 1948 της Παγκόσμιας Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Παρόλο που η διακήρυξη δεν είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα αποτελεί όμως ένα πρωτοποριακό βήμα στην ανέλιξη του πολιτισμού. Για πρώτη φορά στην ιστορία αποκαθίσταται πολιτικά το ανθρώπινο πρόσωπο και διασφαλίζεται η ανεξαρτησία των λαών. Όλοι οι άνθρωποι είναι ισότιμα μέλη της ίδιας πανανθρώπινης κοινωνίας και έχουν τα ίδια δικαιώματα. Κάθε άνθρωπος γεννιέται ελεύθερος και δικαιούται να έχει μία ελεύθερη πατρίδα. Άνοιξε έτσι ο δρόμος προς ένα νέο πανανθρώπινο διεθνές δίκαιο που θα αντικαθιστούσε την αυθαιρεσία των ισχυρών.

Η Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έδωσε στην ανθρωπότητα πολλές ελπίδες, ότι τον ηγεμονισμό και την εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο θα τις αντικαθιστούσε ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η πανανθρώπινη δικαιοσύνη, ανεξάρτητα από την εθνική τους

καταγωγή. Δυστυχώς όλες αυτές οι ελπίδες διαψεύστηκαν από τις πρώτες συνεδρίες της Γενικής Συνέλευσης. Ο ηγεμονισμός δεν παραχωρούσε τα δικαιώματά του. Στη Γενική Συνέλευση που έγινε στις 11 Νοεμβρίου 1952 ο Άγγλος Υπουργός Εξωτερικών και μετέπειτα Πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας Άντονι Ήντεν, τόνισε απερίφραστα ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν δέχεται καμία επέμβαση στο αποικιακό ζήτημα. Παρά τις ενστάσεις όμως της Βρετανίας, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε στις 16 Δεκεμβρίου 1952 ψήφισμα με το οποίο διακήρυξε το δικαίωμα των λαών να αποφασίζουν για τον τρόπο της διακυβέρνησής τους.

Οι ισχυρές χώρες χωρίς ενδοιασμούς παρεμπόδιζαν την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όταν αυτό δεν εξυπηρετούσε το δικό τους συμφέρον.

Παρά τις αντιδράσεις του ηγεμονισμού οι προσπάθειες για την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν σταμάτησαν. Ολόκληρη η ανθρωπότητα επιζητούσε την ειρήνη και την αποκατάσταση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επειδή από νομική άποψη η Παγκόσμια Διακήρυξη δεν είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ψηφίστηκαν από διάφορες χώρες ειδικές συμβάσεις και συμφωνίες που προωθούσαν τις διατάξεις της και απέβλεπαν στην υποχρεωτική τους εφαρμογή από όσες χώρες τις υπέγραφαν. Γνωστές είναι η Σύμβαση της Ρώμης (1950), τα δύο Σύμφωνα για τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών (1966), η Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1976) κ.α. Δυστυχώς τις συμβάσεις αυτές δεν τις έχουν υπογράψει όλα τα κράτη, γεγονός που μαρτυρεί πως κάποια κράτη εξακολουθούν ακόμη να θέτουν τα εθνικά τους συμφέροντα πάνω από την οικουμενική δικαιοσύνη και ειρήνη. Η παραγνώριση όμως της οικουμενικής δικαιοσύνης αποτελεί βέβαιη πορεία προς τον πόλεμο και την καταστροφή.

Ο ηγεμονισμός στην εποχή μας εκδηλώνεται και με μία άλλα μορφή, εκείνη του θρησκευτικού φονταμενταλισμού. Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός αποτελεί συνέχεια του ηγεμονισμού των ιδεολογιών που εκδηλώθηκε στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα και χρησιμοποιείται κυρίως από ομάδες ισλαμιστών, που με πρόσχημα την υπεράσπιση του θρησκευτικού τους πιστεύω, επιδιώκουν να πλήξουν τα οικονομικά και τα πολιτικά συμφέροντα άλλων κρατών κυρίως χριστιανικών.

Το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έφτασε σήμερα σε κομβικό σημείο. Η χωρίς προηγούμενο ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας, με τις πυρηνικές βόμβες και τα άλλα μέσα μαζικής καταστροφής, απειλεί όχι μόνο τους αδύναμους λαούς

αλλά και τις ισχυρές δυνάμεις. Ένας νέος παγκόσμιος πόλεμος σημαίνει καταστροφή ολόκληρης της οικουμένης. Φτάσαμε σε μία εποχή που είτε όλοι μαζί θα σωθούμε είτε όλοι μαζί θα χαθούμε. Η σύγχρονη οικονομική κρίση αποτελεί μία πρόκληση που, είτε θα οδηγήσει την ανθρωπότητα σε νέες κοινωνικές και πολιτικές δομές που θα απαλείψουν τον ηγεμονισμό, είτε θα επιταχύνει την καταστροφή.

Είναι γεγονός πως η τρομοκρατία καταργεί τον πολιτισμό, την δημοκρατία, τις αξίες και τα ιδανικά καθώς και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, που με κόπο κατακτήθηκαν στο διάβα της ιστορίας. Τα δικαιώματα των αμάχων, των προσφύγων, των άνομων ανακρίσεων, και φυλακίσεων της ανθρώπινης αξιοπρέπειας έναντι των βασανισμών αλλά και της προβολής τους σε διαδίκτυο και ΜΜΕ, ακόμη και αυτών των δικαιωμάτων των νεκρών που σαπίζουν σαν ζώα. Η τρομοκρατία είναι ο πόλεμος στην πιο βίαιη μορφή του που επαναφέρει τον άνθρωπο στην πρωτόγονη κατάσταση αν όχι και σε χειρότερη. Το άγαλμα της Ελευθερίας μας κοιτά και δακρύζει. Ο ίδιος ο άνθρωπος που το έχτισε, ο ίδιος τώρα το γκρεμίζει. Κι αν η ελευθερία και η λογική είναι αυτά που διακρίνουν τον άνθρωπο από τα ζώα, τότε τί έχει απομείνει³²;

ι. Δικαιώματα σωματικής και ψυχικής υγείας

Νόμος 1782/88 (Νέα Υόρκη)

Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος η διεθνής σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ,που υπογράφηκε στην Νέα Υόρκη στις 10 Δεκεμβρίου 1984 και της οποίας το κείμενο, σε πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική ,έχει ως εξής:

Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Τα Κράτη-Μέλη αυτής της σύμβασης: λαμβάνοντας υπόψη το ότι, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ,η αναγνώριση των ίσων και αναπαλλοτριωτων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας είναι το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, και της ειρήνης στον κόσμο.

³² Μιχαλάκης Ι Μαραθευτής, «Κοινωνικός Ανθρωπισμός», εκδ. Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως, Λευκωσία 2013, σελ. 89.

Αναγνωρίζοντας ότι αυτά τα δικαιώματα πηγάζουν από την έμφυτη αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

Λαμβάνοντας ακόμη υπόψη την υποχρέωση των κρατών που απορρέει από τον Καταστατικό Χάρτη, ιδιαίτερα το άρθρο 55, να ενθαρρύνουν τον παγκόσμιο σεβασμό και την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Έχοντας υπόψη το άρθρο 5 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που και τα δύο προβλέπουν ότι κανένας δεν μπορεί να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλους τρόπους σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.

Έχοντας, επίσης, υπόψη τη Διακήρυξη για την προστασία όλων των προσώπων από τα βασανιστήρια και από άλλους τρόπους σκληρής, απάνθρωπης, ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση στις 9 Δεκεμβρίου 1975³³.

ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Η ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων αποτελεί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του ισχύοντος συντάγματος του 1975, ενός συντάγματος που συντάχτηκε και ψηφίστηκε εν όψει της εμπειρίας της δικτατορίας που είχε προηγηθεί. Η ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων αφορά τόσο το περιεχόμενο όσο και την προστασία τους. Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι το Σύνταγμα του 1975 είναι συγχρόνως περισσότερο ανθρωποκεντρικό και λιγότερο ατομοκεντρικό από το σύνταγμα του 1952. Το Σύνταγμα απορρίπτει τον ατομοκεντρισμό υπέρ μιας κοινωνικής αντίληψης του δικαίου και προαγωγής του κοινωνικού κράτους.

Το Σύνταγμά μας δεν κατοχυρώνει ρητώς το δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, ορίζει όμως στο άρθρο 7 παρ. 2, ότι «αι βάσανοι, οιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας, ως και πάσα ετέρα προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται ως νόμος ορίζει». Τα βασανιστήρια απαγορεύονται και από προηγούμενα συντάγματα, αλλά το ισχύον σύνταγμα, εν όψει της δικτατορίας της 21 Απριλίου 1967 αλλά και της διεθνούς δυστυχώς διαδόσεως των βασανιστηρίων, είναι διεξοδικότερο παρέχοντας ευρύτερη

³³ Πέτρος Ι. Παράρας, «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001 σελ. 618.

προστασία από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εκτενή προστασία παρέχει η διεθνής σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισεως της 10/12/1984, την οποία η χώρα μας επικύρωσε με τον νόμο 1782/1988.

Στην απαγόρευση του άρθρου 7 παρ. 2 αντιστοιχεί δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου.

Κατά τα λοιπά, ενώ ο κίνδυνος της δημόσιας υγείας μπορεί να δικαιολογήσει την ιατρική επέμβαση χωρίς την συναίνεση του θιγομένου, δεν αρκεί ο κίνδυνος της προσωπικής του υγείας. Δεν επιτρέπεται για π.χ. η αναγκαστική θεραπεία αλκοολικών ή τοξικομανών. Αυτή είναι δυνατή μόνον αν έτσι αποτρέπεται αποδεδειγμένος κίνδυνος για τη δημόσια υγεία.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως σε μια πιθανή βιοτρομοκρατική επίθεση στην Ελλάδα η προστασία της δημόσιας υγείας θα υπερτερεί έναντι των ατομικών δικαιωμάτων³⁴.

ii. Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου

Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασάνους ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική.

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών της Ευρώπης. Η απαγόρευση αυτή είναι απόλυτη ακόμα και στις πιο δύσκολες περιστάσεις όπως ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Αντίθετα με πολλές από τις ουσιαστικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και των Πρωτοκόλλων της το άρθρο 3 δεν προβλέπει καμία εξαίρεση, και δεν υπάρχει δυνατότητα παρέκκλισης ούτε σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (δηλαδή πολέμου ή άλλου δημοσίου κινδύνου που απειλεί την επιβίωση του έθνους – άρθρο 15 παρ.2 ΕΣΔΑ). Η Σύμβαση απαγορεύει ρητά τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του ατόμου³⁵.

³⁴ Π. Δ. Δαγτόγλου, «Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα», εκδ Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ. 215.

³⁵ Αλέξανδρος Σισιλιανός, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013, σελ. 99-100.

iii. Ο νόμος μοντέλο της Αμερικής

Οι Διεθνείς Νόμοι, το Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925 και η Σύμβαση για τα βιολογικά όπλα του 1972 δεν εμπόδισαν τα έθνη από τη δημιουργία βιολογικών όπλων, ούτε εξαλείφουν την απειλή της βιοτρομοκρατίας. Οι τρέχοντες Νόμοι και Κανονισμοί προβλέπουν ποινικές κυρώσεις, 1) σε παράνομη κατοχή βιολογικών παραγόντων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε βιολογικά όπλα χωρίς ειρηνικό σκοπό, 2) τον χειρισμό αυτών των παραγόντων χωρίς ασφάλεια και 3)την τέλεση φάρσας βιολογικών όπλων.

Οι επικριτές των παραπάνω νόμων αμφισβητούν την αποτελεσματικότητά τους, επειδή δεν προβλέπουν μέτρα ελέγχου για την αξιολόγηση των πιθανών παραβιάσεων και στηρίζονται μόνο σε διεθνείς πολιτικές πιέσεις. Για π.χ. το 1988 πολλά έθνη καταδίκασαν δημοσίως το Ιράκ για την παραβίαση του πρωτοκόλλου. Όταν το Ιράκ φέρεται να χρησιμοποιήσει απαγορευμένα όπλα κατά των Κούρδων υπηκόων. Παρά τις δημόσιες καταδίκες, το Ιράκ επιβεβαίωσε τη δέσμευσή της για το πρωτόκολλο, χωρίς να λάβει κανένα ουσιαστικό μέτρο.

Επιπλέον, οι επικριτές καταδικάζουν το παραθυράκι που επιτρέπει να υπάρχουν επικίνδυνοι βιολογικοί παράγοντες και τοξίνες για αμυντικές έρευνες ή άλλους ειρηνικούς σκοπούς. Οι λογοκριτές ισχυρίζονται ακόμη ότι οι δοκιμές κι η έρευνα στα βιολογικά όπλα έχουν την πιθανότητα να διαφύγουν στο περιβάλλον κι έτσι διάφορα έθνη να επωφεληθούν από αυτά τα ατυχήματα. Άλλωστε η ανάπτυξη παραγόντων για αμυντικούς σκοπούς είναι λειτουργικά ισοδύναμη με την ανάπτυξη παραγόντων για επιθετικούς σκοπούς.

Τελικά 12 Μαρτίου 1996 ο γερουσιαστής Orrin Hatch εισήγαγε αυστηρότερες ποινές σχετικά με τους βιολογικούς παράγοντες, ακόμη και το ενδεχόμενο θανατικής ποινής, μιας και η νομοθεσία δεν αρκούσε για την προστασία των Αμερικανών από την τρομοκρατία. Ο νόμος 1996 επεδίωξε να διασφαλίσει το γεγονός ότι οι κανονισμοί που διέπουν τη μεταφορά επικίνδυνων παραγόντων έχει μια ισορροπία κι ότι μόνο οι ιατρικές και ερευνητικές κοινότητες έχουν πρόσβαση σε αυτά τα υλικά και την πρόληψή της από μη νόμιμους χρήστες στο να έχουν τέτοια πρόσβαση. 22 Απριλίου 1998 και 4 Φεβρουαρίου 1999 έγινε πρόταση για τροποποίηση του νόμου 1996 πως δεν είναι έγκλημα η κατοχή μιας τοξίνης, ενώ 20/5/1999 ποινικοποιείται ξανά η κατοχή βιολογικών παραγόντων.

Τελικά, μπορεί οι Η.Π.Α. να έχουν πρωτόκολλα προστασίας από την

βιοτρομοκρατία, τα άλλα έθνη όμως δεν έχουν, με αποτέλεσμα οι Η.Π.Α. να μην είναι σε θέση να προστατέψουν τους πολίτες από πιθανή τρομοκρατική ενέργεια.

Μετά το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου, 4 Οκτωβρίου 2001. Ένας άνθρωπος ονόματι Ρόμπερτ Στήβενς διαγνώστηκε με πνευμονικό άνθρακα. Η σκόπιμη διασπορά του άνθρακα μέσω του ταχυδρομικού συστήματος των Η.Π.Α. στη Νέα Υόρκη, Ουάσιγκτον, Πενσυλβανία και άλλες τοποθετήσεις είχε ως αποτέλεσμα 5 επιβεβαιωμένους θανάτους, εκατοντάδες ασθενείς να νοσηλεύονται και χιλιάδες να εξετάζονται για πιθανή λοίμωξη. Το νέο χτύπημα της Βιοτρομοκρατίας είχε σπείρει στους Αμερικανούς νέα πιο έντονη ανασφάλεια και τρόμο, με αποτέλεσμα να ζητήσει το Γενικό Συμβούλιο (CDC) από την CLPH να συντάξει νόμο μοντέλο μέσα από μεγάλο αριθμό διοικητών, νομοθετών, ομοσπονδιακών κρατικών αξιωματούχων και μελετητών. Το πρώτο νομοσχέδιο δημοσιεύτηκε στις 23 Οκτωβρίου και είχε δανειστεί πολλές από τις καλύτερες νομικές διατάξεις που υπήρχαν σε κρατικό επίπεδο.

Ο αμερικάνικος νόμος «νόμος Μοντέλο» στις περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης επιτρέπει στις αρχές δημόσιας υγείας να εξετάζει τα άτομα που είναι υποψήφια για διάγνωση ή θεραπεία, να εμβολιάζει για την πρόληψη μιας επικείμενης επιδημίας ή ακόμη και να απομονώνει μολυσμένα άτομα για τον περιορισμό της μετάδοσης της μολυσματικής ασθένειας. Είναι αξιοσημείωτο να τονίσουμε πως τα Κέντρα Ελέγχου και Πρόληψης Ασθενειών (CDC) σε συνεργασία με νομοθέτες, δικηγόρους, και Επιτρόπους Υγείας προστατεύουν εκτός από τη δημόσια υγεία τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες 36 πολιτών.

Είναι αλήθεια, πως στο παρελθόν ασθένειες όπως η ευλογιά, η φυματίωση, η ιλαρά, ο τύφος, η βουβωνική πανώλη καθώς και μια επιδημία γρίπης είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων. Φυσικά, η μολυσματική ασθένεια δεν μπορεί πλέον να είναι η κύρια αιτία θανάτου στις Η.Π.Α., λόγω των εξελίξεων στην υγιεινή, τη διατροφή, και την ιατρική, ωστόσο κάθε χρόνο περίπου 170.000 Αμερικανοί πεθαίνουν από μολυσματικές ασθένειες. Αναζωπύρωση ασθενειών, όπως ο ιός του Δυτικού Νείλου δημιουργούν σύγχρονες απειλές για την υγεία της Αμερικής. Μια έκθεση από το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μολυσματική ασθένεια δεν είναι μόνο ένα ζήτημα της δημόσιας υγείας, αλλά και ένα πρόβλημα της εθνικής ασφάλειας. Το συμπέρασμα είναι το εξής: Ο πληθυσμός των Η.Π.Α. είναι ευάλωτος στην βιοτρομοκρατία καθώς και στις

αναδυόμενες μολυσματικές ασθένειες.

Χωρίς την προστασία της υγείας και της ασφάλειας οι άνθρωποι δεν μπορούν να απολαύσουν πολλές από τις προσωπικές και οικονομικές ελευθερίες, τις οποίες θεωρούμε δεδομένες. Για το λόγο αυτό η έγκαιρη ανίχνευση παθογόνων οργανισμών θα μπορούσε να σώσει πολλές ζωές πυροδοτώντας μια αποτελεσματική στρατηγική περιορισμού, όπως είναι ο εμβολιασμός, η θεραπεία, κι αν είναι απαραίτητο η απομόνωση ή η καραντίνα.

Δυστυχώς το ισχύον καταστατικό δεν διευκολύνει την εποπτεία και μπορεί ακόμη να αποτρέψει την παρακολούθηση. Για π.χ. πολλά κράτη δεν απαιτούν την έγκαιρη καταγραφή και υποβολή εκθέσεων για ορισμένους παράγοντες της βιοτρομοκρατίας, όπως η ευλογιά, ο άνθρακας, κλπ. Ταυτόχρονα τα κράτη απαγορεύουν την παρακολούθηση ιδιωτικών δεδομένων από δημόσιες υπηρεσίες υγείας που συλλέγονται στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης λόγω προστασίας της δημόσιας υγείας. Επομένως οι τρέχοντες εμποδίζουν την έρευνα και την άμεση απάντηση σε μια επείγουσα κατάσταση δημόσιας υγείας. Όσο τα κράτη δεν έχουν σχεδιάσει μια συστηματική στρατηγική για την αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων, η ανάγκη για μια ισορροπία ανάμεσα στην δημόσια υγεία και την ιδιωτική ζωή κρίνεται επιτακτική.

Ο εμβολιασμός, ο έλεγχος, η φυσική εξέταση, η θεραπεία, η απομόνωση και η καραντίνα θα μπορούσε να βοηθήσει στον περιορισμό της εξάπλωσης των λοιμωδών νοσημάτων. Παρόλο που η πλειοψηφία των ανθρώπων πιθανότατα θα συμμορφωθεί για το δικό τους συμφέρον στις δέουσες διατάξεις, νομικές διασφαλίσεις θα πρέπει να υποχρεώνουν όλα τα άτομα να παραχωρούν κάποια αυτονομία, ελευθερία ή την περιουσία τους για την προστασία της υγείας και την ασφάλεια της κοινότητας. Υπάρχουν περιπτώσεις που ενδέχεται να απαιτούν τη διαχείριση της περιουσίας, όπως για π.χ. εγκαταστάσεις για τη διάθεση πτωμάτων ή σε έλλειψη νοσοκομειακών κλινών ή ακόμα και την καταστροφή τους σε περίπτωση μόλυνσης. Ο νόμος μπορεί να φαίνεται καταναγκαστικός, παραμένει όμως δίκαιος μπροστά σε μια σοβαρή απειλή για την υγεία. Άλλωστε το άρθρο 5 προβλέπει την παροχή αποζημιώσεων σε ιδιώτες ιδιοκτήτες ακινήτων όταν η κυβέρνηση προχωρεί σε κατάσχεση ιδιωτικής περιουσίας καθώς και τον απόλυτο σεβασμό σε πολιτιστικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις σε πρακτικές, όπως η ταφή.

Όπως και κατά τα πρώτα χρόνια της επιδημίας του HIV η δημόσια υγεία

βρισκόταν σε σύγκρουση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο νόμος Μοντέλο αναφέρει πως «η κυβέρνηση πρέπει να κάνει περισσότερα για να προστατέψει την υγεία την ασφάλεια και τη γενική ευημερία των πολιτών της». Σε όλη την ιστορία, οι νέες πληγές που έχουν ξεσπάσει έχουν περιορίσει πολλές από τις ατομικές ελευθερίες. Ας θυμηθούμε το ξέσπασμα της λέπρας στην Κρήτη και την απομόνωσή τους στο νησί Σπιναλόγκα. Τελικά όπως αποδείχτηκε αργότερα ο κρατικός εξαναγκασμός ήταν άσκοπος και αναποτελεσματικός και δεν έφερε τίποτε άλλο παρά τον διασυρμό των περιθωριοποιημένων ομάδων. Έτσι και με το ξέσπασμα του HIV το 1980 τα οροθετικά παιδιά είχαν αποκλειστεί από τα σχολεία, σήμερα γίνεται μια προσπάθεια να περιοριστεί η εφαρμογή των αναγκαστικών εξουσιών, να παρέχεται επαρκής τροφή, ρουχισμός, καταφύγιο, μέσα επικοινωνίας, φάρμακα και αρμόδια ιατρική φροντίδα. Τελικά, κατά τα τέλη του 1980 αξιωματούχοι της δημόσιας υγείας κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η προστασία του κοινού επιτυγχάνεται με την εμπιστοσύνη των οροθετικών ατόμων και με την ομαλή συνεργασία των κοινοτήτων που κινδυνεύουν.

Ήδη από το 1986 ο καθηγητής Gostin επέκρινε την απαρχαιωμένη φύση πολλών νόμων τονίζοντας πως οι νόμοι δεν αντικατοπτρίζουν τη σύγχρονη επιστημονική κατανόηση της ασθένειας, τις τρέχουσες θεραπείες, καθώς και τα συνταγματικά όρια στην εξουσία των κρατών να περιορίζουν τις ατομικές ελευθερίες. Εν τω μεταξύ η κλινική ιατρική έγινε πιο αποτελεσματική από τη δημόσια υγεία, σκοπός της ο εντοπισμός των ασθενών και η θεραπεία τους. Αλλά πάνω από όλα η εκπαίδευση έναντι του καταναγκασμού η οποία εξασφαλίζει τη συνεργασία του ασθενούς. Επιπλέον το σύστημα θα πρέπει να περιλαμβάνει κατ' οίκον επισκέψεις και χρηματοδότηση της υγειονομικής περίθαλψης των φτωχών.

Δεν υπάρχουν επομένως στοιχεία που να φανερώνουν ότι η δημόσια υγεία στο παρελθόν υπήρχε πιο επιτυχημένη όταν στηρίχτηκε στον ατομικό εξαναγκασμό, άρα δεν έχει πιθανότητες να καρποφορήσει και σε επικείμενα βιοτρομοκρατικά περιστατικά. Το κεντρικό δόγμα του νόμου Μοντέλο είναι ότι ένα σύγχρονο, προσεκτικά διατυπωμένο καταστατικό, το οποίο προβλέπει τα ισχύοντα πρότυπα της ορθής διαδικασίας μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή των καταχρήσεων της εξουσίας για την δημόσια υγεία που έχουν συμβεί σε προηγούμενες επιδημίες.

Δεν υπάρχει επομένως μαγική συνταγή για την αντιμετώπιση της βιοτρομοκρατίας. Η προστασία της δημόσιας υγείας απαιτεί μια σύνθετη σειρά από

στρατηγικές:

1. δημόσια εκπαίδευση
2. ανάπτυξη και διαθεσιμότητα εμβολίων.
3. έλεγχος της αγοράς.
4. εμπιστοσύνη της κοινωνίας στους νόμους.

Οι συντάκτες του νόμου Μοντέλο δεν έχουν ποτέ υποστηρίξει πως οι περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων πρέπει να έχουν μοναδικό ή ηγετικό ρόλο σε αυτόν τον αγώνα. Αντιθέτως παρέχουν σημαντικές δικαστικές προστασίες για τα ατομικά δικαιώματα. Η προστασία της δημόσιας υγείας είτε από την τρομοκρατία είτε από φυσικά αίτια απαιτεί σύνθετους και πολύπλευρους νόμους. Υπάρχει ακόμη πολλή δουλειά για τους δικηγόρους.

iv. Διεθνής σκοποί και διεθνή ποινικά δικαστήρια

Έτσι, για να ασχοληθώ λίγο ακόμη με το θέμα του «διεθνούς ποινικού δικαστηρίου», τη στιγμή που οι Αμερικανοί αρνούνται τόσο τη σύσταση «διεθνούς ποινικού δικαστηρίου» όσο και τη συμπερίληψη πολλών άλλων στη διαδικασία, μαθαίνουμε πως αποτελεί «δικαιοσύνη με σκοπό να μην καταστραφεί ο κόσμος» το γεγονός πως στρατεύματα της Ατλαντικής Συμμαχίας συνέλαβαν έναν αρχηγό κράτους (μετά από «δωροδοκία» του διαδόχου του με δεκάδες εκατομμύρια δολάρια), τον φυλάκισαν και τον «δικάζουν» με δικονομικές μεθόδους που θα έπρεπε να κάνουν κάθε νομικό να αισθάνεται ντροπή. Εν τούτοις πολλές επιστημονικές αναλύσεις διεθνούς δικαίου, αντί να ασχοληθούν με το μόνο ουσιαστικό ζήτημα αυτής της υπόθεσης, δηλαδή τις προϋποθέσεις διεθνούς δικαιοσύνης (τονίζω αυστηρά «διεθνούς») και γενικά με τις προϋποθέσεις απόδοσης δικαιοσύνης, διολισθαίνουν σε αυθαίρετες ηθικοφιλοσοφικές διατυπώσεις ή σε ανιαρές περιγραφές των διαδικασιών. Έτσι και πάλι μαθαίνουμε πως «οι ιδρυτές του «διεθνούς δικαστηρίου» είναι ενθουσιασμένοι», πως «το δικαστήριο αυτό συνέτεινε στη δημιουργία ανθρωπιστικού δικαίου» ή πως είναι αξιοθαύμαστο το γεγονός ότι τα στρατεύματα του NATO «κατάφεραν να συλλάβουν και να μεταφέρουν κάποιον, για να δικαστεί σε μακρινές αποστάσεις». Ακόμη -απίστευτο για νομικά κείμενα τα οποία οφείλουν να είναι εξ ορισμού αξιολογικά ουδέτερα και ακριβή- γράφεται πως τα πιο πάνω γεγονότα, που είναι οπωσδήποτε ασύμβατα με τον νομικοπολιτικό πολιτισμό μας, «αργά αλλά σταθερά επηρεάζουν το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της πρώην Γιουγκοσλαβίας και

το «δικαστήριο» διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της «ειρήνης» και της «σταθερότητας» στην περιοχή».

Με βάση τα μόλις αναφερθέντα αλλά και σε αναφορά με κάθε άλλη περίπτωση θα μπορούσαν να τεθούν τα εξής ερωτήματα: α) Ποιος, πότε και πώς προσδιόρισε τι ακριβώς σημαίνει ειρήνη και σταθερότητα (δηλαδή συνοριακή και κυριαρχική «τάξη») μετά τις ανακατανομές συνόρων και κυριαρχίας στην πρώην Γιουγκοσλαβία; β) Πώς διασφαλίστηκαν οι πάγιες αρχές δικαίου, όσον αφορά το κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς του «δικαίου»; γ) Πώς διασφαλίζονται οι αναγκαίες και μη εξαιρετέες κοινωνικές εισροές (και ποιες είναι αυτές) στις συνεκτιμήσεις των δικαστών; δ) Ποιες ήταν οι συνθήκες σύλληψης, συλλογής πληροφοριών για το κατηγορητήριο, διασφάλισης της ακεραιότητας των δικαστών; ε) Πώς συνεκτιμώνται κριτήρια «έκτακτης ανάγκης», ίδιο κάθε ανάλογων περιστάσεων όπως η πολεμική σύγκρουση υπό συνθήκες κατάπτωσης ενός μεγάλου κράτους; στ) Εάν οι δικαιοακές αναζητήσεις αγγίζουν ζητήματα εθνικού γίνεσθαι, ποιος και πώς αποφαινεται; ζ) Εάν θα αποδίδεται δικαιοσύνη σε ιστορικά ζητήματα, πώς θα συνεκτιμώνται βαθύτατα αμφιλεγόμενα ζητήματα; Ένα «διεθνές ποινικό δικαστήριο» μήπως είναι τελικά δικαστήριο της ιστορίας των εκάστοτε ισχυρών δυνάμεων ή του νικητή μετά από κάθε πολεμική σύγκρουση; η) Διασφαλίζεται η ισονομία, η καθολικότητα και η αποφυγή διπλών κριτηρίων; θ) Πώς διασφαλίζεται το δικαίωμα κάθε κατηγορουμένου για ακριβή εκτίμηση των γεγονότων; ι) Ποιος και πώς θα συλλάβει και θα δικάσει τον πρόεδρο των Η.Π.Α. και τους αρχηγούς των κρατών του ΝΑΤΟ, όταν αντίθετες νομικές απόψεις ισχυρίζονται πως όχι μόνο η απόφαση βομβαρδισμού της Σερβίας ήταν παράνομη, αλλά επιπλέον πως συνετελέστηκαν εγκλήματα πολέμου;

Θα συμφωνούσα πως, αν οι σχετικές αναλύσεις του διεθνούς δικαίου επιχειρούσαν να απαντήσουν σε αυτά και σε πολλά άλλα ουσιώδη ερωτήματα, θα είχε ενοποιηθεί το πεδίο των διεθνών σχέσεων και του διεθνούς δικαίου και δεν θα είχαμε εγκλωβισμό χιλιάδων λαμπρών μυαλών σε νομικίστικες αναλύσεις ή διολίσθησή τους σε αυθαίρετες ηθικοκανονιστικές διατυπώσεις των οποίων η μόνη πιθανή συνέπεια είναι να συμβάλλει στη διαιώνιση του «διεθνούς προβλήματος» και ιδιαίτερα στην εμμονή των ισχυρών κρατών να μη συμμορφώνονται με τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου που υπερτερούν οποιασδήποτε εφήμερης κανονιστικής διάταξης (ιδιαίτερα όταν αυτή η ιδιαίτερη διάταξη αντιβαίνει στην αρχή της ανεξαρτησίας-ελευθερίας των κοινωνιών και διαποτίζεται με παρωχημένες

ηγεμονικές λογικές).

Δεν θα δίσταζα να γράψω πως τα πιο πάνω θυμίζουν πρόχειρο λαϊκό δικαστήριο και όχι νομικοπολιτικές διαδικασίες δικαιοακά θεμελιωμένες. Για να μην αναφερθώ ξανά στην ιδιόμορφη περίπτωση του Αφγανιστάν, η περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι χαρακτηριστική και τα προβλήματα ορατά ακόμη και με γυμνό οφθαλμό ή καταγραμμένα σε πολλές αξιολογικές αναλύσεις: Στρατιωτικές δυνάμεις χωρίς συγκεκριμένο κοινωνικό χώρο αναφοράς και με ασαφείς όρους εντολής του Συμβουλίου Ασφαλείας που υιοθετήθηκαν υπό συνθήκες εκβιαστικών διλημάτων χωρίς κανένα απολύτως άμεσο έλεγχο οποιασδήποτε κοινωνίας προβαίνουν σε μία από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές επιχειρήσεις όλων των εποχών και προκαλούν μεγάλες ανακατανομές εδαφών και κυριαρχίας. Στη συνέχεια με κύριο ενορχηστρωτή τα κοινωνικά ανεξέλεγκτα διεθνή μέσα ενημέρωσης και με συνωμοτικό τρόπο συλλαμβάνεται ένας αρχηγός κράτους, χωρίς να τηρηθούν οι προαναφερθείσες και άλλες δικαιοακές προϋποθέσεις και ο «ένοχος» εξευτελίζεται και καταδικάζεται εκ προοιμίου από ένα διεθνές λαϊκό δικαστήριο των μέσων ενημέρωσης και της απροσδιόριστης κοσμοπολίτικης διεθνούς κοινής γνώμης³⁶.

Εάν οι επιφυλάξεις που εξέφρασα μόλις είναι έστω και κατ' ελάχιστο ορθές, αναλύσεις του διεθνούς δικαίου που δεν εξετάζουν τις προϋποθέσεις απόδοσης διεθνούς δικαιοσύνης υπό το πρίσμα αυστηρής αξιολογικής ουδετερότητας δεν είναι αναλύσεις διεθνών σχέσεων αλλά στην καλύτερη περίπτωση παρακολούθημα πολιτικών εκλογικεύσεων που εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα και στη χειρότερη περίπτωση μέλη ενός παγκόσμιου θεάτρου του παραλόγου, το οποίο θα επαναλαμβάνεται κατά καιρούς με πρωταγωνιστή το εκάστοτε ισχυρό κράτος.

v. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 21 Σεπτεμβρίου 2001

Καταληκτικά θα μπορούσα να αναφερθώ στη σημαίνουσα συλλογική στάση των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 21ης Σεπτεμβρίου του 2001 αναφορικά με το τρομοκρατικό κτύπημα στο κέντρο της Νέας Υόρκης στις 11 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Αξίζει σχολιασμού για δύο λόγους: α) Επειδή αναδεικνύει τη χρησιμότητα της συλλογικής (διακυβερνητικής) συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, αν ο θεσμός

³⁶ Παναγιώτης Ήφαιστος «Ο πόλεμος και τα αίτιά του», εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2002, σελ. 323-325.

αυτός δεν τροχοδρομηθεί ως μια ηγεμονική δομή β) επειδή οι βασικές συλλογικές θέσεις διαπνέονται από πνεύμα που σχεδόν ταυτίζεται με τις προαναφερθείσες θέσεις για τα αίτια πολέμου και τους προσανατολισμούς στον ορισμό των διεθνών σκοπών.

Κατ' αρχάς, μελετώντας το κείμενο της διακήρυξης της ΕΕ, παρατηρούμε πως, ύστερα από την αναμενόμενη -και με τα κριτήρια των συμφερόντων των μελών ενδεχομένως ενδεδειγμένη, αν μη τι άλλο, για λόγους στοιχειώδους διεθνούς αλληλεγγύης μετά το φρικαλέο έγκλημα της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001- πολιτική στήριξη των Η.Π.Α. στις δύσκολες στιγμές μετά την κρίση, με αριστοτεχνικό τρόπο οροθετεί τους διεθνείς σκοπούς και τους προσανατολισμούς δράσης. Ταυτόχρονα δειλά αλλά σαφώς εισάγει κριτήρια μετριασμού και αυτοπεριορισμού στην άσκηση βίας.

Χαρακτηριστικά εκκενώνει τη συζήτηση από τους συνήθεις παραλογισμούς -που στις Η.Π.Α. δεν αποφεύχθηκαν- που εξομοιώνουν ένα διεθνικό έγκλημα με λαούς, θρησκείες και έθνη.

Συνδέοντας τη δράση κατά των πιθανών τρομοκρατών με τη συμμετοχή μελών της ΕΕ δεν παρέλειψε, αφενός να τονίσει πως πρέπει να γίνονται διαβουλεύσεις στα συλλογικά πλαίσια της ΕΕ και αφετέρου πως αυτές οι πιθανές δράσεις θα πρέπει να είναι εστιασμένες κατά των τρομοκρατών.

Ακόμη πιο σημαντικό, προσανατολίζοντας τη σκέψη προς την κατεύθυνση που και η παρούσα ανάλυση κινήθηκε πιο πάνω, τα μέλη της ΕΕ εκτίμησαν πως προσφέρεται η ευκαιρία να διευρυνθεί μία πραγματική διεθνής συνεργασία διαμέσου των υφιστάμενων θεσμών του εθνικού κρατικού συστήματος και πιο συγκεκριμένα του ΟΗΕ.

Στο ίδιο πλαίσιο οροθετήθηκαν πεδία δράσης με εισαγωγή κριτηρίων μετριασμού που σχετίζονται με τις αρχές της ΕΕ και τον πολιτικό πολιτισμό των ευρύτερων διακρατικών σχέσεων.

Στη συνέχεια τα μέλη ασχολούνται με τα κρίσιμότερα ζητήματα μίας οροθετημένης διεθνούς δράσης, δηλαδή τη λήψη διακρατικών μέτρων που να σέβονται και να διασφαλίζουν το εθνικό-κρατικό σύστημα. Ιδεατά η επιτυχής εφαρμογή τέτοιων μέτρων θα καθιστούσε περιττή την υπερβολική και σε κάθε περίπτωση αμφιλεγόμενη και επικίνδυνη άσκηση μαζικής πολεμικής βίας. Έτσι δρομολογήθηκαν πολιτικές ενίσχυσης της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, της ανάπτυξης διεθνών νομικών μεσούν και της συνεργασίας των υπηρεσιών των

κρατών για τον τερματισμό της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Όμως το πιο σημαντικό στοιχείο της παρέμβασης της ΕΕ είναι η ευθεία σύνδεση των αιτίων της τρομοκρατίας με προσεγγίσεις αντιμετώπισης τους. Μεταξύ άλλων συμπεριλήφθηκαν δεσμεύσεις για τη συμμετοχή στη λήψη διεθνών μέτρων πρόληψης της τρομοκρατίας, συμπεριλαμβανομένου ενός «διεξοδικού πολιτικού διαλόγου με τις χώρες και τις περιοχές του κόσμου, όπου η τρομοκρατία αναπτύσσεται». Τονίστηκε επίσης η ανάγκη «ένταξης όλων των χωρών σε ένα δίκαιο παγκόσμιο σύστημα ασφάλειας, ευημερίας και καλύτερης ανάπτυξης», επειδή αυτό «αποτελεί προϋπόθεση για μία ισχυρή και βιώσιμη κοινότητα που θα καταπολεμά την τρομοκρατία».

Αναμφίβολα αυτές οι θέσεις βρίσκονται προς προσανατολισμούς που επιβεβαιώνουν τον ορισμό των διεθνών σκοπών, όπως έγινε στις σελίδες που προηγήθηκαν. Εν τούτοις μόνο με την πάροδο του χρόνου θα μπορέσουμε να αποφανθούμε για τα αποτελέσματα, τις δυσκολίες και τη διάσταση μεταξύ λόγων και πράξεων³⁷.

³⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος «Ο πόλεμος και τα αίτιά του», εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2002, σελ. 329.

Κεφάλαιο τέταρτο

Το μέλλον της τρομοκρατίας

i. Οι φιλόσοφοι απαντούν στην τρομοκρατία

i.α) Νίτσε

Σκεφτείτε τις άσχημες ζωές τόσων πολλών ανθρώπων. Τις ζωές που κόβονται σε ηλικίες που εσείς κι εγώ είχαμε μέλλον μπροστά μας, τις ζωές που τους λείπει κάθε υλική άνεση, τις ζωές που δεν είναι ελεύθερες αλλά έχουν καταπατηθεί και καταδυναστευτεί, αυτές που είναι χωρίς σεβασμό και αυτοσεβασμό ή εκείνες με τόσα λίγα απ' τα σπουδαία αγαθά, που μοιάζουν να είναι αμυδρά κακέκτυπα της δικής μας ζωής, φαντάσματα της ζωής. Κι εσείς, πιστεύω, επηρεαστήκατε απ' τα λάθη μας σε σχέση με όλα αυτά και σε σχέση με την ευθύνη μας για τις άσχημες ζωές.

Κάποιοι λένε ότι δε χρειάζεται να επηρεαζόμαστε και τόσο πολύ. Ο Γερμανός φιλόσοφος του 19ου αιώνα Φρίντριχ Νίτσε ξεχωρίζει ανάμεσα σ' αυτούς. Σήμερα τυγχάνει μεγαλύτερης προσοχής απ' ό,τι κάποτε. Φυσικά, απαξίωσε ή θα μπορούσε να απαξιώσει την ηθική του Ανθρωπισμού. Κατ' αυτόν προέρχεται, τρέφεται και καταλήγει σε αδυναμία ή σε πραότητα ή σε μνησικακία ή και σε άλλες συναισθηματικές καταστάσεις, οι οποίες δεν ταιριάζουν σε πραγματικούς «άνδρες». Ήταν, βέβαια, υπεράνω του Χριστιανισμού, για το Θεό του οποίου είναι περίφημη η διακήρυξη του ότι «πέθανε». Δε χρειάζεται βέβαια, να τον παρακολουθήσουμε στις περαιτέρω διακηρύξεις του για το πόσο αφύσικο είναι να αντιστεκόμαστε στον εγωισμό, για την ηθική του δούλου σε αντίθεση με την ηθική του κυρίου, για την ανάγκη να εξασφαλίζεις τη ζωή σου έναντι των άλλων, για την αναπόφευκτη θέληση για εξουσία, για τον υπεράνθρωπο κ.λπ.

Αντί να συμπληρώσουμε αυτήν την αδρή σκιαγράφιση, μπορούμε να θέσουμε μια πιο ψύχραιμη ερώτηση για την πιθανότητα ύπαρξης μιας συγκεκριμένης συνθήκης: Της συνθήκης υπερβολικής ταύτισης. Μήπως δηλαδή νιώθω υπερβολικά πολλά για τις άσχημες ζωές; Μήπως σας προέτρεψα να νιώσετε κι εσείς πολλά; Μήπως είναι, επίσης, λάθος να νιώθουμε; Μήπως είναι υποκρισία; Μήπως είναι καλύτερη ιδέα να κάνουμε αυτό που κάνουν τα περισσότερο λογικά και ρεαλιστικά άτομα; Να νιώθουμε -παρόλο που πρέπει να παραδεχτούμε ότι πολλοί Αφρικανοί και

άλλοι δεν έχουν αυτά που έχουμε εμείς- ότι όλα αυτά είναι τύχη κι ότι έτσι είναι ο κόσμος; Δε θυμάστε πως δεν καθορίσαμε εμείς το αρχικό σχέδιο της δημιουργίας και πως ο καθένας κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί μ' αυτά που έχει; Όλα αυτά είναι λυπηρά, αλλά τι μπορεί κανείς να πράξει πέρα απ' το να συμμαριζόμαστε και να μην είναι υπερόπτης και να δίνει ό,τι μπορεί να διαθέσει στην Oxfam;

Ακόμη περισσότερο η αυτοπεποίθησή μας μπορεί να κλονιστεί, επίσης από πιο αυστηρά φιλοσοφικές αβεβαιότητες. Το να αναπτύσσει (ενν. ο φιλόσοφος) οποιαδήποτε επιχειρηματολογία υπέρ μιας επεξεργασμένης ηθικής του ανθρωπισμού απέναντι σε οποιαδήποτε άλλη τέτοια ηθική, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη θεωρία και τις πρακτικές εφαρμογές της φυσικής ηθικής, θα έμοιαζε σαν να κλεινόταν αυτός ο φιλόσοφος στο καβούκι του και να μη ζει επαρκώς μέσα στον κόσμο. Αλλά ποιος ακριβώς ήταν ο λόγος που προσθέσαμε τη θεωρία και τις πρακτικές εφαρμογές της φυσικής ηθικής σ' αυτά που μας ενδιαφέρουν; Όπως μπορούμε όλοι να καταλάβουμε, αυτό έχει να κάνει με ένα είδος ανάπτυξης στάσεων, κάπως σχετικών στο χώρο και στο χρόνο, στάσεων που συγκρούονται μεταξύ τους. Η σύγκρουσή τους είναι τέτοια που για να καταλήξουμε σε μια σταθερή τελική περίληψη περί της φυσικής ηθικής είναι απαραίτητο να έχουμε καταλήξει προηγουμένως σε μια μερική. Αλλιώς γιατί να ασχοληθούμε με το θέμα;

Υπάρχει, βέβαια, και ο γενικός σκεπτικισμός για τις διάφορες εκφράσεις της ηθικής, που μας επηρεάζει σχεδόν όλους, τουλάχιστον σχεδόν όλους τους αναγνώστες βιβλίων. Δεν είμαστε ποτέ απαλλαγμένοι από τη σκέψη εκείνων που λένε ότι οι ηθικές απόψεις είναι προσωπικές ή υποκειμενικές, ότι συνίστανται μόνο σε αξιολογικές κρίσεις. Κάποιοι από μας γνωρίζουν για το λογικό θετικισμό και την άποψή του ότι οι ηθικές κρίσεις δεν είναι ούτε αληθείς ούτε ψευδείς, αλλά απλώς εκφράσεις συναισθήματος. Διατυπώθηκε, επίσης, η επακόλουθη άποψη-θεωρία από την Οξφόρδη, η Κανονιστικότητα, σύμφωνα με την οποία οι ηθικές κρίσεις είναι απλώς προσταγές ή εντολές, όχι πιο κοντά στην αλήθεια απ' ό,τι η πρόταση: «Κλείσε την πόρτα». Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι κάτι παρόμοιο ισχύει και σε πιο καθημερινά πράγματα. Ακόμη και στη μυστηριώδη φράση εκείνων που αναγνωρίζουν ότι κάτι «είναι σωστό, αν είναι σωστό για σένα».

Και, για να επιστρέψουμε στη φιλοσοφία, στη σύγχρονη φιλοσοφία, είναι απίθανο να εκπλαγούμε από κάτι που έχει θαυμάσια ονομαστεί ηθικός ρεαλισμός. Φαίνεται να λέει ότι μια πρόταση, όπως «ο σοσιαλισμός είναι σωστός» μπορεί να είναι το ίδιο

αληθινή και αντικειμενική όσο και η πρόταση «τα τριαντάφυλλα είναι κόκκινα» ή μπορεί να είναι το ίδιο λάθος όσο και η υποκειμενική πρόταση «τα τριαντάφυλλα είναι πράσινα», επειδή κι εμείς συμβάλλουμε προσωπικά στην ύπαρξη των χρωμάτων με τα μάτια μας και το μυαλό μας.

Παραδέχομαι κάποιες απ' αυτές τις αβεβαιότητες, μια εξασθένηση της ηθικής αυτοπεποίθησης για το θέμα μας, αλλά πρέπει να συνδυαστούν με κάτι άλλο. Μάλιστα, εν τάχει, αν συνδυάσουμε τις αμφιβολίες μας με αυτό το κάτι άλλο, θα δούμε ότι δε θα μετράνε και πολύ.

Έχω κατά νου τα αεροπλάνα που έπεσαν γεμάτα κόσμο πάνω στους «πύργους», με απώτερα απρόβλεπτα αποτελέσματα, όπως άλλους ανθρώπους να πηδούν απ' τους ουρανοξύστες και να σκοτώνονται και μερικούς μήνες αργότερα, περισσότερους ανθρώπους να βασανίζονται ή να καίγονται ή να πεθαίνουν από ασφυξία από απερίγραπτες βόμβες και πυραύλους σ' ένα άλλο μέρος, το Αφγανιστάν. Το λάθος της πρόσκρουσης των αεροπλάνων στους «πύργους» μετατρέπεται καθόλου σε αβέβαιο, όταν σκέφτομαι την πιθανότητα να έχω υπερβολική ταύτιση; Ή όταν σκέφτομαι κάποια αβεβαιότητα σε σχέση με τη θεωρία και την πρακτική της φυσικής ηθικής ή ότι η ηθική είναι όσο υποκειμενική είναι;

Είμαι στην ευχάριστη θέση να πω πως όχι, δεν μπορεί να εισχωρήσει καμία αμφιβολία στο ότι ήταν λάθος η πρόσκρουση των αεροπλάνων στους «πύργους». Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία γι' αυτό. Αντίθετα, ήταν κάτι πραγματικά λάθος. Ήταν τόσο λάθος, όπως παρατηρήσαμε και πριν, που ορισμένοι Αμερικανοί και Αμερικανίδες θα έδιναν ακόμη και τη ζωή τους για να το αποτρέψουν.

Και τι να πει κανείς για τα 20 εκατομμύρια χαμένα χρόνια ζωής; Θα περιελάμβαναν χαρούμενες στιγμές, στοργή κι επιθυμία, μάθηση πραγμάτων, ικανοποιητική εργασία, διάφορες μορφές επιτυχίας, μεγάλωμα παιδιών. Αυτή η απώλεια δεν ήταν πραγματικά λάθος; Είναι αβέβαιο ότι ήταν λάθος το γεγονός ότι μόνο την ημέρα της 11ης Σεπτεμβρίου, 24.000 άτομα πέθαναν από πείνα; Γιατί αυτό είναι το νούμερο που αντιστοιχεί σε κάθε μέρα, αν διαιρέσουμε τους συνολικούς θανάτους από πείνα για το έτος 2001 με τις μέρες του χρόνου. Μήπως είναι μόνο η δική μου άποψη πως κι αυτό ήταν λάθος; Όχι, διότι κι αυτό το λάθος ήταν βέβαιο και πραγματικό. Το ότι πρέπει να συγκεντρώνω εδώ όλα τα γεγονότα, να σκέφτομαι, να μην παρασύρομαι και να μην μπερδεύομαι απ' την κοινοτοπία τους -όλα αυτά δεν καθιστούν τις φρικτές αποστερήσεις από πείνα κάτι αμφισβητήσιμο.

Επομένως, αν και η ηθική αυτοπεποίθηση μπορεί να γίνει λιγότερο ακλόνητη, μπορεί όμως και να ανακτηθεί. Μπορεί να ανακτηθεί αν σκεφτούμε περισσότερο τους τρεις λόγους που επισημάναμε για να την εγκαταλείψουμε, αρχίζοντας με αυτόν για την υπερβολική ταύτιση. Σε κάποιους από μας πραγματικά «ματώνει η καρδιά τους» υπέρ το δέον εύκολα. Ίσως κι εγώ να ανήκω σ' αυτούς. Όσο για την υποκρισία, υφίσταται: Κάποιοι από μας ισχυρίζονται όντως ότι έχουν υψηλότερες αρχές ή πεποιθήσεις στη ζωή τους απ' ό,τι πραγματικά έχουν. Αλλά τίποτα απ' αυτά τα δύο δε θίγει καθόλου την αλήθεια ότι, απ' αυτούς που έχουν άσχημες ζωές λείπουν όλα όσα εμείς απαιτούμε για τον εαυτό μας κι ότι αυτοί απαιτούν όλα εκείνα που εμείς, ως συνέπεια, πρέπει να τους παραχωρήσουμε. Αυτή η λογική πράξη -ανοικτή σε κάθε είδους απαντήσεις όσο σχεδόν κάθε λογική πράξη- λειτουργεί με συναισθηματική ταύτιση, περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο ηθικό δικαίωμα; Η συνέπεια, άλλωστε, δεν αντλεί την εγκυρότητά της και τη δύναμή της από την υποκρισία. Δεν έχει να κάνει σε τίποτα με την υποκρισία.

Έτσι, εάν τυχόν ο Νίτσε κατορθώσει να με κάνει να ανησυχήσω λιγάκι, τότε μπορώ να σταθώ -μετά από σκέψη- σ' εκείνη την όχι και πολύ κολακευτική γι' αυτόν βιογραφία του των τριών σειρών, τη γραμμένη εδώ και καιρό, η οποία τελειώνει με τα εξής: «Φίλος του Βάγκνερ, εγκωμιάστηκε από τον Φρόιντ για την εσωτερική του ενόραση και πέθανε παράφρων». Μπορώ να σκεφτώ -και θα σκεφτώ- περισσότερο, όχι τώρα αλλά κάποια άλλη στιγμή στο μέλλον, για το ρόλο της φυσικής ηθικής στη σκέψη μας, και για όσα δε θα απολεσθούν, παρά τις περιπλοκές. Τέλος θα σκεφτώ πως υπάρχουν κάποιες πραγματικές αλήθειες κάπου, για το τι πρέπει να γίνει, για την ηθική μας ευθύνη και για την ηθική μας υπόσταση³⁸.

Ας προχωρήσουμε, λοιπόν, προς το τέλος της μελέτης μας.

i.β) Από τον Kant στον Habermas κι από τον Ηράκλειτο στον Μαρξ

Οι ιστορικο-φιλοσοφικές ρίζες μιας τέτοιας εξιδανίκευσης ανιχνεύονται στην κοσμοπολίτικη ιδέα του Kant περί της αιώνιας ειρήνης. Σχεδιάζοντας μια φιλοσοφία της ιστορίας με κοσμοπολίτικη πρόθεση, ο Kant στόχευσε σε μια ομοσπονδία λαών που θα ήταν προς το συμφέρον των ίδιων των κρατών. Η δυναμική του παγκοσμίου εμπορίου και η απρόσκοπτη λειτουργία της πολιτικής δημόσιας σφαίρας θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα αναδυόμενα ρεπουμπλικανικά πολιτεύματα να

³⁸ Τεντ Χόντεριχ, «Μετά τον Τρόμο», εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 2002, σελ. 181-183.

επιλύσουν τις όποιες έριδές τους διαμέσου ειρηνευτικών συνδιασκέψεων και όχι με πόλεμο. Ο Kant δεν μπορούσε βέβαια να είχε στην εποχή του κατά νου μια δικανική υποχρέωση των κρατών για ειρήνη, μια και δεν είχε οραματιστεί την ομοσπονδία των λαών ως οργάνωση η οποία θα μπορούσε να αποκτήσει, μέσω κοινών οργάνων, κρατική οντότητα. Επομένως δεν μπορούσε να φανταστεί μια παγκόσμια κοινωνία λαών υπό μορφή μιας παγκόσμιας εξαναγκαστικής αυθεντίας. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο έπρεπε να εμπιστευτεί αποκλειστικά την ηθική αυτοδέσμευση των κρατικών κυβερνήσεων.

Με δεδομένους αυτούς τους νοηματικούς περιορισμούς, ο αρχικός χαρακτήρας των δικαιωμάτων είναι αναπαλλοτρίωτα ατομικιστικός και ερείδεται στο δικαίωμα του ανθρώπου για ίσες ελευθερίες, σύμφωνα με καθολικούς φυσικούς νόμους. Συνδέεται οπωσδήποτε με τον ηθικό οικουμενισμό του Kant και σταδιακά γίνεται ένας ηθικός, αλλά και πρακτικός τρόπος κατανόησης της νεωτερικότητας. Η ιδέα μιας παγκόσμιας ανθρωπότητας, μιας «Humanitat», εκλαμβάνεται ως ισοδύναμη ενός εξημερωμένου ουμανιστικού ιδεώδους.

Παραλήπτης και ανανεωτής της καντιανής κοσμοπολιτικής ιδέας περί αιώνιας ειρήνης είναι ο Habermas, ένας από τους αναμφίβολα πιο σημαντικούς διανοούμενους της εποχής μας. Ο Habermas επιχειρεί με μεγαλύτερη θεσμική φαντασία να θέσει τους όρους για την εφαρμογή ενός εννοιολογικά σαφούς κοσμοπολιτικού δικαίου. Όπως και ο Kant, έτσι και ο Habermas στοχεύει στο κτίσιμο μιας κοσμοπολιτικής κοινωνίας που θα αποτρέψει ή θα περιορίσει τους πολέμους και τη βία. Πώς όμως θα τύχει πολιτικής νομιμοποίησης το άλμα από τη διεθνή στην κοσμοπολιτική κοινωνία; Ο γερμανός στοχαστής αναζητά τα κατασκευαστικά θεμέλια της διεθνούς κοινωνίας, μεταξύ άλλων, στη θέσπιση ενός δημοκρατικού συντάγματος για μια κοινωνία πολιτών του κόσμου. Το νοηματικό σχήμα μιας συντακτικής συνεργασίας μεταξύ πολιτών και κρατών δείχνει το δρόμο του μετασχηματισμού της υφιστάμενης διεθνούς κοινωνίας κρατών σε μια κοσμοπολιτική κοινωνία.

Τέτοιες υψηλόφρονες αξιώσεις νομιμοποίησης μιας παγκόσμιας κοινωνίας πολιτών απαιτούν αυτόχρονα, μια ανάλογα υψηλόφρονη εκνομίκευση στο πεδίο της διαπλανητικής πλέον ισχύος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε επίπεδο κοινωνικής φιλοσοφίας ωριμάζει τώρα η ιδέα περί καθολίκευσης τόσο της έννοιας της αξιοπρέπειας όσο και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακριβέστερα ωριμάζει η ιδέα

της οικουμενικότητας των δικαιωμάτων του ανθρώπου επί του θεμέλιου λίθου της αξιοπρέπειας, η οποία κατανοείται ως καθολικά δεσμεύουσα αρχή.

Πρωτεργάτης αυτής της φιλοσοφικής - δικαιοκίνησης είναι αναμφισβήτητα ο Habermas. Ο Habermas δεν πίστεψε πάντως εξ αρχής στην αξιοπρέπεια ως καθολική αρχή. Αντί θετά θεωρούσε ότι η έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ήταν πολύ εγκλωβισμένη στο επί μέρους άτομο, σαν να ήταν μια ιδιότητα του ανθρώπου πριν ακόμη ολοκληρώσει μαθησιακά το στάδιο της πολιτισμικής κοινωνικοποίησής του. Θεωρούσε επίσης ότι η σύγχρονη γλώσσα της ελευθερίας εκφράζει πολύ καλύτερα ως έννομη συνταγματικά διευθέτηση την κοινωνική συμβίωση, από την οντολογικά φορτισμένη ιδέα της αξιοπρέπειας.

Υπό την έννοια αυτή προξενεί εντύπωση η ριζική μεταστροφή της σκέψης του στα πιο πρόσφατα κείμενά του. Στο έργο του «Για ένα σύνταγμα της Ευρώπης» παρουσιάζεται πλέον έτοιμος να υιοθετήσει μια καθολική σύλληψη της ιδέας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας για τη διεθνοποιημένη πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τη συλλογική γενίκευση της ιδέας και για την υπόδειξη της «απεριόριστης αξιοπρέπειας» κάθε άνθρωπου νομίζει ότι έχει ολοκληρωθεί κοινωνικό-ιστορικά ο αναγκαίος θεσμικός μηχανισμός της. Πρόκειται για την ολοκλήρωση και την εμπάθυνση της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, διαμέσου της νομικής θετικοποίησής τους στο πλαίσιο του πολιτικού εκδημοκρατισμού των δυτικών κοινωνιών. Ο Habermas αντιλαμβάνεται μάλιστα ως «ρεαλιστική ουτοπία» τη σύνδεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τον ιδανικό στόχο μιας δίκαιης κοινωνίας, που εμπιστεύεται τους δημοκρατικά συντεταγμένους θεσμούς της.

Ας θυμηθούμε στο σημείο αυτό τις οξύτατες διατυπώσεις του Carl Schmitt ενάντια σε αυτήν την ηθική και πρακτική κατανόηση της νεωτερικότητας. Ο Schmitt διαβεβαιώνει ότι ο ουμανισμός ως ιδεώδες εξαπατά και διατυπώνει με τρόπο εντυπωσιακό: «Humanitat, Bestialitat» («Ανθρωπιά, κτηνωδία»). Η φράση υποδηλώνει την «εξαπάτηση του ουμανισμού» και έχει τις ρίζες της στην υποκρισία του αφηρημένου φιλελεύθερου φιλειρηνισμού, ο οποίος στο όνομα της ειρήνης και του κοσμοπολιτικού δικαίου δεν αποστέρει τη διεξαγωγή «δικαίων πολέμων». Για τον Schmitt η έννοια της «ανθρωπότητας» είναι ένα χρήσιμο ιδεολογικό εργαλείο για τη φιλελεύθερη παντοδυναμία της οικονομίας της αγοράς. Έτσι αναλαμβάνει την εργολαβική αποδόμηση του φιλελεύθερου νόμου, γεγονός που τον οδηγεί σε μια

αποφασιοκρατική σύλληψη της έννοιας του πολιτικού κυρίαρχου. Το επιχείρημα αυτό, που ο Schmitt χρησιμοποίησε ήδη το 1932 κατά των Η.Π.Α. και των νικητριών δυνάμεων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το επέκτεινε αργότερα και σε ενέργειες της Κοινωνίας των Εθνών και των Ηνωμένων Εθνών.

Όσο και εάν η σμιτιανή σύλληψη του Πολιτικού ελέγχεται δίκαια για τον αντιδραστικό και φιλοπόλεμο χαρακτήρα της, όμως υπενθυμίζει πάντοτε κατά δραματικό και ρεαλιστικό τρόπο την επιβαρυντική συνθήκη του πολέμου. Οι μέλλουσες απαντήσεις στα ερωτήματα που ήδη τέθηκαν θα πρέπει επομένως να λάβουν υπόψη τους τον άθικτο χαρακτήρα του πολέμου ως ανθρωπολογικά οντολογικής σταθεράς. Ελάχιστη πρακτική σημασία έχει για τις πολιτικές καθολίκευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαμέσου της αρχής της αξιοπρέπειας η νοσηματοδοσία των σύγχρονων μορφών πολέμου. Εάν ένας πόλεμος θα ονομαστεί «δίκαιος» ή «άδικος», «ολοκληρωτικός» ή «περιορισμένης» ισχύος, αυτό έχει να κάνει ιδίως με το ρόλο του explanandum που αναλαμβάνει το ένα ή το άλλο στρατόπεδο (ηθικό-ουμανιστικό versus αντιδραστικό-ρεαλιστικό) προκειμένου να επιχειρηματολογήσει άλλοτε σε νομικό και άλλοτε σε ηθικό επίπεδο. Κάποτε μάλιστα η επιχειρηματολογία διολισθαίνει άκοπα ή ακόμη και συμφεροντολογικά από το ένα στο άλλο επίπεδο, χωρίς πολλές - πολλές διεξοδικές επεξηγήσεις.

Πράγματι, ο πόλεμος ως αρχετυπικό γεγονός της κοινωνικής ζωής συγκροτεί την πρώτη και αξεπέραστη συνθήκη περιορισμού της σύγχρονης ιδέας περί αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επιβεβαιώνει ότι η ανθρώπινη εξέλιξη δεν εξαρτάται μονάχα από τον ορθολογισμό των ατομικών βουλήσεων. Ο πόλεμος δίνει οίκοθεν μια απάντηση στο ρητορικό γιατί της διεξαγωγής του, τη στιγμή που όλοι έχουμε συμφέρον στην ειρήνη και στα ύψιστα αγαθά που αυτή διατηρεί: πρώτα και κύρια ο πόλεμος θα πρέπει να ιδωθεί ως ενιαίο φαινόμενο της ιστορικής διαδικασίας. Ως αρχή τίθεται ο λόγος του Ηράκλειτου για το ολικό γίνεσθαι των ανθρώπων και των πραγμάτων:

«Ο πόλεμος είναι πατέρας όλων, όλων ο βασιλιάς, άλλους ανέδειξε θεούς και άλλους ανθρώπους, άλλους έκανε δούλους και άλλους ελεύθερους». «Πρέπει να ξέρουμε ότι ο πόλεμος είναι κοινός και η διχόνοια δικαιοσύνη και ότι τα πάντα γίνονται από διχόνοια και ανάγκη». «Αυτούς που πέφτουν στον πόλεμο τιμούν θεοί και άνθρωποι». «Οι πιο μεγάλοι θάνατοι έχουν την πιο μεγάλη μοίρα». «Οι ψυχές που έχουν σκοτωθεί στον πόλεμο είναι καθαρότερες από εκείνες που κύλησαν σε

αρρώστιες».

Το πρώτο πράγμα που στοχάζεται ο Ηράκλειτος είναι η αλήθεια του πολέμου ως δραστικού γεγονότος. Ο πόλεμος δεν είναι καθόλου πρώτα ούτε αποκλειστικά μια κοινωνική δύναμη. Η ερμηνευτική προσέγγιση του Ηράκλειτου από τον Αξελό τονίζει τη σημασία του πολέμου ως μιας υπέρτατης δύναμης που αποκαλύπτεται στο εσωτερικό της ολότητας. Αφού ο πόλεμος είναι συμπαντικός, μπορεί να είναι νόμος του κόσμου και ταυτόχρονα νόμος ιστορικός. Κάθε τι που γίνεται μέσα στον κόσμο γίνεται με και μέσα στη διχόνοια και στην αναγκαιότητα. Η κοινωνική αναγκαιότητα είναι μια κατάσταση ασυμφωνίας και η ασυμφωνία δεν μπορεί να καταργηθεί. Κατά τον Αξελό θα ήταν καταστροφικό να αναζητήσει κανείς την κατάργηση του πολέμου, γιατί αυτή η απόλεμη κατάσταση θα σήμαινε την ολοκληρωτική καταστροφή, ενώ ο πόλεμος που είναι ένας διαρκές παιχνίδι διαλεκτικής καταστροφής και ανοικοδόμησης διατηρεί σταθερά το ρυθμό του γίνεσθαι. Επομένως ο Ηράκλειτος γνωρίζει ότι η πόλη δονείται από αγώνες και ότι η πόλη υφίσταται αυτοδίκαια ως εμπόλεμο γεγονός.

Αλλά και στον Πλάτωνα, η εξέταση του πολέμου ως κοινωνικής διαδικασίας διαμορφώνεται από την ανάγκη ύπαρξης της πολιτισμένης πολιτικής κοινότητας. Η «τρυφώσα» πόλη, η πόλη που υπεκφεύγει του πρωτόγονου μέτρου της στοιχειακής αναζήτησης τροφής, στέγης, ντυσίματος και των παρομοίων, η πόλη που ταυτίζεται με το αίτημα του «ευδαίμονος βίου» είναι εξ ανάγκης μια πολεμική πόλη. Όταν οι βιοτικές ανάγκες της κοινότητας ξεπεράσουν τα όρια του αναγκαίου μέτρου πρέπει αυτή αναπόφευκτα να αποσπάσει ένα κομμάτι από τον τόπο των γειτονικών της λαών, προκειμένου να αποκτήσει αρκετή γη για βοσκή και καλλιέργεια. Αντίστροφα και οι γειτονικοί λαοί θα επιχειρήσουν να σφετεριστούν τη γη της υπό επέκταση κοινότητας, δηλαδή εάν και εκείνοι παρασυρθούν σε μια, χωρίς τέλος, επιδίωξη υλικών πραγμάτων υπερβαίνοντας το όριο του αναγκαίου. Από τον Πλάτωνα και μετά μαθαίνουμε πια ξεκάθαρα ότι ο πόλεμος είναι αναπόσπαστο στοιχείο της ανθρώπινης συμβίωσης υπό συνθήκες κοινωνικότητας, επομένως υπό συνθήκες αναπτυγμένης πολιτισμικά πόλης.

Ο Marx δεν χρειάζεται να προσθέσει παρά ελάχιστα διανοητικά επιστηρίγματα για τη δική του υλιστική θεμελίωση του πολέμου. Όπως και στον Πλάτωνα, έτσι και γι' αυτόν ο πόλεμος τέμνει το κρίσιμο ζήτημα της ιδιοκτησίας και της επιβίωσης. Στα Grunclrisse αναφέρει επί λέξει:

«Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο κοινοτικός οργανισμός μπορούν να προέρχονται μόνο από άλλους κοινοτικούς οργανισμούς, που είτε έχουν ήδη καταλάβει τη γη και τα εδάφη, είτε παρενοχλούν την κοινότητα στη διαδικασία κατάληψης. Ο πόλεμος είναι συνεπώς το μεγάλο κοινοτικό καθήκον, το μέγα κοινοτικό έργο, που απαιτείται είτε για να καταληφθούν οι αντικειμενικές συνθήκες της ζωτικής υπόστασης της κοινότητας είτε για να υπερασπιστεί και να διαιωισθεί η κατάληψή τους. Η κοινότητα λοιπόν που αποτελείται από οικογένειες οργανώνεται καταρχήν πολεμικά και αυτή είναι μια από τις συνθήκες της ύπαρξής της ως ιδιοκτήτριας».

Σημειωτέον ότι στον Marx η ιδέα περί ανθρώπινης αξιοπρέπειας, δημοκρατίας και δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτιμάται μάλλον αρνητικά ως αποτέλεσμα της ιδεαλιστικής σύλληψης του αστικού υποκειμένου, έξω και πάνω από τις πραγματικές συνθήκες ύπαρξής του που αποσιωπούν τις πηγές της επώδυνης, ταξικής αλλοτρίωσής του. Το ταξικό συμφραζόμενο αιωρείται στο σύνολο της μαρξιστικής ανάλυσης σε βαθμό που να παραγνωρίζει την όποια θετικότητα παράγουν για την κοινωνική ευημερία οι πιο πάνω ιδέες.

Τελικά μονάχα η ανθρώπινη εμπειρία και πρακτική είναι ο ύστατος κριτής και ο αδιάψευστος συλλογικός μάρτυρας που επιβεβαιώνει υψιπετείς θεωρίες ή καταρρίπτει σαν χάρτινο πύργο οποιαδήποτε προσπάθεια ωραιοποίησης του ιστορικού δρώμενου. Εάν πράγματι υπάρχει μια συγκολλητική διεργασία μεταξύ της ιδέας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των πολιτικών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τότε η κατεύθυνση μιας τέτοιας συνένωσης δεν μπορεί να είναι μονάχα ιδεολογική, αλλά πρώτα και κύρια προϊόν και ανάγκη της κοινωνικής πρακτικής³⁹.

ii. Μέτρα για την καταστολή ή την πρόληψη της τρομοκρατίας

ii.a) Η πρόταση του Καμού

Ο Καμού προτείνει να ξεδιαλύνει το παράδοξο της τρομοκρατίας κάνοντας το διαχωρισμό ανάμεσα στη βίατη «προσωρινή» πράξη, που θα βρει τη λύση της στο διάλογο, και στην ολοκληρωτική βία που αρνείται κάθε επανεξέταση εν ονόματι του απόλυτου. Είναι πιθανό μάλιστα να φτάσει αυτή η πολιτική στιγμή που διαφοροποιεί, γι' αυτόν, τη φερέγγυα και την αφερέγγυα βία, εκείνη που μπορεί να ξεπεραστεί

³⁹ Νικόλαος Τσίρος, «Αξιοπρέπεια και Δικαιώματα του ανθρώπου ως συγκείμενα της Νεωτερικότητας», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2013, σελ. 18.

πολιτικά -της οποίας σκέφτεται τους όρους- και την άλλη που είναι θρησκευτικού χαρακτήρα. Κι αυτή η στιγμή μπορεί να φτάσει μόνο αν αποκλείσουμε συγχρόνως τη «μοναξιά» και την «παραίτηση».

Το πρώτο καθήκον είναι να διακόψουμε τη μοναξιά. Αυτή η λέξη επανέρχεται συχνά κάτω από την πένα του Καμύ και έχει διαφορετικό νόημα ανάλογα αν η μοναξιά επιλέγεται ή όχι. Ο επαναστάτης κλείνεται σε μια μοναξιά που διεκδίκησε, έχοντας τη βεβαιότητα ότι εργάζεται για το απόλυτο ενάντια στη διαφθορά του κόσμου. Μια τέτοια αποθέωση του αποκλεισμού έρχεται σε αντίθεση με τη μοναξιά του καταπιεσμένου από την οποία μπορεί να ελευθερωθεί μόνο με μια ρήξη. «Στην Αλγερία, όπως κι αλλού, η τρομοκρατία εξηγείται από την έλλειψη ελπίδας. Γεννιέται, αλήθεια, παντού και πάντοτε, εξαιτίας της μοναξιάς, της ιδέας ότι δεν υπάρχει πια στήριγμα ούτε μέλλον, ότι οι τοίχοι χωρίς παράθυρα είναι πολύ χοντροί και ότι μόνο για ν' αναπνεύσεις, για να προχωρήσεις λίγο, πρέπει να τους ανατινάξεις». Στη μια περίπτωση, η μοναξιά είναι προσωρινή και η επιθυμία να ελευθερωθείς απ' αυτήν θα είναι το καλύτερο επιχείρημα για ν' αρχίσεις ένα διάλογο, ενώ στην άλλη, για τον φονταμενταλιστή της δικαιοσύνης, η μοναξιά είναι η ασπίδα του: γι' αυτό δεν θέλει να βγει απ' αυτήν για κανένα λόγο. Η πραγματικότητα μιας γης που διεκδικείται μπορεί να βοηθήσει στην οριοθέτηση αυτού που παίζεται, σε αντίθεση με μια άνευ εδάφους τρομοκρατία όπως εκείνη που επανεμφανίζεται στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Δεν είναι πια αντικρατική ούτε κρατική αλλά διακρατική: δεν αναφέρεται σε εδαφική κατάκτηση αλλά σε θρησκευτικό προσηλυτισμό. Τούτη η επιστροφή της θρησκείας μέσω της βίας πιθανόν δεν θα ξάφνιαζε τον Καμύ που, καλύτερα απ' οποιονδήποτε, είχε ανακαλύψει τη θρησκευτική πλευρά της πολιτικής ένταξης.

Ο δεύτερος όρος που θέτει ο Καμύ για την επιστροφή της ποντικής είναι να νικήσει το φόβο που εγκυμονεί την παραίτηση, η τρομοκρατία εξαναγκάζει τους φιλελεύθερους και τους οπαδούς του διαλόγου να σιωπούν «για τον δολοφονημένο δάσκαλο, τον τραυματισμένο γιατρό, τον σφαγμένο περαστικό και τα πυρπολημένα σχολεία». Η τρομοκρατία ενσταλάζει επίσης το φόβο γιατί «είναι εισβολέας, γιατί ξεπροβάλλει σποραδικά στη σταθερότητα του καθημερινού κόσμου. Η δράση της διακόπτει τη συνοχή του ρευστού χρόνου και εισάγει την αστάθεια και την αβεβαιότητα. Με την αποτελεσματικότητά του ο τρομοκράτης καθιστά τον κόσμο άστατο, προκαλεί την αμφιβολία για τα πρόσωπα και τα αντικείμενα, χαμένος στο

πλήθος και ντυμένος με τα ρούχα του οποιουδήποτε πολίτη. Η δύναμή του έγκειται στο να μην τον αναγνωρίζουν όπως είναι πραγματικά, εγκαθιστά την αμφιβολία και την υποψία και δημιουργεί μια έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων». Ο στόχος του τρομοκράτη δεν είναι να νικήσει στρατιωτικά -αρνιέται κάθε αναμέτρηση με ίσα όπλα- αλλά να εντυπωσιάσει αρκετά ώστε να υποχρεώσει τους πολίτες να παραιτηθούν από τα κεκτημένα της δημοκρατίας εξαιτίας του φόβου. Τούτη η έκκληση για διάλογο αποκτά ιδιαίτερο νόημα για την τρομοκρατία που χαρακτηρίζεται από μια άρνηση αντιπαράθεσης. «Ο τρομοκράτης δρα χωρίς να φαίνεται, αποφεύγει τη συμπλοκή και κάθε είδους πολιτική δράση και ο μόνος σκοπός του είναι να καταπνίξει κάθε τι που της παρέχει ενέργεια», έγραφε ο Ολιβιέ Μονζέν μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Κατ' αυτή την έννοια, είναι το αντίθετο του διαλόγου ή της στρατιωτικής σύγκρουσης. Ενώ ο πόλεμος αρχίζει με μια ανακοίνωση καθ' όλα τυπική που δηλώνει την έναρξη των εχθροπραξιών και θα κλείσει μ' ένα σύμφωνο ειρήνης, δηλαδή μ' ένα νομικό κείμενο του θα βάλει ένα τέλος, η τρομοκρατική βία είναι απροσδόκητη: πρέπει να ξαφνιάσει. Η δύναμή της είναι η άορατη ικανότητά της που μπορεί να συγκριθεί μόνο με το θέαμα της οδύνης. «Ο τρομοκράτης θέλει να τον κοιτούν πολλοί άνθρωποι και όχι πολλοί άνθρωποι να πεθαίνουν».

Αν η τρομοκρατική βία ορίζεται από μόνη της ως προσδοκία μιας πιο δίκαιης νομιμότητας, αν οι πολιτικοποιημένοι επαναστάτες δηλώνουν ότι είναι οι πραγματικοί εκπρόσωποι του λαού το τέλος της βίας δεν συνίσταται τόσο στην εξάλειψή τους όσο στην επίσπευση μιας πολιτικής λύσης. Η συνάντηση με την ιστορία πρέπει να επιταχυνθεί. Ο Καμύ δεν αρκείται στο στιγματισμό της βίας όπως θα έκανε ένας ειρηνιστής: αν η τρομοκρατία είναι μια άγρια πολιτική (και όχι μια πολιτική αγρίων), αν είναι μια πραξικοπηματική ενέργεια εναντίον άδικων θεσμών, η λύση της είναι οπωσδήποτε πολιτική. Αν η βία είναι κόρη της μοναξιάς, δεν υπάρχει άλλο αντίδοτο παρά να δώσουμε, συγκεκριμένα, στους οπαδούς της «την έντονη χαρά κάθε ανθρώπου δράσης όταν βρίσκεται σε επαφή με μια πλατιά ανθρώπινη κοινότητα», ν' αντικαταστήσουμε τον κλειστό χώρο της Οργάνωσης με μια πιο ευρεία κοινότητα ανθρώπων έτοιμων ν' ακούσουν, ν' απαντήσουμε στην αποχαλίνωση του απόλυτου με την υπομονή του διαλόγου.

Αν η τρομοκρατία εξηγείται τελικά με την έλλειψη άλλων προσφυγών, κάθε πιθανότητας έκκλησης ενός τρίτου, ο διάλογος είναι το μόνο πραγματικό φάρμακο.

Και ο Καμύ δικαιολογεί τη φιλελεύθερη δημοκρατία λέγοντας: «Αδιάλλακτη ως προς τα μέσα της, θα δεχόταν την έλλειψη ακρίβειας ως προς τους σκοπούς της και, για να προσδιοριστεί όσο το δυνατόν καλύτερα η έλλειψη ακρίβειας, θα άφηνε το λόγο ελεύθερο. Θα διατηρούσε έτσι αυτή την κοινή ύπαρξη που δικαιώνει την ανταρσία της». Ο Χάμπερμας δεν θα υπέγραφε μήπως μια τέτοια φράση, που καθιερώνει τη δύναμη της σκέψης και του δημόσιου χώρου σε μια δημοκρατία; Όταν δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε ως προς τους σκοπούς, τότε μια συμφωνία πάνω στα αναγκαία μέσα για να διευθετηθούν οι διαφορές -δηλαδή, πάνω στη δημόσια χρήση του λόγου- γίνεται ο συνδετικός κρίκος. Μήπως αιτία για να μιλάμε γίνεται η αδυναμία ενός σκοπού να είναι απόλυτος; Αυτό που μας κάνει ν' ακούμε είναι μήπως η αβεβαιότητα για την αλήθεια; Κι αυτός ο δημόσιος χώρος πρέπει να είναι εγγυημένος από εξωτερικά στοιχεία διατυπωμένα στις κατηγορίες του δικαίου: «Δεν υπάρχει δικαιοσύνη σε μια κοινωνία, χωρίς φυσικό ή αστικό δίκαιο που να τη θεμελιώνει. Δεν υπάρξει δίκαιο, αν αυτό το δίκαιο δεν εκφράζεται. Ας εκφραστεί το δίκαιο χωρίς αναβολή, και τότε θα υπάρχει η πιθανότητα πως, αργά ή γρήγορα, η δικαιοσύνη την οποία εδραιώνει θα δει το φως. Υποχρεώνοντας το δίκαιο να σωπάσει μέχρις ότου αποκατασταθεί η δικαιοσύνη, είναι σαν να το καταδικάζουμε για πάντα στη σιωπή, αφού δεν θα χρειάζεται πια να μιλά, αν η δικαιοσύνη βασιλεύει για πάντα».

Ένα τέτοιο λεξιλόγιο του δημόσιου χώρου και του δικαίου δεν είναι ξένο στον αναγνώστη των αρχών του 21ου αιώνα και δεν θ' απορήσει αν το δει να το χρησιμοποιούν για την εξέγερση. Ο διάλογος δεν είναι μήπως λιγότερο ένδοξος από την εξέγερση, αφού ο θάνατος αποκλείεται απριόρι; Μια δικαιοσύνη περιορισμένη από το δίκαιο δεν είναι μήπως λιγότερο ενθουσιαστική από μια αποδεκτή βία χάριν του απόλυτου; Κι αυτό ίσως είναι το τελευταίο δίδαγμα του Καμύ: πρέπει να ξέρουμε να υπερασπιζόμαστε τη διαφορά με πάθος, να καταγγέλλουμε άφοβα τις ατελείς μεσολαβήσεις μας χωρίς όμως να τις αναιρούμε, να προτιμάμε όταν πρέπει μια «ακρωτηριασμένη δικαιοσύνη» από το φάσμα μιας γενικευμένης δικαιοσύνης, να παθιαζόμαστε, με λίγα λόγια, για τη μετριοπάθεια της δημοκρατίας. Γιατί μόνο αυτή μας επιτρέπει να επαναστατούμε χωρίς να χάνουμε την αθωότητά μας. «Ποιος θ' απαντούσε σ' αυτό τον κόσμο στην τρομερή επιμονή του εγκλήματος αν όχι η επιμονή της μαρτυρίας;»⁴⁰.

⁴⁰ Αλμπέρ Καμύ, «Σκέψεις για την Τρομοκρατία», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σελ. 169-170.

ii. β) Ο κόσμος χρειάζεται μια «καλύτερη» Αμερική

Οι συνεχείς δαπάνες για το στρατό ξεπερνούν τα 300 δις δολάρια το χρόνο δεν μειώνουν καθόλου τον κίνδυνο από την τρομοκρατία. Η Αμερική αν επιθυμεί πραγματική ασφάλεια, οφείλει να αλλάξει την στάση της απέναντι στον κόσμο, να σταματήσει να αποτελεί μια στρατιωτική δύναμη επέμβασης και να πάψει να κυριαρχεί στις οικονομίες άλλων χωρών. Στον πόλεμο πας επειδή θέλεις να κάνεις κάτι γρήγορα. Χρησιμοποιείς βία επειδή δεν θέλεις να περιμένεις. Δεν επιθυμείς να δώσεις λύσεις στις διαμάχες. Δεν θέλεις να χρησιμοποιήσεις το μυαλό, τη νοημοσύνη, την ευστροφία σου. Δεν θέλεις να χρησιμοποιήσεις εκείνες τις ικανότητες με τις οποίες είναι ειδικά προικισμένος ο άνθρωπος.

Οι σπουδαστές της Ιατρικής δίνουν τον όρκο του Ιπποκράτη. Ο πρώτος κανόνας λέει: «ποτέ μην βλάψεις». Βομβαρδίζοντας όμως το Αφγανιστάν προκαλείται μεγάλη ζημιά. Μερικοί είπαν ότι δεν σκοτώνουμε και τόσο πολύ κόσμο. Το Πεντάγωνο λέει ότι δεν ξέρει πόσους σκοτώνουμε. Η αλήθεια είναι ότι δεν τους νοιάζει πόσοι είναι.

Ο αρθρογράφος Τόμας Φρήντμαν των New York Times, έγραψε: «Οι Η.Π.Α. δεν έστειλαν στρατεύματα στην έρημο της Σαουδικής Αραβίας για να διαφυλάξουν τις δημοκρατικές αρχές. Η Σαουδική μοναρχία είναι φεουδαρχικό καθεστώς που δεν επιτρέπει στις γυναίκες ούτε αυτοκίνητο να οδηγούν. Σίγουρα, η αμερικανική πολιτική δεν ενδιαφέρεται να προστατεύσει τον κόσμο από την φεουδαρχία. Πρόκειται για χρήματα, πρόκειται για την προστασία των πιστών στην Αμερική κυβερνήσεων και την τιμωρία των μη πιστών και πρόκειται για το ποιος αποφασίζει την τιμή του πετρελαίου... Το πετρέλαιο είναι το μοναδικό σπουδαιότερο αγαθό του βιομηχανικού κόσμου και το διασφαλισμένο απόθεμά του σε λογικές τιμές θεωρείται ουσιαστικό για την οικονομική ανάπτυξη όχι μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής αλλά και στην Δυτική Ευρώπη στην Ιαπωνία και στον κόσμο γενικότερα.»

Άλλωστε η τρομοκρατία είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Η αμερικανοί πολίτες δεν είναι τα μοναδικά θύματά της. Ακούς δημοσιογράφους και πολιτικούς να μιλούν για παγκοσμιοποίηση και ελεύθερες αγορές. Δεν μιλούν όμως για παγκόσμια αλληλεγγύη των λαών. Δεν λένε ότι πρέπει να θεωρούμε τους απανταχού ανθρώπους αδέρφια μας και τα παιδιά όλου του κόσμου δικά μας παιδιά.

Ο όρος «δίκαιος πόλεμος» περιέχει μια εσωτερική αντίφαση. Ο πόλεμος είναι από την φύση του άδικος και τρομοκρατία δεν δικαιολογείται ακόμη κι αν ο σκοπός της

είναι δίκαιος. Τα κοινωνικά προβλήματα δεν λύνονται με ατομικές πράξεις βίας. Τα κοινωνικά προβλήματα απαιτούν κοινωνική και πολιτική κινητοποίηση.

Θα πρέπει ακόμα να αναλογιστούμε τους τεράστιους αριθμούς, ίσως πάνω από ένα εκατομμύριο, ανθρώπων που έφυγαν από τις πόλεις και τις κωμοπόλεις όπου ζούσαν, λόγω του βομβαρδισμού. Ένα στρατόπεδο προσφύγων κοντά στη Χεράτ αποκαλούμενο «σφαγείο» είναι «η κατοικία 350000 και άνω προσφύγων Αφγανών από τους οποίους 100 πεθαίνουν κάθε μέρα λόγω κακουχιών και πείνας», ανέφερε η Guardian τον Ιανουάριο του 2002. Το στρατόπεδο βρίσκεται «στο χείλος μιας ανθρωπιστικής καταστροφής ανάλογης της αιθιοπικής.»

Η Ελλάδα βρίσκεται στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο σταυροδρόμι μεταξύ Ασίας, Αφρικής και Ευρώπης και αποτελεί ένα από τα βασικά σημεία εισόδου μεταναστών και προσφύγων (αιτούντων άσυλο) στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, όταν μιλάει κανείς για πληθυσμιακές μετακινήσεις, θα πρέπει να κάνει διάκριση ανάμεσα στις δύο κατηγορίες. Αιτούντες άσυλο είναι εκείνα τα άτομα που έχουν δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων, και εγκαταλείπουν τη χώρα διαμονής τους για να αιτηθούν άσυλο σε κάποια ασφαλή χώρα. Άρα η μετακίνηση τους προκύπτει λόγω του κινδύνου που διατρέχει η ζωή τους, σε περίπτωση παραμονής τους στην χώρα προέλευσης τους σε αντίθεση με τα άτομα της πρώτης κατηγορίας που μετακινούνται για οικονομικούς συνήθως λόγους.

Η ύπαρξη προσφυγικών πληθυσμών οδήγησε στη δημιουργία ενός διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την αντιμετώπιση και την προστασία τους. Ειδικότερα, το 1951 υπογράφηκε η Σύμβαση της Γενεύης που ορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα και δεσμεύει τις χώρες της Ε.Ε. -και φυσικά και την Ελλάδα- με συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Καθώς όμως η Ελλάδα βρίσκεται σε τέτοια γεωγραφική θέση που την καθιστά το πρώτο σημείο εισόδου αυτών των πληθυσμών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελεί και την πρώτη χώρα ασύλου (first asylum country). Με τον όρο αυτό νοείται η πρώτη χώρα που πρέπει να κάνει αίτηση ασύλου ένα πρόσωπο που εμπίπτει στον ορισμό του πρόσφυγα όπως διαμορφώθηκε το 1951, αλλά και η χώρα στην οποία πρέπει να επιστραφεί σε περίπτωση που έχει φύγει από την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της εξεταστικής του περιόδου, σύμφωνα με την Απόφαση του Δουβλίνου II το 2003.

Η παραπάνω απόφαση στην πράξη απαγορεύει την έξοδο από τη χώρα των ατόμων που επιθυμούν να καταθέσουν άσυλο και να διαμείνουν σε άλλη χώρα της

Ε.Ε. Από την άλλη μεριά, η συσσώρευση προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα έχει οδηγήσει στην εφαρμογή μιας σειράς εξωθεσμικών πρακτικών αντιμετώπισής τους από το ελληνικό κράτος. Οι πιο συνηθισμένες είναι ο παράνομος εγκλεισμός τους σε κέντρα κράτησης και κρατητήρια, και η αδυναμία πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου για τους πρώτους, τόσο λόγω έλλειψης μεταφραστών και εξειδικευμένου προσωπικού στα αστυνομικά τμήματα, όσο και λόγω αδιαφορίας των υπεύθυνων υπαλλήλων.

Τα τελευταία χρόνια μια σειρά από ΜΚΟ αλλά και αλληλέγγυοι προς τους μετανάστες και πρόσφυγες, έχουν κάνει σειρά επισκέψεων στα διάφορα κρατητήρια και κέντρα κράτησης καταγράφοντας τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης και τις καταφανείς παραβιάσεις δικαιωμάτων των συγκεκριμένων πληθυσμών.

Μετά το τέλος του πολέμου στο Ιράκ θα υπάρξει ένα νέο παγκόσμιο τοπίο, στο πλαίσιο του οποίου η Ευρώπη θα είναι σε θέση να πιέσει για την εφαρμογή μέτρων που επιβάλλονται για την επίλυση της γενικευμένης κρίσης. Κι αυτό, γιατί οι Η.Π.Α. θα εξέλθουν από τον πόλεμο αυτό απομονωμένες, όπως δεν επιθυμούν να είναι, μισητές από το σύνολο σχεδόν της ανθρωπότητας και, οπωσδήποτε, με ανυπέβλητες πια δυσκολίες να συνεχίσουν τις σχεδιαζόμενες επιθέσεις εναντίον των υπόλοιπων «κρατών - αλητών» που περιλαμβάνονται στις λίστες τους. Η Ευρώπη, λοιπόν, θα χρειαστεί να πλησιάσει και πάλι τις Η.Π.Α., σε μια προσπάθεια να τις εξευμενίσει και να τις πείσει να συνεργαστούν με ολόκληρη την υφήλιο για την ειρήνη καθώς και για την ειλικρινή και αποτελεσματική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, με την απαλοιφή των αιτίων που την προκαλούν και όχι με τον αποκλεισμό από την πρόοδο μεγάλων περιοχών της υφής. Ο κόσμος χρειάζεται την Αμερική, αλλά όχι όπως αυτή εμφανίζεται μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Κάποιες σκέψεις-μέτρα που απαιτούνται γι' αυτό διατυπώνονται στη συνέχεια:

-Άμεση ειρήνευση στη Μέση Ανατολή, με την εξασφάλιση παλαιστινιακού κράτους. Ο πολύχρονος και άγριος πόλεμος ασφαλώς δεν ωφελεί ούτε το Ισραήλ, αλλά ούτε και τους Παλαιστίνιους. Οι οικονομίες και των δύο δεινοπαθούν και οι νέοι τους αποδεκατίζονται.

-Η κατάρτιση ενός νέου σχεδίου Marshall για να αντιμετωπιστεί η πείνα, οι αρρώστιες και κυρίως το AIDS, αλλά και για να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική εκπαίδευση των νέων, καθώς και η σταδιακή πρόσβαση στα θετικά αποτελέσματα των νέων τεχνολογιών. Η διάθεση του 1-2% του ΑΕΠ των πλούσιων χωρών για

βοήθεια στις αναπτυσσόμενες, δεν θα άλλαζε ουσιαστικά το επίπεδο ζωής των πολιτών των πρώτων, ενώ θα έκανε να χαμογελάσουν εκατομμύρια καταδικασμένα παιδιά στον πλανήτη μας. Και, βέβαια, θα ήταν το πιο αποτελεσματικό όπλο κατά της τρομοκρατίας.

- Μια άλλη παγκοσμιοποίηση, πιο ανθρώπινη, πιο ειλικρινής, με λιγότερες συνωμοσίες, που να την ονομάζαμε «παγκοσμιοσυναχή». Σ' αυτό το νέο καθεστώς, η απελευθέρωση των συναλλαγών δεν θα επιβαλλόταν στις αναπτυσσόμενες χώρες με μαστίγιο και ο ΠΟΕ θα προωθούσε αποφάσεις που θα ευνοούσαν και δεν θα παρεμπόδιζαν την προσπάθεια αυτών των χωρών για σύγκλιση. Σ' αυτή τη νέα διεθνή οικονομική τάξη, θα υπήρχε χώρος για όλες τις θρησκείες και τους πολιτισμούς της Γης, ενώ θα αποκλειόταν κάθε μορφής μονόδρομος. Γιατί, διαφορετικά, αυτή η παγκοσμιοποιημένη επιχείρηση εκμετάλλευσης θα οδηγήσει σε έκρηξη.

Οι λαοί του κόσμου έχουν ξεσηκωθεί, αγριεύουν και απαιτούν ειρήνη και μια άλλη, πιο ανθρώπινη παγκοσμιοποίηση. Οι λαοί του κόσμου είναι, λοιπόν, ενωμένοι ακόμη και με το μεγαλύτερο τμήμα του αμερικανικού λαού, και μόνο οι ηγέτες τους εμφανίζονται διαιρεμένοι. Η τραγική αυτή αντίφαση, που εκφράζει κορυφαίων διαστάσεων ανωμαλία, δεν είναι δυνατόν να διατηρηθεί επί μακρόν. Εξάλλου, και οι ευρωπαϊκοί λαοί επιθυμούν να ζήσουν σε περιβάλλον ηρεμίας, ασφάλειας, μεγαλύτερης ισότητας και ευημερίας. Αυτά όλα αποκλείονται όσο ισχύει στην Ε.Ε. το Σύμφωνο Σταθερότητας, με τις προϋποθέσεις και τις συνέπειές του. Τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή για γενικότερης φύσης αναθεωρήσεις, καθώς και για αναγνωρίσεις λαθών. Το Σύμφωνο Σταθερότητας αποτελεί ένα από τα χειρότερα υποπροϊόντα της «παγκοσμιοποίησης», αυτής που έφερε την τρομοκρατία, το φασισμό και τον πόλεμο. Ας το αποβάλουμε, λοιπόν, όσο γίνεται πιο γρήγορα⁴¹.

ii.γ) Πρόληψη της τρομοκρατίας, καταπολέμηση του ρατσισμού

Πιθανώς ο μεγαλύτερος ενδογενής κίνδυνος στις αντιδράσεις προς την τρομοκρατία είναι η ώθηση προς τη μίμηση. Για πολλά χρόνια συνηθιζόταν να υπάρχει μία σαφής διάκριση μεταξύ της πρόληψης της τρομοκρατίας (antiterrorism) και της καταστολής αυτής (counterterrorism). Ο πρώτος όρος περιέγραφε κάθε νόμιμο μέτρο που θα μπορούσε να πάρει ένα κράτος, από την ειδική νομοθεσία μέχρι το στρατιωτικό νόμο ο δεύτερος σήμαινε την υιοθέτηση τρομοκρατικών μεθόδων -

⁴¹ Howard Zinn, «Τρομοκρατία και πόλεμος», εκδ. Scripta, Αθήνα 2003, σελ. 89.

όπως η δολοφονία και τα αυθαίρετα αντίποινα- από τις ίδιες τις κρατικές δυνάμεις. Αυτή η διάκριση διατηρείται ακόμη μερικές φορές (για παράδειγμα από το αντιτρομοκρατικό τμήμα της Σκότλαντ Γιארντ), αλλά συχνότερα φαλκιδεύεται. Το εάν αυτό σηματοδοτεί προσαρμογή των ίδιων των εννοιών δεν είναι σαφές όπως αλλού, το βασικό αποτέλεσμα φαίνεται να είναι ακόμη μία άλλη ασάφεια του ορισμού. Αν και μερικοί συγγραφείς για την τρομοκρατία πράγματι καταγράφουν τη διάκριση, αυτοί δεν συμφωνούν σχετικά με αυτό που οι όροι δηλώνουν (κάποιος λέει ότι «σε αντίθεση με τα μέτρα καταστολής, τα μέτρα πρόληψης είναι σε σημαντικό βαθμό αμυντικά στη φύση τους» άλλοι υποστηρίζουν ότι «η καταστολή της τρομοκρατίας είναι μία παθητική απάντηση», ενώ η πρόληψή της «είναι ένα επιθετικό και ισχυρό εργαλείο της κυβέρνησης»). Οι περισσότεροι συγγραφείς, εντούτοις, αυτή την περίοδο χρησιμοποιούν τους δύο όρους εναλλακτικά, χωρίς οποιαδήποτε ρητή ή υπονοούμενη διάκριση. Αλλά παρά αυτή την προφανή αδιαφορία, πρέπει να μείνουμε προσηλωμένοι στα είδη των ζητημάτων που αφορούν τον εκφυλισμό των φιλελεύθερων-δημοκρατικών κανόνων, ο οποίος υπονοείται σε φράσεις όπως «καταφυγή» ή «ξεπεσμό στην αντιτρομοκρατία» για ποικίλους λόγους, τα κράτη μπορούν όλα πάρα πολύ εύκολα να το παρακάνουν.

Όταν σκεπτόμαστε για τους κατάλληλους τρόπους καταπολέμησης του τρόμου, ιδιαίτερα μετά την προκήρυξη της παγκόσμιας ηγέτιδας δημοκρατίας ενός «πολέμου εναντίον του τρόπου», είναι ιδιαίτερα σημαντικό να θυμόμαστε τη διάκριση μεταξύ του σχετιζόμενου με τον πόλεμο τρόμου και της τρομοκρατίας ως μίας ανεξάρτητης στρατηγικής. Σε μία αμερόληπτη αποτίμηση της πραγματικής απειλής την οποία δημιουργεί η «καθαρή» τρομοκρατία, η πιο κατάλληλη αντίδραση θα μπορούσε να είναι η ολοκληρωτική αγνόηση της απειλής. Με στατιστικούς όρους, η απειλή αυτή αποτελεί ένα ασυγκρίτως μικρότερο ουσιαστικό κίνδυνο (και ακόμη και μετά την 11η Σεπτεμβρίου δεν είναι εμφανές ότι ταιριάζει στην αμερικανική επωδό της «σαφούς και παρούσας» απειλής, ένα κριτήριο ειδικά προορισμένο να εμποδίσει την τάση των κυβερνήσεων να μεγιστοποιούν τις απειλές) από τα αυτοκινητιστικά ατυχήματα και μπορεί να αντιμετωπιστεί με προληπτική δράση σε ακόμη μικρότερο βαθμό. Για τις δημοκρατίες, η δράση ενάντια στην τρομοκρατία δεν είναι καθόλου απλή. Οι διαθέσιμες μέθοδοι σε μερικά είδη καθεστώτων δεν είναι μέρος του δημοκρατικού ρεπερτορίου. Ο Γουόλτερ Λακέρ αναφέρει το παράδειγμα του Ιράν μετά το 1979, όπου η κυβέρνηση «σκότωνε χωρίς διάκριση, αποσπούσε πληροφορίες μέσω

βασανιστηρίων, ηρνείτο να παράσχει ιατρική βοήθεια στους τραυματισμένους τρομοκράτες. Και έσπασε τη ραχοκοκαλιά του τρομοκρατικού κινήματος». Είτε αυτό είναι μία αληθινή περίπτωση αιτίου και αιτιατού είτε όχι, σαφώς δεν αποτελεί μία επιλογή για «το φιλελεύθερο κράτος», τα μέτρα του οποίου πρέπει να είναι προσεκτικότερα, χρονοβόρα, επαχθή και δαπανηρά. Το έργο *The Safety Net* [Δίκτυο Ασφαλείας (*Fürsorgliche Belagerung*)] του Χάινριχ Μπολ, που γράφηκε στην ακμή της αριστερής τρομοκρατικής εκστρατείας στη Δυτική Γερμανία, μας εισάγει στο πολύπλοκο είδος συστήματος ασφαλείας που θα μπορούσε να ακολουθήσει -σε πείσμα του σκεπτικισμού της δεσποινίδας Μπλουμ- και εγείρει φλέγοντα ερωτήματα για τις σοβαρότερες επιπτώσεις του.

Ποια όρια θα έπρεπε να τεθούν στη δράση κατά της τρομοκρατίας (εάν θα έπρεπε να τεθούν κάποια όρια); Ο δημοσιογράφος του BBC Ντέιβιντ Τζέσελ [David Jessel] συντάσσοντας το άρθρο *Heartofthe Matter* (Η καρδιά τον ζητήματος) το 1985, παρατήρησε ότι ακόμη και «να διατηρηθεί μία αίσθηση αναλογίας εν όψει της τρομοκρατικής κτηνωδίας, αυτή μπορεί να μοιάζει με συμβουλή κατευνασμού. Ποιος ηθικός φραγμός, στο κάτω κάτω, δεσμεύει τον τρομοκράτη;» Εάν πρόκειται να τεθούν όρια, αυτά θα αντικατοπτρίζουν το βαθύτερο ήθος της κοινωνίας η οποία απειλείται ή προσβάλλεται. Για εκείνες τις κοινωνίες που αυτοπροσδιορίζονται ως φορείς «Δυτικού πολιτισμού», ο Τζέσελ πρότεινε ότι η αρχή της αναλογικότητας, όπως ορίζεται από τον Θωμά Ακινάτη, «αντέχει εντυπωσιακά καλά σε μία σύγχρονη άποψη για τη δικαιοσύνη και την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων». Η αντίδραση ενός κράτους πρέπει να είναι ανάλογη με το πλήγμα που υπέστη αυτή η δράση δεν θα πρέπει απλώς να προσθέτει όγκο στην ήδη υπάρχουσα βία και η έκβαση οποιασδήποτε αντεπίθεσης δεν πρέπει να οδηγεί σε μεγαλύτερη αδικία από εκείνη που υπήρξε η αιτία, ή αφορμή, πολέμου (*casus belli*).

Η Αμερική έχει ένα μήνυμα για τα έθνη του κόσμου. Εάν περιθάλπτετε τους τρομοκράτες, είστε τρομοκράτες... Και θα θεωρηθείτε υπόλογοι. Δεν θα είμαστε ασφαλείς ως έθνος, έως ότου κατατροπωθούν όλες αυτές οι απειλές. Παντού στον κόσμο και για όσα χρόνια χρειαστεί, θα πολεμήσουμε αυτούς τους κακούς.

Ο Βρετανός υπουργός λόρδος Τσάλφοντ [Chalfont] αναλογιζόταν ότι: όλο το διάστημα που ασχολούμουν με [αντί-]τρομοκρατικές επιχειρήσεις, δηλαδή εδώ και 30 χρόνια, ο εχθρός μου πάντοτε ήταν κάποιος που ανησυχούσε πάρα πολύ για το τομάρι του. Δεν μπορείς πλέον να βασιστείς σε αυτό, επειδή ο τρομοκράτης δεν είναι απλώς

προετοιμασμένος να σκοτωθεί, αλλά θέλει να σκοτωθεί.

Σε μία τέτοια κατάσταση, σκεπτόταν, όλη η παραδοσιακή συλλογιστική για την πρόληψη της τρομοκρατίας «υπονομευόταν συθέμελα».

Το φάσμα της πολιτικής επιλογής αρχίζει, ίσως, από τη δυνατότητα να ερμηνεύσουμε την τρομοκρατία ως σύμπτωμα κοινωνικής αδικίας και να απαντήσουμε με μεταρρυθμίσεις.

Όπου δεν προσφέρεται η μεταρρύθμιση, ή όπου η τρομοκρατία εκλαμβάνεται ως εγκληματικότητα, μπορεί να υπάρξει μία πιο αποφασιστική προσπάθεια εξάλειψής της, που περιλαμβάνει συστηματικά επιθετικά μέτρα, ακόμη και αυτό που θα μπορούσε να περιγραφεί ως «αντεκδίκηση» εναντίον των κοινοτήτων οι οποίες θεωρούνται ότι δίνουν καταφύγιο στους τρομοκράτες. Όπου η τρομοκρατία εκλαμβάνεται ως εκδήλωση τρέλας ή του κακού, αυτή η προσπάθεια ίσως χρειαστεί να είναι σθεναρή.

Με όρους απόλυτης έντασης έζησε η εβραϊκή κοινότητα το τέλος του κυνηγητού των δραστών της επίθεσης στο Charlie Hebdo. Η ομηρεία στο εβραϊκό παντοπωλείο και η λήξη της ο οποίος στοίχισε τέσσερις νεκρούς, προκάλεσε ένα νέο τραύμα. Ο Γάλλος Πρόεδρος Φρανσουά Ολάντ έκανε λόγο για μια «φρικτή πράξη αντισημιτισμού» επισημαίνοντας ότι «πρέπει να δείξουμε αποφασιστικότητα στον αγώνα εναντίον οποιουδήποτε θα μπορούσε να μας διχάσει και να είμαστε αδυσώπητοι απέναντι στον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό».

Αυτό το αιματηρό επεισόδιο, επισημαίνει η «Μοντ», έρχεται σε μια στιγμή που η ατμόσφαιρα είναι ήδη βαριά για τους Εβραίους της Γαλλίας. Το κλίμα άρχισε να βαραίνει από τα αντισημιτικά σχόλια του κωμικού Ντιεντονέ ενώ ακολούθησαν τον περασμένο Ιούλιο οι επιθέσεις στις συναγωγές και τα συνθήματα «θάνατος στους Εβραίους» στο περιθώριο των διαδηλώσεων για τη Γάζα. Είναι χαρακτηριστικό ότι αντισημιτικές εκδηλώσεις των αποχρώσεων μέσα στους δέκα πρώτους μήνες του 2014.

Ο μεγάλος ραβίνος της Γαλλίας Χαΐμ Κορσιά δεν έχει καμία αμφιβολία: η ομηρεία στο εβραϊκό παντοπωλείο αποδείχνει ότι «η απειλή με την οποία βρίσκεται αντιμέτωπη η εβραϊκή κοινότητα είναι πραγματική». Ο Ρότζερ Κουκιερμάν, πρόεδρος του συμβουλίου των εβραϊκών οργανώσεων της Γαλλίας, δήλωσε από την πλευρά του «βαθύτατα σοκαρισμένος». «Η κατάσταση είναι πολύ σοβαρή. Έχω την εντύπωση ότι στον πόλεμο της Τζιχάντ εναντίον της Δύσης οι στόχοι είναι οι

δημοσιογράφοι, η ελευθερία της έκφρασης και οι Εβραίοι» πρόσθεσε. Είναι κάτι που γνωρίζουν πολύ καλά οι γαλλικές Αρχές. Στις 2 το μεσημέρι της περασμένης Παρασκευής, λίγο μετά την έναρξη της ομηρείας στο εβραϊκό παντοπωλείο η αστυνομία ζήτησε από Εβραίους εμπόρους της συνοικίας Μαρτέ στο Παρίσι να κλείσουν τα καταστήματά τους για λόγους ασφαλείας. Το ίδιο συνέβη και στο Σεντιέ. Το βράδυ της Παρασκευής οι εβραίοι πιστοί βρήκαν την συναγωγή τους κλειστή και ένα σημείωμα στην είσοδο: «Αγαπητοί πιστοί, μετά λύπη μας σας ανακοινώνουμε ότι η προσευχή δεν θα πραγματοποιηθεί σήμερα».

Στη μεγάλη συναγωγή του Παρισιού, στο 9ο διαμέρισμα, οι πόρτες παρέμειναν κλειστές. Στη συναγωγή που βρίσκεται στο 16ο διαμέρισμα και η οποία είχε δεχθεί τρομοκρατική επίθεση το 1980, ένας πιστός δηλώνει στη γαλλική εφημερίδα ότι δεν φοβάται. «Οι λειτουργίες θα συνεχιστούν» διαβεβαιώνει. «Η τελευταία φορά που δεν γίνονταν λειτουργίες εδώ, ήταν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο» εξηγεί. Ασφαλώς τα γεγονότα δεν αφήνουν κανέναν αδιάφορο. Σε ένα εβραϊκό εστιατόριο, ένας πελάτης εκτιμά ότι αυτό που ζει το τελευταίο διάστημα η εβραϊκή κοινότητα «δεν είναι παρά η αρχή», ενώ ένας ηλικιωμένος ορθόδοξος Εβραίος λέει ότι «τίποτε δεν έχει αλλάξει». Και ένας πολύ νεότερος του δηλώνει σχεδόν ηττημένος ότι θέλει να φύγει για το Ισραήλ - «τη μοναδική πατρίδα» που έχει. Ο Μαρκ Κοντσατί, επικεφαλής του Φιλελεύθερου Εβραϊκού Κινήματος της Γαλλίας, έχει, όμως, αντίθετη γνώμη: «Είναι η Γαλλία που δέχθηκε επίθεση πάνω απ' όλους. Πρέπει να συνεχίσουμε να ζούμε και να είμαστε περήφανοι για την ταυτότητά μας και η δημοκρατία μας»⁴².

ii. δ) Μέτρα πολιτικής διπλωματίας

Από τα μέτρα που λαμβάνονται κατά καιρούς για αντιμετώπιση της τρομοκρατίας το πιο σημαντικό είναι η σύλληψη και η θανάτωση των ηγετών των τρομοκρατικών οργανώσεων. Στρατηγικοί αναλυτές, πιστοί στην παράδοση του Κλαούζεβιτς, θεωρούν την ηγεσία ως κέντρο βαρύτητας μιας τρομοκρατικής οργάνωσης. Πράγματι κάποιοι ιστορικοί ηγέτες όπως η Αμπνουλά Οτσαλάν άφησαν δυσαναπλήρωτο κενό και πρακτικά οι οργανώσεις τους σίγησαν μόλις αυτοί συνελήφθησαν ή σκοτώθηκαν. Από την άλλη πλευρά, η πρακτική του Ισραήλ να εκτελεί εν ψυχρώ τον ένα Παλαιστίνιο ηγέτη μετά τον άλλο, μάλλον οδήγησε στην ισχυροποίηση του Παλαιστινιακού κινήματος και στην ενότητα του λαού που δεν ήθελε να αφήσει

⁴² Κίττυ Ξενάκη, «Ο πλανήτης όλος έγινε Παρίσι», εφημ. «Τα Νέα», 12/1/2015 σελ. 3.

αναπάντητες τις ενέργειες αυτές που καταπατούσαν κάθε έννοια διεθνούς δικαίου. Έτσι η Χαμάς με ολόκληρη την ιστορική της ηγεσία στον άλλο κόσμο, είναι ισχυρότερη από ποτέ. Η επιτροπή για την 11η Σεπτεμβρίου επισημαίνει σωστά ότι η σύλληψη ή η θανάτωση του Usama Bin Laden δεν θα επιφέρει το τέλος της τρομοκρατίας. Ο Σουδανός Ισλαμιστής ηγέτης Χασάν αλ Τουράμπι είχε δηλώσει σε ανύποπτο χρόνο ότι η θανάτωση του Usama Bin Laden το μόνο που θα επιφέρει θα είναι η δημιουργία χιλίων νέων Οσάμα.

Μια άλλη τακτική είναι η προσπάθεια δημιουργίας ερίδων και διαμαχών στους κόλπους των τρομοκρατών. Η μυστική υπηρεσία του Πακιστάν έχει καταφέρει με δεξιοτεχνία να στρέφει τη μια τρομοκρατική οργάνωση που δρα στο Κασμίρ εναντίον της άλλης, και όλες εναντίον της Ινδικής παρουσίας χωρίς να επιτρέπει σε καμία να αποκτά διαστάσεις αντίστοιχες με την Al-Qaeda. Το Ισραήλ επιχείρησε ανεπιτυχώς να εφαρμόσει την ίδια συνταγή και να δημιουργήσει διχόνοια και διάσπαση στις Παλαιστινιακές οργανώσεις. Σύμφωνα με τον Πριμακόφ, «η Χαμάς δημιουργήθηκε από την Μοσάντ, την Ισραηλινή μυστική υπηρεσία, με στόχο την εξασθένηση της PLO στη Δυτική Όχθη». Φυσικά όπως όλοι γνωρίζουν η ενέργεια αυτή γύρισε μπουμέρανγκ και στοίχισε ακριβά στο Ισραήλ.

Η περίφημη υπόθαλψη της τρομοκρατίας από ορισμένα κράτη ή κέντρα εξουσίας ήταν σημαντική αλλά πλέον ο ρόλος των ξένων κυβερνήσεων έχει υποβαθμισθεί. Οι Η.Π.Α. κατηγορούν έξι χώρες για υπόθαλψη τρομοκρατών. Από αυτές η Κούβα και η Βόρειος Κορέα είναι εντελώς άσχετες με το θέμα τρομοκρατία. Το Σουδάν και η Λιβύη έχουν διακόψει τις προηγούμενες σχέσεις τους με τρομοκρατικές οργανώσεις και το Ιράν με τη Συρία στηρίζουν κατά βάση τη Χεζμπολάχ που όμως θεωρείται από τους Λιβανέζους ως αντιστασιακή οργάνωση και όχι ως τρομοκρατική ομάδα. Θεωρητική υποστήριξη έχουν οι οργανώσεις του Κασμίρ από το Πακιστάν και οι αντίστοιχες Παλαιστινιακές από τον Αραβικό κόσμο. Σε κάθε περίπτωση, επίσημα κρησφύγετα και στρατόπεδα τρομοκρατών δεν υπάρχουν και η χρηματοδότηση των οργανώσεών τους γίνεται μέσω υπεράκτιων εταιριών, τραστ και πλούσιων επιχειρηματιών όπως ο Usama Bin Laden.

Είναι προφανές ότι κανένα από τα ανωτέρω μέτρα δεν αρκεί για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας γιατί όλα επικεντρώνονται στα αποτελέσματα της και όχι στα αίτιά της. Με τη λύση του Παλαιστινιακού προβλήματος και του προβλήματος του Κασμίρ θα είχαμε αυτόματα διαλύσει περισσότερο από το ένα τρίτο

των διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων. Ειδικά τα δύο μέτρα και δυο σταθμά των Η.Π.Α. όσον αφορά την πολιτική τους έναντι στο Ισραήλ και στους Παλαιστίνιους μάλλον επιδεινώνει το πρόβλημα. Ο γνωστός Αριέλ Σαρόν συνεχίζει να χτίζει το αυθαίρετο και καταδικασμένο από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης τείχος του. Επίσης συνεχίζει να διαλύει τους Παλαιστινιακούς προσφυγικούς καταυλισμούς όποτε το κρίνει αναγκαίο πάντα με τις ευλογίες της Ουάσιγκτον και την κατακραυγή του υπολοίπου κόσμου. Σύμφωνα με την αναφορά του Κλάιντ Μαρκ στο Αμερικανικό Κογκρέσο, επίσημοι έχουν διαμαρτυρηθεί για τις Ισραηλινές πολιτικές του εξανδραποδισμού των Παλαιστίνιων, της κράτησής τους μετά ξυλοδαμού και χωρίς απαγγελία κατηγοριών, της καταστροφής ολοκλήρων πόλεων ή συνοικισμών του κλεισίματος των σχολείων των δολοφονιών και άλλων παρόμοιων ενεργειών. Μπορεί να φαίνεται υπερβολική η σημασία του Παλαιστινιακού προβλήματος στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας αλλά ο ίδιος ο υπαρχηγός του Usama Bin Laden, Αϊμάν αλ Ζαουαχίρι έγραψε «αναγνωρίζουμε ότι το Παλαιστινιακό αποτελεί την αιτία της οργής του μουσουλμανικού κόσμου από το Μαρόκο μέχρι την Ινδονησία τα τελευταία πενήντα χρόνια»⁴³.

Σε κάθε περίπτωση ο Ισλαμικός φονταμενταλισμός θα πρέπει να καταπολεμηθεί σε ιδεολογική βάση και να ηττηθεί όπως ηττήθηκε ο κομμουνισμός σε πολιτική, οικονομική και ηθική βάση.

iv. Θεολογική αποτίμηση της τρομοκρατίας

1. Ουσιαστική αιτία της τρομοκρατίας είναι η κοινωνική αμαρτία που συνδέεται άμεσα με την αμαρτία του ανθρώπου. Πρόκειται για το παιχνίδι εξουσίας του ανθρώπου σε βάρος του Θεού και του πλησίον. Η τρομοκρατία είναι συμπεριφορά που γεννιέται στην ακοινωνησία του Θεού και του συνανθρώπου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Όποιος γνωρίζει πραγματικά τον αληθινό Θεό είναι αδύνατο να γίνει τρομοκράτης. Η τρομοκρατία είναι καρπός της αφοβίας και της άγνοιας του Θεού.

2. Η τρομοκρατία, όταν συνδέεται με την θρησκεία, πηγάζει από την δυϊστική αντίληψη για το Θεό. Ο Θεός θεωρείται ότι είναι πολύ μακριά από τα ανθρώπινα πράγματα και τις τύχες του, για αυτό και αναλαμβάνουν να τις διαχειριστούν

⁴³ Κλ. Σανταγιόσης, «Τρομοκρατικές οργανώσεις και μύθος της παγκόσμιας θρησκευτικής τρομοκρατίας», περιοδ. «Στρατηγική», Απρίλιος 2015, σελ 99.

άνθρωποι που αυτοχειροτονούνται διεκδικητές των δικαιωμάτων του Θεού.

3. Η τρομοκρατία στη γενική της οπτική είναι απολύτως απαράδεκτη. Το περιεχόμενό της είναι μόνο αρνητικό. Δεν έχει καμία ηθική στήριξη. Είναι ανήθικη. Έχει μόνο αδιέξοδα και ποτέ διέξοδα.

4. Η οργανωμένη τρομοκρατία αποτιμάται θεολογικά ως το έσχατο σημείο του κοινωνικού και πολιτικού εγωισμού, της υποκρισίας και των ταξικών διακρίσεων. Ο τρομοκράτης έχει πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του και πολύ μικρή μέχρι ανύπαρκτη για τους άλλους. Είναι έτοιμος να χαρακτηρίσει ως τρομοκρατία στους άλλους το ίδιο πράγμα που κάνει και αυτός. Ο Κουφοντίνας γράφει στο βιβλίο του «Αξίες που θέλαμε να έχει η κοινωνία που ονειρευόμασταν: πραγματική δημοκρατία, συμμετοχή, αλληλεγγύη, διαρκή πνευματική και πολιτιστική καλλιέργεια, ισότητα.» και από την άλλη, βομβάρδιζε και σκότωνε αθώα θύματα!

5. Η τρομοκρατία μετατρέπει το φυσικό κακό σε παρά φύση αγαθό. Η αγιοποίηση της απειλής της βίας ως τρόπου αντιμετώπισης των προβλημάτων είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να γίνει σε βάρος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

6. Η οργανωμένη τρομοκρατία εμφανίζεται ταυτόχρονα και με ένα ολοκληρωτικό και φασιστικό υπόβαθρο με μια ελίτ νοοτροπία. Έτσι είναι εύκολη να θυσιάσει στο όνομά της ζωές αλλά και ολόκληρους λαούς. Απαξιώνει πλήρως τη ζωή των αντιπάλων της, ενώ μεγιστοποιεί την αξία της ζωής των αγωνιστών της.

7. Ο τρόπος που δρα και συμπεριφέρεται η τρομοκρατία δηλώνει ότι δεν έχει δική της ιδεολογία. Οι κατά καιρούς ιδεολογικές της αναφορές είναι δανικές από άλλες δεσπόζουσες ιδεολογίες που πέθαναν ή υπάρχουν ακόμη στο προσκήνιο.

8. Ο θρησκευτικός φόβος είναι καταρχήν φόβος Θεού και ακολούθως φόβος του ιερατείου και γενικότερα φόβος του θρησκευτικού συστήματος με τις εντολές, τις απαγορεύσεις και τις τιμωρίες. Αυτά είναι και τα χαρακτηριστικά του φόβου σε όλες τις ανθρωπομορφικές θρησκείες των ανθρώπων. Δεν είναι τυχαίο που ο Όμηρος ονομάζει τον τρόπο υιό του θεού του πολέμου Άρη, του θεού που ρυθμίζει τα ανθρώπινα πάθη μέσω της βίας. Στη χριστιανική αποκάλυψη όμως ένα άλλο είδος φόβου που φέρει μόνο το όνομα και δε έχει σχέση με τον φόβο. Πρόκειται για την εμπειρία της αγάπης που τοποθετεί με τελείως διαφορετικό τρόπο τον άνθρωπο μπροστά στο Θεό.

9. Η Εκκλησία δεν δικαιούται από τη φύση της να εκφοβίζει τους ανθρώπους. Αποστολή της είναι να τους απελευθερώνει από τον φόβο και να αντιπαραθέτει την

ελπίδα.

10. Ο εκφοβισμός στο όνομα του Θεού είναι ασύμβατος με την ορθόδοξη θεολογία και το ορθόδοξο εκκλησιαστικό ήθος. Η στάση του Χριστού απέναντι της βίας φάνηκε στον κήπο της Γεσθημανή, όταν ο Πέτρος έσυρε την μάχαιρα, και γενικότερα στη στάση του καθ' όλη τη διάρκεια των Παθών και της Σταύρωσής του.

11. Ο φόβος, όπως θεολογείται σε Γραφή και Παράδοση, είναι φόβος που απελευθερώνει τον άνθρωπο από τον φόβο. Ο φόβος της Αναστάσεως π.χ. οδηγεί στη χαρά και την ελπίδα. Η χρήση του έχει καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα και ως τέτοιος πρέπει να χρησιμοποιείται από τους εκκλησιαστικούς φορείς και όσους ασκούν διδακτική και εκπαιδευτική διακονία⁴⁴.

⁴⁴ Απ. Β. Νικολαΐδης, «Θρησκεία και Φόβος», εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2003, σελ. 229-237.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πάλη με τον φόβο

Αναρωτιέται κανείς αν μπορεί να εξαλειφθεί τελείως η τρομοκρατία. Η απάντηση είναι προφανώς όχι, όπως και δεν μπορούν να εξαλειφθούν η πείνα, τα ναρκωτικά, οι κοινωνικές αδικίες. Το μωρό κλαίει μόλις γεννιέται και βγαίνει από το προστατευμένο περιβάλλον της μητρικής κοιλιάς, ενώ ηρεμεί ευθύς μόλις επιστρέφει στην αγκαλιά της μητέρας του. Ο φόβος, λοιπόν, είναι συνυφασμένος με την ανθρώπινη φύση. Είναι άρρηκτα δεμένος με την ανθρώπινη ύπαρξη και την ανάγκη συμβίωσης και επιβίωσης του ανθρώπου στη ζωή. Συμβάλλει στην αυτογνωσία και την θεογνωσία, στη συνειδητοποίηση της θέσης του στον κόσμο και στην ιεράρχηση των αναγκών, στη μεταβίβαση γνώσεων και αξιών από γενεά σε γενεά, στη μετάβαση από το εγώ στο εμείς με τη διασφάλιση της εγώ-ταυτότητας, στη συγκεκριμενοποίηση και αντιμετώπιση του κακού στην οποιαδήποτε μορφή του. Ο τρόμος όμως είναι τελείως διαφορετικό πράγμα. Αποτελεί σημάδι κινδύνου για την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου και της κοινωνίας του που συχνά μετατρέπεται σε μια βλαπτική για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του κατάσταση.

«Για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα, οι ψυχολόγοι και οι αναλυτές κινδύνου αναζήτησαν την ταυτότητα των χαρακτηριστικών του τρόμου και βρήκαν ότι είναι η ακούσια έκθεση, η έλλειψη εξοικείωσης και αφάνειας, καθώς και σε περιπτώσεις που τα θύματα δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν ότι είχαν εκτεθεί ή όταν ο μηχανισμός βλάβης δεν είναι καλά κατανοητός ή όταν οι επιδράσεις είναι μακροπρόθεσμες ή τέλος όταν ο αριθμός των ατόμων που ενδέχεται να επηρεαστούν είναι δύσκολο να προβλεφθεί. Αντίθετα, όταν οι επικίνδυνες δραστηριότητες του ατόμου θεωρούνται ως εκούσιες ή εξοικειωμένες, ο κίνδυνος αντιμετωπίζεται ως υποτιμημένος.

Κατά μέσο όρο περισσότερο από 100 Αμερικανοί πεθαίνουν σε αυτοκινητιστικά ατυχήματα κάθε μέρα στις Η.Π.Α., επειδή θεωρούν πως έχουν τον έλεγχο του οδηγού, κι έτσι εκθέτουν εκουσίως τον εαυτό τους σε κίνδυνο. Με τα ΜΜΕ υπάρχει μια εξοικείωση στο κοινό για δραματικά γεγονότα όπως ανεμοστρόβιλοι, πνιγμοί, ανθρωποκτονίες, ρύπανση του περιβάλλοντος. Η άγνοια όμως και το άγνωστο-μυστήριο γύρω από το φαινόμενο της βιοτρομοκρατίας προκαλεί άγχος και φόβο καθώς εξάπτει την φαντασία των πολιτών. Άραγε να είναι μια σκόπιμη κυβερνητική

πολιτική, ή απλά ένας καινούργιος μη εξοικειωμένος κίνδυνος;»⁴⁵.

Ο στόχος μας, ωστόσο, δεν είναι τόσο να ασκήσουμε πολιτική και κριτική στους κρατούντες που ούτως η άλλως θα κάνουν αυτό που έχουν προγραμματίσει, αλλά ο καθένας από εμάς να γνωρίσει και να ενημερωθεί για την βιοτρομοκρατία, ώστε να μην την φοβάται και ψύχραιμα να την αντιμετωπίσει αποφασιστικά. «Δια των φόβων των Ιουδαίων...» ο Χριστός έμεινε μόνος και εγκαταλελειμμένος επάνω στο σταυρό μιας και οι μαθητές Του κυριευμένοι από πανικό δεν μπόρεσαν να τα βάλουν με τον Πιλάτο και να καταγγείλουν την μεγαλύτερη ίσως αδικία που έγινε ποτέ στην ιστορία. Αλλά κι αυτός ο σύγχρονος Βαγγέλης Γιακουμάκης, θύμα του bullying που τόσο πολύ απασχόλησε τα ΜΜΕ, το κοινό και τους εκπαιδευτικούς, ήταν μόνος και αβοήθητος σε έναν κόσμο που όσο έχει εξελιχθεί η ανθρώπινη επικοινωνία, τόσο έχει αυξηθεί η μοναξιά και η ανασφάλεια.

Η γνώση, όπως η δημιουργία ατομικών βομβών και βιολογικών όπλων, δεν έχει ήθος και η επανάσταση δεν γίνεται μόνο με όπλα. Ίσως πολλοί να επιχειρήσουν να «αναστήσουν» τον Σπάρτακο ή τον Τσε Γκεβέρα. Η απάντηση θα δοθεί από τους Τζιχαντιστές, οι οποίοι μέχρι τις 18/2/2014 έχουν καταγράψει 140.000 βίαιους θανάτους στη Συρία, ενώ άλλοι 500.000 βρίσκονται εκτοπισμένοι. Η Διεθνής Κοινότητα είναι απρόθυμη να ανταποκριθεί με χημικά όπλα για το φόβο της εξαγρίωσης και ενίσχυσης των Τζιχαντιστών.

Ο κύκλος αυτός βίας πρέπει να σταματήσει τώρα! Ίσως στα σχολεία θα πρέπει να διδάσκεται περισσότερο η ιστορία, μήπως τελικά ξυπνήσουν και ευαισθητοποιηθούν περισσότερο οι συνειδήσεις. Ο παράλογος του πολέμου κατά τον Θουκυδίδη είναι ξεκάθαρος «Οι δυνατοί επιβάλλουν την ισχύ τους και οι αδύνατοι υποχωρούν». Έτσι κι ο Ομπάμα για να μην νοιώθει αδύναμος μιας και θεωρεί την Αμερική υπερδύναμη, χορηγεί νέες εξουσίες στους πράκτορες του FBI να διαταράσσουν πολιτικές και ιδιωτικές ελευθερίες υπόπτων χωρίς σαφείς ενδείξεις για εγκληματική ή τρομοκρατική δραστηριότητα. Do we need to sacrifice privacy to be safer? Αναρωτιούνται όχι μόνο οι Αμερικανοί, αλλά όλη η παγκόσμια κοινότητα, μιας και όλοι είμαστε ύποπτοι να πέσουμε θύματα κάποιας εγκληματικής ή τρομοκρατικής ενέργειας.

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός κήρυττε στους υποταγμένους και φοβισμένους κάτω από τον τούρκικο ζυγό Έλληνες, πως είναι προτιμότερο να κλείσουμε τις Εκκλησίες

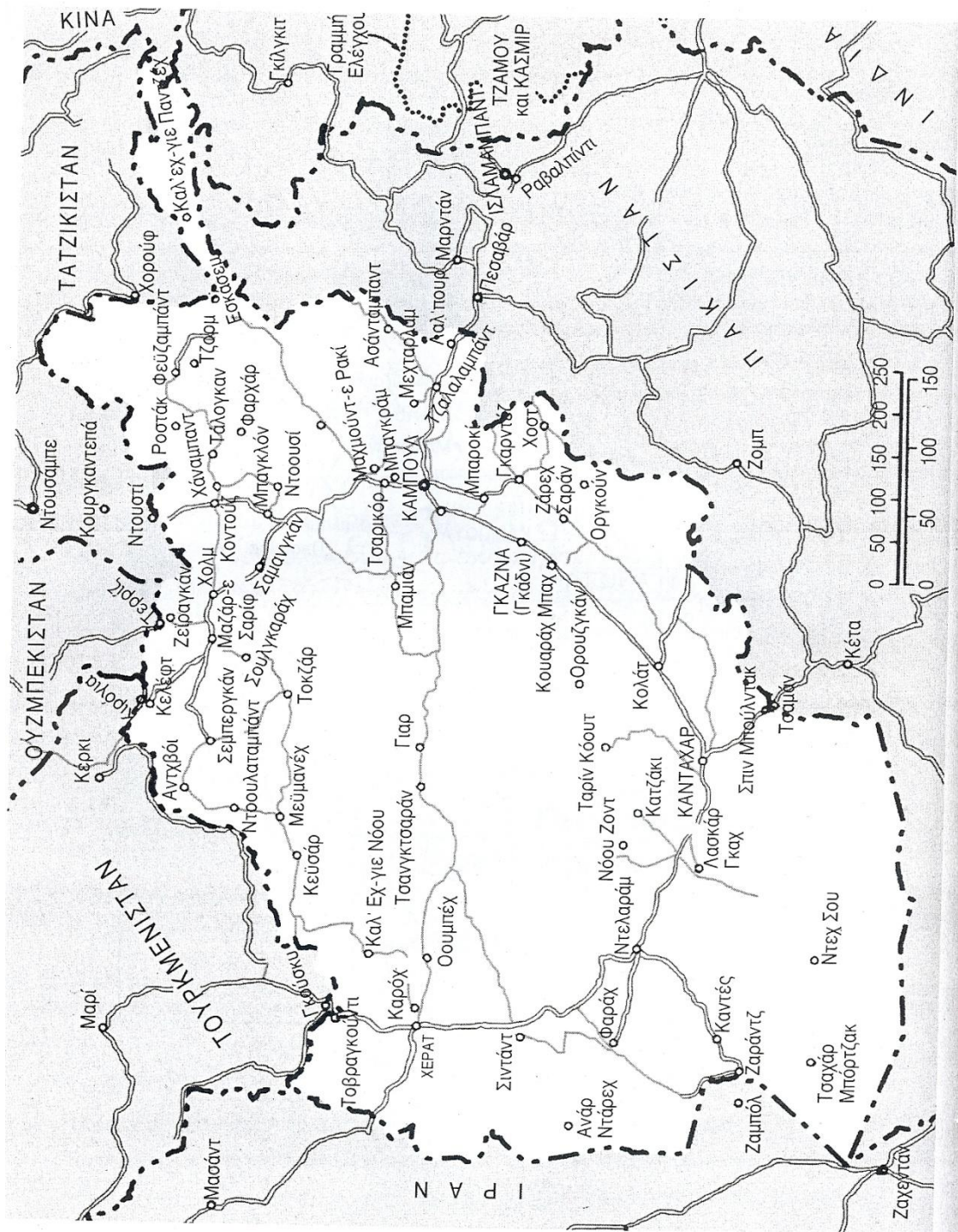
⁴⁵ <http://jessicasternbooks.com>.

και να ανοίξουμε σχολεία, στα οποία θα διδάσκεται ιστορία, αρχαία, φιλοσοφία, τέχνες κι οτιδήποτε άλλο μπορεί να καταργήσει τις κοινωνικές αδικίες, τον ρατσισμό, τον φανατισμό και να φέρει τις καρδιές των ανθρώπων πιο κοντά. Δεν έχουμε ανάγκη μόνο από ξένη οικονομική βοήθεια, αλλά και από αγάπη και κατανόηση που θα εξασφαλίσει την ανθρώπινη επιβίωση και τη συνέχεια της ζωής στον πλανήτη. Κι αν η τεχνολογία και η παραγωγή των όπλων συνεχίζεται ασταμάτητα, τότε κι εμείς όλοι θα πρέπει να αφυπνιστούμε και να φτιάξουμε καλύτερα φάρμακα και πιο δίκαιους νόμους. Τρομοκρατία και αντιτρομοκρατία είναι σημάδια της παρουσίας και δράσης του κακού και της κυρίαρχης αφοβίας του Θεού. Η Εκκλησία προσφέρει τον φόβο του Θεού ως τρόπο υπέρβασης των ενστίκτων και καλλιέργειας της εσωτερικής και εξωτερικής ειρήνης. Η κοινωνία αγάπης ανθρώπου και Θεού είναι ένα βασικό κίνητρο εσωτερικής και κοινωνικής συμπεριφοράς που καθιστά τη νόμιμη τρομοκρατία ανενεργή και την παράνομη απαράδεκτη. Η αγάπη αχρηστεύει τον εκφοβισμό και καθιστά λειτουργικό και χρήσιμο το φόβο των ανθρώπων.

Ο Θουκυδίδης παραμένει σύμμαχός μας: «Ξέρουμε πως καμιά φορά οι τύχες του πολέμου κρίνονται πιο δίκαια, κι όχι ανάλογα με την διαφορά σε πλήθος ανάμεσα στους δύο αντιπάλους και σε μας η άμεση υποχώρηση δεν δίνει καμιά ελπίδα, ενώ με το να αγωνιστούμε υπάρχει ακόμα ελπίδα να μείνουμε όρθιοι.».

Παράρτημα

Χάρτες-Πίνακες-Εικόνες



Το Αφγανιστάν και οι γειτονικές χώρες. Χάρτης σχεδιασμένος από τον Μάικλ Γκάλαχερ, © 2002 Midwest Educational Graphics.



Σημαντικές αμερικανικές βάσεις στην Κεντρική Ασία κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Αφγανιστάν. Χάρτης σχεδιασμένος από τον Μάικλ Γκάλαχερ, © 2002 Midwest Educational Graphics.

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΑ ΚΤΥΠΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11/9/2001 ΣΕ ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ - ΤΟΠΟΣ	ΟΡΓΑΝΩΣΗ	ΘΥΜΑΤΑ	ΤΡΟΠΟΣ
11-09-2001 ΗΠΑ, Νέα Υόρκη, Πενσυλβανία και Ουάσιγκτον	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	2.976 Νεκροί Χιλιάδες Τραυματίες	Αεροπειρατεία, Πτώση αεροσκαφών σε Δίδυμους Πύργους και Πεντάγωνο
11-4-2002 ΤΥΝΗΣΙΑ (Τζέμπρα)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	21 Νεκροί Δεκάδες Τραυματίες	Παγιδευμένο Φορτηγό σε Εβραϊκή Συναγωγή
08-05-2002 ΠΑΚΙΣΤΑΝ (Καράτσι)	ΧΑΡΚΑΤ ΑΛ ΜΟΥΤΖΑΧΕΝΤΙΝ	14 Νεκροί	Παγιδευμένο Φορτηγό στο Ξενοδοχείο Σέρατον.
11-10-2002 ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ (Ελσίνκι)	19χρονος φοιτητής	6 Νεκροί 80 τραυματίες	Βομβιστική επίθεση σε εμπορικό κέντρο του Ελσίνκι
12-10-2002 ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ (Μπαλί)	ΤΣΕΜΑΛ ΞΑΛΑΜΠΓΙΑ	202 Νεκροί	Διπλή επίθεση σε εστιατόριο και ντίσκο
23-26-10-2002 ΡΩΣΙΑ (Μόσχα)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	170 Νεκροί	Εισβολή 41 «σαχίντ» μαρτύρων – Τεστσένον εκ των οποίων 19 «μιαόρες χήρες» σε Όπερα της Μόσχας που συλλαμβάνουν 800 ομήρους. Η ομηρία λήγει με εισβολή Ρωσικών ειδικών δυνάμεων. Νεκροί όλοι οι τρομοκράτες και 125 όμηροι εξαιτίας τοξικών αερίων. Έκρηξη αυτοκινήτου δίπλα σε Ξενοδοχείο Γερμανών.
28-11-2002 ΚΕΝΥΑ (Μομπάσα)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	18 Νεκροί	Έκρηξη παγιδευμένου φορτηγού στο κτήριο της τοπικής κυβέρνησης.
27-12-2002 ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ (Γκρόζνι)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	80 Νεκροί	Έκρηξη παγιδευμένου φορτηγού στο κτήριο της τοπικής κυβέρνησης.
04-02-2003 ΦΙΛΛΙΠΠΙΝΕΣ (Ντραβόο)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	21 Νεκροί	Βομβιστική επίθεση σε αίθουσα του αεροδρομίου
12-05-2003 ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ (Ριάντ)		143 Νεκροί (15 Καμικάζι)	Τριπλή βομβιστική επίθεση αυτοκτονίας σε συγκροτήματα κατοικιών που στεγάσαν ξένους (στελέχη επιχειρήσεων και στρατιωτικούς).
13-05-2003 ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ (Ζναμσεκόγιε)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	52 Νεκροί 200 Τραυματίες	Έκρηξη παγιδευμένου φορτηγού σε κυβερνητικό σπίτι.
14-05-2003 ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ (Γλισαγιούρτ)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	16 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας κατά διάρκεια θρησκευτικής γιορτής.
16-05-2003 ΜΑΡΟΚΟ (Καζαμπλάνκα)	ΣΑΛΑΦΙΣΤ ΤΖΙΧΑΝΤ	40 Νεκροί 60 Τραυματίες	Τέσσερις ταυτόρονες επιθέσεις αυτοκτονίας σε Ισπανικό Πολιτιστικό Κέντρο, Εβραϊκό Κοιμητήριο, Διεθνές Ξενοδοχείο, Προξενείο Βελγίου.
05-06-2003 ΡΩΣΙΑ (Β. Οσέτια – Μοζντόκ)		19 Νεκροί 21 Τραυματίες	«Μαύρη Χίρα» καμικάζι ανατινάξει λεωφορείο που μετέφερε υπαλλήλους σε στρατιωτική βάση.
07-06-2003 ΛΟΥΙΖΙΑΝΑ (Καμπούλ)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	6 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας με παγιδευμένο ταξί σε λεωφορείο που μετέφερε Γερμανούς στρατιώτες

20-06-2003 ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ (Γκράζνι)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	8 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας με παγιδευμένο αυτοκίνητο σε κτίριο της Αστυνομίας
05-07-2003 ΡΩΣΙΑ (Μόσχα)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	20 Νεκροί 30 Τραυματίες	Δύο «μαύρες χήρες» που ετοιμαζόταν για τρομοκρατική επίθεση στο κέντρο της Μόσχας.
01-08-2003 ΡΩΣΙΑ (Μόσχα)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	1 Νεκρός (Πορτογενουργός)	Σύλληψη «μαύρης χήρας» που ετοιμαζόταν για τρομοκρατική επίθεση στο κέντρο της Μόσχας
01-08-2003 ΡΩΣΙΑ (Β. Οσετία, Μόζντντσκ)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	35 Νεκροί 78 Τραυματίες	Επίθεση αυτοκτονίας με παγιδευμένο φορητό σε στρατιωτικό Νοσοκομείο.
01-08-2003 ΤΣΕΤΣΕΝΙΑ (Βεδένσκ)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	11 Νεκροί	Επαγχορήση Ρώσων κομάντο για απελευθέρωση 23 ομήρων που είχαν συλλάβει Τσετσένοι, μετεπίθεση σε μισακλειό.
05-08-2003 ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ (Τζακάρτα)	ΤΖΕΜΑΑ ΑΛ ΙΣΛΑΜΠΙΑ	14 Νεκροί 150 Τραυματίες	Βόμβα στο ξενοδοχείο «Martiotti»
07-08-2003 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη)		17 Νεκροί 20 Τραυματίες	Επίθεση αυτοκτονίας στην προεξέδρα της Ιορδανίας
19-08-2003 ΙΣΡΑΗΛ (Ιερουσαλήμ)	ΧΑΜΑΣ	15 Νεκροί 30 Τραυματίες	Επίθεση αυτοκτονίας καμικάζι μέσα σε λεωφορείο.
19-8-2003 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη)	ΤΑΞΙΑΡΧΙΕΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΜΠΟΥ ΧΑΦΖ ΑΛ ΑΣΡΙ	22 Νεκροί	Επίθεση στο Στρατηγείο του ΟΗΕ
29-8-2003 ΙΡΑΚ (Νιατζακ)		125 Νεκροί 200 Τραυματίες	Παγιδευμένο αυτοκίνητο στο Τέμενος Ιμαμ Αλί των Σιτών Μουσουλμάνων.
09-10-2003 ΙΡΑΚ(Βαγδάτη)		10 Νεκροί 45 Τραυματίες	Παγιδευμένο αυτοκίνητο σε Αστυνομικό Τμήμα.
12-10-2003 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη)		10 Νεκροί 33 Τραυματίες	Δύο παγιδευμένα αυτοκίνητα στο ξενοδοχείο «Βαγδάτη».
12-11-2003 ΙΡΑΚ (Νασιρηνία)		19 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας στο στρατηγείο των Ιταλικών Δυνάμεων.
15-11-2003 ΤΟΥΡΚΙΑ (Κων/πολη)	ΑΛ ΚΑΙΝΤΑ	25 Νεκροί 300 Τραυματίες	Δύο παγιδευμένα αυτοκίνητα σπέρνων τον δρόμο σε ισάριθμες εβδομάδες συναγωγές.
20-11-2003 ΤΟΥΡΚΙΑ (Κων/πολη)	ΑΛ ΚΑΙΝΤΑ	27 Νεκροί 450 Τραυματίες	Παγιδευμένα φορητά αυτοκίνητα συντρίβονται στα κτίρια του Βρετανικού Προξενείου και της Βρετανικής Τράπεζας HSBC.
29-11-2003 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη)		7 Νεκροί	Επίθεση κατά 7 Ισπανών Πρακτόρων.
04-10-2003 ΙΣΡΑΗΛ (Χαίφα)	ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΤΖΙΧΑΝΤ	23 Νεκροί	
05-12-2003 ΡΩΣΙΑ (Κισλοβοϊτσκ-Ν. Ρωσία)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	44 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας από «μαύρες χήρες» μέσα σε επιβατικό τρένο.
06-12-2003 ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ (Κανταχάρ)	ΤΑΛΙΜΠΑΝ	15 Τραυματίες	Έκρηξη παγιδευμένου ποδηλάτου σε Εμπορικό κέντρο.
09-12-2003 ΙΡΑΚ (Μουσούλη)		5 Νεκροί	Βόμβα σε Ιερό Τέμενος.
09-12-2003 ΙΡΑΚ (Μουσούλη)		35 Τραυματίες	Έκρηξη παγιδευμένου αυτοκινήτου σε Αμερικάνικη Βάση.
9-12-2003 ΡΩΣΙΑ (Μόσχα)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	6 Νεκροί 51 Τραυματίες	Επίθεση αυτοκτονίας από «μαύρες χήρες» στην είσοδο του Ξενοδοχείου «Νάσιοναλ», απέναντι από το Κρεμλίνο.
31-12-2003 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη)		8 Νεκροί 20 Τραυματίες	Έκρηξη παγιδευμένου αυτοκινήτου σε πολυτελές εστιατόριο.

05-02-2004 ΡΩΣΙΑ(ΜΟΣΧΑ)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	30 Νεκροί	Έκρηξη στο μετρό της Μόσχας
02-3-2004 ΙΡΑΚ (Βαγδάτη-Καρμπάλα)		140 Νεκροί	Εκρήξεις σε χώρους θρησκευτικών τελετών.
11-3-2004 ΣΠΑΝΙΑ(Μαδρίτη)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	200 Νεκροί 1500 τραυματίες	Έκρηξη βομβών σε τρένα στη Μαδρίτη
28-3-2004 ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	47 Νεκροί	Επιθέσεις αυτοκτονίας
29-5-2004 ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ (Χαμπάρ)	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	22 Νεκροί	Βόμβες σε γραφεία Εταιρείας Πετρελαίου και σε συγκρότημα κατοικιών ξένων υπηκόων
22-6-2004 ΙΝΓΚΟΥΣΕΤΙΑ	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	92 Νεκροί	Επίθεση στο κτίριο του Υπουργείου Εσωτερικών.
24-8-2004 ΡΩΣΙΑ	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	89 Νεκροί	Έκρηξη εν πτήση σε δύο Ρώσικα επιβατηγά αεροπλάνα
29-8-2004 ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ (Καμπούλ)	ΤΑΛΙΜΠΑΝ	7 Νεκροί	Βομβιστικές ενέργειες
31-8-2004 ΡΩΣΙΑ (Μόσχα)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	10 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας από «μαύρες χήρες» σε σταθμό του Μετρό.
1,2,3-9-2004 Β. ΟΣΕΤΙΑ (Μπεσλάν)	ΤΣΕΤΣΕΝΟΙ	350 Νεκροί	Κατάληψη Σχολικού Συγκροτήματος από Τσετσένους
9-9-2004 ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ	8 Νεκροί	Επίθεση αυτοκτονίας με παγιδευμένο αυτοκίνητο στην Πρεσβεία της Τζακάρτα

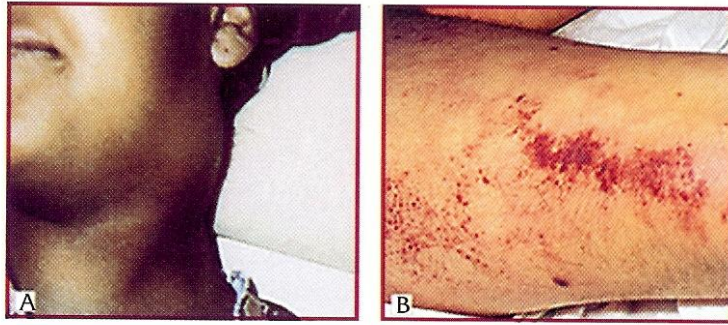
* Οι εκρήξεις, κυρίως με παγιδευμένα αυτοκίνητα, στο ΙΡΑΚ όλο το 2004 ήταν σχεδόν καθημερινό φαινόμενο.



Εικόνα 1. Η εξέλιξη του εξανθήματος της Ευλογιάς από την 3η μέχρι την 7η μέρα



Εικόνα 2. Δερματικός Άνθρακας



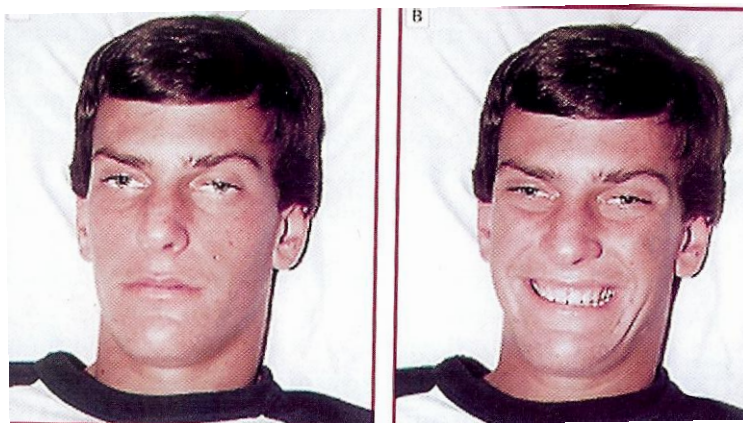
Εικόνα 3. Βουβονική Πανόλη



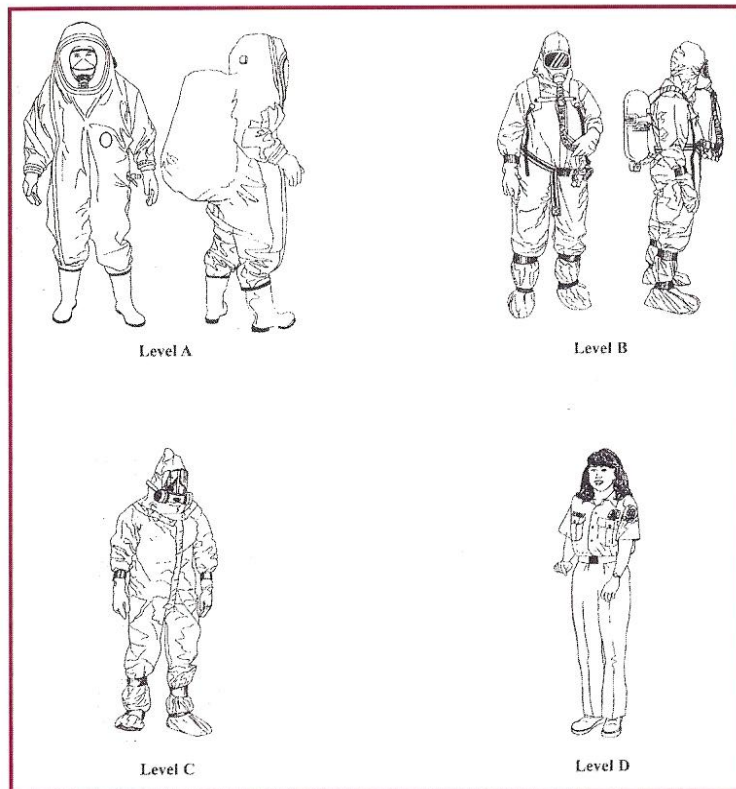
Εικόνα 4. Τουλαραιμία



Εικόνα 5. Χαρακτηριστικό περιβάλλον όπου ενδημεί η Χολέρα



Εικόνα 6. Αλλαντίαση



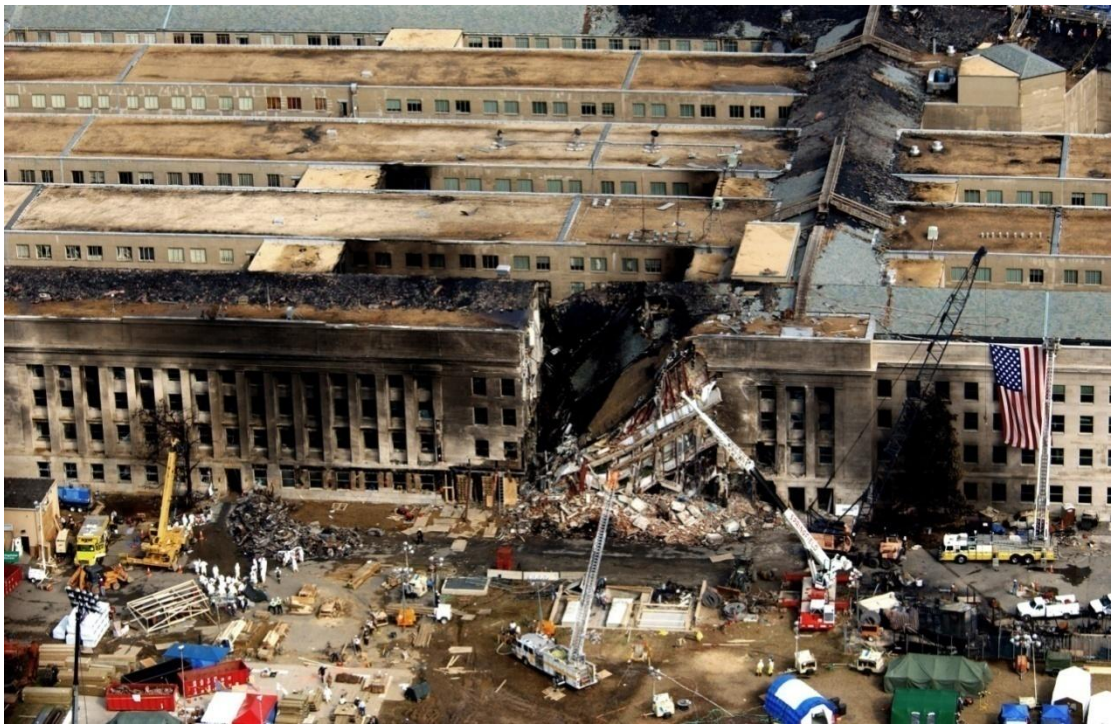
Εικόνα 7. Διάφορες στολές για την αντιμετώπιση βιολογικού και χημικού πολέμου



Εικόνα 8. Τζιχαντιστές



Εικόνα 9. Usama Bin Laden



Εικόνα 10. 11 Σεπτεμβρίου 2001. Τρομοκρατική επίθεση στο Πεντάγωνο των ΗΠΑ



Εικόνα 11. 11 Σεπτεμβρίου 2001. Τρομοκρατική επίθεση στους Διδύμους Πύργους

Βιβλιογραφία

1. Δρ Μιχ. Ν. Βωνιάτης, «Ο άνθρακας και άλλα βιολογικά όπλα», εκδ. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2002.
2. Απ. Β. Νικολαΐδης, «Θρησκεία και Φόβος», εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2003.
3. Δημ. Κουφοντίνας, «Γεννήθηκα 17 Νοέμβρη», εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2014.
4. Αρχιεπ. Αναστασίου Γιαννουλάτου, «Ίσλάμ», εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1975.
5. Π. Δ. Δαγτόγλου, «Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.
6. <http://jessicasternbooks.com>.
7. <http://beofercenter.ksg.harvard.edu/files/88506-stern.pdf>.
8. Κίττυ Ξενάκη, «Ο πλανήτης όλος έγινε Παρίσι», εφημ. «Τα Νέα», 12/1/2015.
9. Π. Ι. Παράρας, «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
10. Αλ. Σισιλιανός, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013.
11. Βελ. Καρακώστας, «Το Σύνταγμα», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006.
12. Νικ. Τσίρος, «Αξιοπρέπεια και Δικαιώματα του ανθρώπου ως συγκεκριμένα της Νεωτερικότητας» εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2013.
13. Κλ. Σανταγιόσης, «Τρομοκρατικές οργανώσεις και μύθος της παγκόσμιας θρησκευτικής τρομοκρατίας», περιοδ. «Στρατηγική», Απρίλιος 2015.
14. Τεντ Χόντερικ, «Μετά τον Τρόμο», εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 2002.
15. Π. Ήφαιστος, «Ο πόλεμος και τα αίτιά του», εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2002.
16. Μιχ. Ι. Μαραθευτής, «Κοινωνικός Ανθρωπισμός», εκδ. Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως, Λευκωσία 2013.
17. Ν. Γ. Παπανικολόπουλος, «Το πρόβλημα της Διεθνούς Τρομοκρατίας και η Ισλαμική Τρομοκρατία», Αλεξανδρούπολη 2005
18. Μαρία Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, «Τα παιδιά της Παγκοσμιοποίησης: Τρομοκρατία και Φασισμός», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004.
19. Charles Townshend, «Τρομοκρατία», εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2006.
20. Howard Zinn, «Τρομοκρατία και πόλεμος», εκδ. Scripta, Αθήνα 2003.
21. Αλμπέρ Καμύ, «Σκέψεις για την Τρομοκρατία», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003.
22. Χ. Κ. Τσούκας, «Έναρθρη Κραυγή», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2007.

23. Hazel Richardson, «Θανατηφόρες ασθένειες», εκδ. Βιβλιοσυνεργατική ΑΕΠΕΕ, Αθήνα 2003.
24. Τιμ. Κιλίφης «ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ» (δοκίμια), Αθήνα 1978.
25. Αθ. Στρίγγα, «Τρομοκράτες στη Νέα Υόρκη», εκδ. «ΚΑΔΜΟΣ» Θεσσαλονίκη 2001.
26. Α. Δημητρίου «Τρομοκρατία: Εφιάλτης για την Ελλάδα - Τροφή για τους επικριτές της» Περιοδικό «Άμυνα και Διπλωματία» Τεύχος 127 (2001), σελ. 20.
27. Μητροπολίτης Ελβετίας κ. Δαμασκηνός, «Ανεξιθρησκία και φονταμενταλισμός», περ. «Επίσκεψις» τευχ. 522 (1995), σελ. 13.
28. Μ. Ηλιάδης, «Al-Qaeda: στοιχεία για την οργάνωση, την ισχύ και την ιδεολογία της», Περιοδικό «Άμυνα και Διπλωματία», τεύχ. 127 (2001) σελ. 12-18.
29. Α. Κατσούλης «Στρατολογεί μέλη μέσω του Ιντερνέτ». Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ της ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 09-5-2004, σελ. 54.
30. Γ. Τσιάρα, «Φονταμελιστές, ποιες είναι οι εμπόλεμες οργανώσεις του Ισλάμ» περιοδικό ΒΗΜΑGAZINO, 21-10-01, σελ. 46-50
31. «Βαβυλώνα - Δύση». Περιοδικό «Η Δράσις μας», τεύχος 393 (2001), σελ. 362.
32. Νικ. Βασιλειάδης, «Ορθοδοξία, Ισλάμ και Πολιτισμός», εκδ ΣΩΤΗΡ, Αθήνα 2000.
33. Υ. Petraco, «Η νέα διεθνής κατάσταση μετά την 11/9/2001, εκδ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ», Αθήνα 2004.
34. Νικ. Μουζέλης, «Η διπλή τρομοκρατία», εφημερίδα ΒΗΜΑ της Κυριακή, 07-12-2003.
35. www.news247.gr/Όλα όσα πρέπει να ξέρουμε για τον Έμπολα.